



**T.C**  
**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI**  
**TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**YUSUF ATILGAN'IN AYLAK ADAM ADLI**  
**ROMANINDA DİL BİRİMLERİNİN**  
**SOYUTTAN SOMUTA GEÇİŞİ**

**(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

**Vural AKBOĞA**

**BURSA - 2016**



T.C  
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI  
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**YUSUF ATILGAN'IN AYLAK ADAM ADLI  
ROMANINDA DİL BİRİMLERİNİN  
SOYUTTAN SOMUTA GEÇİŞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**Vural AKBOĞA**

**Danışman  
Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA**

**BURSA - 2016**

**T. C.**  
**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı'nda 701341003 numaralı Vural AKBOĞA'nın hazırladığı “ Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam Adlı Romanında Soyuttan Somuta Geçiş” konulu Yüksek Lisans Tezi / Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, ..... günü ..... saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin / çalışmasının ..... olduğuna.....(oy birliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu  
Başkanı)  
Prof. Dr. Kerime Üstünova  
Uludağ Üniversitesi

Üye  
Prof. Dr. Hatice Şahin  
Uludağ Üniversitesi

Üye  
Prof. Dr. Zuhâl Yüksel  
Gazi Üniversitesi

## YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ Yusuf Atılgan’ın Aylak Adam Adlı Romanında Soyuttan Somuta Geçiş”, başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

**Adı Soyadı:** Vural AKBOĞA

**Öğrenci No:** 701341003

**Anabilim Dalı:** Türk Dili ve Edebiyatı

**Programı:** Türk Dili

**Statüsü:** Yüksek Lisans

## ÖZET

Yazar : Vural AKBOĞA  
Üniversite : Uludağ Üniversitesi  
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü  
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı  
Bilim Dalı : Türk Dili  
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi  
Sayfa Sayısı : 169 + xiii  
Mezuniyet Tarihi :  
Tez Danışmanı : Kerime ÜSTÜNOVA

### YUSUF ATILGAN'IN AYLAK ADAM ADLI ROMANINDA DİL BİRİMLERİNİN SOYUTTAN SOMUTA GEÇİŞİ

Bu tez çalışmasında soyut: genel, belirsiz, tanımsız anlamlarında; somut: özel, tanımlı, belirli anlamlarında kullanılmıştır. Dil birimleri, anlatıda görev alırken soyuttan somuta geçme eğilimindedir. Bu durumun vericinin tercihine göre değişen birçok nedeni vardır. Somutlaşma sürecinin incelenmesi, bu nedenleri gün yüzüne çıkarmaktadır.

Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam adlı romanı, tanımlılık/belirlilik özelliklerine göre incelendiğinde birçok dil biriminin soyuttan somuta geçiş yaptığı görülür. Tek başlarına seslerin ve eklerin dahi somutlaştığı, daha belirli/tanımlı bir hâl aldığı söylenebilir. Buna rağmen sürecin en fazla görüldüğü dil birimleri sözcüklerdir. Ad, zamir, sıfat ve zarf görevindeki sözcük ve sözcük öbekleri, anlatının ilk cümlesinden son cümlesine kadar somutlaşmaya devam etmektedir. Her ses, ek ya da sözcüğün somutlaşma aşaması incelenemeyeceği için bu tezde, bir anlatının temel unsurlarından kişi, zaman ve mekân kavramlarının somutlaşma süreçleri incelenmektedir. Böylece yeri geldiğinde sesteki sözcük öbeklerine kadar her tür dil birimi değerlendirilebilmiştir.

Dil, görünen yüzünden çok görünmeyen yanıyla araştırmacıları büyüler. Görünmeyen yanın sadece bir bölümü, dil birimlerinin birbirleri arasındaki görevsel ve anlamsal bağıdır. Somutlaşma sürecinin incelenmesi, sesteki cümleüstü birimlere kadar uzanan bu bağı örneklerle yüzey yapıya çıkarılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda sağlıklı bir iletişimin sağlanmasında somutlaşma sürecinin kilit rol oynayabildiği, örnekler üzerinden açıklanmıştır.

#### Anahtar Sözcükler

Soyut, Somut, Tanımlılık, Belirlilik, Gönderge, Kişi, Zaman, Mekân

## ABSTRACT

Yazar : Vural AKBOĞA  
Üniversite : Uludağ Üniversitesi  
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü  
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı  
Bilim Dalı : Türk Dili  
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi  
Sayfa Sayısı : 169 + xiii  
Mezuniyet Tarihi :  
Tez Danışmanı : Kerime ÜSTÜNOVA

### THE TRANSITION OF LANGUAGE UNITS FROM ABSTRACT TO CONCRETE IN YUSUF ATILGAN'S NOVEL "THE LOITERER"

In this thesis abstract has been used in: general, ambiguous, undefined meanings; while concrete has been used in: specific, defined, certain meanings. Language units tend to pass on from abstract to concrete while assigned in narration. This condition has many changing reasons according to the choice of the receiver. The review of embodiment process unearths these reasons.

When Yusuf Atılgan's novel The Loiterer is review based on its definiteness/certainty characteristics, it is seen that many language units transmit from abstract to concrete. It can be stated that even the sounds and suffixes get concrete and come to a more definite/certain state. Nevertheless, words are the units where the process is observed the most. Words and phrases in name, pronoun, adjective, and adverb positions proceed to get concrete from the first sentence until the last sentence of the narration. As the review of each sound, suffix and word's stage of embodiment cannot be scrutinized, the stages of embodiment of character, time and place concepts which are among the main components of narration are reviewed in this thesis. Thus, if need be, all kinds of language units from the sound to phrases could be evaluated.

Language fascinates the researchers with more its invisible side rather than the visible side. Only a part of the visible side is the functional and semantic bond among language units. The examination of embodiment process procured, from sounds to sentences above, this bond's revelation to the surface with samples. Meanwhile, the fact that embodiment process plays a key role in healthy communication has been explained through examples.

#### Key Words

Abstract, Concrete, Definiteness, Certainty, Referent, Character, Time, Place

## ÖN SÖZ

Dil çalışmaları, yüzyıllar boyunca biçimsel özellikler üzerinde yoğunlaşmıştır. Dilin anlamsal yanının değerlendirilmeye başlanmasıyla birlikte araştırmacılar, dil birimleri arasındaki anlamsal bağın gücüne şahit olmaya başlamışlardır. Bu bağın, birkaç basit denklemin çok üstünde bir yapı olması, onun farklı açılardan ele alınmasını sağlamaktadır. Soyuttan somuta geçiş süreci, bu yollardan sadece biridir.

Dil birimlerinin somutlaşma sürecinin incelenmesi, seslerden cümleüstü birimlere kadar uzanan bağın yüzey yapıya çıkarılmasına yardımcı olur. Verici-alıcı arasındaki ilişki, kodlar ve ipuçlarının gözle görülmesi sayesinde daha belirgin olarak ortaya konabilir. Böylece dil birimlerinin soyuttan somuta geçişinin, iletişimdeki rolü belirlenmiş olur.

Bir metni ikinci defa okumak, şüphesiz onun daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu durumun nedeni çeşitli şekillerde açıklanabilir. Somutlaşma süreci göstermektedir ki alıcıyı sonuca götüren çoğu bilginin anahtarı, soyuttan somutta geçişte saklıdır. Metin ilk okunduğunda ayrıntılarla ilgilenmeyen alıcılar, çoğu ipucunu kaçırmırlar. Bu nedenle somutlaşma sürecinde aksama meydana gelir. Tekrar okunduğunda ipuçları fark edilir ve alıcının, istenen sonuçlara ulaşması mümkün olur. İkinci defa izlenen bir filmin daha anlaşılır olmasının sebebi, yine sürecin daha sağlıklı ilerlemesiyle açıklanabilir.

Anlatının temelini oluşturan kişi, zaman ve mekân kavramları, alıcının gözle gördüğünden çok daha fazla işleve sahiptir. Verici, tercihi doğrultusunda mekâna zaman bildirme görevi verebilmekte ya da herhangi bir kişinin somutlaşması, olayın geçtiği mekânın belirlenmesini sağlayabilmektedir. Somutlaşma sürecinin bu üç kavram üzerinden incelenmesi, bu unsurların gözden kaçan yanlarını da ortaya çıkarmaktadır.

Soyuttan somuta geçişin incelenmesi, bahsedilen ipucu ve çıkarımların gün yüzüne çıkarılması aşamasında Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam adlı romanından faydalanılmıştır. Metin seçimi yapılırken herhangi bir kıstas kullanılmamıştır çünkü metin bu çalışmada araçtan öte bir şey ifade etmemektedir. Somutlaşma süreci, dilin işleyişinin bir parçasıdır. Bu nedenle tüm vericiler, eserlerinde bu yolları kullanmak durumundadır. Bu düşünceyle önce metin seçimi yapılmış daha sonra metin üzerinde ulaşılan bulgulara göre hareket edilmiştir.

Çalışmanın karanlıkta kalmış tarafını aydınlatmak adına, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan danışman hocam Prof. Dr. Kerime Üstünova'ya, omzumdaki yükü



hafifleten aileme ve arkadaşım Ömer Faruk Yiğiterol'a destekleri için teşekkür ediyorum.

Vural Akboğa

Bursa-2016



## İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ .....	iv
İÇİNDEKİLER .....	vi
KISALTMALAR .....	xi

## BİRİNCİ BÖLÜM

### GİRİŞ

<b>1. GİRİŞ</b> .....	1
<b>2. ÇALIŞMA YÖNTEMİ</b> .....	8
<b>3. ARAŞTIRMA DOĞRULTULARI</b> .....	9
3.1. DİL İÇİ VE DİL DIŞI GÖNDERGE .....	9
3.1.1. Dil İçi ve Dil Dışı Göndergenin Tanımlanması.....	9
3.1.2. Dil içi ve Dil Dışı Göndergelerin Somutlaşma Sürecine Etkisi.....	10
3.2. TEKRARLAR .....	14
3.2.1. Eksiltinin (Sıfır Tekrarın) Somutlaşma Sürecine Etkisi .....	15
3.2.2. Eksik Tekrarın Somutlaşma Sürecine Etkisi.....	17

## İKİNCİ BÖLÜM

### KİŞİ, ZAMAN ve MEKÂNDA SOMUTLAŞMA SÜRECİ

<b>1. KİŞİLERİN SOMUTLAŞMA SÜRECİ</b> .....	23
<b>1.1. BEN ZAMİRİ (C ADLI KİŞİ)</b> .....	23
1.1.1. Kişinin Cinsiyeti .....	24
1.1.2. Kişinin Yaşı .....	25
1.1.3. Kişinin Dış Görünüşü .....	27
1.1.4. Kişinin Eğitimi.....	28
1.1.5. Kişinin Karakteri ve Mesleği .....	30
1.1.6. Kişinin Ailesi .....	33
1.1.7. Kişinin Kötü Alışkanlıkları.....	34
1.1.8. Kişinin Psikolojisi ve Amacı .....	35

1.1.9.	Kişinin İlgi Alanları .....	36
1.1.10.	Kişinin Adı.....	38
1.1.11.	Sonuç .....	39
1.2.	O <sup>1</sup> ZAMİRİ.....	42
1.2.1.	Kişinin Kimliği .....	43
1.2.2.	Kişinin Yaşı.....	45
1.2.3.	Kişinin Cinsiyeti .....	46
1.2.4.	Kişinin Ailesi .....	46
1.3.	GÜLER.....	47
1.3.1.	Kişinin Adı ve Cinsiyeti.....	47
1.3.2.	Kişinin Yaşı ve Eğitim Hayatı .....	47
1.3.3.	Kişinin Dış Görünüşü.....	48
1.3.4.	Kişinin Karakteri.....	49
1.3.5.	Kişinin Kötü Alışkanlıkları.....	51
1.3.6.	Kişinin İlgi Alanları .....	51
1.3.7.	Kişinin Ailesi .....	52
1.3.8.	Kişinin Hayat Görüşü ve Amacı .....	52
1.4.	“B” ADLI KİŞİ .....	54
1.4.1.	Kişinin Anlatıdaki Yeri.....	54
1.4.2.	Kişinin Adı.....	55
1.4.3.	Kişinin Cinsiyeti .....	55
1.4.4.	Kişinin Yaşı.....	55
1.4.5.	Kişinin Mesleği .....	55
1.4.6.	Kişinin Dış Görünüşü.....	56
1.4.7.	Kişinin Ailesi .....	56
1.4.8.	Kişinin Psikolojisi .....	57
1.4.9.	Kişinin İlgi Alanları .....	58
1.4.10.	Kişinin Amacı .....	58
1.5.	BEN <sup>6</sup> ZAMİRİ (AYŞE) .....	59
1.5.1.	Kişinin Adı ve Cinsiyeti.....	59
1.5.2.	Kişinin Karakteri.....	60
1.5.3.	Kişinin Mesleği .....	61

1.5.4.	Kişinin Dış Görünüşü.....	62
1.5.5.	Kişinin Kötü Alışkanlıkları .....	62
1.5.6.	Kişinin Psikolojisi .....	63
1.5.7.	Kişinin Hayat Görüşü.....	63
1.5.8.	Kişinin Ailesi .....	64
1.5.9.	Kişinin İlgi Alanları .....	65
1.5.10.	Diğer Özellikler.....	66
1.6.	SADIK.....	67
1.6.1.	Kişinin Adı ve Mesleği .....	67
1.6.2.	Kişinin Karakteri.....	68
1.6.3.	Kişinin İlgi Alanları .....	69
1.6.4.	Kişinin Kötü Alışkanlıkları.....	69
1.6.5.	Kişinin Yaşı ve Ailesi .....	70
<b>2.</b>	<b>ZAMANIN SOMUTLAŞMA SÜRECİ.....</b>	<b>72</b>
2.1.	ASIL (OLAYLARIN GERÇEKLEŞTİĞİ) ZAMAN .....	73
2.1.1.	Kış.....	73
2.1.1.1.	<i>İlk Gün</i> .....	74
2.1.1.2.	<i>Yeni gün</i> .....	75
2.1.1.3.	<i>Yeni Gün</i> .....	77
2.1.1.4.	<i>Yeni Gün</i> .....	79
2.1.1.5.	<i>Yeni Gün</i> .....	81
2.1.1.6.	<i>Yeni Gün</i> .....	83
2.1.1.7.	<i>Sonraki Yirmi Beş Gün</i> .....	84
2.1.1.8.	<i>Yirmi Yedinci Gün</i> .....	85
2.1.2.	İlk Yaz (İlkbahar).....	89
2.1.2.1.	<i>İlk Gün</i> .....	89
2.1.2.2.	<i>İkinci Gün</i> .....	90
2.1.2.3.	<i>Üçüncü Gün</i> .....	91
2.1.2.4.	<i>Dördüncü Gün</i> .....	91
2.1.2.5.	<i>Beşinci Gün</i> .....	92
2.1.2.6.	<i>Altıncı Gün</i> .....	92
2.1.2.7.	<i>Yedinci ya da Dokuzuncu Gün</i> .....	93

2.1.2.8.	<i>Dokuzuncu Gün</i> .....	94
2.1.2.9.	<i>On Dokuzuncu Gün</i> .....	95
2.1.2.10.	<i>On Dokuzuncu Gün + En Az Üç Gün Sonrası</i> .....	96
2.1.2.11.	<i>Sonraki İki Gün</i> .....	98
2.1.2.12.	<i>Son Gün</i> .....	99
2.1.3.	<i>Yaz</i> .....	99
2.1.3.1.	<i>İlk Gün</i> .....	99
2.1.3.2.	<i>Yeni Gün</i> .....	100
2.1.3.3.	<i>Yeni Gün</i> .....	101
2.1.3.5.	<i>Yeni Gün</i> .....	103
2.1.3.6.	<i>Yeni Gün</i> .....	105
2.1.3.7.	<i>Yeni Gün</i> .....	106
2.1.3.8.	<i>Yeni Gün</i> .....	106
2.1.3.9.	<i>Yeni Gün</i> .....	106
2.1.3.10.	<i>Yeni Gün</i> .....	107
2.1.3.11.	<i>Yeni Gün</i> .....	107
2.1.3.12.	<i>Yeni Gün</i> .....	108
2.1.3.13.	<i>Son Gün</i> .....	108
2.1.4.	<i>Güz</i> .....	109
2.1.4.1.	<i>İlk Gün</i> .....	109
2.1.4.2.	<i>Yeni Gün</i> .....	110
2.1.4.3.	<i>Yeni Gün</i> .....	111
2.1.4.4.	<i>Son Gün</i> .....	112
2.2.	<b>ART ZAMAN (ARTSÜRÜMSEL ÖYKÜLEME)</b> .....	112
2.2.1.	<b>Birleşik Zaman Ekleri-Birleşik Çekimli Fiiller</b> .....	112
2.2.1.1.	<i>{-mİştI}</i> .....	113
2.2.1.2.	<i>{-yordu}</i> .....	114
2.2.1.3.	<i>{-(A)rdI}</i> .....	116
2.2.2.	<b>Anlatıda Önemli Görülen Geriye Dönüşler</b> .....	117
2.2.2.1.	<i>İki Terzi ve C</i> .....	117
2.2.2.2.	<i>Zehra Teyze</i> .....	118
2.2.2.3.	<i>Ayşe, Selim ve C'nin Karşılaşması</i> .....	120

<b>3. MEKÂNIN SOMUTLAŞMA SÜRECİ</b> .....	122
3.1. MEKÂNIN METİN DÜZEYİNDE İNCELENMESİ.....	123
3.1.1. Kış.....	123
3.1.1.1. İlk Gün .....	123
3.1.1.2. Yeni Gün .....	126
3.1.1.3. Yeni Gün .....	129
3.1.1.4. Yeni Gün .....	130
3.1.1.5. Yeni Bölüm, Aynı gün ( Bir Önceki Günle Aynı, Kişiler Farklı) .....	131
3.1.1.6. Yeni gün .....	132
3.1.1.7. Sonraki Yirmi Beş Gün .....	133
3.1.2. İlk Yaz.....	133
3.1.2.1. İlk Gün .....	134
3.1.2.2. Yeni Gün .....	136
3.1.2.3. Yeni Gün .....	137
3.1.2.4. Yeni Gün .....	140
3.1.2.5. Kış'ın Son Günü.....	141
3.1.3. Yaz .....	141
3.1.3.1. İlk Gün .....	141
3.1.3.2. Yeni Gün .....	143
3.1.3.3. Yeni gün .....	143
3.1.3.4. Yeni Gün .....	145
3.1.3.5. Yeni Gün .....	147
3.1.4. Güz.....	149
3.1.4.1. İlk Gün .....	149
3.1.4.2. Yeni Gün .....	153
3.1.4.3. Son gün .....	154

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### SONUÇ ve KAYNAKLAR

1. SONUÇ.....	157
2. KAYNAKLAR .....	168

## KISALTMALAR

<b>Kısaltma</b>	<b>Bibliyografik Bilgi</b>
a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
A.Ü.	Atatürk Üniversitesi
bkz.	bakınız
B.Ü.	Bilkent Üniversitesi
C.	cilt
ed.	editör
s.	sayfa
S.	sayfadan sayfaya
TDK	Türk Dil Kurumu
y.y.	yayın yeri yok
vb.	ve benzeri

# BİRİNCİ BÖLÜM





# GİRİŞ

## 1. GİRİŞ

Yüzyıllar boyunca yapılan araştırmalara rağmen dilin karmaşık sistemi hâla çözülememiştir. Dili basit kurallar çerçevesinde kısıtlayan düşünce nin ötesine geçildiği günden beri sistemin incelikleri ortaya çıkmaya devam etmektedir. Dil birimlerine daha geniş bir açıdan bakılması, onların birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koymuştur. Bu ilişkiler, onların birbirlerine ihtiyaç duyduğu ve birbirleriyle olan ilişkilerine göre anlamlandırıldığı gerçeğinin görölmesini sağlamıştır. Dil düzeneğinin oluşumu, sistemin çalışma biçimi, edinimi, öğretimi her dönemde araştırma konusu olmayı başarmıştır. Buna bağlı olarak araştırmacılar dilin dizge, sistem oluşu üzerinden hareket ederek çalışmaların bütüncül yöntemle gerçekleştirilmesine yol açmışlardır.

Doğan Aksan, dil incelemelerindeki değişimi anlattığı bir bölümde “*geleneksel dilbilgisinin ve dilbilimin doğrudan doğruya sözcüklere ağırlık veren, onları ön planda bulandıran tutumuna karşı çıkan Saussure, gösterge kuramıyla dilin bir sözcükler, terimler listesi değil, birbiriyle sık ilişkiler içinde işleyen bir göstergeler bütünü olduğunu ileri sürmüş ve kanıtlamıştı.*” (Aksan, 1999: 20) ifadelerine yer verir.

Berke Vardar, geleneksel dil bilgisini, “*dilin oldukça dar bir kesiti üstünde işlem yapar, dil düzeneğine yabancı, kökeni dil dışında yer alan katı kurallara yer verir. Dilin değişken olduğunu, işlevini yerine getirirken kimi kural ve öğelerin toplumsal geçerliğini yitirdiğini, buna karşın yeni kural ve öğelerin dilsel çevrime girdiğini bilmezlikten gelir.*” (Vardar, 1982: 30) sözleriyle eleştirerek dilin bundan çok daha geniş ve karmaşık yapıda olduğuna dikkat çeker.

Biçim yanıyla birlikte anlam yanını da öne çıkararak Zeynel Kıran, dilin karmaşık yapısını şöyle açıklar: “*Bireyler kendi anadillerinin bütün sözcük dağarcığına sahip olabilirler, çünkü sadece seslerin kendisine değil, aynı zamanda sesbilgisel kurallara ilişkin dizgeye de sahiptirler. Sözcüklerin oluşumunu sağlayan bu sesbilgisel kuralların yanında, anlam ve dizimlerin oluşmasını sağlayan biçimbilimsel kurallar da vardır. Buna bağlı olarak, anlambilim kurallarının da unutulmaması gerekir. Tek başına sözcüklerin bir anlamı yoktur. İletişimin temel birimi olan tümceyi oluşturan sözdizimsel kurallar daha çok sözcüklerin tümce içindeki yerleri ve işlevleriyle ilgilenir. Ancak sıraladığımız bütün bu kuralları bilmek dil olgusunu açıklamaya yetmez.*” (Kıran, 2002: 40)

Düşünmeyi ifade eden sembolleri kazanma süreci olarak tanımlanabilen dil edinimi, ancak dil bilgisi öğretimiyle ivme kazanabilir çünkü dil bilgisi öğretimi, sembollerin bilincine ulaşma ve onu geliştirme uygulamalarını içine alan; sistemin işleyişini söz konusu dilin yapısal özellikleriyle açıklayan, kurallar koyan bir öğreti olarak görülür. Böylece dil birimlerinin iletişimi kurmak amacıyla izledikleri yol, süreç, geçirdikleri değişimler, üstlendikleri görevsel ve anlamsal sorumluluklar araştırmalara konu olur. Bu çalışmada dil birimlerinin iletişimi kurmak amacıyla izledikleri somutlaşma süreci irdelenmektedir.

Tek başlarına ele alındığında dil birimlerinin varlık gösteremeyecekleri yani iletişimin kurulmasına katkıda bulunamayacakları bilinir. Bağlamdan kopuk değerlendirilen dil birimi, alıcıda çağrışım oluşturmaktan öteye gidemez. Nitekim Kerime Üstünova bu durumu, dil birimlerinin soyut yani genel, olmalarıyla açıklar. (Üstünova, 2011: 17)

Dil birimlerinin soyuttan somuta geçişini incelemek, dilin sahip olduğu bu sistemin yüzey yapıya çıkmasına yardım eder ki bu durum tezin ana amacına hizmet etmektedir. Seslerden başlayıp cümleüstü birimlere uzanan bağın varlığı, örnekler üzerinden gösterilerek somutlaşma sürecinin, bu bağın sağlanmasında ve korunmasında aldığı görevin ortaya konması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda vericinin bilgiyi iletme yolları saptanarak somutlaşma sürecinin bu aşamadaki rolü incelenecektir. Bunların yanında, bir anlatının temel unsurlarından olan kişi, zaman ve mekân kavramlarının asıl görevlerinin dışında kullanılabilirliği sorgulanarak bu görevlerin neler olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Kerime Üstünova, “Türkçede Dil birimlerinin Soyuttan Somuta Geçişi Üzerine” adlı çalışmasında dil birimlerinin soyuttan somuta geçişini şöyle özetler: “*Soyuttan somuta geçiş, yani dilsel göstergenin belirlilik özelliği kazanması, alıcı merkezlidir ve ancak göndergelerle gerçekleşebilir. Dış dünyayı elinden geldiğince eksiksiz ve gerçeğe uygun biçimde oluşturmaya çalışan verici, dış dünyayı aktarırken göstergelerin tüm özelliklerini belirtme, ayrıntıya inme gereği duymayabilir. Bunu dilin tasarruf, zamandan ve emekten kazanma, estetik vb. özellikleriyle açıklayabiliriz. Vericinin sunduğu bilgi, alıcıya ulaştığında alıcı, dil içi ve dil dışı göndergelerle belli bir varlığa gönderimde bulunacaktır, dolayısıyla dilsel gösterge, alıcının beyinde oluşan*

*tasavvurlarla belirli nitelik taşıyacaktır. Söz konusu niteliğin oluşmasına bağlam içindeki diğer dil birimlerinin katkısı olduğu da unutulmamalıdır.*”(Üstünova, 2011: 19)

Dil birimlerinde soyutluk ve somutluk kavramı ne ifade eder? Bu sorunun cevabı, tezin amacının ve ilerleyişinin doğru şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır. Sözcükler, TDK sözlüğünde “*soyut: varlığı duyularla algılanamayan, somut: varlığı duyularla algılanabilen*” tanımlarıyla karşılanır. Bu çalışmada dil birimleri, “belirlilik, tanımlılık” seviyelerine göre soyut ya da somut olarak değerlendirilmektedir.

Kerime Üstünova, bir bağlam içinde kullanılmayan dil birimlerinin, dış dünyaya gönderme yaptıkları yani gösterilenleri sözlük anlamlarıyla dolduruldukları, alıcıda genel olarak tasavvur edildikleri halde özelleştirilemeyeceklerini yani somutlaştırılmayacaklarını ileri sürerek soyut ve somut dil birimlerinin ayrımı için “genel ve özel” sözcükleri üzerinde durur. (Üstünova, 2011: 18)

#### a. işçi

a.1. Gazetede gördüm, on işçi alınacakmış.

b.1. Gazetede gördüm, on temizlik işçisi alınacakmış.

İşçi sözcüğü tek başına ele alındığında birinin emrinde çalışan, statüsü, hak ve sorumlulukları az çok belli bir insan olarak tasavvur edilmekte, resmedilmekte ya da göz önünde canlandırılmaktadır. Gösterilene tarım işçisi, maden işçisi, orman işçisi, inşaat işçisi, temizlik işçisi vb. pek çok işçi yerleştirilebilir. a.1’deki cümlede de (Gazetede gördüm, on işçi alınacakmış.) aynı gösterilenle soyutluğunu korumaktadır. Cümlede yer almasına karşın ikisi (a. işçi-a.1. Gazetede gördüm, on işçi alınacakmış.) arasında soyut-somut ilişkisi bakımından fark olmadığı açıktır. Gösterge, b.1’de olduğu gibi (Gazetede gördüm, on temizlik işçisi alınacakmış.) bir sıfatla nitelendirildiğinde işçinin gösterileni tamamen somutlaşmış, genel özelliğinden sıyrılmış, özelleşmiştir. Artık sadece temizlik işçisi düşünülecektir.

*Genel* sözcüğü, bir dil biriminin ayrıntılarının göz önüne alınmadan bütününün ele alındığını gösterir. Bu anlama sahip dil birimleri, bir kişiye ya da bir şeye ait olmadan onun bütün benzerlerini içine alır. Özelse o dil biriminin, benzerlerinden ayrılmasını sağlayan bir özelliği olduğunu gösterir. Dil birimlerinin belirlilik / tanımlılık seviyelerine göre değerlendirilmesi, onların bir bütünü gösterme ya da benzerlerinden ayrılan bir özelliğe sahip olma durumlarına göre yapılmaktadır. Benzerlerini içine alan

ve bütünü gösteren dil birimi soyutken benzerlerinden ayrılan özelliklere sahip dil birimi daha somut olmaktadır.

TDK'nin tanımı ele alındığında dil birimlerinin duyular tarafından algılanma durumuna göre, onları soyut ya da somut olarak kesin bir şekilde ayırmak mümkündür. Dil birimleri, “belirlilik ya da tanımlılık” özelliklerine göre soyut ya da somut olarak belirlenmeye çalışıldığında bu ayrımın kolayca yapılamadığı görülmektedir. Çünkü dil birimlerinin tamamen belirli ya da tanımlı hâle ulaşması, çoğu zaman tek aşamada sağlanmaz. Bu durum, vericinin dili kullanma tarzına göre değişim göstermektedir.

Bir dil birimini benzerlerinden ayırt eden çok fazla özellik söz konusudur. Bu nedenle onu genelden özele götüren her özellik, soyuttan somuta geçişin de göstergesidir. Bu durum, soyuttan somuta geçişin aşama aşama yapıldığının ispatıdır. Vericinin, somutlaşma sürecini iletirken kullandığı birçok yol göze çarpar:<sup>1</sup>

- Süreç, bilgiler üst üste iletilerek tek bir bölümde sunulur.
- Süreç, bilgiler parça parça iletilerek metnin tamamına yayılabilir.
- Süreç, birkaç bilgiyle son bulur.
- Süreç, sayfalarca bilgi iletilerek ufak ufak işlenir.
- Süreç, doğrudan bilgilendirme yapılarak sunulur.
- Süreç, dolaylı bilgilendirme yapılarak iletilir.

Aşağıdaki paragraf, sürecin hızlı, üst üste ve doğrudan işlediği bir bölümdür. Bunlara rağmen soyutluğun tamamen giderilemediği görülür.

*“Bu Rumca şarkı yüzünden mi uyandı, yoksa onu uyandıktan sonra mı duydu, bilmiyor. Şarkı söyleyen pastırmacının karısıydı. Yukarıdakilerin hizmetçisi Eleni evli değil ama ona göre pastırmacının karısıdır. Ayda otuz liraya bazı günler aşağı iner, ortalık süpürür. İki üç yıl sonra evlenecek. Küçük bir mezeci dükkânı açacaklar. Eleni anlatırken gözleri parlar. Oysa hep o mezeci dükkânında oturacak adama acır. Sarımsak kokusu sinmiştir üstüne. Adam belki duymaz, ama o pastırmadan öğrenir.”* (Atılğan, 2014: 11)

*Pastırmacının karısı*, ilk geçtiği cümleden itibaren farklı özellikleri verilerek her seferinde bir derece daha somutlaştırılmaktadır. *Şarkı söylüyor olması* onu bir seviye somutlaştırırken *yukarıdakilerin hizmetçisi olduğu* bilgisi verilerek kişi, biraz daha

---

<sup>1</sup> Bu maddeler, Yusuf Atılğan'ın Aylak Adam adlı eserinden ulaşılan sonuçlardır. Farklı metinlerin incelenmesi, bu maddeleri artırabilecek ve genel bir sonuca ulaşılmasını sağlayabilecektir.

özelleştirilir. Aynı cümlede, bahsedilen kişinin adı iletilerek dil birimi dördüncü kez farklı bir özelliği verilerek somutlaştırılmaktadır. *Pastırmacının karısıyla* ilgili ulaşılan bilgiler arttıkça somutlaşma süreci de ilerlemektedir. Paragrafın kalanında beş, altı ve daha fazla özelliği verilerek sözcük öbeğinin tekrar tekrar somutlaştığı görülür. Ancak bahsedilen dil birimiyle ilgili verilen tüm bilgilere bakıldığında dahi sürecin tamamlanmadığı anlaşılmaktadır.

Soyuttan somuta geçişin tek aşamada gerçekleşmemesi nedeniyle dil birimlerini soyut ya da somut olarak değerlendirmek güçleşir. Geçişin bir süreç olarak değerlendirilmesinin sebebi budur. Dil birimleri bu süreç içerisinde belirli ölçülerde somutluk kazanabilirler. Ancak tamamen somutluktan bahsedebilmek için sürecin sonuna gelinmesi gerekmektedir. Bu durumda sürecin sonuna gelindiğini gösteren bir kriterden bahsetme zorunluluğu doğar. Aksi hâlde sürecin sonu, kişiler arasında değişkenlik gösterecektir. Dil birimlerinin somutlaşma sürecinin incelenmesi, bu kriterin ortaya konmasını da sağlayacaktır.

Soyuttan somuta geçişin görüldüğü dil birimleri nelerdir? En küçük dil birimi olan, seslerde dahi somutlaşma görüldüğü söylenebilir. Şüphesiz bu dil birimlerinin temel görevleri, belli sıralamalarla bir araya gelerek ekleri ve sözcükleri oluşturmaktır. Bu görevlerinin yanında sesler, vericinin tercihinin göre farklı görevlerde de kullanılabilir. Bunun en güzel örneklerinden birine, romanın başkahramanı vasıtasıyla ulaşılır.

*“Yemek masasında aramıza C oturalı Semra'nın bana karşı tutumu günden güne değişiyor.”* (s.106)

Cümlede yer alan C sesi, onu benzerlerinden ayıran özelliklere sahiptir. C, bir kişinin yerini tutar. Alfabe de yer alan c sesiyle yukarıdaki ses arasındaki farkın nedeni, tanımlılık / belirlilik seviyeleridir. Sadece bu bilgi bile onun daha somut bir dil birimi olduğunu gösterir. Her ne kadar bu örnek, olağan dışı olsa da vericinin istediği takdirde herhangi bir sesi somutlaştırabilecek olduğu, kabul edilmesi gereken bir gerçektir.

Ekler de seslerde olduğu gibi somutlaşma sürecinde yer alırlar. Bu durumun nedeni, farklı görevlerdeki eklerin aynı gösterenle karşılanmalarıdır. {-A} eki, genel bir kullanımdır. Bir bütünü ifade eder. Ancak ekin, cümlede farklı görevlerde kullanılabilmesi, onun benzerlerinden ayrılan özelliklere sahip olduğunu gösterir.

*{-A}, adları işleme sokan eklerden sadece biridir.*

Ek, bu cümlede ad görevinde kullanılmaktadır. Bu durum istendiğinde bir eke farklı görevler verilebileceğinin göstergesidir. Verilen bu görev neticesinde ekin cümlede sahip olduğu anlama bakıldığında aynı gösterene sahip tüm işletme eklerini kapsadığı görülür.

*“Para versem eli elim-e yapışacaktı.” (s.9)*

Örnekteki {-A}eki, ikincil nesne durumu ekidir. Ekin cümlede üstlendiği görev, onun diğerlerinden ayırt edilmesini sağlar. İlk cümle ve ikinci cümledeki {-A}'nın sahip olduğu anlamlar kıyaslandığında ilkinin çok daha genel olduğu görülmektedir. Bu durum, eklerin vericinin tercihine göre soyut ya da somut olarak kullanılabilmesini göstermektedir.

Ad soylu sözcükler, somutlaşma sürecine en uygun dil birimleridir. Adlar, zamirler, sıfatlar ve zarflar, vericinin tercihine göre soyut ya da somut olarak kullanılabilirler. Sözlük anlamına sahip olmalarına rağmen bütünü, geneli ifade eden adların somut olarak değerlendirilemediği görülür. Örneğin; *araba* sözcüğü, tek başına ele alındığında tekerlekli bir kara taşıtı olarak düşünülmektedir. Bu sözcüğü somutlaştırmak, belirli/tanımlı bir arabayı işaret edebilmek için çeşitli yollar kullanılır. Adların somutlaşma sürecindeki yerini gösteren bu yolları Kerime Üstünova şöyle açıklar: “*Ad değerindeki bir dil birimini belirli kılma işlevi, çeşitli yollarla giderilebilir. Belirtme durumu, tamlayan durumu, iyelik ekleri, sıfat türeten çeşitli durum ekleri, sıfatlar ve zamirler, belirli-tanımlı kılma işlevinde yararlandığımız dil birimlerinden bazılarıdır.*” (Üstünova, 2007: 1179) Bu yöntemlerin çeşitliliği, somutlaşma sürecinde adların ne kadar sık kullanıldığının göstergesidir.

*Araba-y-ı yakın bir yere park et.*

*İki gündür araba-nın sağ ön lastiğinden sesler geliyor.*

*Öndeki kırmızı araba aniden fren yapınca zincirleme kaza kaçınılmaz oldu.*

Yukarıdaki üç cümlede yer alan *araba* sözcüğü, sırasıyla belirtme durumu eki, tamlayan durumu eki ve sıfat kullanılarak belli ölçülerde özelleştirilmektedir. Sözcük tek başına kullanıldığında benzerlerini içine alan bir bütünü ifade eder. Çeşitli yollarla tanımlandıktan sonraysa sözcüğün belirli, somut, en azından verici tarafından bilinen bir arabayı işaret ettiği görülür. Leyla Karahan, belirtme durumunun bu işlevini “*ekli nesne ile eksiz nesne arasındaki fark “belirlilik” veya “belirsizlik”tir. Belirsiz, genel nesne, ekle belirli hâle getirilir. Grönbech’in ifadesiyle “yükleme hâli eki, bir nesneye önem*

verildiği durumlarda kullanılır.” O hâlde, ekin görevi diğer hâl eklerinde olduğu gibi münasebet kurmak, bağlantı sağlamak değil, nesneyi belirtmek, belirli kılmaktır.” (Karahana, 2011: 214) cümleleriyle açıklar.

Zamirler, soyuttan somuta geçişin tek seferde gerçekleşmediğinin bir başka örneğidir. Zamirlerin gösterilenlerinin belirlenmesi, somutlaşma sürecindeki tek bir adımdır. Diğer adımlar belirlenen ad üzerinden atılır. Böylece süreç ilerletilerek alıcı o adla ilgili bilgilendirilmeye devam edilir.

“Bir ay önce yediğim dayacı hak etmemiştim ben.” (s.10)

Cümlede ulaşılması gereken önemli bilgiler, dayak yiyen kişinin kimliği ve bu kişinin yediği dayacı hak etmediğidir. Dil içi göndergeler sayesinde alıcı aşağıdaki denklemi kurar:

dayak yiyen kişi = ben zamirinin, yerini tuttuğu kişi

Bağlam üzerinden elde edilen bilgiler, ben zamirinin gösterileninin C adlı kahraman olduğunu gösterir. Böylece hem ortak öznenin kullanıldığı diğer cümlelerde bahsedilen kişinin kimliği belirlenmiş olur hem de dayak yiyen kişi tespit edilir.

Belgisiz sıfatlar, işaret sıfatları ve zamirlerin somutlaşma sürecinde yer alma nedenleri aynıdır. Gösterileni belirsiz sözcükler soyutken bu belirsizlik ortadan kaldırıldığında sözcükler, daha somut bir hâl alırlar. Ayrıca bazı sıfatların anlamı itibarıyla belirsizliğe neden olmaları (ortadaki kapı, aşağıdaki dükkân vb.), onların soyuttan somuta geçişlerindeki diğer nedendir. Bağlam aracılığıyla elde edilen bilgiler, bu belirsizliğin giderilmesini sağlar. Böylece somutlaşma aşamasında bir seviye daha kat edilir.

Zarflar eylemlerle ilgili zaman, durum, nitelik, nicelik, neden, süreç, yer-yön gibi birçok etkenin belirlenmesi amacıyla kullanılır. Bu aşamada kullanılan zarfların belirgin anlamlara sahip olması, bu amacın sorunsuz giderilmesini sağlar. Ancak kullanılan her zarf, bu belirsizliği gideremez. Bu nedenle, belirsizlik yaratan soyut sözcükler, bağlamdan elde edilen bilgilerle somutlaşarak anlatıda daha etkin rol oynarlar.

“Oysa onu bu caddeye pek seyrek gönderirdim.” (s.9)

Bahsedilen eylemin geçmişte bir kereden fazla gerçekleştiği görülür. Bu bilginin üzerine pek seyrek sözcüğüyle, tekrarlanan olayların aralarındaki zaman



somutlaştırılmak istenir. Ancak *seyrek* sözcüğü sahip olduğu anlam nedeniyle bu belirsizliği tamamen gideremez.

Oysa onu bu caddeye üç günde bir gönderirdim.

*Pek seyrek* sözcük öbeği yerine *üç günde bir* yerleştirildiğinde bahsedilen zaman aralığı çok daha somut bir şekilde belirlenebilmektedir. Kullanılan zarf ne kadar somut olursa alıcının eylemle ilgili ulaştığı bilgi o kadar somut olmaktadır.

## 2. ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Bu çalışmada, metin incelemesinin yapılacağı yöntemi oluşturmak için öncelikle hangi dil birimlerinin somutlaşma sürecinde görev alabileceği belirlenmiştir. Eklerin ve seslerin dahi süreçte görev alabilmesi nedeniyle dil birimlerinin her birini incelemek, neredeyse tüm metnin sözcük sözcük somutlaşma sürecine dâhil edilmesi anlamına gelir. Bu nedenle bir yandan farklı görevdeki dil birimlerinin ele alınmasını sağlayacak diğer yandan incelemenin daha sistemli yapılabilmesine yardımcı olacak bir yöntem düşünülmüştür. Bir anlatının temelini oluşturan kişi, zaman ve mekân kavramlarının somutlaşma sürecini incelemek; seslerin, eklerin, adların, zamirlerin, sıfatların ve zarfların incelenmesiyle mümkündür. Böylece inceleme, hem üç temel unsurun en somut hâllerini ortaya koyacak hem de yukarıdaki dil birimlerinin süreçteki yerlerinin görülmesini sağlayacaktır. Tez, bu görüşe uygun olarak aşağıdaki gibi şekillendirilmektedir.

Birinci bölümde çalışmanın girişine yer verilir. Burada öncelikle tezin temelini oluşturan kavramlar açıklanmaktadır. Bu bölümün ardından *çalışma yöntemi* ve *araştırma doğrultuları* başlıkları altında ön bilgilendirme yapılır. Böylece hem metin çözümlemesi sırasında konudan uzaklaşılması engellenmiş hem de somutlaşma sürecinde etkin rol oynayan tekrarlar ve dil içi-dil dışı göndergeler açıklanarak olası belirsizliklerin önüne geçileceği düşünülmüştür.

İkinci bölüm, çalışmada araç olarak kullanılan *Aylak Adam* romanında metin çalışmasının yapıldığı asıl kısımdır. Burada üç ana başlık altında kişilerin, zamanın ve mekânın somutlaşma süreci incelenir.

Kişilerin somutlaşma süreci incelenirken onların alıcı için önemleri göz önünde bulundurularak altı kahraman seçilmiştir. Bu kahramanlar; cinsiyet, yaş, meslek, hobi, hayat görüşü gibi birinin tanınma aşamasında akla gelen ilk özellikler ve anlatının ilerleyişi için önem arz eden bazı özellikler (arayışları vb.) üzerinden ele alınmıştır.

Böylece bir yandan somutlaşma süreci incelenirken diğer yandan altı kahraman arasında kıyaslama yapılma imkânı sağlanmıştır. Bu durum, kahramanların romandaki önemleriyle somutluk seviyeleri arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarmıştır.

Olayların gelişimiyle birlikte zaman ve mekân da değiştiği için roman, vericinin ilettiği gibi dört mevsime bölünmüştür. Daha sonra mevsimler kendi içlerinde günlere bölünerek süreç, kısa bölümler içerisinde daha net ele alınabilmıştır. Her gün kendi içinde değerlendirilirken bazı bölümlerde geçmişe dönüşlerin yaşanması, böyle bölümler için ayrı başlık açılmasına neden olmuştur. Geçmişte yaşanıp olayların gerçekleştiği asıl zamanı etkileyen olayların zaman ve mekânları, Artzaman (Artsürümsel Öyküleme) başlığı altında değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde sonuç ve kaynakça kısmı yer alır. Sonuçta, ikinci bölümde yapılan incelemelerin ortaya koyduğu veriler iletilmektedir. Bu veriler ışığında ortaya çıkan sonuçlara dikkat çekilerek cevabı aranan sorular yanıtlanmaya çalışılır.

### **3. ARAŞTIRMA DOĞRULTULARI**

Dil birimlerinin soyuttan somuta geçişi incelenirken sık sık karşılaşılan birkaç kavram hakkında ön bilgi vermek, metin üzerinde yapılan incelemelerin daha net anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu kavramların anlatıdaki yeri, somutlaşma sürecine katkı sağlamaktır. Metinde kişi, zaman ve mekânın somutlaşma süreci aşama aşama incelendiği için kavramların içeriğinden çok süreçteki rolleri üzerinde durulmaktadır. Böylece onlarla ilgili ayrıntılardan uzak durularak cümlelerarası anlam birliğinden uzaklaşmadan somutlaşma sürecinin ilerleyişi daha sağlıklı bir şekilde iletilmektedir. Bu düşünce üzerine dil içi ve dil dışı gönderge, eksilti (sıfır tekrar) ve eksik tekrar kavramları, bu bölümde ayrıntılarıyla açıklanmaktadır.

#### **3.1. DİL İÇİ VE DİL DIŞI GÖNDERGE**

##### **3.1.1. Dil İçi ve Dil Dışı Göndergenin Tanımlanması**

Dil, verici ve alıcı arasında iletişimi sağlamak amacıyla kullanılan yoldur. Bu yolun biçimsel ve anlamsal açıdan tutarlı olması için dil kendi sistemini oluşturur. Dil birimleri bu sistem içerisinde ele alınır ve anlamlandırılır. Doğan Aksan, dili şöyle tanımlar: “*Dil, sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzendir; düşünme ve düşünülene aktarma dizgesidir.*” (Aksan, 1999: 13)

Gönderge, dil birimlerinin dış dünyada karşıladığı gerçekliklerdir. Dil göstergesinin dil evreni dışında gösterdiği her şeydir. Yaratılan dünya kurmaca da olsa verici, yaşadıklarını ve gördüklerini metne aktarmak durumundadır.

“Doğal dilin kullanıldığı iletişim biçiminde –çok özel durumlar hariç- her zaman dil dışı gerçekliğe gönderme yapılır. İletişimde bulunan konuşucu (yazar) ve alıcı (okur) iletişimi sağlayabilmek için dil-dışı gerçeklikleri biçimlendiren sözcükleri kullanır: “banka”, “tahsilat”, “şube”, “felaket”, “liman”, “gemi”...Bu dil-dışı gerçekliklere gönderge adı verilir.” (Kıran, 2002: 87)

Tıpkı gerçek dünya gibi kurmaca dünya da kendi gerçekliklerini oluşturur. Söylemin içinde yaratılan bu gerçeklikler dikkate alınarak “Dil içi gönderge, A.J. Greimas tarafından söylemin dayandığı, kendi içinde oluşturduğu, dış dünyada göndergesi olmayan, söylemin içinde gönderge oluşturan dil birimleri”(Kıran, 2011: 130) olarak tanımlanır. “Murat burada oturmuyor” cümlesinde *burada* sözcüğü herhangi bir yere gönderme yapabilir. “evde”, “sinema koltuğunda”, “İzmir’de”, “çimenlerin üstünde”... Bu durumun nedeni, *burada* sözcüğünün göndergesinin dış dünyada olmayışıdır.

Dil dışı göndergeler, sözcenin oluşmasında işlev kazanır. Dil içi dünya ile dil dışı dünya gerçekliği arasında bağlantı kurarlar. Böylece dil dışı göndergeler; insanın dış dünyayla bilgi alışverişini, bu dünyayı değerlendirmesini, dil içinde yeniden oluşturmasını sağlar. Metin dışı göndergeler metin içi göndergelerle yorumlanır, metin düzeyinde işlev kazanırlar.

Dil dışı göndergeler, Zeynel- Ayşe (Eziler) Kıran tarafından gerçek ve gerçek olmayan olarak ikiye ayrılır. Dil dışı gerçek göndergeler, *şehir, yıkıntı, eski, gün... gibi* göndermesi dış dünyaya olan dil birimleridir. “Dil dışı gerçek göndergeler arasında ansiklopedik olarak nitelendirilen dış dünyadaki kişileri (Atatürk, Murathan Mungan...), zaman ve olayları ( 19 Mayıs 1919 Atatürk’ün Samsun’a çıkışı...) bildiren göndergeler de bulunmaktadır.” (Kıran, 2011: 130)Gerçek olmayan göndergeler, *Sherlock Holmes, Robinson Crusoe* gibi dış dünyaya ait olmasına rağmen bir kurgu ürünü olan kişi, nesne ya da kavramlardır.

### 3.1.2. Dil içi ve Dil Dışı Göndergelerin Somutlaşma Sürecine Etkisi

Dil birimlerinin, metindeki somutlaşması, genellikle bir seferde olmaz; değişik değişik süreçlere yayılır. Bunun en büyük sebebi, vericinin alıcıyı somutlaşma

aşamasına dâhil etme isteğidir. Böylelikle alıcı, kendi çıkarım yaptığı bilgiler yardımıyla metne daha iyi odaklanır. Soyut bir şekilde metne dâhil olan dil birimleri, somutlaşmak için yeni bilgilere ihtiyaç duyar. Böylece somutlaşma aşaması ilerler. Bu aşamada, verici dilin kendine sunduğu farklı yollardan, yöntemlerden yararlanabilir. Bunlardan biri, dil içi ve dil dışı göndergelerin kullanımınıdır.

Verilen örneklerle dil içi göndergelerin somutlaşma sürecindeki rolünden hareketle dil dışı göndergelerin somutlaşma sürecine katkısı ortaya konmaktadır.

Öncelikle sözcük düzeyindeki ve ek düzeyindeki dil içi göndergeleri birbirlerinden ayırmak gerekir. Ek düzeyindeki göndergeler somutlaşma sürecinde çok daha etkin görev alır. Bazen üzerine geldiği adı tanımlayarak somutlaşma sürecinde ilerlenmesini sağlarken bazen eylemin zamanıyla ilgili ya da eylemi gerçekleştiren kişiyle ilgili belirsizliğin giderilmesine yardımcı olurlar. Sözcük düzeyindeki göndergeler, sahip oldukları anlam itibarıyla belli bir somutluk sağlarlar da belirsizliğin giderilmesi için diğer sözcüklere, sözcük öbeklerine, cümlelere hatta cümle üstü birliklere ihtiyaç duyarlar.

*“Birden kaldırımlardan taşan kalabalığın içinde onun da olabileceği aklıma geldi.”(s.9)*

*“İçimdeki sıkıntı eridi.”(s.9)*

*“Bu sıkıntı garsonun yüzündendi.”(s.9)*

*“Öyle sanıyordum”(s.9)*

**O**, görevsel, öncül dil birimidir. Anlamı itibarıyla işaret ettiği kişinin üçüncü kişi ya da nesne olması gerekir. Bu durum, alıcıya çok fazla seçenek sunmasa da birkaç seçeneğin elenmesini sağlayarak somutlaşma sürecine etki eder. Sözcüğün canlı ya da cansız ne tür bir adın yerini tuttuğu belirsizdir. İlk aşama bu belirsizliği ortadan kaldırmak olacaktır. Daha sonra bağlamdan yararlanarak gösterileni belirlenir. Sözcüğün somutlaşma sürecine asıl katkısı bu aşamadan sonra olmaktadır.

**Bu**, görevsel, öncül dil birimidir. Sözcüğün cümlede sıfat göreviyle kullanıldığı görülür. Cümlede sıfatın işaret ettiği ad, *sıkıntı* sözcüğüdür. Sözcüğün cansız bir varlığı karşıladığı anlaşıldığı için bir derece somutlaşır. Ancak sözcüğün tam olarak karşıladığı adın belirsizliğini koruması sürecin tamamen sona ermediğini gösterir.

**Öyle**, görevsel, öncül dil birimidir. Tek başına ele alındığında alıcıda herhangi bir çağrışım yaratmaz. Buna rağmen bağlam üzerinden değerlendirildiğinde *öyle*

sözcüğünün bir önceki cümlenin yerini tuttuğu görülür. Bu durum, eksik tekrar yapıldığının göstergesi olsa da somutlaşma sürecine katkısından söz edilemez.

Ek düzeyindeki dil içi göndergelerin somutlaşma sürecine olan katkıları çok daha net bir şekilde görülmektedir.

“*Bu sıkıntı garsonun yüzündendi.*”(s.9)

**-(n)In**, görevsel, ardıl dil birimidir. Yüzey yapıda bulunan tamlayan durumlarının görevlerinden biri de anlamsal olarak eklendiği adı tanımlı kılmaktır. Üzerine geldiği *garson* sözcüğünü genel anlamından çıkarmıştır. Dolaylı olarak sözü geçen garsonun artık bilinen, özel biri olduğu bilgisi verilir. Böylelikle garson sözcüğü, tamamen tanımlı hâle gelmese de tamlayan durumu ekinin etkisiyle kısmen somutlaşır.

“*Önlerde bir yere oturur, yanağı avcuna dayalı filmi seyreder, tam beni düşünmesini istediğim zaman beni düşünürdü.*”(s.9)

**-I**, görevsel, ardıl dil birimidir. Cümlede birincil nesne durumu eki olarak görev alan dil biriminin bir diğer görevi de üzerine geldiği *film* sözcüğünü bir derece somutlaştırmaktır. Ekin belirtme işlevi, üzerine geldiği sözcüğü genel anlamından çıkarıp özelleştirir. Bahsedilen film, artık herhangi bir film değildir. Her ne kadar filmin adı ya da içeriğiyle ilgili bilgi verilmemiş olsa da sözcük, bir derece tanımlı hâle gelir, dolayısıyla kısmen somutlaşır.

“*Annemi bilmiyorum.*”(s.121)

“*Ben bir yaşındayken ölmüş.*”(121)

**-miş**, görevsel, ardıl dil birimidir. Üzerine geldiği eylemin geçmiş zamanda gerçekleştiğini gösterir. Geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman ayrımı, zamanın somutlaşma sürecinde iletilen ilk ipucudur. Böylece zamanla ilgili somutlaşma sürecinin ilerlemeye başladığı görülür. Ekin bir diğer görevi, eylemin uzak geçmişte yaşandığını belirtmektir. Geçmişte daha somut bir zamana gidilerek süreç ilerletilmeye devam edilir. Daha sonra vericinin isteğine göre, farklı sözcük ve sözcük öbekleriyle somutlaşma süreci çok daha ileri seviyelere ulaştırılacaktır.

Dil dışı göndergeler, dil-dışı dünyanın gerçeklerini yansıttığı için somutlaşma sürecinde çok daha etkilidirler. Burada çoğunlukla ansiklopedik bilgiler devreye girer. Alıcı bahsedilen konuyla ilgili ne kadar çok bilgiye sahipse vericinin dil dışı göndergeleri kullanarak somutlaşma sürecini ilerletme şansı da o kadar artmaktadır.

“*(Ben) paltomu tutarken yüzünü görmüştüm.*”(s.9)

**Palto**, sözlüksel, öncül dil birimidir. Palto sözcüğü, TDK sözlüğünde *soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi* olarak tanımlanır. Manto sözcüğüyse yine TDK sözlüğünde *kadın paltosu* olarak karşılık bulur. Dolayısıyla palto sözcüğünün erkekler için kullanıldığı sonucuna ulaşılabılır. Böylelikle cümlenin ögesi görevindeki ben kişinin canlı bir ad olduğu ve ayrıca erkek olduğu anlaşılır. Somutlaşma süreci tamamen sona ermiş olmasa da sözlüksel dil birimi, birinci tekil kişinin kısmen somutlaşmasını sağlamaktadır.

*“Kalktığı zaman garson pilavımı getiriyordu.”(s.11)*

**Garson**, sözlüksel, öncül dil birimidir. Sözcük, TDK sözlüğünde *lokanta, pastane, kahvehane vb. yerlerde müşterilere hizmet eden kimse* olarak tanımlanır. Metinde verilen cümlede, olayın gerçekleştiği yerle ilgili doğrudan hiçbir bilgi verilmemektedir. Garson sözcüğünün kullanım alanının sınırlı oluşu sebebiyle olayın gerçekleştiği yer hakkında çıkarım yapılabilir. Aynı cümlede geçen *pilav* sözcüğü, düşünüldüğünde yerin lokanta olduğu çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla dil dışı göndergeler vasıtasıyla alıcı yerle ilgili somut gerçeklere ulaşmaktadır.

*“Bu aydınlık, büyük odada ellerinde paletleri, sehparın önünde dikilenler dönüp ona baktılar.”(s.13)*

*“Bir ooooo sesi duyuldu.”(s.13)*

*“Sonra bu koku...”(s.13)*

*“Birden az önce kararsız sokağa çıkmalı beri duymak istediğinin hep bu koku olduğunu anladı.”(s.13)*

*“Yağlıboya, beziryağı kokusu...”(s.13)*

Olayın geçtiği yerin belirlenmesi için verici, ansiklopedik bilgilerden faydalanmaktadır. Önce sözlüksel bir dil birimi olan *palet* sözcüğü verilerek yerle ilgili bir ipucu sunulur. *Palet*, resim atölyesinde bulunabilecek bir gereç olduğu için dolaylı olarak alıcının, gözünde bir atölye resmetmesi sağlanır. Sadece tek bir paletin olmayışı ve bu işle uğraşan birden fazla kişinin orada olması, bu çıkarımı destekleyerek soyuttan somuta geçişi hızlandırır. Daha sonra odada bulunduğu söylenen *yağlıboya ve beziryağı kokusuyla* olayın geçtiği yer hakkındaki soru işaretleri ortadan kalkar. Bu iki sözcük de *palet* gibi resim atölyesinde kullanılabilir dil dışı göndergelerdir. Dolayısıyla bu üç gönderge ayrı ayrı, yerle ilgili somutlaşma sürecine katkı sağlar.

Göndergelerin somutlaşma sürecine bizzat katkılarının yanı sıra sistemin işleyişi için önemleri de oldukça fazladır. Ayşe Eziler Kıran, bu önemi şöyle açıklar: “*Dil içi göndergeler, kişi (ben, siz, sen...), yer (burası, orası...), zaman (şimdi, o zaman...) belirten söylemsel öğeler, bunların değişik biçimlerde ifadeleri, bağlaçlar, adillar, ilgeç ve ünlemlerdir. Bu tip göndergeler bir söylemde, bir anlatıda sürekliliği ve izlek birliğini sağlayarak sözcelem dokusunu tutarlı bir dizge biçiminde oluştururlar. Hiçbir sözcelem durumu dil içi gönderge kullanmadan iletişimi sağlayamaz. Bu durumda dil içi ve dil dışı göndergelerin karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde olduğu, biri olmadan diğerinin iletişimi kuramayacağı rahatlıkla söylenebilir.*” (Kıran, 2011: 130)

### 3.2. TEKRARLAR

İletişimde tekrarların rolü göz ardı edilemeyecek ölçüde önemlidir. İletilmek istenen düşüncenin taraflardan diğerine sağlıklı şekilde ulaştırılması için zaman zaman aynı bilgilerin tekrar edilmesi gerekmektedir. Bu tekrarlar, alıcıyla verici arasındaki bilgi paylaşımının anahtarıdır. İhtiyaç duyulduğunda herhangi birine ulaşılamaması iletişim kopukluğuna neden olur. Elbette bu tekrarlar, daima gözle görülür biçimde olamaz.

Kerime Üstünova, bu konuya şu şekilde değinmektedir; “*İletişim anında temel öğeler sürekli tekrarlanır. Kişileri, eşyaları, nesnelere, kavramları, durumları birkaç kez söylemek zorunda kalabiliriz. Buna karşın her şey çok açık olarak anlatılmayabilir; bazı kısımlar örtük, bazı kısımlar yalnızca sezdirilmek suretiyle verilebilir. Böylece cümleler, hem anlam hem biçim yönüyle birbirine bağlanmış olur.*” (Üstünova, 2010: 9)

Yüzey yapıda sıklıkla tekrar edilen sözcük, sözcük öbeği ya da cümlelerin estetik kaygı, en az çaba ilkesi gibi dilin bazı ilkelerine ters düştüğü görülür. Ancak Üstünova'nın da dediği gibi dilin kullanımında tekrara estetik görünüm verme çabası öne çıkar. “*İnsanoğlu, bilinçaltında yer eden tekrara düşmeme endişesi içinde zamandan ve emekten tasarruf etmek amacıyla, estetikte tekrarı aynı pota içinde kaynatma yoluna gider.*” (Üstünova, 2010: 9) Aksi hâlde, tekrar eden dil birimleri, anlatımın göze ve kulağa hoş gelmeyen biçimde ilerlemesine, yetkin ulaşımın gerçekleşmemesine neden olur ki bu da iletişimin gerçekleşme amacıyla ters düşer. Nitekim aynı ilke, Martinet tarafından “*dilsel evrime, insanın bildirişimsel gereksinleriyle / anlıksal ve fiziksel etkinliğini en aza indirme eğilimi arasındaki çatışmanın yön verdiği söylenebilir. Başka düzlemlerde olduğu gibi, burada da insan*

*davranışı en az çaba yasasına uyar: Bu yasa uyarınca ancak benimsediği amaçlara ulaşabileceği ölçüde çaba harcar.”*(Aydın, 2011: 1-6) sözleriyle açıklığa kavuşturulurken dilsel evrime en az çaba yasasının yön verişine öne çıkmaktadır.

Dil, estetik yapısını korumak ve gereksiz tekrardan kaçınmak amacıyla birçok yöntem geliştirmiştir. Hasene Aydın, bunları yedi başlık altında ele alır.

1. “Gereksiz tekrarlardan kaçınma (sıfır tekrar- eksik tekrar)
2. Sözcük yerine ek kullanımı
3. Ek düşümü
4. Tanımlı birimler kullanma
5. Dil dışı göndermeler
6. Deyimler, atasözleri
7. Ses olayları” (Aydın, 2011: 1-6)

Görüldüğü üzere tekrarlarla ilgili ortak görüşler mevcuttur. Bir yandan tekrarların anlatıma güç sağlamak için kullanılması gerektiği, diğer yandan dilin en az çaba ve estetik ilkelerine uygun olmadığı için onları gizlemenin gerekliliğinden bahsedilir. Dil, bu sorunu gidermek için eksik tekrar, sıfır tekrar, ters tekrar, aşamalı tekrar ve kıvrımlı tekrar gibi yöntemler geliştirmiştir.

Sıfır tekrar ve eksik tekrar, somutlaşma sürecinde vericinin sıklıkla faydalandığı yöntemlerdendir. Bu nedenle çalışmada bu iki tekrar çeşidi üzerinde durulmuştur. Metin incelemesinden önce bu yöntemlerin kullanım amaçlarının ve kullanım şekillerinin anlaşılması, sürecin daha iyi görülmesi için etkili olacaktır.

### **3.2.1. Eksiltinin (Sıfır Tekrarın) Somutlaşma Sürecine Etkisi**

Sıfır tekrar (eksilti), bir cümledeki bazı ek, sözcük ya da sözcük öbeklerinin iletişimde var saymak koşuluyla yüzey yapıdan çıkarılmasıyla oluşur. Burada dikkat edilmesi gereken husus, eksiltiyle eksikliğin birbirinden ayrılması gereğidir<sup>2</sup>. Bu nedenle yüzey yapıdaki boşlukların farklı şekillerde doldurulamayacağına dikkat edilmelidir. Eksiltinin kestirilebilir oluşu, bağlayıcıdır. Dolayısıyla tüm alıcılar, boşluğu aynı dil birimleriyle aynı biçimde doldurduğu sürece eksiltiden bahsetmek mümkündür. Çünkü dil birimlerini cümleden çıkarma işi, rastgele yapılmaz. Alıcı, bu boşlukları

---

<sup>2</sup>Ayrıntılı bilgi için bkz. Kerime Üstünova, “Metin İncelemelerinde Eksilti-Eksiklik Ayrımı”, *Dil Araştırmaları*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2013, ss. 43-49.



doldururken dil içi ve dil dışı göndergelerden faydalanır. Bu göndergeler yardımıyla anlatım yorumlanır ve boşluklar yüzey yapıya çıkarılır. Üstünova bu süreci, “*Eksik öğelerin oluşturduğu boşluğu, okuyucu / dinleyici iletişimin yetisi aracılığıyla çok kısa süre içinde çeşitli yollarla doldurur ve ancak o zaman sağlıklı iletişim kurabilmiş olur. Eksilteli yapı birkaç aşamada doldurulabilmektedir. Önce dinleyici / okuyucu okuduklarını, dinlediklerini doğal dildeki ifade diline, mantık yapısına yaklaştırmaya çalışacaktır. Sonra göndermeler yoluyla belirsizlikleri gidermeye ardından eksiksiz önerme hâline getirmeye, derin yapıyı sağlıklı bir biçimde su yüzüne çıkarmaya çalışacaktır.*” (Üstünova, 2011: 124) sözleriyle açıklamaktadır.

Soyuttan somuta geçiş süreci, cümlelerarası anlam bağına uygun bir şekilde ilerlediği için eksiltelerin tamamlanması, sürecin görülebilmesi için zorunlu bir iştir. Somutlaşma süreci, alıcının ulaşabildiği bilgileri değerlendirmesi sonucunda işler. Dolayısıyla bu bilgilerin gün yüzüne çıkarılmasını sağlayan tekrarlar, alıcının ihtiyacı olan ipuçlarıyla doludur. Bülent Özkan, eksiltelerin bütüne ulaşmadaki rolüne şöyle dikkat çeker: “*Eksilti, metin bağlamında bütün-yapı'nın ortaya çıkmasında metin çözücünün etkinliğine ihtiyaç duyar. Bu yönüyle de metnin anlamlandırma sürecinde metin üretici ile çözücü arasındaki ortak anlam alanına işaret eder.*” (Özkan, 2004: 180)

“*Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi.*”  
(s.9)

Anlatının henüz ilk cümlesiyle birlikte eksiltelerin somutlaşma sürecine etkisi görülmektedir. Bu durum, sıfır tekrarın süreç için önemini gösterir. Yukarıda yüzey yapıya saklanan bilgi tamamlandığında cümle aşağıdaki hâli alır:

*Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği **benim aklıma** geldi.*

*benim akıl-(l)m-a*



Sözcük öbeklerinde önce tamlayan sonra tamlanan gelir. Burada tamlananı yüzey yapıda olan bir öbekte karşılaşılr. Tamlayanın varlığı, tamlanan; tamlananın varlığı da tamlayan istediği için derin yapıdaki tamlanana dil içi göndergeler aracılığıyla ulaşılır. {-m}, birinci tekil kişi iyelik eki olduğu için *ben* zamirine gönderme yapar.

Cümlenin sahibi, kişilerin somutlaşma süreci incelenirken öğrenilmesi gereken bir bilgidir. Bu bilgiye ulaşılması için *ben* zamirinin yüzey yapıya çıkarılması şarttır. Aksi hâlde ikinci aşama olan gösterilenin belirlenme sürecine geçilemez. Bu durumda anlatıcı görevindeki kişinin belirlenmesi de olanaksızdır. Somutlaşma sürecinde vericinin ilettiği her bilgi, süreci ileri aşamalara taşıyabilecek bir ipucu olduğu için eksiltinin tamamlanmasının, direkt olarak sürecin sağlıklı ilerleyebilmesiyle doğru orantılı olduğu görülür.

Tekrar edilen dil birimleri her zaman üst üste gelmediği için bazen alıcının eksiltiyi ulaşabilmesi çok daha zor ve karmaşık olur.

“*Ona anlatmıştı.*” (s.129)

*Anlatmak* eylemi, geçişlidir. Bu nedenle eylemin kurduğu cümlede nesne bulunmalıdır. Görüldüğü üzere yüzey yapıda herhangi bir nesnenin varlığından söz edilemez. Bu durumda alıcı bağlamı kaynak olarak kullanacak ve vericinin tercihine uygun olarak eksiltiyi dolduracaktır. Bu örneğin seçilme nedeni, nesnenin yaklaşık sekiz sayfa önce verilen eski bilgi üzerinden bulunmasıdır. Vericinin, bu kadar zaman geçtikten sonra eksiltiyi tercih etmesi ilginçtir. Çünkü alıcı hatırlamakta zorlanabileceği için belirsizlik yaratma ihtimali söz konusudur. Nesneyi ortaya koyan cümlelere bakıldığında bu tercihin nedeni anlaşılır. Verici eksiltiyi kullanarak çok fazla cümleyi tekrar eder. Bu cümlelerin hepsini tekrarlamak dilin estetik kaygısına ve en az çaba ilkesine ters düşecektir.

“*Önce babamı anlatmam gerek, dedi.*”

“*Akşamları yemeğe gelip gelmeyeceği belli olmazdı.*”

“*Tam gelmeyeceğini düşündüğüm sıra kapıdan girişleri!*”

“*Yemeği evde yediği akşamlar sofradaki o sıkıcı sessizlik!*”

(...)

İlk cümlede verici, sanki alıcının daha sonra buraya geri döneceğini düşünür gibi varsayılan nesnenin cevaplanacağını söyler. Sonra da anlatılan konuları uzun uzun söyleyerek nesnemizin ortaya çıkmasını sağlar. Böylece yüzey yapıda herhangi bir ses bile kullanılmadan sayfalarca bilgi tekrar edilmiş olur.

### **3.2.2 Eksik Tekrarın Somutlaşma Sürecine Etkisi**

Görüldüğü üzere sıfır tekrarda dil birimlerinin tamamen yüzey yapıdan çıkarılması söz konusudur. Eksik tekrar yapılırken işleyiş farklılık göstermektedir. Bu

defa verilmek istenen bilgi, gösterenleri ayrı, gösterilenleri aynı dil birimleri ile iletilir. Anlatımın sağlıklı ilerlemesi için tekrar edilmesi gerekli görülen bilgi, dilde en az çaba ilkesine, estetiğe uygun olarak genellikle çok daha kısa bir gösterenle ifade edilir. Böylece sıfır tekrarın aksine yüzey yapıda da bir tekrar görülür. Ancak bu tekrar yapılırken farklı gösterenlerin kullanılması daha kısa ve daha estetik bir anlatım sağlar. Bu sayede bir yandan dil, ilkelerinden ödün vermezken diğer yandan eski bilgi metinde korunarak cümleler arası anlam bağı sağlanmış olur.

*“Ben, sen, o, biz, siz, onlar, kendi, bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar, böyle, şöyle, öyle, hepsi, kim, bazıları, kimi vb. öncül, görevsel biçim birimler, genellikle eksik tekrar oluşturmada görev alırlar.”*(Üstünova, 2010: 10) Üstünova tarafından verilen bu örneklerin ortak noktaları, hepsinin genel anlam ifade etmesidir. Görevsel dil birimleri, anlamları itibariyle kullanıldıkları metin kapsamında görev üstlenirler. Bu nedenle, tek başlarına somutlaşma süreci için etkisizlerdir. Ancak alıcının cümleüstü düşünme ve yorumlayabilme yetisi, bu sözcüklerin gösterilenlerini açıkça ortaya koyar. Gösterilenlerine ulaşılan sözcükler, içlerinde somutlaşma sürecini aydınlatacak ipuçlarıyla doludur.

*“Onu burada ancak “o”, “aradığı, milyonlarca kadından biri” bulabilirdi.”*  
(s.103)

Cümledeki iki *o* zamirinin gösterilenleri farklıdır. Bağlam yardımıyla ilkinin C’ye, ikincinin Ayşe’ye gönderme yaptığı anlaşılır. Buraya kadar zamir kullanılarak yapılan iki eksik tekrar söz konusudur. Önce öngönderim yapılarak gösterilenler iletilir. Sonra bu gösterilenleri karşılayan zamir kullanılarak süreç tamamlanır. Alıcının tek yapması gereken, bağlamdan faydalanarak gösteren-gösterilen eşleşmelerini yapmaktır.

Eksik tekrarın somutlaşma sürecine asıl etkisi bir sonraki tekrarda görülür. Roman boyunca üzerinde en fazla durulan konulardan biri, C’nin arayışıdır. Bir süre sonra aranan unsurun, bir kadın olduğu öğrenilir. Bu bilgiye rağmen uzun süre, bu kadının kimliği belirsizliğini korur. Bu belirsizlik, alıcıyı romana çeken durumlardan biridir. Yukarıdaki cümleyle birlikte vericinin böyle bir bilgiyi eksik tekrar yöntemiyle alıcıya iletmediği görülür. Ayşe, *o* zamirinden sonra ikinci defa farklı bir gösterilenle tekrar edilir.

Ayşe = *o* = aradığı, milyonlarca kadından biri

Eksik tekrar, verici tarafından sıklıkla kullanılan ve somutlaşma sürecinde kilit rol oynayan yöntemlerden biridir. Tekrar yapılırken gösteren ve gösterilenler arasındaki ilişki her zaman bu kadar kısa ve net olmayabilir. Bazı örneklerde tek bir zamirle ya da sıfatla birçok cümle tekrar edilmektedir. Bu gibi durumlarda eksik tekrarın, somutlaşma süreci için önemi çok daha fazla olur. Çünkü alıcı için ipucu değeri olan birçok bilgi sadece bir sözcükle tekrar edilir. Bu ipuçlarından herhangi biri, yeni bir bilgiye ulaşmanın anahtarı olabilmektedir. Dolayısıyla eksik tekrarın kullanımı, anlatı için önem arz eden bir bilginin kaçırılma ihtimalini doğurur. Alıcılar arasındaki fark burada devreye girer. Dikkatli olan ve ayrıntılara gereken önemi veren alıcılar, diğerlerine göre daha rahat çıkarım yapabilmektedir.

(...)

*“Kimi geceler düşümde babamı korkunç ölümlerle birkaç kere öldürürdüm.”(s.122)*

*“Kulağım için değil Zehra teyzeme saldırdı diye.”(s.122)*

*“Yanımdayken yüzümden kan çekilir, konuşmazdım.”(s.122)*

(...)

*“Yatağa uzanır, merdivenlerdeki çıtırtıyı beklerdim.” (s.123)*

*“Başım uğuldardı. Kapıda bekleyip “Gireyim mi?” diye sorardı.”(s.123)*

*“Tanıyamadığım bir sesle “Hayır” derdim.”(s.123)*

*“Bedenim yanardı.”(s.123)*

(...)

*“Ertesi yıl kolejde boksa başladım.”(s.124)*

*“Ötekilerin benden yılgınlığı hoşuma gidiyordu.”(s.124)*

*“Kaskatı bir adam yapıyorlardı beni.”(s.124)*

(...)

Yukarıdaki cümlelerin hepsi aynı bölümde arka arkaya sıralanarak alıcıya iletilmektedir. Burası, anlatıda soru işaretlerinin giderildiği bölümlerden biridir. Alıcının, C'nin yaşam tarzıyla ilgili birçok sorunun cevabı burada iletilir. Yaklaşık dört sayfa boyunca süregelen cümleleri, verici tek bir sözcükle tekrarlayabilmektedir.

*Çocukluğu böyle geçen birini sevemeyeceğini sanıyordu.*

*Böyle, şöyle, öyle vb. sözcükler, sözlük anlamı dahi olmayan dil birimleridir. Somutlaşma sürecindeki rolleri, gösterilenlerinin belirlenmesiyle ortaya çıkar. Bu*

cümledeki kullanımıyla C'nin karakteri ve romanın ilerleyişiyle ilgili birçok bilgi ve ipucunu kapsamaktadır. C'nin seilmeme nedeni, sözcüğün kapsadığı cümlelerdir. Romandaki ilerleyişi değiştirebilecek, ayrılığa kadar gidecek bir sürecin başlama nedeni, eksik tekrar yapılarak tek sözcükle verilir.



# İKİNCİ BÖLÜM

**KİŞİ, ZAMAN**  
**ve**  
**MEKÂNDA**  
**SOMUTLAŞMA SÜRECİ**

# 1. KİŞİLERİN SOMUTLAŞMA SÜRECİ

## 1.1. BEN ZAMİRİ (C ADLI KİŞİ)

Romanda soyuttan somuta geçiş aşaması incelenen ilk dil birimi, *ben* adlıdır. Olaylar, eser boyunca bu kişinin etrafında şekillenir. Bu kişiyi incelemeyen önce yazar ve anlatıcı farkına dikkat çekmek gerekir. Çünkü anlatıcının eserin içinde yer aldığı bu tarz metinlerde okuyucu bu farkı ayırt etmekte sıkıntı yaşayabilmektedir.

Öncelikle, metnin tamamının bir kurgu olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Her ne kadar yazarlar eserlerinde zaman zaman gerçek unsurlara yer verse de bu durum olay, yer ve kişilerin kurmaca olduğu gerçeğini değiştirmez.

Ben adının, anlatıcı-yazar karışıklığının yaşanmasındaki rolü büyüktür. Çünkü olayları anlatan kişinin, bu olayları yazan kişi olması alıcı tarafından akla gelen ilk düşüncedir. Dolayısıyla anlatıcı görevindeki ben kişisi basit bir eşleştirmeye verici olarak değerlendirilecektir. Ancak verici dâhil hiçbir gerçeklik, yaratılan kurmaca dünyada var olamaz. Anlatıda yer aldığı an gerçekliğini yitirir. Bu yüzden günlük, anı, mektup gibi gerçek olayların anlatıldığı türler dışında kullanılan kişiler; sadece anlatıcı, sözcü olabilir.

*“Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi.”(s.9)*

İlk cümleyle birlikte alıcı bilgilendirilmeye başlanır. Metnin ilk bölümlerine bakıldığında yazarın olayları anlatma görevini *ben* kişisine verdiği anlaşılmaktadır. Ayşe Eziler Kıran ve Zeynel Kıran, anlatıcıyla ilgili görüşlerini belirtirken anlatıcının metindeki yerine göre önce iki ana başlık açmışlardır:

1. *Anlatıda üçüncü kişi adıyla kim konuşur?*
2. *Birinci kişi adıyla bir anlatıda kim konuşur?*

*İlk durumda anlatıcı tamamen öykünün dışındadır. Bu yüzden anlatıcıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamaz. İkinci durumdaysa üç farklı tarzla karşılaşılır. Bunlardan ilkinde anlatıcı görevindeki kişi yine olayların dışındadır ve öncelikli görevi anlatmaktır. İkincisindeyse anlatıcı öyküye başkahraman olarak dâhil olur. Bu, benöyküsel anlatıcıdır. Üçüncüsünde anlatıcı olayların ikinci dereceden kahramanıdır. Olaylara az çok karışır.” ( Kıran, 2011: 114)* Aylak Adam adlı anlatıda önce başkahraman olan *ben* kişisi anlatıcı görevindeyken bir süre sonra vericinin üçüncü kişi



olarak anlatma görevini üstlendiği görülür. Dolayısıyla önce benöyküsel anlatıcıyla karşılaşılırken daha sonra üçüncü kişi adıyla konuşan anlatıcıyla karşılaşılır.

Yukarıdaki metinden alınan ilk cümleye bakıldığında henüz anlatıcı görevinde olan *ben* kişisi, yalnızca dil içi göndergeler aracılığıyla belirlenmektedir. Her ne kadar *ben* adılı yüzey yapıda yer almasa da birinci tekil kişi iyelik eki *ben* kişisine gönderme yaptığı için eksilti tamamlanarak *ben* adılına ulaşılır.

### ***benim akıl-(ı)m***

Metnin ilk cümlesi, alıcının bilgilendirilmeye başlandığı yerdir. İncelenen eserde de ilk cümleyle alıcıya iki ayrı kişinin varlığı hissettirilir. Bunlardan biri *o* adıyla karşılaşılırken diğeri *ben* adıyla karşılaşılır. Alıcı için bu iki ayrı kişi henüz tamamen soyuttur.

Verici, dil birimleriyle ilgili bilgi verirken çeşitli yöntemler uygular. Bilgi direkt olarak verildiği gibi dolaylı olarak da iletilebilir. Bir diğeri yöntem de bilgiyi parçalara ayırmaktır. Romanda akışı sağlamak ve okuyucuda merak duygusu uyandırmak amacıyla bir dil birimini tamamen somutlaştırabilecek bilgiler arka arkaya sıralanmaz, eserin içinde olay örgüsüne göre paylaşılır. Bu yüzden *ben* adılının somutlaşma aşamasını incelerken bilgiler, veriliş sırasına göre karışık olarak ele alınmamıştır. Birbirini destekleyen bilgiler bir arada ele alınarak olası bir karışıklığın önüne geçilmeye çalışılmıştır.

### **1.1.1. Kişinin Cinsiyeti**

*“Paltomu tutarken yüzünü görmüştüm.”(s.9)*

Anlatıcıyla ilgili ilk bilgi dolaylı olarak bulunur. Bir insanla ilgili belirleyici özelliklerden biri olan cinsiyet, anlatıcıyla ilgili önemli bir soru işaretini ortadan kaldırır ve bu cümleyle beraber *ben*, somutlaşma aşamasına dâhil olur.

***Benim paltom*** iyelik öbeği aracılığıyla paltounun *ben* kişisine ait olduğu öğrenilir. Dil dışı göndergeler yardımıyla da bu kişinin erkek olduğu bilgisine ulaşılır. *Palto* sözcüğü, TDK sözlüğünde *soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi* olarak tanımlanır. Manto sözcüğüne yine TDK sözlüğünde *kadın paltosu* olarak karşılık bulur. Dolayısıyla *palto* sözcüğünün erkekler için kullanıldığı sonucuna ulaşılır ve cümlenin ögesi görevindeki *ben* kişisinin erkek olduğu ortaya çıkar.

Daha önce soyuttan somuta geçişi bir aşama olarak görmek gerektiği söylenmişti. *Ben* adının gönderme yaptığı kişinin erkek olduğu bilgisi, bu dil birimini sadece bir derece somutlaştırır. Çünkü her alıcı tarafından çizilen görüntüdeki tek ortak nokta, cinsiyetlerdir. Alıcı, kişinin diğer özellikleriyle ilgili tercih yapmakta özgürdür. Bu özgürlük kişinin henüz tamamen somutlaşmadığının göstergesidir.

### 1.1.2. Kişinin Yaşı

Herhangi bir insanı tanımak, onu diğerlerinden ayırt etmek amacıyla edinilen bir diğer bilgi kişinin yaşıdır. Verici, eserde bu bilgiyi çeşitli yollarla iletir.

Anlatıda kişinin yaşıyla ilgili soru işareti yaratan birçok bilgi vardır. Bu bilgiler her alıcı tarafından kendi çevrelerine göre yorumlanacaktır. Dolayısıyla bu bilgiler romandaki kahramanı somutlaştıran bir etken olarak ele alınmamalıdır.

“...ama ben dişlerim sağlamken ısıracağım.”(s.13)

Verilen bu cümle, romanda *ben* kişisi tarafından kullanılır. Cümleye ilk bakıldığında kişinin dişlerinin henüz sağlam olduğu bilgisine ulaşılır. Ayrıca, bu bilginin dolaylı yoldan başka bilgilere ışık tuttuğu söylenebilir. Öncelikle, sağlam bir dişe sahip olabilme durumu yaşla ilgili çıkarımlar yaratmaktadır. Bu durum kişinin çok yaşlı olmadığını göstergesi olabilir. Ancak yanında yetmiş yaşında ve hâlen dişleri sağlam bir kişi olan insanın çıkarımıyla elli yaşında sağlam olmayan dişlere sahip birinin çevresindeki insanın çıkarımı farklı olacaktır. Bu sebeple kişinin yaşının soyutluğunu koruduğu görülür.

Cümleye farklı bir açıdan bakıldığında kişinin yaşına bir alt sınır konabilmektedir. Böyle bir cümleyi kullanabilecek kişinin en azından yirmi yaşın üstünde bir düşünce yapısına sahip olduğu söylenebilir. İstisnasız her alıcı tarafından farkında olarak ya da olmayarak bu çıkarım yapılacaktır.

“Dayak yediği terzileri buldu herhalde **diyorduk.**” (s.13)

“Beş gündür herifleri dövüyordur diyorduk.”(s.13)

Eserde *ben* kişinin arkadaşları tarafından kullanılan bu cümleler, yaşla ilgili dolaylı olarak ipucu vermektedir. İki kişi olduklarını daha önceden bildiğimiz terzileri yakalayıp dövebilecek güçte gösterilen, *ben* adının gönderme yaptığı kişidir. Dolayısıyla böyle bir yeteneğe sahip olan kişinin belli bir yaş aralığında olduğu söylenebilir. Daha önce alt sınır olarak koyulan yirmi yaş artırmak doğru olacaktır. Kişinin en azından yirmi beş-otuz yaşlarında olduğu söylenebilir. Bu çıkarıma ek olarak

elli-elli beş yaş gibi bir üst sınır koymak da doğru olacaktır. Daha üst ya da daha alt yaşlarda olan birinin iki yetişkini döverebilecek kuvvet ve çevikliğe sahip olması muhtemel değildir.

*“Adam hiç seslenmedi.”(s.17)*

*“Çüş falan deseydi bir yanını kırardı.”(s.17)*

Direkt olarak verici tarafından kullanılan bu cümleler, kahramanımızın ne kadar kuvvetli ve çevik biri olduğunu destekleyen başka bir ipucudur. Ayrıca, cümlede verici tarafından alıcıya hissettirilen saldırganlık duygusuyla, anlatıcı elli yaşlarından daha genç biri olarak tahayyül edilebilir. Ancak bu çıkarım alıcılar arasında farklılık yaratabileceği için kişinin yaşıyla ilgili sınırlandırmayı değiştiren bir ipucu olarak değerlendirilmemiştir. Kişinin yaşıyla ilgili somutluk aynı derecede kalır.

*“Tramvay kalkarken Güler, ötekilerin arasında fakültenin dış kapısından giriyordu.”(sf.50)*

*“Oysa yedi yıl önce bu kapıdan çıkmıştı.” (s.50)*

Yukarıdaki iki cümleyle birlikte verici ilk defa rakamsal değerleri kullanarak yaşla ilgili bilgiyi somutlaştırmayı tercih eder. Doğrudan vericinin ağzından alınan bu bilgiyle *ben* kişinin yedi yıl önce fakülteden mezun olduğu öğrenilir. Öğrenim görme aşamaları normal olarak tamamlanmış bir öğrencinin yirmi üç-yirmi beş yaşlarında olacağı söylenebilir. Fakülteden ayrılmasının üzerinden yedi yılın geçmiş olması sebebiyle kişinin otuz-otuz iki yaşlarında olduğu sonucuna ulaşılır. Bu cümlelerin devamında gelen başka bir bilgiyle ulaşılan sonuç tekrar değişir.

*“Buraya yazılmak için iyi hal kâğıdı, sağlık raporu almış.”(s.50)*

*“Koluna çiçek aşısı yaptırmıştı.”(s.50)*

*“Dört ay dayanabildi.”(s.50)*

Yine vericinin ağzından direkt olarak alınan bilgiyle kişinin fakülte eğitimini tamamlamadığı, dört ay gibi bir süre sonra fakülteden ayrıldığı görülmektedir. Bu sebeple yaklaşık dört yıllık bir süre farkı olacaktır. Ulaşılan son bilgiyle birlikte kişinin yirmi altı-yirmi sekiz yaşları arasında olduğu sonucuna ulaşılır. Her ne kadar anlatıcının yaşıyla ilgili somut bir bilgi verilmemiş olsa da yapılan çıkarımlar yardımıyla kişinin yaşı büyük ölçüde netleşmektedir.

Vericinin, kahramanın yaşıyla ilgili verdiği bilgiler göz önüne alındığında kesin bir sonuca ulaşılamadığı görülür. Verici, romanın içine yaydığı bilgilerle bu belirsizliği

tamamen ortadan kaldırmak istememiştir. Ancak son bilginin verildiği cümleye gelindiğinde her alıcının kahramanı ortak bir şekilde canlandırabileceği belirli bir yaş aralığı saptanmış olur. Bu sayede hem kahramanın yaşı birkaç derece somutlaştırılmakta hem de genel olarak kişi hakkında bir derece somutluk sağlanmaktadır.

### 1.1.3. Kişinin Dış Görünüşü

Bir insanı tanımada, onu resmedebilmede cinsiyet ve yaş kadar önemli olan noktalardan biri de kişinin dış görünüşüdür. Verici, bu konuyu tamamen somutlaştırmamaktadır. Bazı özellikler alıcıya iletilmesine rağmen kahraman gizemini korumaktadır. Vericinin buradaki amacının okuyucuyu romana dâhil etmek olduğu söylenebilir. Çünkü kahraman hakkındaki bilgiler ne kadar az olursa alıcı hayal gücünü o kadar çok kullanacak ve kendi hayatında karşılaştığı insanları eserdeki kahramanlarla bütünleştirecektir.

*Ben kişisi olarak ele alınan başkahramanın dış görünüşüyle ilgili ilk bilgi kendi ağzından duyulmaktadır.*

*“Tek tük geçenler dönüp ona bakıyorlar.”(s.13)*

*“Kılığı düzgün bir adamın sokakta simit yemesi yasaktır.”(s.13)*

Kahramanımızın dış görünüşüyle ilgili kendi hakkında yaptığı bu yorum, alıcı tarafından net bir şekilde tahayyül edilemeyecektir. Verici bu bilgiyle kahraman hakkında bazı konularda alıcıya kısıtlama getirmektedir. Giyimi düzgün bir kahraman canlandırılmak istenir. Ayrıntıya girilmeme sebebi, yine alıcının kendi kahramanını kendi çizme isteğidir. Alıcıya tanınan bu özgürlüğe rağmen kötü bir dış görünüşe sahip bir kahraman hayal edilmesinin engellenmesi bir somutlaşma göstergesidir.

*“Kolejde boks yaptığı zamandan kalma, burnundaki belli belirsiz iz, sanki bugün daha kızarmış gibiydi.”(s.53)*

Kahramanın giyimiyle ilgili kısıtlamadan sonra *ben* kişisiyle ilgili yeni bir ipucuyla karşılaşılır. Kolej yıllarında yapılan boksun bıraktığı bir izle, kişinin dış görünüşü bir derece daha somutlaştırılmaktadır. Artık alıcı tarafından çizilen görüntüde olmazsa olmaz bir darbe izi vardır. Böylece alıcının, kahramanı tahayyül etmekteki özgürlüğüne bir kısıtlama daha getirilmiş olur.

*“Çocuğun iki günlük sakalını kışkandı.”(s.53)*

*“Hamam oğlanları gibiyim.”(s.54)*

Yukarıdaki ilk cümleyle birinci ağızdan bilgilendirme yoluna gidilir. İki günlük sakal düşünülüşünde kişinin kıskanma sebebi, sakalsızlığı olarak düşünülebilir. Ancak kişinin çok daha uzun bir sakala sahip olması da kıskanma nedeni olabilir. Bu cümlenin üzerinden fazla zaman geçmeden diğer cümleyle kahramanımız kendi ağzından bu belirsizliğe son verir. *Hamam oğlanı* benzetmesi sakalsızlığı gösteren bir durumdur. Dil dışı göndergeler kullanılarak verilen bu bilgiyle, kahraman hakkındaki bir soru işareti daha ortadan kaldırılmış olur. Kahramanımız artık güzel giyimli, burnunda iz bulunan, sakalsız bir insan olarak görülür. Dolayısıyla belirsizlik bir derece daha giderilir ve kişinin görüntüsü somutlaştırılmış olur.

“Yalnız bıyıkları yok diye üzgündü.”(s.87)

“Babam adamsa ben olmayacaktım.”(s.122)

“Büyüyünce bıyık bırakmayacam, derdim kendi kendime.”(s.122)

Verilen ilk cümlede, verici birinci ağızdan somutlaşma aşamasına dâhil olur. Kahramanımızın bıyiksiz olduğu direkt olarak öğrenilen bir bilgidir. Bilgiyi somutlaştırma yöntemine göre, önce gelecekte bıyiksiz olma isteği daha sonra bu isteğin bulunulan zamanda gerçekleşip gerçekleşmediği verilmeliyken vericinin bu sıralamayı değiştirdiği görülür. Önce hiçbir belirsizliğe yol açılmadan kişiyle ilgili direkt somutlaştırma yolu tercih edilir. Kahramanın üzgün olma sebebi verilirken *bıyıkları yok* cümlesiyle, alıcıya yeni bir bilgi daha iletilir. Daha sonraysa bıyiksiz olma sebebi verilerek bu bilgi pekiştirilir.

Üçüncü cümle, alıcıya dış görünüşle ilgili yeni bir bilgi vermez. Yine de bıyiksizliğin bir süreliğine değil sürekli olduğunu ispatlar. Bıyık bırakılmamasının sebebi kişinin babasına benzememe isteğidir. Bu sebeple de kahramanımız romanın sadece bir bölümünde bıyiksiz olarak gösterilmemektedir. Eser boyunca bu durum değişmez. Bu bilginin ışığında alıcının çizdiği görüntü değişir ve değişmeyecek bir unsur daha bu görüntüye eklenir. Kahramanımız artık erkek, yirmi altı-yirmi sekiz yaşlarında, güzel giyimli, burnunda bir iz bulunan, sakalsız ve bıyiksiz biridir.

#### **1.1.4. Kişinin Eğitimi**

Biri tanınmak istendiğinde onunla ilgili dikkat edilen özelliklerden bir diğeri, kişinin eğitimidir. İnsanın eğitimiyle ilgili bilgi sahibi olmak onun daha iyi bir şekilde tanınmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, bir yazıda kahramanın eğitimiyle ilgili verilen bilgiler alıcının o kişiyi daha somut bir şekilde hayal edebilmesine yol açar.

*“Yoksa ders günüydü de onlar kolejden mi kaçmışlardı.”(s.31)*

Kahramanın eğitimiyle ilgili ilk bilgi yukarıdaki cümlede verilir. Yazarın kendi ağzından çıkan bu cümledeki kişilerin biri başkahraman olan *ben* kişisidir. Bu bilgiye bağlam yardımıyla ulaşılır. Cümleüstü birimler, cümlede eksilti hâlinde bulunan *onlar* adılının kimlere gönderme yaptığını açık bir şekilde göstermektedir. Verilen bilginin *ben* kişisine ait olduğundan emin olduktan sonra alıcı, kişinin kolejde okuduğu bilgisine ulaşır. Böylece kahramanımızla ilgili yeni bir bilgiye daha sahip olunur. Bu bilgi, kişinin bir derece daha net resmedilmesini sağlar. Şimdilik elde edilen bilgiyle kolejin bitirilip bitirilmediği sonucuna ulaşamaz. Yine de kişinin eğitimiyle ilgili, çizilen karakterin özelliklerini kısıtlayıcı bir bilgiyle karşılaştığı kesindir.

*“Bu şehirde en sevmediği yer Tophane caddesiydi.”(s.48)*

*“Belki vapur düdüklelerinin çağrısından korktuğu için sevmiyordu.”(s.48)*

*“Belki de bu yoldaki fakültede geçirdiği sıkıcı günlerin etkisiyle sevmiyordu.”(s.48)*

Yukarıdaki üç cümle aracılığıyla alıcıya yeni bilgiler verilir. Vericinin ansiklopedik bilgilerden faydalandığı bu cümlelerden, kahramanımızın kolej yıllarını başarıyla bitirdiği ve bir dönem fakültede eğitim gördüğü sonucuna ulaşılır. Fakültede eğitim görebilmek için yerine getirilmesi gereken belirli şartlar vardır. Anlatıcının fakültede okuyor olması bu şartları yerine getirdiği anlamına gelmektedir.

Kişinin eğitim seviyesiyle ilgili bilgi sahibi olursa da hangi fakültede ya da hangi üniversitede okuduğu henüz bilinmemektedir. Daha önce somutlaşma sürecinde alıcının bilgi düzeyinin önemi üzerinde durulmuştu. Yukarıda verilen ilk cümlede bahsedilen fakültenin İstanbul’da ve Tophane Caddesi’ne yakın bir yerde olduğu ipucuna ulaşılır. Her ne kadar eserdeki yerler kurmaca olsa da yazarın gerçek unsurlardan yardım aldığı çok net görülmektedir. Bu yüzden bu bölgeyle ilgili daha ayrıntılı bilgiye sahip olan alıcılar, fakülteyle ilgili verilen bilgiyi daha net somutlaştırabilir. Çünkü bahsedilen fakültenin hangisi olduğu, gerçek hayatta edindikleri bilgiler sayesinde ortaya çıkar. Diğer alıcılarsa sadece vericinin isteğine göre bu bilgiye sahip olur.

Vericinin tercihi üzerine kahramanımızın hangi fakültede okuduğu aşağıdaki cümleden öğrenilir.

*“Koleji bitirdiğim yıl can sıkıntısından edebiyat fakültesine yazıldım.”(s.124)*

Verici, bu sefer kişinin kendi sözleriyle alıcıyı bilgilendirme yolunu izlemektedir. Kahramanımız, kendi geçmişini anlattığı bir bölümde direkt olarak okuduğu fakültenin adını vermektedir. Böylelikle eğitim hayatıyla ilgili bir derece daha somutluk kazanılır ve kişinin somutlaşma süreci bir aşama daha ilerler.

Kişi, kendi geçmişini anlattığı bu bölümde direkt olarak başka bir bilgiyle daha alıcının karşısına çıkmaktadır.

*“Koleji bitirdiğim yıl can sıkıntısından edebiyat fakültesine yazıldım.”*(s.124)

*“Dört ay dayanabildim.”*(s.124)

*“Sonra askere gittim.”*(s.124)

Bahsedilen kişi, fakülte okur fakat mezun olmadan askere gitmeyi tercih eder. Askerden geldikten sonra tekrar eğitim hayatına dönmek gibi bir tercihinin olmadığı aşağıda verilen cümleden anlaşılır.

*“Gündüzleri bir okulda ders verirdi istese.”*(s.41)

Verici, bu cümlenin geçtiği bölümde kişinin geçmişte yapmış olduğu seçimlerin hayatına nasıl yansıdığını anlatmaktadır. Mesleğiyle ilgili yaptığı seçim olarak anlatılan zaman, edebiyat fakültesinden ayrıldığı dönemdir. Bu konuyla ilgili yapılan son seçimin fakülteden ayrılışı olduğu sonucuna ulaşılır. Böylelikle onun eğitim hayatıyla ilgili bilgiye ulaşılabilecek son aşamaya gelinir.

#### **1.1.5. Kişinin Karakteri ve Mesleği**

*Ben* kişisini somutlaştıracak bir başka özellik aylaklığıdır. Bu özellik her ne kadar bir insanı tanımada gerekli bir bilgi olarak görülmesi de bu romanda çok önemli bir yere sahiptir. Öyle ki eserin adı, bu özellik vurgulanarak seçilmiştir. Öyleyse kitabın adıyla beraber kahramanının somutlaşma aşamasına girdiği söylenebilir. Daha önce somutlaşma aşaması metnin ilk cümlesiyle başlatılmıştı. Ancak görüldüğü üzere alıcı henüz metne başlamadan önce kitabın adıyla bilgilendirilmeye başlanmaktadır.

Herhangi türdeki bir yazının başlığı ya da herhangi bir kitabın adı, vericinin tercihinin göre somutlaşma aşamasında kullanılabilir. Öyleyse bir anlatının somutlaşma süreci incelenirken ilk dikkat edilmesi gereken yer, başlık ya da addır.

*“Sonunda en olmayacak ihtimal üstünde anlaştık.”*(s.13)

*“Tutmuş bir işe girmiştir dedik.”*(s.13)

Verici tarafından kullanılan başlık, kişinin aylaklığının en önemli kanıtlarından biri olsa da eser içinde aylaklık sıfatı kullanılmadan önce yukarıdaki cümlelerle bu

özellik alıcıya hissettirilir. Verici, kişinin arkadaşlarının aracılığıyla alıcıya ipucu vermeye başlar.

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde *aylak* sözcüğünün tanımı “işsiz, boş gezen, avare kimse” olarak yapılmaktadır. Yukarıdaki cümlelerde kahramanımızın bir işe girme durumu en son ihtimal olarak gösterilmektedir. Böylelikle kişinin aylak olduğu bilgisi alıcıya ilk defa hissettirilmiş olur.

“*Aylakmış.*”(s.27)

“*Öyle diyor.*”(s.27)

“*Dün gece lokantada bira içerken sormuştum.*”(s.27)

“*Aylağım ben, demişti.*”(s.27)

Dolaylı olarak kişinin aylaklığı üzerinde durulduktan sonra kız arkadaşı olan Güler'in ağzından direkt olarak bu sıfat duyulmaktadır. Ayrıca *aylağım ben* cümlesinin sahibi kahramanımızın kendisidir. Bir sıfatın herhangi biri tarafından kişiye yakıştırılması o kişinin karakterini net bir şekilde ortaya koymaz. Fakat kişi de bu özelliğinin farkındaysa ve bu özeliği kabullenmişse o sıfatı kişiyle eşleştirmek mümkündür. Bu yüzden verici tarafından somutlaştırılan kişiye yeni bir ayırt edici bilgi daha eklenir. Kahramanımız aylaktır.

Kişinin aylaklığının birçok sebebi olabileceği gibi buna zemin hazırlayan net bir gerçek vardır. Verici, bu gerçeği sık sık hatırlatma gereğinde bulunur. Kahramanımız, kendi deyimiyle zengin değil ama paralı biridir.

“*Kaçta takarlar camı?*”(s.12)

“*Bilmiyorum.*”(s.12)

“*Altı-yedi lira gider herhalde.*”(s.12)

“*Bir onluk çıkardı iç cebinden.*”(s.12)

“*Uzattı.*”(s.12)

“*Üstü senin olsun, dedi.*”(s.12)

Verici, yukarıdaki cümlelerle birinci ağızdan *ben* kişisiyle ilgili iki farklı konuda ipucu vermektedir. Öncelikle parasının hesabını bilmeyen biri olduğu öğrenilir. Bunun sebebi paralı oluşudur. Verici, direkt bilgilendirme yoluna gitmemiştir. Yine de alıcı dil dışı göndergeler aracılığıyla kişinin paralı biri olduğu sonucuna ulaşır. Paralı olmanın yanı sıra bir de kişinin eli bol, cömert biri olduğu sonucuna ulaşılır. Hizmetçiye düşünmeden verdiği üç-dört liralık bahşiş bunun ispatıdır.



“İşin yok.”(s.19)

“Nerden buluyorsun bunca parayı.”(s.19)

Cümledeki *bunca para* sözcük öbeğiyle verici, para konusuna netlik kazandırır. Böylece daha önce kahramanın paralı oluşuyla ilgili yapılan yorum, onaylanmış ve somutlaşmış olur. Artık her alıcı, kahramanı hayal dünyasında oluştururken paralı biri olarak görecektir.

“Deminden beri avukatın sesinde saygılı bir titremeye sayıp döktüğü rakamlar bile neşesini bozamıyordu.”(s.28)

“Kiralalar, bankanın yılsonu mektubu, rakamlar.”(s.28)

“Avukat ona yıllık hesabını veriyordu.”(s.28)

Kişinin paralı oluşu burada yeni bir bilgi değildir ancak verici, hem bu gerçeği güçlendirmek hem de bu gelirin nereden sağlandığını açıklamak ister. İlk cümleden kişinin normalde parasal konularda neşesinin bozulduğu anlaşılır. Bu durum yine onun paralı biri olduğunun göstergesidir. Parasal durumuyla ilgilenen bir avukatı vardır. Tüm gelirinin nereden geldiği bilinmese de aldığı kiralaların bu paranın çoğunluğunu oluşturduğu söylenebilir. Çünkü avukatın hesabını verdiği bir diğer konu, alınan kiralardır. Böylece kişinin geliri hakkında bilgi sahibi olunur. Kişi aylaktır, buna rağmen paralıdır. Dolayısıyla bu paranın kaynağını öğrenmek o kişiyle ilgili önemli bir belirsizliği ortadan kaldıracaktır. Ortadan kalkan her belirsizlik kişinin somutlaşma aşamasında atılan yeni bir adımdır.

Eğitim hayatıyla ilgili edinilen bilgiler ve işsiz olduğu bilgisi düşünüldüğünde kişinin bu kadar mala ve paraya nasıl sahip olduğu az çok öngörülebilir. Bu durumda akla ilk gelen; hırsızlık, şans oyunları, miras gibi unsurlardır. Alıcı, kahramanın karakterine ya da kendi çevresindeki gerçek örneklerle göre çıkarım yapacaktır. Bunlar olasılığın üstüne çıkamayacak yorumlar olduğu için vericinin iletmiş net bir bilgiye ihtiyaç duyulur. Aşağıdaki cümleyle birlikte bu belirsizlik ortadan kalkar.

“Ayşe Hanım diyordu, sizin şu mirasyedinin yaman fikirleri var doğrusu.”(s.115)

Genellikle kendi sözlerinden ya da anlatıcının sözlerinden faydalanan verici, yukarıda bir yan kahramanın sözleriyle bilgi paylaşımı yoluna gider. Kişinin işsiz olmasına rağmen paralı oluşunun sebebi *mirasyedi* olmasıdır. Bu bilgiyle, bir belirsizlik daha ortadan kaldırılır.

Bağlama bakıldığında etrafındaki cümleler yardımıyla *mirasyedi* olarak gösterilen kişinin, *ben* kişisi olduğu anlaşılmaktadır. Verici, ne kendi ne de anlatıcının ağzıyla bu bilgiyi iletmiştir. Bir yan kahramanın sözleri aracılığıyla bu yeni bilgiye ulaşılır. Böylelikle bir belirsizlik daha kesin bir şekilde ortadan kaldırılmış olur.

#### 1.1.6. Kişinin Ailesi

İnsanların tanınmasında önemli olan bir başka etken aileleridir. Kişiliklerin oluşmasında ailelerin etkisi tartışılmazdır. Kahramanımızın ailesi hakkında bilgi sahibi olmak onun daha iyi tanınmasını sağlayacaktır. Birini tanımak onunla ilgili bilinmeyenleri ortadan kaldırdıkça gerçekleşir. Bu durum da bizi kişi hakkında somutlaşma gerçekleştiği sonucuna götürür.

*Ben* kişisi üzerinde en çok etki bırakan aile bireyinin babası olduğu anlaşılmaktadır.

“...ama o yapmıyordu.”(s.12)

“Soymayacaktı kadını.”(s.12)

“Sağ bacağını büküp dizini kaşdı.”(s.12)

“Babasına benzemekten korkuyordu.”(s.12)

Babasıyla ilgili ilk bilgilere yukarıdaki cümlelerden ulaşılmaktadır. Babasının kadın düşkünlüğü, onda bir tepkiye sebep olmuştur. Babasına benzemekten korktuğu bizzat vericinin sözleriyle öğrenilse de verici sonucu şimdilik gizler. Babasının bu huyundan kaçabilmeyi başarmış mıdır, henüz öğrenilemez. Fakat kişiyle ilgili edinilen şu bilgi karakter çiziminde önemli rol oynar. Kahraman kadınlara karşı korkuyla yaklaşmaktadır. Onlara yaklaşmak babasına benzediği düşüncesini doğurduğu için bu konuda saplantılı bir hâle gelmiştir.

“Babam adamsa ben olmayacaktım.”(s.122)

“Büyüyünce bıyık bırakmayacam, derdim kendi kendime.”(s.122)

Yukarıdaki ilk cümle genel bir yargı içerir. Kahramanımız babasıyla ilgili hatırladığı tüm özelliklerden kaçınmaktadır. Babasının bıyıklı oluşu buna küçük bir örnektir. Verici, ilk cümlelerin ardından bu küçük örneği kullanarak detaylarına kadar babasına benzemekten kaçan birinin görüntüsünü çizmek ister. Bu yargılara dayanarak karakter çiziminde bir derece daha ilerlenmektedir.

“Annemi bilmiyorum.”(s.121)

“Ben bir yaşındayken ölmüş.”(s.121)

*“Belki de teyzem, onun güzel, mavi gözlerinden bahsettiği için, bu gözleri gördüğümü sanıyorum.”(s.121)*

*“Mavi gözlerden hep hoşlandım.”(s.121)*

Kişinin annesi hakkında sadece iki bilgiye ulaşılır. Annesi, oğlu bir yaşındayken ölmüştür ve gözleri mavidir. İlk bilgiye göre kahramanımızı teyzesi büyütür. Bu durumun somut bir sonucu görülmemektedir. Kişi üzerinde etkisi tartışılmaz bir konudur. Ancak verici bu eksiklik üzerinde durmak yerine babası üzerinden sonuca ulaşmayı tercih eder. Kahramanın mavi gözlerden hoşlanması, annesiyle ilgili ulaşılan ikinci bilgi sayesinde.

Verici, kişinin kardeşinin olup olmadığı konusunda hiçbir ipucu vermez. Eser boyunca ne erkek ne kız kardeşten bahsedilir. Her ne kadar bu durum kişinin kardeşinin olmadığı sonucuna yaklaşılmamasına sebep olsa da böyle bir çıkarımda bulunmak için yeterli bilgi yoktur. Çoğu alıcı, kişiyi tek çocuk olarak düşünecek olsa dahi verici istemli ya da istemsiz bir şekilde bu bilgiyi alıcıya iletmez.

### **1.1.7. Kişinin Kötü Alışkanlıkları**

Günümüzde işe alım aşamalarında bile sorgulanan sigara kullanma durumu, kişiyle ilgili ayırt edici bir özelliktir. Bu yüzden bu belirsizliği gidermek, kişiyle ilgili somutlaşma aşamasında yeni bir adım atılmasını sağlayacaktır. Verici bu ayırt edici özelliği görmezden gelmez ve alıcıya aktarır.

*“Bir sigara yaktım.”(s.10)*

*“Yürüdüm.”(s.10)*

Verici, kahramanımızın kendi sözleriyle sigara konusundaki belirsizliği gidermesini ister. Kişinin sigara kullandığı bilgisiyse, hayal edilen kahramana bir özellik daha eklenmiş olur.

Sigara kullanımının yanında içki içilme durumu sorgulanmaya değer bir özelliktir.

*“Birahaneye girince ışıkları yaktılar.”(s.18)*

*“Ne istersiniz?”(s.18)*

*“Kavaklıdere.”(s.18)*

Kişinin içki kullanma durumu, sigara gibi doğrudan alıcıya iletmez. Verici, alıcının dil dışı göndermeler aracılığıyla sonuca ulaşmasını ister. Birahaneye girmekle birlikte *Kavaklıdere* isteyene kadar belirsizlik devam eder. Birahane kurulan

diyalogdan yola çıkan alıcı, *birahane* ve özellikle *Kavaklıdere* sözcüklerini kullanarak kahramanın içki içtiği bilgisine ulaşır.

#### 1.1.8. Kişinin Psikolojisi ve Amacı

Kahramanımızla ilgili eserdeki önemli konulardan biri de yalnızlığı ve bir arayış içinde oluşudur. Arayış, yalnızlığın sonucunda ortaya çıktığı için ikisi birden ele alındı. Önce yalnızlığıyla ilgili verilen bilgiler incelendiğinde romanın henüz başında aşağıdaki cümleyle vericinin, kişinin içinde olduğu ruh hâlini direkt olarak alıcıya ulaştırdığı görülür.

“*Şu kutunun içinde bana piyano çalacak birini bulamıyordum.*” (s.11)

“*Yalnızdım.*”(s.18)

Yalnızlık çok geniş bir kavramdır. Bu duygu, ailesinin eksikliğinden ya da arkadaş eksikliğinden meydana gelmiş olabilir. Belki istediği eşi bulamadığı için kendini yalnız hissetmektedir. Cümlede *kutu* olarak kullanılan sözcük radyodur. Radyo dinlerken hissettiği bu duygunun sebebinin şuna kadar verilen bilgilerle tam olarak öğrenmek mümkün değildir. Bu yüzden kişinin yalnızlık hissettiği bilinse de yalnızlığın sebebi soyutluğunu sürdürmektedir. Bu sebebi bilmeden hangi konuda arayış içinde olduğunun öğrenilmesi olanaksızdır.

“*Biliyorum sizi.*”(s.39)

“*Küçük sürtünmelerle yetinirsiniz.*”(s.39)

“*Büyüklerinden korkarsınız.*”(s.39)

“*Akşamları elinizde paketlerle dönersiniz.*”(s.39)

“*Sizi bekleyenler vardır.*”(s.39)

“*Rahatsız.*”(s.39)

“*Hem ne kolay rahatlıyorsunuz.*”(s.39)

“*İçinizde boşluklar yok.*”(s.39)

“*Neden ben de sizin gibi olamıyorum.*”(s.39)

“*Bir ben miyim düşünen.*”(s.39)

“*Bir ben miyim yalnız.*”(s.39)

Kişinin kendi sözleriyle yalnızlığını anlattığı yukarıdaki cümleler, alıcıya ipuçları verse de net bir cevaba ulaşılmasına olanak sağlamaz. Önce *biliyorum sizi*, diyerek kendini diğer insanlardan farklı bir yere koymaktadır. Bu cümle, kendini yalnız hissettiğinin en büyük göstergelerinden biridir. Verici, bu bilgiyi derinlere gizlemeyi

tercih etmektedir. Her alıcının aynı sonuca ulaşabildiğini söylemek mümkün değildir. Bu cümlelerin devamında diğer insanların bekleyenlerinin olduğu, öne çıkarılan bilgidir. Anlatıcıya göre bu kişilerin ortak noktası düşünmüyor olmalarıdır. Onun kendini beklemesini istediği kişi, kendi gibi *düşünen* olmalıdır. Görüldüğü üzere yalnızlığının sebebi hâlâ net değildir. Şu an ancak kendine göre mantıklı birinin eksikliğini hissettiği söylenebilir.

Aşağıdaki cümlelerle birlikte hem yalnızlığının sebebi giderilir hem de neyi aradığı kesin bir şekilde somutlaştırılarak ortaya çıkarılır.

*“Ben, toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğünü, sahteliğini, gülünçlüğüne görelî beri, gülünç olmayan tek tutamağı arıyorum.”*(s.149)

*“Gerçek sevgiyi arıyorum.”*(s.149)

*“Bir kadın arıyorum.”*(s.149)

*“Birbirimize yeteceğimizi, benimle birlik düşünen, duyan, seven bir kadın arıyorum.”*(s.149)

Verici, kahramanın içinde bulunduğu toplumla ilgili düşüncelerini paylaştığı bir bölümde, direkt kişinin ağzından belirsizliğe son verir. Kahramanımızın yalnızlığının sebebi ve roman boyunca aradığı, birbirlerine yeteceklerini, onunla birlik düşünen, duyan, seven bir kadındır. Böyle bir sonuç, kişinin eser boyunca peşinde olduğu amacını ortaya koyduğu için kişinin somutlaşma aşamasında önemli bir adımdır.

### 1.1.9. Kişinin İlgi Alanları

Cinsiyeti, yaşı, giyimi, mesleği ve birçok özelliği somutlaştırılan *ben* kişinin özel ilgi alanlarına sahip olduğu verici tarafından sık sık belirtilmektedir. Kahramanımızın işsiz oluşu bu alanların birden fazla olmasına yol açar. Aynı zamanda gün içinde bu etkinliklere daha çok vakit ayırmasını sağlar. Bu yüzden ilgi alanları kahramanın hayatında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla bu ilgi alanlarını ortaya çıkarıp netleştirmek kişinin somutlaşmasında etkili olacaktır. Bu konuda karşılaşılan ilk alan, resimdir.

*“...ama onun aklı fikri önündeki adamın kulağının ardındaki kirdeydi.”*(s.17)

*“Bu kirin biçimi onu müthiş ilgilendiriyordu.”*(s.17)

*“Sonunda Matisse'in bir desenine benzetti.”*(s.17)

Alıcının bilgi düzeyinin somutlaşma aşamasında son derece önemli olduğu söylenmişti. Matisse'in kim olduğunu bilmeyen alıcı, tahmin edebilse dahi bu *kirin* bir

resme benzetildiğini kesin olarak anlayamaz. Verici, dil dışı göndergelerden faydalanarak kişinin resme olan ilgisini ortaya koymak istemektedir. Resimle ilgilenmeyen birinin kulaktaki bir kirden böyle bir sonucu çıkarması, mümkün değildir.

Piyano dinlemek, kişinin sevdiği, zaman geçirmekten hoşlandığı etkinliklerden bir başkasıdır. Resim ilgisinin aksine piyanoya olan ilgisi, verici tarafından direkt olarak alıcıya sunulan bir bilgidir.

*“Piyanoyu severim, dedi.”(s.26)*

*“Hafifleyen yelde bedeni kururken kafasında bir piyano Bach'tan ezgiler çalıyordu.”(s.103)*

Kişinin piyanoya olan ilgisi birinci ağızdan öğrenilir. Alttaki cümledeyse bu ilginin alelade olmadığı görülür. Herkes piyano dinlemeyi sevebilir. Ancak piyanonun olmadığı bir yerde Bach'ın bir eserini hatırlıyor olması, bu ilginin yoğun olduğunu gösterir.

Kahramanımız tarafından sevilen bir başka unsur kitaplardır. Verici, bu özelliği aralıklarla hatırlatma gereğini hisseder.

*“Öğleden sonra, avukat gelinceye değin kitap bile okumuştun.”(s.29)*

Kitapla ilgili ilk bilgiye yukarıdaki cümleden ulaşılır. Yine de durumun anlık bir sıkıntı sebebiyle, bir kereye mahsus olabilme ihtimali hâlâ vardır. Dolayısıyla bu görüşü destekleyecek bir başka bilgi, alıcıyı kesin sonuca götürecektir. Çok geçmeden aşağıdaki cümlelerle kitapların kişinin hayatındaki yeri anlaşılır.

*“Hırsız girse bile kitapları çalmazdı.”(s.36)*

*“Ötekiler umurunda değildi.”(s.36)*

Kapıyı açık unuttuğunu düşünen kişinin, çalınmasını umursayacağı tek nesne kitapları olarak alıcıya sunulur. Verici, bir başka kahramana ya da kişinin kendine ihtiyaç duymadan, kendi sözleriyle kitapların kişi üzerindeki önemini vurgular.

Diğer ilgi alanlarına göre daha az önemde olmalarına rağmen kişinin yüzme ve boksa ilgi duyuyor olduğunu söylemek gerekir. Verici, bu özellikleri kahramanımızın bir parçası olarak görür ve alıcıya iletme gereğini hisseder.

*“Kolejde boks yaptığı zamandan kalma, burnundaki belli belirsiz iz, sanki bugün daha kızarmış gibiydi.”(s.53)*

*“Akşamüstü تنها denizde hava kararırken, keyfince yüzüyordu.”(s.97)*

Yukarıdaki cümlelerin sahibi yine bizzat vericidir. Metinde olayları anlatma görevi, yer yer *ben* kişisindedir. Yine de görüldüğü üzere kişiyle ilgili bilgilerin çoğu direkt verici tarafından alıcıya iletilmektedir. Aslında vericinin alıcıyla iletişime geçerken tüm kahramanları kullanmak, onların sözlerinden faydalanmak gibi yöntemleri tercih ettiği görülür. Konu, ana kahraman olduğundaysa genellikle kendi sözleriyle bilgiyi iletmeyi tercih eder.

#### 1.1.10. Kişinin Adı

*Ben* kişinin somutlaşma aşamasını incelerken eklenen son bilgi onun adıdır. Şüphesiz ki bir insanın adı, onu tanıırken, diğerlerinden ayırt ederken kullanılan en önemli unsurlardandır. Bir kişiyi tanımak, onu somutlaştırmak için atılan ilk adım çoğunlukla adını öğrenmek ya da iletmektir. Buna rağmen eserde bu bilginin çok geç ve yetersiz bir şekilde verildiği görülmektedir.

“*Onunla konuşurken bacağını dizine (C'nin dizine) değdiriyor.*”(s.30)

*Onun dizi* iyelik öbeğinin tamlayanı görevindeki üçüncü tekil kişi adının gönderme yaptığı kişi, kahramanımız olan *ben* kişisidir.

*ben = o*

Bu iki sözcüğün gösterenleri farklı olsa da gösterilen yanları aynıdır. Dolayısıyla *ben* kişinin eksik tekrarı yapılmıştır. Adıllar görevi gereği, bilinmeyen özel adın yerine kullanılabilen en uygun sözcüklerdir. Verici, alıcıyla direkt olarak iletişim içinde olduğu bu cümlede, kahramanımızdan ancak üçüncü kişi olarak söz edebilmektedir. Bu sebeple buradaki bilinmeyen özel adın yerine üçüncü kişi adlı olan *o* kullanılmıştır.

Cümledeki *o* adının kahramanımız olduğu doğrulandıktan sonra bu kişiyle ilgili parantez içinde verilen yeni bilgi ele alınır ve bir denklik daha görülür.

*ben = o = C*

İlk aşamada adıl kullanıldıktan sonra bu sözcük öbeği, adıl bir derece somutlaştırılarak tekrar edilir. Verici, bu değişimle alıcıya kahramanımızın özel adıyla ilgili ilk bilgiyi verir. Ancak görülmektedir ki bu bilgi, özel adın tamamen somutlaşmasını sağlayamaz. Eserin başından beri kahramanımızla ilgili çoğu bilgiyi alıcının hayal dünyasına bırakan verici, burada aynı tekniği uygular ve kişinin adını *C* sesi olarak belirler. Alıcı, kahramanımızı sadece bu sesle karşılayacak olsa somutluğun sağlandığı söylenebilir. Bu sesi bir erkek adına tamamlayacak birçok alıcı olacaktır. Bu yüzden soyutluğun bir derece giderildiği görülse de tamamen somutluk sağlanamaz.

### 1.1.11. Sonuç

Görüldüğü üzere, vericinin bilgi paylaşımı yaparken kullandığı öncelikli iki seçenek vardır. Bilgi ya direkt ya da dolaylı olarak verilir. Bu iki özelliğin içerikleri karıştırılmamalıdır. Bilginin direkt verilmesi, doğrudan vericinin sözleriyle iletildiği anlamına gelmez. Direkt verilen bilgide sonuca ulaşmak için dil içi ve dil dışı göndergelerin kullanımından sonra herhangi bir bilgiye ihtiyaç duyulmaz. Dolaylı yoldan verilen bilgideyse sonuca ulaşmak için farklı bilgilerin yardımına ihtiyaç duyulur. Alıcı, bir yorumlama ya da çıkarım sonucunda bilgiye ulaşır. Bu bilgiler, kahramanlar aracılığıyla iletebildiği gibi doğrudan vericinin sözleriyle de iletebilir.

Eser boyunca her iki yöntemi de kullanan verici, ilk cümlede ele alınan *ben* kişisiyle ilgili birçok bilgiyi alıcıyla paylaşır. Verilen tüm bilgiler ele alındığında, ilk cümlede karşılaşılan *ben* adlı birçok kez somutlaşarak aşağıdaki gibi bir insan görüntüsünü karşılar.

- **Adı** : C
- **Cinsiyeti** : erkek
- **Yaşı** : 26-28
- **Mesleği** : aylak(işsiz)
- **Eğitim Hayatı** :Kolej mezunu, edebiyat fakültesinden terk.
- **Dış görünüşü** :Güzel giyimli, burnunda iz vardır, sakalsız ve bıyiksız.
- **Kötü alışkanlıkları** :sigara ve alkol
- **Ailesi**
  - Babası** : C tarafından sevilmiyor.
  - Annesi** : C bir yaşındayken ölmüştür.
  - Kardeşi** : Belirsiz.
- **Özel İlgi Alanları** : resim, piyano, kitap okumak, boks ve yüzme
- **Parasal Durumu** :Kalan miras sebebiyle paralı ancak parasının hesabını bilmeyen biri.
- **Psikolojisi** :Kendini herkesten farklı gördüğü için yalnız ve arayış içinde.
- **Amacı** :Birbirlerine yeteceklerini onunla birlik düşünen, duyan, seven bir kadın bulmak.



Eserde hakkında en çok bilgi verilen kişi, C adlı *ben* kişisidir. Dolayısıyla en fazla somutlaşmaya uğrayan kişi odur. Verilen tüm bilgilere rağmen hâlâ kişi hakkında belirsizliklerin olduğu kesindir. Bu yüzden yukarıda çizilen görüntüye rağmen bu kişiye henüz tamamen somut denemez.

Eserlerdeki kişilerin tamamen somutlaşma durumunu araştırmak mümkün değildir. Alıcı tarafından sorulan sorular değiştikçe üst sınır değişecektir. Somutlaşma aşamasının kişiler üzerindeki en büyük göstergesi önem sıralarıdır. Bir yazıdaki kişi, olayların gelişimi için ne kadar önemliyse o kişi üzerinde somutlaşma süreci o kadar uzun tutulur.

“Anlatıcının anlattığı olayları yaşayan kişiler kurmaca ya da gerçek varlıklardır ama sık sık söz aldıkları, kendi aralarında bir söyleşime girdikleri ya da kendi kendilerine konuştukları olur. Böylece anlatıcının söylemine kişilerin söylemi de eklenmiş olur.”(Kıran, 2011: 117) Olaylara dâhil olan kişilerin söyleşime de dâhil olması, anlatıda ben adının başkahraman dışında başka kişilere gönderme yapmasına sebep olur. Bu yüzden bu adıl, sadece somutlaştırılan *ben* kişisinin değil başka kişilerin de göstereni olarak karşımıza çıkar.

*Aylak Adam* adlı romanda, başkahramanımız olan *ben* dışındaki diğer kişilerin göstereni olan ben adıları da somutlaşmaya başlar. Bunlar, anlatıda bir anlık ortaya çıkan, çok önemli olmayan kişilerdir. Vericiye göre önemli olan kişilerin somutlaşma aşamaları ayrıca değerlendirilecektir. Bu yüzden tüm *ben* kişilerinin somutlaşma aşamalarını incelemek gereksiz olacaktır. Onun yerine bu anlatıda *ben* adının birden fazla kişi için kullanılmasının hangi şartlarda mümkün olduğunu göstermek daha faydalı olacaktır.

Eserin tamamında kırk beş ayrı kişinin göstereninin *ben* adılı olduğu görülür. Aşağıda bu kişilerin ne tür cümle yapılarında ya da ne tür metinlerde *ben* göstereniyle esere dâhil olduğu görülür. Bu farklı kullanımları görmek amacıyla her birinden birer örnek almak uygun olacaktır.

“Ötekini kovup konuşmak için ona döndüğüm zaman “biliorum” diyecekti.”(s.10)

Yukarıdaki cümle başkahramanımız olan *ben* kişisi tarafından kurulmaktadır. Eksilteler tamamlandığında iki farklı *ben* kişisiyle karşılaşılır.

“*O, ben ötekini kovup konuşmak için ona döndüğüm zaman ‘ben biliyorum’ diyecekti.*”

Bağlamdan faydalanıldığında temel cümlede kullanılan *ben* adının gösterileninin başkahramanımız olduğu anlaşılır. İç cümlenin öznesi görevinde kullanılan *ben* adının gösterileniyse sokaktan geçen rastgele bir kadındır. Bu yüzden bu kişiye *ben*<sup>2</sup> demek karışıklığı ortadan kaldıracaktır.

Verici, *ben* adını farklı kişiler için kullanırken, ilk seçtiği yöntem iç cümle kullanımıdır. Bir başkasının sözlerini olduğu gibi aktarmayı sağlayan iç cümleler, böylelikle adillerin başka kişilere gönderme yapmasına da olanak sağlamaktadır.

Vericinin diğer kahramanların cümlelerini kullanırken kullandığı diğer bir yöntem konuşma çizgileridir. Bu sayede kişilerin cümleleri doğrudan verilir. Böylece gösterilenler iç cümlede olduğu gibi değişir. Eksilteleri tamamlandığında, aşağıdaki örnekle beraber gösterileni farklı olan yeni bir *ben* adılı esere dâhil edilir. Bu kişiye de *ben*<sup>3</sup> diyoruz.

“*Eleni kapı aralığında durdu.*”(s.12)

“—**Benim** işim bitti.”(s.12)

“—*Bir burası var toplanacak.*”(s.12)

Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki iki farklı biçimde alıcının karşısına çıkar. Verici, doğal sıralamayla önce adılı verip daha sonra gönderme yaptığı kişiyi belirtirse artgönderim yapmış olur. Bu sıralama yukarıdaki örnekte olduğu gibi ters bir şekilde yapılmışsa öngönderim yapılmaktadır. Örneğimizde önce gösterilen yan verilir ve bu sayede *ben*<sup>3</sup> kişinin Eleni olduğu bilgisi, alıcıya iletilir.

Vericinin kullandığı bir başka yöntemde konuşma çizgisi ve tırnak işareti bir aradadır. Verici, paragrafı bölmeden konuşmaları doğrudan aktarabilmek için yeni cümleye tırnak işareti ve hemen arkasından konuşma çizgisiyle başlar. Bu kullanımdan sonra alıntı olmayan yeni bir cümleyle paragrafı devam ettirir.

“*(...) Kapıya yaklaşan ayak sesleriyle iki kere yüreği duracak gibi çarpmıştı. Birisi geçerken uğramış bir arkadaştı, öbürü annesi. “—Neyin var benim kızım?” “—Benim bir şeyim yok “(…)*”

Eksiltelerin tamamlanmasının ardından iki ayrı *ben* adıyla karşılaşılır. Bağlamdan anlaşıldığı üzere bunlardan ilki *ben*<sup>5</sup> kişisi olan Ayşe'nin annesidir. Diğeriyse *ben*<sup>6</sup> diyeceğimiz Ayşe'dir.

*Ben* adlı olarak *ben*<sup>6</sup> kişisi olan Ayşe'nin kullanıldığı bir başka örnekte verici günlükten alınan bir bölümü kullanır. Ayşe'nin günlüğünden alınan aşağıdaki cümlede verici, günlüğü olduğu gibi iletildiği için cümle Ayşe'ye aittir. Böylelikle kullanılan adların gösterilenlerinin tekrar değişmesi sağlanır. Vericinin kullandığı dördüncü yöntem günlükten faydalanmaktır.

*“Ben, benim griyi de sevdiğimi söyledim.”(s.26)*

Kişilerin sözlerini olduğu gibi alıcıya aktarmanın bir diğer yolu mektuplardır. Verici, Güler'in yazdığı mektubu olduğu gibi alıcıya göstererek öznesi farklı yeni cümlelerle karşılaştırılmasını sağlar. Aşağıdaki cümlenin öznesi, *ben* adlı olsa dahi sevinme eylemini yapan kişinin yeni bir kahraman olduğu görülür. Böylelikle *ben* adlı yeni bir gösterilene sahip olmaktadır. Bu kişiye, *ben*<sup>7</sup> diyoruz.

*“Ben nasıl sevindim bilsen.”(s.55)*

Görüldüğü üzere gösterenleri bir, gösterilenleri farklı dil biriminin (*ben*) kullanımıyla aynı metin içinde farklı kişiler karşılanır. Verici, adların bu özelliğini kullanabilmek için bazı yöntemler geliştirir:

1. İç cümle kullanılarak *ben* adının farklı kişiyi karşıladığı gösterilir.
2. Karşılıklı konuşma yoluyla *ben* adının farklı kişiyi karşıladığı verilir.
3. Tırnak işareti, konuşma çizgisi gibi noktalama işaretlerinden yararlanır.
4. Eser içinde günlükten, mektuptan bölüm aktarımı yoluyla farklı kişilerin alıcı tarafından algılanması sağlanır.

## 1.2. O<sup>1</sup> ZAMİRİ

Romanda en fazla gösterene sahip olan adıl, üçüncü tekil kişiyi karşılayan o adılıdır. Eser boyunca yüz on yedi farklı kişinin yerine kullanılır. Bunlardan kimi somutlaşmaya başlarken kimi sadece bir cümleyle eserde var olabilmektedir.

Daha önce *ben* adlı incelenirken ulaşılan sonuçta, kişilerin eserdeki önemiyle somutlaşma sürecindeki ilerleyişinin doğru orantılı olduğu görüldü. Bu sebeple roman boyunca somutlaşma aşaması incelemeye değer bulunan altı farklı kişi belirlendi. Bunlar; Ayşe, Güler, Sadık, O<sup>1</sup>, B ve C'dir. Henüz ilk cümleyle somutlaşma aşamasına dâhil edilen C kişisi, birincil olarak değerlendirildi. Daha sonra vericinin tercih ettiği sıraya sadık kalıp ilk cümledeki *o* adılı ele alınarak kişilerin somutlaşma süreci incelenmeye devam edildi.

*“Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi.”(s.9)*

Somutlaşma aşaması ilerledikçe hakkında çok daha fazla bilgi edinilecek olan, yukarıda “o” adıyla karşılanan kişiye O<sup>1</sup> diyoruz.

### **1.2.1. Kişinin Kimliği**

Metinde somutlaşma sürecinin önemini en net şekilde ortaya koyan adıl, O<sup>1</sup> kişisini karşılayandır. Diğer adılların somutlaşarak kesin bir şekilde hangi kişiye hizmet ettikleri ortaya koyulmuşken bu adılda belirsizlik hâkimdir.

*“Sanki onu tanıyormuşum, **gibi bakıyordum geçenlere.**”(s.9)*

*“Görsem bilecekmişim gibi bakıyordum geçenlere.”(s.9)*

İlk cümlenin ardından O<sup>1</sup>, yukarıdaki cümlelerle tekrar alıcıya sunulur. Cümlelerden ulaşılan bilgiye göre, bu sözlerin sahibi olan C'nin bu kişiyi tanımadığı anlaşılmaktadır. Çok geçmeden verici, bu bilgiyle örtüşmeyen aşağıdaki cümleyle alıcının karşısına çıkar.

*“Oysa onu bu caddeye pek seyrek gönderirdim.”(s.9)*

*“Binde bir, güzel bir filmi görsün diye.”(s.9)*

Her iki tarafta bahsedilen kişi aynı olmasına rağmen, bu defa C'nin kişiyi tanıdığı sonucuna ulaşılır. Şimdiye kadar verilen bilgilerle mantıklı bir bağlantı kurulduğunda O<sup>1</sup>'in hayali biri olduğu görülür. C'nin, dış görünüşünü bilmediği fakat haftada bir sinemaya geldiğini varsaydığı birini hayal ettiği söylenebilir. Bu düşüncüyü destekleyen bir başka cümle çok geçmeden alıcıya iletilir.

*“Yanağı avcuna dayalı filmi seyreder.”(s.9)*

*“Tam beni düşünmesini istediğim zaman beni düşündürdü.”(s.9)*

Yukarıdaki cümle, bahsedilen kişinin ne kadar gerçek dışı olduğunun göstergesidir. Verilen bilgiler birlikte düşünüldüğünde ne yaptığı, en önemlisi ne düşündüğü varsayımlarla anlatılan birinden bahsedildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu hayali kişiyle ilgili soyutluk devam etmektedir.

Aşağıdaki cümlelerle birlikte verici, O<sup>1</sup>'in romandaki kurmaca dünyada yaşayan gerçek bir kahraman olabileceğini alıcıya hissettirmeye başlar. C tarafından hayali kurulan kişiyle her an karşılaşılabilir.

*“Paltomu çıkarırken kaç kere beni yeniden sokağa uğratan o bildik düşünce geldi kafama takıldı.” (s.10)*

*“Öptüğüm kız bir şey dememişti.”(s.10)*

*“Yoksa o mıydı?”(s.10)*

Sokakta karşılan rastgele bir kızın ardından O<sup>1</sup>'in en önemli adaylarından biri, Güler olur. C'nin kafasında aradığı kişiyle ilgili soru işaretlerinin olması, alıcının da belirsizliğin içine sürüklenmesine sebep olur. Verici, kasıtlı olarak soyutluğun devam etmesini sağlar. Anlatıdaki kişilerle ilgili çeşitli konularda soyutluğun giderilmediği görülür ancak adılın hizmet ettiği kişi her zaman somuttur. Bu defa kişiyle ilgili özellikler değil kişinin kim olduğu belirsizdir.

*“Orada, kaldırımın kıyısında ondan ilk defa kuşkulandı.” (s.51)*

*“Yoksa değil miydi?” (s.51)*

*“Neden dönüp ne olduğunu anlayınca eve girmemişti?” (s.51)*

*“Gözleri sulandıysa o değildir.” (s.51)*

Alıcı ve C için aranılan kişiye en yakın kahraman farklıdır. Roman boyunca B, hiçbir zaman C'yle tanışamaz. Vericinin O<sup>1</sup> için en büyük adayıysa B'dir. Bu gerçeği sadece verici ve alıcı bilir. C için aranılan kişiye en yakın olan ad Ayşe'dir.

*“Başka kim olabilirdi?”(s.103)*

*“Ötekiler bu yıkanmış, arınmış, yosun kokulu havayı yataklarına gelsin diye beklerlerdi.”(s.103)*

*“Kadın bekler gibi...”(s.103)*

*“Yataklarına gelince yetinirler.”(s.103)*

*“Onu burada ancak “o”, aradığı “milyonlarca kadından biri” bulabilirdi.”(s.103)*

Yukarıdaki cümleler, C'nin düşüncelerini içerir. İlk defa bir kahraman hakkında bu kadar kesin ifadeler kullanılarak aranan kişinin o olduğu söylenir. Bu kesin ifadelerden sonra yaşananların ardından C yine kararsızlık yaşamaya başlar. O<sup>1</sup> hakkında somutlaşmaya yaklaşılsa da aşağıdaki tereddütle alıcı tekrar belirsizliğin içine çekilir.

*“Neden o da ötekiler gibi gözlerini kısıyordu?”(s.110)*

Aranan kişinin en önemli özelliği, diğerlerinden farklı olmasıdır. Yukarıda Ayşe'nin de diğerlerine benzetilmesi onunla ilgili soru işaretlerinin oluşmasına sebep olur. Nitekim bir süre sonra onun aranılan kişi olmadığı ortaya çıkar.

O<sup>1</sup> le ilgili edinilen ilk bilgide onun hayali biri olduğu sonucuna ulaşılmıştı. Romanın sonunda verici, bu konuyla ilgili belirsizliklere son verir. Kişi, oluşturulan kurmaca dünyada hiçbir zaman var olamayan, sadece C'nin hayal dünyasında onun arzu ettiği gibi yaşayan, varsayımlar üzerine kurulu bir kahramandır. Dolayısıyla O<sup>1</sup> adınının hizmet ettiği kişi somutlaşma aşamasının henüz başlarındadır.

Verici, romanın sonunda O<sup>1</sup>'in kim olduğuyla ilgili sorulara cevap verdikten sonra onu birkaç derece somutlaştıran bilgilerle alıcının karşısına çıkar. C, aradığı kişide olması gereken özellikleri sıralarken aynı zamanda hayali kurulan kişiyi somutlaştırmaktadır. Kişi tamamen varsayımlar üzerine kurulu bir kahraman olduğu için onu somutlaştıran özellikler de varsayımın ötesine geçemez. Kurmaca dünyada var olan kişilerle ilgili yapılan varsayımlar, onları somutlaştırmak için yeterli değildir. O<sup>1</sup>'de bu durumu değiştiren unsur, kişinin hayal edilen bir kahraman olmasıdır.

*“Ben, toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğünü, sahteliğini, gülünçlüğüne görelî beri gülünç olmayan tek tutamağı arıyorum.”(s.149)*

*“Gerçek sevgiyi **arıyorum.**”(s.149)*

*“Bir kadın **arıyorum.**”(s.149)*

*“Birbirimize yeteceğimiz, benimle birlik düşünen, duyan, seven bir kadın **arıyorum.**”(s.149)*

*“O olmasaydı ben olmazdım.” (s.149)*

*“Bu şehirde yaşıyor.” (s.149)*

*“Bir gün bulacam onu.” (s.149)*

### **1.2.2. Kişinin Yaşı**

Kişinin yaşıyla ilgili herhangi bir bilgi verilmesi de alıcı belirli yaşlarda bir kahraman hayal eder. Bu durumun sebebi, C'nin aradığı kişi olarak düşündüğü kahramanların ortak yaşlarda olmasıdır. B'yle ilgili ulaşılan bilgilerde onun yirmi iki yaşında olduğu öğrenilir. Güler ve Ayşe'nin de ona yakın yaşlarda olması, aranan kişinin yaşının yirmi ile yirmi dört arasında olduğu sonucuna ulaşılmamasını sağlar. Bu bilgiler yaşı tamamen somutlaştırmasa da alıcıya getirdiği sınırla kişiye bir derece somutluk kazandırır.

### 1.2.3. Kişinin Cinsiyeti

O<sup>1</sup>'in cinsiyeti aynı şekilde C'nin Ayşe ve Güler tercihi üzerinden ulaşılan bir bilgidir. Kişinin cinsiyetinin kadın olduğuna dolaylı olarak ulaşılsa da verici, romanın sonuna doğru direkt bilgilendirme yoluna gider.

*“Birbirimize yeteceğimiz, benimle birlik düşünen, duyan, seven bir kadın arıyorum.”*(s.149)

### 1.2.4. Kişinin Ailesi

Aranılan kişinin belirli bir kahraman olmaması, onun ailesiyle ilgili bilgi paylaşımını engeller. Buna rağmen C'nin Güler ve Ayşe'yle olan ilişkilerinden bu konuyla ilgili faydalı bilgilere ulaşılır. C, Güler'i de Ayşe'yi de ailesinden uzaklaştırmak niyetindedir. Ailelerini onlardan alıp sadece ona bağlı kalmalarını ister. Bu durum aranılan kişinin, ailesinden kopup hayatında sadece C'ye yer vermeye gönüllü biri olarak varsayıldığını gösterir.

*“Kimsesiz kalsın istiyordu.”*(s.75)

*“Benim ona tutunabilmem için onun benden başka bir dayanağı olmamalı.”*(s.75)

Yukarıda C'nin Güler'le ilgili düşüncelerine ulaşılmaktadır. Ayşe'nin ailesiyle ilgili düşünceleri de aşağıdaki, günlüğünden alınan üç cümleyle ortaya çıkar.

*“Kimsem yokmuş gibi yaşıyoruz.”*(s.127)

*“C'ye onların varlığını hatırlatmam gerek.”*(s.127)

*“Neden çekiniyorum.”*(s.127)

Kişiyle ilgili verilen bilgiler ve yapılan varsayımlar ele alındığında aşağıdaki gibi bir görüntü meydana gelmektedir.

**Adı** : Belirsiz.

**Cinsiyeti** : kadın

**Yaşı** : Yirmi-yirmi dört yaşları arasında.

**Ailesi** : C için ailesinden vazgeçebilmeli.

**İlgi alanları** : film (sinema)

**Hayat görüşü** : C gibi düşünen, çevresine onun gibi bakan ve onun gibi seven biri.

### 1.3. GÜLER

#### 1.3.1. Kişinin Adı ve Cinsiyeti

Güler, tıpkı Ayşe gibi somutlaşma aşamasına ikinci dereceden başlar. İlk olarak yakın arkadaşı olan B'yle ilgili bir bölümde sadece adı geçer. Çok daha sonra C'yle tanışır, ilişkiye başlarlar ve romanda önemli bir kahraman olarak alıcının karşısına çıkar.

*“Onların yanlarına geldiği zaman Güler'e kaçamak bakışları...”*(s.32)

Güler, sadece kadınlar için kullanılan bir özel addır. Kişinin adı, onu diğerlerinden ayırt eden bir bilgi olduğu için somutlaşma aşaması başlatılmış olur. Verilen ad üzerine yapılan çıkarım sonucunda somutlaşma aşamasında ikinci bilgiye sahip olunur. Bahsedilen kişi kadındır. Böylelikle verici bir sözcükle iki farklı bilgi iletmış olur.

Henüz alıcının hakkında bilgi sahibi olamadığı bir diğer kişi B'dir. Yukarıda *onlar* adıyla karşılanan kişilerden biri de odur. Böylelikle B ve Güler'in arkadaş oldukları anlaşılır. Bu durum, romanın ilerleyen aşamalarında önemli hâle geldiği için, bu iki kişinin ilişkisi somutlaşma aşamasında göz ardı edilemez.

#### 1.3.2. Kişinin Yaşı ve Eğitim Hayatı

Güler'in yaşıyla ilgili bilgilere eğitim hayatı üzerinde ulaşılır. Verici tarafından yaşıyla ilgili herhangi bir doğrudan bilgilendirme yapılmamıştır.

*“Dersi bizim Ahmet beyin dersi kadar sıkıcı mıydı?”*(s.34)

*“Ne der Güler?”*(s.34)

Yukarıdan, Güler'le B'nin aynı okulda eğitim gördüğü öğrenilse de bu okulla ilgili herhangi bir ayrıntıya ulaşılamaz. Bu yüzden, Güler'in yaşıyla ilgili şimdilik üst sınır konabilir. Ortalama bir öğrencinin öğrenim hayatı düşünüldüğünde en fazla yirmi altı-yirmi yedi yaşında olduğu söylenebilir. Dolayısıyla yaşıyla ilgili soyutluk devam etmektedir.

*“Orada, bir şapkacı vitrininin önünde, şapkalara bakıyormuş gibi beklerken belki de hayatının ilk doğru tahminini yaptı.”*(s.48)

*“Kızın yüksekokul öğrencisi olduğunu bildi.”*(s.48)

*Yüksekokul*, ortaöğretimden sonra dört yıl eğitim veren, fakültelerle eşdeğer bir kurumdur. Bu bilgiyle birlikte Güler'in hem yaşı hem de eğitim hayatı somutlaşır.



Normal bir yüksekokul öğrencisinin yaşı on sekizle yirmi iki yaşları arasındadır. Kişinin yaşı bir derece daha somutlaşır ancak tamamen somutlaşma sağlanmaz.

Güler ve B'nin arkadaş olduğu bilinmektedir. Verici, aşağıdaki cümleyle roman boyunca sadece B'nin yaşını kesin olarak alıcıya iletir. B ve Güler'in okuldan arkadaş olmaları, onların aynı yaşta olduklarını gösterir. Bir senelik yanılma payı da ortaya koyulduğunda Güler'in yirmi bir ya da yirmi iki yaşında olduğu sonucuna ulaşılır.

*“Yirmi iki yaşındayım.”(s.34)*

Eğitim hayatıyla ilgili somutlaşma, yine bir seviyeye kadar elde edilir. İçerisinde çeşitli dallara ayrılan yüksekokuldan hangi dalda okuduğu ya da hangi yüksekokulda öğrenim gördüğü bilinmediği için tamamen somutluk sağlanmaz.

Vericinin daha önce somutlaşan bir bilgiyi değiştirdiğini biliyoruz. Aşağıdaki verilen bilgiyle birlikte bu sefer, vericinin tezatlığa düştüğü görülür. Önce Güler'in yüksekokul öğrencisi olduğu bilgisine ulaşılır. Daha sonra C'nin de bir dönem aynı okulda okuduğu söylenir. C'yle ilgili bilgilere bakıldığında C'nin sadece Edebiyat Fakültesi'nde okuduğu görülür. Yüksekokul ve Edebiyat Fakültesi farklı kurumlar olduğu için tezat bir durum ortaya çıkar.

*“Tramvay kalkarken Güler, ötekilerin arasında fakültenin dış kapısından giriyordu.”(s.50)*

*“Oysa yedi yıl önce bu kapıdan çıkmıştı.”(s.50)*

### **1.3.3. Kişinin Dış Görünüşü**

Ayşe, C'nin hayatında Güler'den çok daha önemli yer tutmasına rağmen verici, Güler'in dış görünüşüyle ilgili çok daha fazla bilgiye yer verir.

*“Her şeyin bir sırası vardır, derken gözlerini kısıtı...”(s.32)*

*“Yanlarına geldiği zaman Güler'e kaçamak bakışları...”(s.32)*

Dış görünüşle ilgili ilk bilgi, dolaylı olarak alıcıya aktarılır. Güler'in romanda henüz yan karakter olarak görüldüğü dönemlerde B'nin erkek arkadaşının Güler'e olan kaçamak bakışları, onun güzelliğiyle ilgili verilen ilk ipucudur. Alıcı, bu bilgiyle beraber Güler adını gördüğünde güzel bir kahraman hayal etmeye başlar.

*“Her zaman, önünde yürüyen kadının yüzünü görmeden, güzel olup olmadığını karşıdan gelen erkeklerin gözlerinden anlardı.”(s.48)*

*“Güzelse, onu geçtikten sonra dönüp bir daha bakarlardı.”(s.48)*

*“İşte şu kır saçlı adam bile dönüp bakmıştı.”(s.48)*

Yukarıda, Güler için *güzel* sözcüğü ilk defa kullanılır. Verici, daha önce alıcının bu özelliğe dolaylı yoldan ulaşmasını isterken bu defa direkt olarak iletir.

“Artık onu yakından görüyordu.”(s.49)

“Boyasızdı.”(s.49)

Güler’in dış görünüşüyle ilgili bir diğer özellik, vericinin deyimiyile *boyasız* oluşudur. C’nin gözünde onu diğerlerinden ayıran bu özellik, alıcı için de ayırt edici bir etkidir. Bu yüzden, kişinin somutlaşma aşaması için kayda değer bir bilgidir.

“Sanmam.”(s.54)

“Boyasız o.”(s.54)

“Topuksuz.”(s.54)

C için önemli bir başka özellik, Güler’in topuklu ayakkabı giymiyor oluşudur. Ona göre bu küçük ayrıntı, kişinin karakterini gösteren bir ipucudur. Dolayısıyla verici tarafından gösterilmeye değer bu ayrıntı, kişinin dış görünüşünde somutlaşma sağlayan bir başka özelliştir.

“Burnuna bakıyordu.”(s.60)

“İnsan burnunun da güzel olabileceğini hiç düşünmemişti.”(s.60)

Daha önce genel anlamda güzel olarak nitelendirilmesine rağmen verici, ayrıntıya girer ve burnunun da güzel olduğu bilgisini iletir. Alıcı, kişinin görüntüsünü çizerken dikkat edeceği bir özelliğe daha sahip olur.

“Hep gözlerini merak ederdim, dedi.”(s.61)

“Şimdi biliyor musun?”(s.61)

“Biliyorum.”(s.61)

“Koyu mavi.”(s.61)

Güler’in dış görünüşüyle ilgili verilen son bilgi, onun göz rengidir. Kişinin gözleri onu diğerlerinden ayıran önemli bir etkidir. Verici, bu konuyla ilgili belirsizliği ortadan kaldırarak alıcının daha somut bir görüntü çizebilmesini sağlar.

#### **1.3.4. Kişinin Karakteri**

Somitlaşma aşaması incelenirken sorulan soruların önemini karakter çiziminde de görmekteyiz. Karakterle ilgili sorulabilecek neredeyse sayısız soru vardır. Bu yüzden bir anlatıda somutluğu incelerken kişinin verici tarafından baskın olarak iletilen özellikleri değerlendirilmelidir.

Romanda Güler’le ilgili üç ayrı kişilik özelliği üzerinde durulur. B, C’nin roman boyunca aradığı kişiye en yakın kahraman olarak gösterilir. Bu yüzden verici dönem dönem Güler ve B arasındaki farklılıkları alıcıya özellikle iletir. Bu farklılıklardan biri Güler’in daha zayıf olmasıdır. Somutluk, farklılıklar üzerinden sağlanır. Kişiler hakkında soyutluk ortadan kalktıkça farklılıklar artar. Bu yüzden verici tarafından iletilen bu ayrımı, somutlaşma aşamasına dâhil etmek gerekir.

*“Bana, bırakıp kurtulma öğüdü verme.”(s.78)*

*“Yapamam.”(s.78)*

*“Senin gibi değilim ben.”(s.78)*

Yalan, Güler’in tanınmasında etkili olan bir başka unsurdur. Verici, bu özelliği verirken hiçbir soru işareti oluşmasına olanak vermez. İki farklı yerde anlatımı bölerek, parantez içinde ve kendi sözleriyle Güler’in yalan söylediğini iletir.

*“Bunun yalan olduğunu biliyoruz.”(s.68)*

*“Bu ikinci yalan, Güler’in anlattıklarına güvenimizi kırdı.”(s.79)*

Verici, iletilen bu iki ara bilgiden sonra adeta sözlerini ispatlamak için Güler’in yalan söylediğine şahit olunmasını sağlar. Alıcı, bu bilgiye bir kez de Güler’in kendi sözlerinden ulaşılır.

*“Bu sabah fakültede Meliha ile anlaştık.”(s.80)*

*“Sınıf arkadaşlarıyla toplanıp eğleneceğiz diyecektik.”(s.80)*

*“Bu gece bizimkiler beni onlarda sanacaklar.”(s.80)*

*“Onunkiler onu bizde sanacaklar.”(s.80)*

Güler’i diğer kahramanlardan ayıran üçüncü kişilik özelliği, sevgi dolu olmasıdır. Bu durum, Güler ve C’nin hayata bakışındaki en büyük farklardan biridir. Verici, kahramanları oluştururken kimileri arasında benzerlik kurmuş kimileri arasındaysa farklılık yaratmıştır. Dolayısıyla bu farklılık vericinin tercihinin göre kişinin somutlaşmasında önemli bir aşamadır.

*“Bir gün sana dünyada dayanılacak tek şeyin sevgi olduğunu öğretecem.”(s.76)*

Güler ve C’nin hayata bakışlarının farklı olduğunu gösteren diğer bir bölüm aşağıdaki diyalogdur.

*“Paketini çıkarıp dudaklarına bir sigara kıştırırdı.”(s.81)*

*“Yanında bitiveren garsonun çakıp uzattığı kibrite üfledi.”(s.81)*

*“Sol elindeki kutuyu gösterdi.”(s.81)*

*“Hep kendiminkinden yakarım, dedi.”(s.82)*

*“Sen bize iki ıstakoz getir.”(s.82)*

*“Adam eğilip çekilince sigarasını yaktı.”(s.82)*

*“Güler yemeyi bırakmış ona bakıyordu.”(s.82)*

*“Kırdın onu, dedi.”(s.82)*

### **1.3.5. Kişinin Kötü Alışkanlıkları**

Ayşe ve C’de olduğu gibi Güler’in hayatında sigara ve alkolün yeri somutlaşmaya uğrayan konular arasındadır. İlk defa içki içtiği bilgisi, bu durumla ilgili belirsizliği ortadan kaldırır.

*“Saydığı adlardan Güler'in aklında kalanlar yalnız iki kılıç şiş, iki bira, bir ufak*

*“Kavaklıdere idi.”(s.81)*

*“Ona ilk defa içeceğini söylemeyecekti.”(s.81)*

C’yle yemeğe çıktığı gece Güler’in ilkleri yaşadığı görülür. Bu ilklerden bir diğeri sigara kullanımınıdır. Verici, Güler’in ilk kez sigara kullandığını bu kez direkt değil dolaylı olarak alıcıya iletir. Sigarayı ilk içişinde öksürmesi ve kendini sigara içerken kitapların kötü kadınına benzetmesi, alıcıyı bu sonuca ulaştırır.

*“Sana da vereyim mi?”(s.82)*

*“Ver.”(s.82)*

*“Önce onun sigarasını yaktı.”(s.82)*

*“Sonra kendininkini yaktı.”(s.82)*

*“Güler öksürdü.”(s.82)*

*“Bu gece kitapların kötü kadınıyım ben, dedi.”(s.83)*

### **1.3.6. Kişinin İlgi Alanları**

Şimdiye kadar tüm kahramanların ortak ilgi alanı olan kitaplar, Güler’in de ilgi alanına girer.

*“Bazen elimde bir kitap bir sıraya otururum.”(s.60)*

*“...ama rahat bırakmazlar.”(s.60)*

Kişilerin somutlaşmasında ilgi alanlarının olduğu kadar, hoşlanmadığı alanların da etkisi vardır. Güler’in kitap okumaktan hoşlanması ne kadar kayda değer bir özellikse şiirden hoşlanmaması da aynı ölçüde önemlidir.

*“Boğazını gösterdi.”(s.71)*

“Burama kadar şiirle doluyum.”(s.71)

“Hem de ne şiir.”(s.71)

“Üç saat birbiri üstüne Milton.”(s.71)

“Gökyüzünde savaştık durduk.”(s.71)

“Yıldırımlar, gök gürültüleri...”(s.71)

“Öğleyin eve dar attım kendimi.”(s.71)

### 1.3.7. Kişinin Ailesi

Güler’in ailesiyle ilgili ilk bilgiye kardeşinin romana dâhil olmasıyla ulaşılır. Gülfer adında bir kız kardeşi olduğu öğrenilir. Kardeşiyle olan ilişkisiyse *sevmiyorum onu* diyecek kadar kötüdür.

“Dün gece Gülfer, vah canım, seni de üzenler mi olacaktı, demesin mi?”(s.56)

“Nasıl kızdım.”(s.56)

“Sevmiyorum onu.”(s.56)

“İşte söylüyorum.”(s.56)

“Kardeşimmiş.”(s.56)

Babasıyla ilgili verilen bilgilerdense sağ olduğu ve kızıyla ilgilenen biri olduğu sonucuna ulaşılır.

“Evde daha kimseye söylemedim.”(s.68)

“...ama bir şeyler seziyorlar.”(s.68)

“Bu akşam babam, “Bu neşe ne kızım?” diyordu.”(s.68)

Annesiyle ilgili ulaşılan tek bilgi, sağ olduğudur. Güler’le olan ilişkisi hakkında herhangi bir bilgi verilmez.

“Annem “Kızlar, kızlar!” dedi.”(s.68)

### 1.3.8. Kişinin Hayat Görüşü ve Amacı

Güler’in somutlaşma aşamasında incelenen son konu, hayat görüşü ve amacıdır. Verici, önemli görülen kahramanların her birine farklı bir amaç uygun görmektedir. Bu amaçlar, onların hayat görüşünü ve yaşayışlarını etkilediği için somutlaşma aşamasında önemli yerlere sahiptir.

“Öyle olmasaydı, evvelsi gün burada otururlarken, Güler, dünyadan çok şey beklemiyorum, deyince ürperirdi.”(s.69)

*“Üç oda, bir mutfak, sevdiğim adam, biri kız biri oğlan iki çocuk, deyince; yalnız, adam bıkp kaçsın, çocuklar kuşpalazına tutulsunlar diye mi, der demez ürperirdi.”(s.69)*

Verici, Güler’in amacını onun kendi sözleriyle alıcıya ulaştırır. Dünyadan üç oda, bir mutfak, sevdiği adam, biri oğlan biri kız iki çocuktan başka bir şey beklemez.

### 1.3.9. Sonuç

Vericinin Güler’le ilgili iletği bilgilerden ulaşılan sonuçlara göre, aşağıdaki gibi bir insan görüntüsü ortaya çıkmaktadır.

- **Adı** : Güler
- **Cinsiyeti** : kadın
- **Yaşı** : On sekiz-Yirmi iki yaşları arasında.
- **Mesleği** : Yüksekokul ’da öğrenci.
- **Dış görünüşü** : Boyasız (makyajsız), topuksuz (ayakkabı), güzel burunlu, mavi gözlü ve güzel biridir.
- **Kötü alışkanlıkları** : İlk defa sigara ve alkol kullanır.
- **Ailesi**
  - Babası** : Sağ ve kızıyla ilgili.
  - Annesi** : Sağ, kızıyla ilgisi belirsiz.
  - Kardeşi** : Gülfer adında, kendinden küçük bir kızdır. Güler’le ilişkileri, onu sevmiyorum diyecek kadar kötüdür.
- **İlgilendiği alanlar** : kitap okumak
- **Hoşlanmadığı alanlar** : şiir
- **Kişilik özellikleri** : B’ye göre daha zayıf, arada yalan söyleyen sevgi dolu biridir.
- **Amacı** : Dünyadan üç oda, bir mutfak, sevdiği adam, biri oğlan biri kız iki çocuktan başka bir şey beklemez.
- **Diğer** : B ile okuldan yakın arkadaşlardır.

## 1.4. “B” ADLI KİŞİ

### 1.4.1. Kişinin Anlatıdaki Yeri

Romanda C'nin hayalini kurduğu, aradığı kişiye en yakın kahraman B'dir. Roman boyunca C'nin yaptığı tercihler, onu B'yle tanışmaktan alı koyar. Kişiyile ilgili verilen ilk bilgilerden biri bu durumdur.

*“Gitseydi B'yi tanıyacaktı.”(s.16)*

*“Bu fırsat kaçtı.”(s.16)*

Vericinin B'ye yüklediği en önemli özellik olan aranılan kişi unvanı, aynı zamanda onu diğerlerinden ayıran en önemli etkidir. Öyle ki verici, esere dâhil olarak onların birbirleriyle tanışmalarını her seferinde ayrı bir fırsat olarak nitelendirir. Çok fazla zaman geçmeden C ikinci fırsatı da kaçıtır.

*“İkinci fırsatın bunca çabuk çıkacağını kim diyebilirdi.”(s.16)*

*“O da oldu.”(s.16)*

*“Dolmabahçe durağında iki yandan gelen iki tramvay yan yana durdular.”(s.16)*

*“Başını sola çevirseydi onu görecekti.”(s.16)*

*“B'nin yüzü ondan yanaydı.”(s.17)*

B ve C'nin yollarının kesiştiği üçüncü seferde C, hayatını değiştiren bir seçim yapar. Bu seçimle birlikte verici, B'yle ilgili fikrini çok daha net bir şekilde ortaya koyar.

*“Köşeye koşarken kızların ikisini de görüyordu.” (s.48)*

*“Devetüyü Yüksekaldırım'dan açık mavi Tophane'den yana yürüyordu.”(s.48)*

*“Tanrım, hangisi?”(s.48)*

*“Köşede bir an durdu.”(s.48)*

*“Sonra devetüyünün arkasından gitti. (s.48)*

*“Her şey o bir anlık duruşta olup bitmişti.”(s.48)*

*“Gene yanıldı.”(s.48)*

*“Açık mavili B. İdi.”(s.48)*

*“Onun arkasından gitseydi hikâye bitecekti.”(s.48)*

Verici, önce C'nin yaptığı seçimi yanlış olarak nitelendirir. Daha sonra doğru tercihin B'yi seçmek olduğunu ve bu seçimin C'nin hikâyesini bitireceğini söyler. C'nin

amacının kendi gibi düşünen bir kadın bulmak olduğu bilindiği için aradığı kişinin B olduğu kesinleşir. Böylece B'nin romandaki yeri somutlaşmış olur.

#### 1.4.2. Kişinin Adı

B'yle ilgili verilen ilk cümlede alıcının ulaştığı bir diğer bilgi kişinin adıdır.

*“Gitseydi B'yi tanıyacaktı.”(s.48)*

B sesi, kişinin adını somutlaştıran bir bilgi midir? Tıpkı C'de olduğu gibi burada da verici kişinin tam adını vermez. Buna rağmen B sesinin, karşıladığı kişiyi diğerlerinden ayırt ettiği ortadadır. Bu sebeple adla ilgili tamamen somutlaşma sağlanmasa da belli bir derece somutluğun verildiği görülür.

#### 1.4.3. Kişinin Cinsiyeti

*Gitseydi B'yi tanıyacaktı.”(s.48)*

B'nin cinsiyeti, yukarıdaki cümleyle beraber alıcı tarafından az çok tahmin edilebilse de soyutluğunu korur. Alıcı, bu gerçeğe B'nin Erhan'la olan ilişkisinin anlatıldığı bölümde ulaşır. Ulaşılan bilgilere göre B kadındır.

*“Üşüyor musun?”(s.32)*

*“Hayır.”(s.32)*

*“Elini tuttu.”(s.32)*

#### 1.4.4. Kişinin Yaşı

Anlatıda yaşı net bir şekilde alıcıya iletilen tek kişi B'dir. Verici, diğer kahramanlarda olduğu gibi dolaylı yoldan bilgilendirmeyi tercih etmeden direkt kişinin yaşını iletir. Böylece kişinin yaşıyla ilgili tam bir somutlaşma sağlanmış olur.

*“Yirmi iki yaşındayım.”(s.34)*

#### 1.4.5. Kişinin Mesleği

Mesleği hakkında bilgilere dolaylı olarak ulaşılır. Güler ve B'nin arkadaş olduğu bilinmektedir. İkisi de aynı fakültede okur ve bunun dışında herhangi bir işten bahsedilmez. Bu yüzden mesleğini öğrenci olarak değerlendirmek yeterli olacaktır.

*“Dışarda Erhan sinemaya girmek isteyince - fakülteden sergiyi görmek için çıkmışlardı -niye önceden söylemedi bunu diye kırılmıştı.”(s.32)*



#### 1.4.6. Kişinin Dış Görünüşü

B'nin dış görünüşüyle ilgili pek bilgi yer almaz. İlk olarak Güler gibi onun da topuksuz olduğu öğrenilir.

*“Şimdi köşede iki kız durmuş konuşuyorlardı.”(s.47)*

*“Ayakkabıları topuksuzdu.”(s.47)*

Topuklu ayakkabı giymemesi, C için onun karakterini gösteren bir işarettir. Bu sebeple kayda değer bir özelliktir.

Kişinin dış görünüşüyle ilgili somutlaşma sağlayan son etken göz rengidir. Verici, bu bilgilendirmeye alıcının hayal dünyasına bir sınır daha koyar.

*“Birbirlerini bilmeden ellerini sıktılar.”(s.96)*

*“Mavi gözlüydü.”(s.96)*

#### 1.4.7. Kişinin Ailesi

B'nin ailesiyle ilgili üç kişiden bahsedilir. Bunlardan ilki kardeşi Sami'dir. Sami, C'nin resimle ilgilenirken uğradığı atölyedeki öğrencilerden biridir. Sami ve C'nin tanışıyor olmaları, B ve C'ye yakınlaşma fırsatı verdiği için bu bağlantının ayrı bir önemi vardır.

*“Sami kapıyı yumruklar.” (s.35)*

*“Yemeğe...” (s.35)*

Baba ve annesinin B'yle ilgilenen ebeveyn oldukları görülür. Annesinin kızını görünce keyfinin yerine gelmesi, ilişkilerinin sağlam olduğunun göstergesidir. Babasıyla olan durumlarıysa biraz farklıdır. Babasının onun serbest bir hayat sürmesindeki rolü büyüktür. Her ne kadar farklı hissetse de kızına güvendiğini göstermek için konuşmamayı tercih eder. Genel olarak ailesine bakıldığında, güçlü bir bağ içinde sıkıcı bir aile hayatına sahip olduğu görülür.

*“İçeri girdim mi üzüntüler unutulur.”(s.35)*

*“Annemin yüzü güler.”(s.35)*

*“Babam odadan '— Kim gelen?' diye sorar.”(s.35)*

*“B.”(s.35)*

*“İyi, iyi.”(s.35)*

*“Hepsi bu.”(s.35)*

*“Nerde kaldığımı bile sormazlar.”(s.35)*

*“Bu güvende sıkıcı, küçültücü bir şey var.”(s.35)*

*“Oysa biliyorum.”(s.35)*

*“Babam üzülüyor.”(s.35)*

*“Saat beşi geçti mi aklına bin bir kötü şey geliyor.”(s.35)*

*“Yine de ‘Çocuklara güven ilkesinin dışına çıkmaz.’(s.35)*

#### **1.4.8. Kişinin Psikolojisi**

Kişinin içinde bulunduğu psikolojik durumun alıcıya yansıyan iki sebebi vardır. Birincisi, sıkıcı bir hayatının olması, diğeryse Erhan’la olan ilişkisinin istemediği şekilde sona ermesidir. Bu iki durumdan biri ya da ikisi birden önce onun İstanbul’dan kaçmasına sebep olur. Güler’le olan mektuplaşmaları bu gidişin bir kaçış olduğunun ispatıdır. İçinde bulunduğu psikolojinin ilk göstergesi bu kaçıştır.

*“Adresini bilseydim iki gün önce yazacaktım.”(s.55)*

*“Sen gideli bana bir şeyler oluyor.”(s.55)*

*“Gittiğin kasabayı merak ediyorum değil.”(s.55)*

*“Sana unutmak istediklerini hatırlatacağımı bile bile daha da yazacağım.”(s.55)*

Romanın sonuna doğru verici, bu kaçışın işe yaramadığını göstermek amacıyla B’nin sinir buhranları içinde olduğunu açıklar. Verilen bu bilgiyle B’nin içinde bulunduğu psikolojik durum somut bir şekilde alıcıya iletilmiş olur.

*“Sami son günlerde üzgün, dedi.”(s.147)*

*“Ablasına sinir buhranları geliyormuş.”(s.147)*

Daha önce Güler’in somutlaşma aşamasında, B’nin ona göre daha güçlü olduğu görülürken burada B’nin de zayıf kaldığı görülmektedir. Aşağıdaki kıyaslama sadece B ve Güler arasındaki farkı göstermektedir. B, Güler’den güçlü olsa bile hayatını tekrar yoluna koyamayacak kadar zayıftır.

*“Bana, bırakıp kurtulma öğüdü verme.” (s.78)*

*“Yapamam.” (s.78)*

*“Senin gibi değilim ben.” (s.78)*

*“Sen bile, bir bakıma, bu yüzden oraya gitmedin mi?” (s.78)*

#### 1.4.9. Kişinin İlgi Alanları

B'nin ilgi alanlarına bakıldığında iki önemli unsur göze çarpar. İlki şu ana kadar tüm kahramanların ortak özelliği olan kitap okuma sevgileridir. Verici, bu konuyla ilgili ilk ipucunu dil dışı göstergeler aracılığıyla alıcıya ulaştırır.

*“Şu adamın burnu Gide'in burnuna benziyor.”* (s.34)

*Gide* adının kime ait olduğunu bilmeyen alıcı, buradan hiçbir sonuç çıkaramaz. Fransız yazar Andre Gide'den bahsedildiğini anlayan alıcıysa B'nin kitaplara olan ilgisini gözden kaçırmaz.

Dolaylı olarak bilgilendirilen alıcı, çok geçmeden direkt kişinin kitaplara olan ilgisini anlatan başka bir bilgiyle karşılaşır. Bu net bilginin ardından somutlaşma gerçekleşmiş olur.

*“Sonra odam: Masa, karyola, kitaplar...”* (s.35)

*“Benim inim.”* (s.35)

*“Bu gece bir kapansam oraya...”* (s.35)

Kişiyle ilgili bahsedilen ikinci ilgi alanı, resimdir. Verici, bu bilgilendirmeyi net bir şekilde alıcıya iletmediği için bu konuda somutluk sağlanamaz.

*“Dışarda Erhan sinemaya girmek isteyince - fakülteden sergiyi görmek için çıkmışlardı -niye önceden söylemedi bunu diye kırılmıştı.”*(s.32)

Verilen cümlede ne tür bir sergiden bahsedildiği açıklanmaz. Her ne kadar bahsedilen sergi, büyük olasılıkla resimle ilgili de olsa verici tarafından dolaylı ya da direkt böyle bir bilgilendirme yapılmadığı için soyutluk devam eder.

#### 1.4.10. Kişinin Amacı

Kişiyle ilgili ele alınan son aşamaysa içinde bulunduğu arayıştır. Tıpkı C'nin kendi gibi düşünen bir kadın aradığı gibi B'nin de bulmaya çalıştığı biri vardır.

*“B'nin bir yanı, Erhan'ın aradığı 'o' olmadığını biliyor.”*(s.32)

*“...ama zorluyor kendini.”*(s.32)

Yukarıdaki bilgilerden sadece B'nin bir arayış içinde olduğu ve bu kişiyi henüz bulamadığı anlaşılmaktadır. Bu konudaki somutlaşmaysa aşağıdaki cümlelerle sağlanır.

*“Nasıl olur da bir insan, küçük bir evi, bir eşi, iki çocuğu olsun istemez.”*(s.78)

*“Ah, buldum işte.”*(s.78)

*“Bu bakımdan o da sana benziyor.”*(s.78)

B'nin aradığı kişinin C olduğu görülmektedir. Güler'in yaptığı yoruma göre iki kahramanın hayat görüşleri de uyuşmaktadır. B'yle ilgili somutluk kazanan son bilgi, onun da normal düzende bir hayat yaşamak istemediğidir.

#### 1.4.11. Sonuç

Yukarıda verilen bilgiler ele alındığında aşağıdaki gibi bir insan görüntüsü ortaya çıkmaktadır.

- **Adı** : B
- **Cinsiyeti** : kadın
- **Yaşı** : yirmi iki
- **Mesleği** : öğrenci
- **Dış görünüşü** : topuksuz ve mavi gözlü
- **Ailesi**
  - Babası** : Kızıyla ilgili fakat ilkelerine sadık olduğu için bu ilgiyi kızına göstermez.
  - Annesi** : Kızıyla arasında sevgi dolu bir bağ var
  - Kardeşi** : Adı Sami, aynı zamanda C'yle arkadaş.
- **İlgi alanları** : kitap okumak
- **Psikolojisi** : Yaşadığı hayattan kaçmasına rağmen kurtulamaz ve sinir buhranı içine girer.
- **Arayışı** : Kendi gibi düşünen bir erkek.
- **Hayat görüşü** : Bir eş, bir çocuk ve küçük bir evde yaşamak istemez, normal düzende olmayan bir hayatın peşindedir.

### 1.5. BEN<sup>6</sup> ZAMİRİ (AYŞE)

#### 1.5.1. Kişinin Adı ve Cinsiyeti

Kişileri değerlendirirken, ilk olarak hangi gösterenle alıcının karşısına çıktıysa o adıl üzerinden somutlaşma aşaması incelenir. Bazen kişinin, adıldan önce direkt adıyla beraber anlatıya dâhil olduğu görülür.

*“Beş gündür Ayşe yoktu.”(s.15)*

Ayşe adlı kahramanla ilgili verilen ilk bilgi yukarıdaki cümledir. Daha önce C incelenirken vericinin kişinin adını çoğu bilgiden sonra alıcıya iletmediği görüldü. Bu kişideyse vericinin alıcıya iletmediği ilk bilgi kişinin adıdır. Böylelikle somutlaşma aşaması

en soyut basamaktan değil bir derece somut olan bir üst basamaktan başlatılır. Aşama, herhangi bir konuda ilerlemenin sonucunda sağlanır. Burada bir derece somut bir dil biriminden bahsedilse de herhangi bir ilerlemeden söz edilemez.

Kişinin adı, cinsiyetin belirlenmesiyle ilgili en önemli ipucudur. Alıcı, dil dışı göndergeler yardımıyla kolaylıkla adı verilen kahramanın cinsiyetini anlar. Bazı özel adların her iki cinsiyet için kullanıldığı durumlarda alıcı ancak başka bir bilgiyle sonuca ulaşır. Ayşe, böyle bir ad olmadığı için yukarıdaki cümleyle birlikte cinsiyet belirlenir ve somutlaşma görülür.

### 1.5.2. Kişinin Karakteri

Ayşe hakkında elde edilen diğer bilgi, beş gün gibi bir süre yok oluşudur. Bu yokluğun sebebi ya da hangi anlamda kullanıldığı anlaşılmeden bu özelliğin kişiyi somutlaştırdığı söylenemez.

*“Ayrıldık.”* (s.19)

Yukarıdaki cümleyle beraber, bahsedilen yok olma durumu alıcıya açıklanır. C tarafından kurulan bu cümleden C ve Ayşe arasında bir birlikteliğin olduğu, bu birlikteliğinse beş gün gibi bir süre önce sona erdiği bilgisine ulaşılır. Kişilerin birliktelikleri, onların hayatında önemli etkilere neden olduğu için, böyle bir bilgi onları somutlaştırmada göz ardı edilemez. Birlikteliğin sona erme sebebiyse şimdilik soyut kalmakla birlikte kişinin karakteriyle ilgili önemli bir bilgi içerdiği için incelenmeye değerdir.

Birlikteliğin bittiği öğrenildikten hemen sonra verici, sebebini C ve arkadaşının diyalogu aracılığıyla alıcıya iletir.

*“Ayrıldık.”* (s.19)

*“Neden?”* (s.19)

*“Uzatma.”* (s.19)

*“Başkasıyla gördüm yolda.”* (s.19)

*“Bir kızardı ki sorma.”* (s.19)

*“Oysa yüzüme söyleseydi.”* (s.19)

*“Bir başkası var deseydi sevinirdim.”* (s.19)

Diyalogdan çıkan sonuca göre Ayşe, C’yi aldatır. Ayşe’nin yolda başkasıyla görülmüş olması, aldatma gibi bir sonuca ulaşmak için yeterli değildir. C’nin bu karşılaşmayı yorumlama tarzı ve devamında gelen ayrılık, alıcıyı aldatma sonucuna

götüren bilgidir. Ayşe'nin karşılaşma esnasında kızarması aynı sonucu destekler niteliktedir. Burada alıcı için aldatmayla ilgili bir belirsizlik söz konusu değildir. Bu yüzden kişinin karakteriyle ilgili bir somutlaşma görüldüğü söylenebilir.

Somitlaşan bilginin değişmesi, romanda şimdiye kadar hiçbir somutlaşma sürecinde karşılaşılmayan bir durumdur. Genellikle, bilgi yetersiz olur. Bu eksikliğin yarattığı belirsizlik, somutlaşmanın gerçekleşmesini engeller.

Ayşe'nin C'yi aldattığı bilgisi, vericinin tercihi üzerine yavaş yavaş değişmeye başlar. Bu ilerlemenin sonunda, aşağıdaki cümlelerle gerçek ortaya çıkar. Ayşe, C'yi aldatmamıştır.

*“Seni aldatmadığımı biliyordun.”*(s.99)

*“Beni yolda Selim'le gördüğün zaman buna inanmış olabilirsin.”* (s.99)

*“...ama düşününce anladın.”*(s.99)

### **1.5.3. Kişinin Mesleği**

Romanda kişinin mesleğiyle ilgili bilgi, direkt olarak alıcıya iletilmez. Bu konuyla ilgili ilk ipucuna aşağıdaki cümleyle ulaşılır.

*“Gelirken senin ressam kızı gördüm, dedi.”* (s.19)

C'nin arkadaşı tarafından kurulan cümlede, Ayşe resim yapan biri olarak nitelendirilir. Bu ilginin profesyonelce mi, yoksa amatörce mi olduğu henüz belirsizdir. Dolayısıyla bu işi meslek olarak adlandırmak şimdilik mümkün değildir.

*“Birden kendini Ayşe'nin atölyesinde buldu.”* (s.20)

*“Ayşe insan resmi yapmazdı.”* (s.20)

*“İnsanlardaki her duygu bir renktir derdi.”* (s.20)

Ayşe'yle ilgili metinde en çok üstünde durulan konulardan biri resimdir. Bu yüzden, onun resim hayatıyla ilgili edinilen bilgiler, kişinin somutlaşma aşamasında ilerlenmesini sağlar. Ayşe'nin atölye sahibi olması, bu işi profesyonelce yaptığı fikrine yaklaşılmasına neden olur. İnsan resimleri yapmaması da onu diğerlerinden ayırt eden bir özellik olduğu için somutlaşma aşamasına katkı sağlar.

*“İsterse ona karşı duvarda asılı kendi boyadığım bir resmi göstereceğimi söyledim.”* (s.26)

*“Kalabalığı yardı.”* (s.26)

*“Uzun uzun baktı.”* (s.26)

*“Bu iyi, dedi.”* (s.26)

“Satılık mı, dedi.” (s.26)

“Satılık olduğunu söyledim.” (s.26)

“...ama ondan para almayacağımı renk beğenimin uyduğu bir kişiye bunu armağan etmekle sevineceğimi söyledim.” (s.26)

Ayşe'nin günlüğünden alınan bu bölümde Ayşe'nin resme olan ilgisinin ölçüsü ortaya koyulur. Yaptığı resimlerden en az bir tanesi, peyzajda satılmak üzere sergilenmektedir. Bu bilgi sayesinde, resmin amatörce bir ilgiden çok profesyonelce yapıldığı sonucuna ulaşılır. Eser boyunca mesleğiyle ilgili başka bir bilgi geçmediği için Ayşe'nin mesleğini ressamlık olarak değerlendirmek yerinde olur. Aynı zamanda yeni tanıştığı birine, satmak için yaptığı bir resmi hediye etmesi parasal olarak iyi bir durumda olduğunu gösterir.

#### 1.5.4. Kişinin Dış Görünüşü

Verici, romanda Ayşe'nin dış görünüşüyle ilgili fazla bilgiye yer vermez. Bir özellik dışında, kişiyle ilgili diğer özellikler alıcının hayal gücüne bırakılır.

“Başını sola çevirdi.” (s.99)

“Yirmi adım ötesinde esmer, güzel bir bacak büküle açıla uğraşıyordu.” (s.99)

Kişinin görüntüsüyle ilgili değişmez tek özellik ten rengidir. Her alıcı, Ayşe'yi esmer olarak hayal etmek zorundadır. Böylece bu konuda bir derece de olsa somutluk sağlanmış olur.

#### 1.5.5. Kişinin Kötü Alışkanlıkları

Ayşe, sigara ve alkol gibi alışkanlıklara sahiptir. Verici, roman boyunca C ve Ayşe arasında çoğu konuda benzerlik olduğunu alıcıya hissettirme amacındadır. Sebebi ne olursa olsun somut bir gerçek vardır. Ayşe, tıpkı C gibi sigara ve alkol kullanan bir kahraman olarak gösterilir.

“İki şişeyi de açtı.” (s.37)

“Uzandı şarap bardağını aldı.” (s.37)

“Bir kâğıt parçasına, yılbaşı kötü geçti, diye yazdı.” (s.37)

“Bir kâğıt parçasına, payını bırakıyorum, diye yazdı.” (s.37)

“Masaya, şarap şişesinin yanına koydu.” (s.37)

Alıcı ilk aşamada şişenin içindekini anlayamasa da şarap bardağının kullanılmasıyla bu belirsizlik giderilir. C'nin getirdiği iki şişede şarap vardır. Getirilen

iki şişeden biri Ayşe içindir. Böylelikle onun sigara ve alkol gibi alışkanlıklara sahip olduğu sonucuna ulaşılır.

*“Karpuzu bitince geriye yaslanıp cebinden paketini çıkardı.”(s.108)*

*“Ayşe’yle omuz omuza içtikleri bu yemek bitimi sigaralarının başka bir tadı vardı.”(s.108)*

Verici, yukarıdaki cümlelerle Ayşe’nin sigara içtiği bilgisini direkt olarak alıcıya iletir. Ayşe’nin C’den farkı, sigara kullanmaya kısa bir süre önce başlamış olmasıdır. İkisinin arasındaki ilişkinin bitiminden altı ay gibi bir süre sonra kullanılan aşağıdaki cümle, Ayşe’nin en fazla altı aydır sigara kullandığını gösterir.

*“Ayşe’yi sigaraya başlamış görmekten nasıl sevinmişti.” (s.108)*

### **1.5.6. Kişinin Psikolojisi**

C ve Ayşe’nin bir diğer ortak noktaları, kendilerini yalnız hissetmeleridir. Yalnızlığı, onun hayatında büyük değişimlere yol açar. Bu yüzden bu konuyu somutlaştırmak, kişinin somutlaşma aşamasında ilerlenmesini sağlar. Verici, aşağıdaki cümlede *yine* sözcüğünü kullanarak yalnızlığın bir anlık olmadığını da ortaya koyar.

*“Başlama zili çalarken adam kalkıp gitti.” (s.24)*

*“Yine yalnız kaldı.” (s.24)*

Yalnızlığın sebebiyse C’ninkinden biraz farklıdır. C, kendi gibi düşünen birini arayıp bulamadığı için yalnızken Ayşe’nin yalnızlığının sebebi, C’yi tekrar bulamamaktır. Aşağıda, beklenen kişinin C olduğu direkt olarak alıcıya iletilmese de cümleüstü birimler aracılığıyla bu bilgiye ulaşılır. Ayşe tarafından inanılması zor olarak düşünülen konu, C’nin Ayşe’yi başkasıyla gördüğünde Ayşe’nin masum olup olmadığıdır. Dolayısıyla beklediği ve aradığı kişi C’dir.

*“Beklediği gelmiyor.” (s.24)*

*“Oysa film kalkıncaya dek her gün bekleyeceğini sanmıştı.”(s.24)*

*“Yapamam.” (s.24)*

*“Canı cehenneme.” (s.24)*

*“Hem göreceğim de inanacak mı bana?” (s.24)*

### **1.5.7. Kişinin Hayat Görüşü**

Roman boyunca, kişiler üzerinde en çok durulan konu hayata bakış açılarıdır. C’nin yalnızlığının bir diğer sebebi kendisini toplumun kalanından farklı görmesiydi.



Ayşe'nin de benzer görüşlere sahip olduğu görülür. Bu farklı bakış açısı, kişi hakkında önemli bir ayırt edici özelliktir. Bu durumun açıklığa kavuşması, kişiyle ilgili soyutluğun bir derece daha giderilmesini sağlar.

Ayşe'nin hayat görüşüyle ilgili ilk ipucu, aşağıdaki cümleler aracılığıyla alıcıya iletilir.

*“Bize karşı iyiler ya.”* (s.113)

*“Bilmiyorlar da ondan.”* (s.113)

*“Ölçülerine uyacağımızı sanıyorlar.”* (s.113)

*“Bilseler kovarlar bizi.”* (s.113)

C ve Ayşe arasında geçen bu diyalog, Ayşe'nin de sınırları aşan biri olduğunu gösterir. Ölçülere uymadan, topluma aldırış etmeden istedikleri gibi bir hayat yaşadıkları görülür. Buradaki tek soru işareti, bu cümlelerin sahibinin Ayşe olmayışıdır. Her ne kadar C ve Ayşe'nin ortak görüşleri gibi görülse de Ayşe'nin bu görüşe katılmama ihtimali olasıdır. Bu ihtimali kaldıran bilgiyse çok geçmeden alıcıya iletilir.

*“Bunun sonu ne olacak, dedi.”* (s.116)

*“Neyin sonu **ne olacak?**”* (s.116)

*“Sizin birlikte yaşamamanızın **sonu ne olacak?**”*(s.116)

*“Sonu yok, dedim.”*(s.116)

*“Sürüp gidecek, **dedim.**”*(s.116)

Ayşe'nin evlenmeden C'yle birlikte yaşamaya gönüllü olması, yukarıdaki soru işaretini ortadan kaldırır. Ölçülere uymamasının yanı sıra aşağıdaki diyalogla beraber onun da kendini toplumun kalanından farklı gördüğü anlaşılır. Böylelikle kişinin hayat görüşüyle ilgili somutluk sağlanmış olur.

*“Korkmuyor musun ondan?”* (s.116)

*“Hayır.”* (s.116)

*“Seviyorum.”* (s.116)

*“Normal insanlardan korkarım ben.”* (s.116)

### **1.5.8. Kişinin Ailesi**

Ayşe'nin ailesiyle ilgili ulaşılan bilgilerde annesi ve babasından bahsedilir. Vericinin ilettiği ilk bilgilerden anne ve babasının sağ olduğu öğrenilir. Bu bilginin yanında babasının kızının geç kalmasına karşı umursamaz olduğu görülür. Bu durum,

Ayşe'nin yaşamak istediği hayatla babası arasında ilişki olduğunu gösterir. Dolayısıyla babasının umursamazlığı, kişinin somutlaşma aşamasında önemli bir adımdır.

*“Kahvaltıda babam dün gece geç geldiğimi söyledi.”* (s.27)

*“Yüzü asıktı ama umursamadığı belliydi.”* (s.27)

*“Başka şeyler düşünüyordu.”* (s.27)

*“Annem de öyle.”* (s.27)

*“Ressam mı diye sordu annem.”* (s.27)

Öyle, eksik tekrar oluşturmada görev alan sözcüklerden biridir. Kendinden önce geçen dil birimlerinin yerine kullanılarak gereksiz tekrarın önüne geçilmesini sağlar. Yukarıda önce sözcüğün umursamama durumu için mi yoksa başka şeyler düşünme durumu için mi kullanıldığı net değildir. Daha sonra annesinin kızıyla ilgilendiğini gösteren bir cümle kurması, sözcüğün başka şeyler düşünme durumu için kullanıldığını gösterir. Bu bilgi, Ayşe'nin annesiyle olan ilişkisinin babasıyla olandan daha sağlıklı olduğunun göstergesidir. Roman boyunca Ayşe'nin kardeşinin olup olmadığı konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

*“Babası, annesiyle birlikte İtalya'ya giderken onun, işlerine bakan bu mühendisin ailesiyle yazlıkta kalmasını istemişti.”*(s.104)

Kişinin ailesi üzerinden ulaşılan bir diğer konu parasal durumunun kötü olmadığıdır. Verici tarafından iletilen bilgilere göre anne ve babası yurt dışına tatile giderler. Aşağıdaki diyalogdan bu tatilin yılda bir tekrarlanan bir durum olduğu anlaşılır. Ayrıca babasının işlerini yöneten bir mühendis vardır. Bu durum, işlerinin ve parasal durumlarının oldukça iyi olduğunu gösteren diğer bir ipucudur.

*“Sen niye gitmedin onlarla?”* (s.104)

*“Geçen yıl gittim.”* (s.104)

### **1.5.9. Kişinin İlgi Alanları**

Ayşe ve C'yle ilgili ortak olan bir başka konu, ilgi alanlarıdır. İlgi alanları bu iki kişinin ilişkilerinde önemli rol oynadığı için somutlaşma aşamasında ilerlenmesini sağlar. Resim dışında ilk olarak karşılaşılan alan müzik ve piyanodur.

*“Sonra piyano başlıyor.”* (s.20)

*“Birden kendini Ayşe'nin atölyesinde buldu.”* (s.20)

*“Ne derdi şu çalınana?”* (s.20)

*“Apassionata.”* (s.20)

C'nin piyano sesini duyar duymaz Ayşe'nin atölyesini hayal etmesi, bu zevkin ortak yaşandığının göstergesidir. Verici, bu bilgiyi güçlendirmek için Apassionata sözcüğünü kullanır. Dil dışı göndergeler aracılığıyla alıcı Ayşe'nin müzikle, özellikle piyanoyla ilgilendiği sonucuna ulaşır.

Ayşe'nin diğer keyif aldığı alan, kitaplardır. Verici, bu bilgiyi direkt olarak ve Ayşe'nin kendi sözleriyle alıcıya iletir.

*“Elime bir kitap alıp salonda oturdum.”*(s.127)

*“Çoğu geceler burada birlikte okurduk.”*(s.128)

### **1.5.10. Diğer Özellikler**

Yukarıdaki cümlelerde olduğu gibi, Ayşe'yle ilgili çoğu bilgi, tuttuğu günlük aracılığıyla alıcıya iletilir. Verici-alıcı ilişkisinde roman boyunca günlüğün rolü büyüktür. Bu yüzden, günlük tutması, kişiyle ilgili kayda değer bir özelliktir. Alıcı, günlükle ilgili bilgiye vericinin sözleriyle direkt olarak ulaşır.

*“Masanın çekmecesinden bir defter çıkardı.”* (s.25)

*“Buna günlük de denmez.”* (s.25)

*“İçine her gün yazmıyor.”* (s.25)

*“Ara sıra, yaşanmış günün üzgünlüğünü, sevincini -ama bilinmeyen bir süzgeçle eski keskinliklerinden, tortularından süzülüp arınmış olarak- bir daha yaşamak için bu defteri açardı.”* (s.25)

Ayşe'nin somutlaşma aşamasında ilerlenmesini sağlayacak son bilgi, tikiğin olmasıdır. Kişiye bu tik yakıştırmasını verici yapar. Ayşe, alıcı tarafından roman boyunca çoğu kez resim çizerken hayal edilir. Sahip olduğu tikiğin resim çizerken oluşması, alıcının onu daha somut olarak algılamasını sağlar.

*“Resim yaptığı için kısıkanıyordu.”* (s.111)

*“Gözlerini kapayıp, ıslık sesini bekledi.”* (s.111)

*“Ayşe'nin çalışmaya başladığını bu ıslık sesinden anlardı.”* (s.111)

*“Arada.”* (s.111)

*“Kesik kesik.”* (s.111)

*“Bu da onun tiki.”* (s.111)

### **1.5.11. Sonuç**

Verici tarafından alıcıya iletilen tüm bilgiler ele alındığında aşağıdaki gibi bir insan görüntüsü ortaya çıkmaktadır.

- **Adı** : Ayşe
- **Cinsiyeti** : kadın
- **Mesleği** : ressam
- **Dış görünüşü** : esmer
- **Ailesi**

**Babası** : Ayşe'ye karşı umursamaz bir tavır içinde.

**Annesi** : Ayşe'ye karşı babasına göre çok daha ilgili.

**Kardeşi** : Belirsiz.

- **Özel ilgi alanları** : resim, müzik (özellikle piyano), kitap okumak
- **Kötü alışkanlıkları** : alkol ve sigara (Sigara içmeye yeni başlamıştır.)
- **Parasal durumu** : Varlıklı.
- **Psikolojisi** : Altı ay önce ayrıldığı C'ye tekrar ulaşamadığı için arayış içinde ve yalnız.
- **Hayat Görüşü** : Kendini normal olarak nitelendirdiği insanlardan farklı gören, sınırların ötesinde yaşamak isteyen biridir.
- **Diğer** : Düzenli olmayan bir günlük tutar.

: Resim yaparken kesik kesik ıslık çalmak gibi bir tiki vardır.

## 1.6. SADIK

### 1.6.1. Kişinin Adı ve Mesleği

Sadık, anlatıda diğer kişilere göre daha az yer alır. Buna rağmen verici, onunla ilgili bazı detayları alıcıya iletme gereği duymaktadır. Kişiyle ilgili bu detaylar atölyede ortaya çıkmaya başlar. C, resim atölyesine girdiğinde ilk diyaloga girdiği kişi Sadık'tır.

*“Birden az önce kararsız sokağa çıkmalı beri duymak istediğinin hep bu koku olduğunu anladı.”(s.13)*

*“Yağlıboya kokusu...”(s.13)*

*“Beziryığı kokusu...”(s.13)*

Atölyenin resimle ilgili oluşu dolaylı bilgilendirme yapılarak alıcıya iletilir. Sadık'ın resme olan ilgisi ilk defa bu şekilde hissettirilir. Bu ilginin hangi seviyede

olduğuyorsa çok geçmeden gösterilir. Sadık'ın atölyedeki yerinin öğretmenlik olduğu anlaşılır.

*“Sadık’tan başka iki kız sekiz erkektiler.”*(s.13)

*“On öğrenciden fazla çalıştırmazdı Sadık.”*(s.13)

Atölyede resim öğretmenliğini meslek olarak yapıp yapmadığı belirsizdir. Mesleğiyle ilgili başka bilgi yoktur. Alıcı, sadece Sadık'ın öğrencilerini özenle seçtiği bilgisine ulaşır. Buradan parasal durumunun kötü olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Aynı zamanda hem çok fazla öğrenci çalıştırmaması hem de öğrencilerini özenle seçmesi, onun resme verdiği önemin göstergesidir.

*“Beğendiklerini çalıştırırdı yalnız.”*(s.13)

Öğretmenlik yapması her ne kadar onun resme olan yeteneğini ve bilgisini gösterse de verici, *sanatçı* sözcüğünü kullanarak bu işin profesyonelce yapıldığını alıcıya net bir şekilde gösterir.

*“Sanatçının sezgisi yanılmaz.”* (s.14)

Kişinin parasal durumunun kötü olmadığı tahmin edilmekle birlikte romanın sonuna doğru bunun somutlaşmadan ziyade sadece bir tahmin olduğu görülür. Verici, Sadık'ın içinde bulunduğu parasal durumu direkt olarak alıcıya iletir. Bu bilgilendirmeye yapılan yorumların yerini somut gerçekler alır.

*“Atölyedeki, evdeki güçlüklerden söz ediyordu”*(s.147)

*“Bulunmayan boyalarla, geçim sıkıntılarıyla bir türlü ilgilenemiyordu.”*(s.147)

### **1.6.2. Kişinin Karakteri**

Sadık'ın kişiliğiyle ilgili iki farklı bilgiye ulaşılır. Disiplinli oluşu, alıcıya dolaylı olarak iletilirken ikinci özelliği ukalalık doğrudan verilir. Sadık'ın atölye içindeki davranışları ve Sami'nin, yaptığı resme Sadık göz atarken duyduğu korku, onun disiplinli ve kontrollü olduğunun göstergeleridir. C'nin bu duruma yaptığı yorumdaysa *ukala* sözcüğü direkt kullanılarak bu özellik kişiye yakıştırılır.

*“Sadık sehpaları dolaşır.”*(s.15)

*“Fısıldar gibi konuşur.”*(s.15)

*“Arada bir öksürür.”*(s.15)

*“Başladığının ikinci günü Sadık sehpanın yanına gelip durunca çocuğun yüzü kararı gibi olmuştu.”*(s.15)

*“O da rahat bırak çocuğu **demmişti.**”*(s.16)

*“Bildiği gibi yapsın şunu demişti.”(s.16)*

*“Ukalalığını başka zaman gösterirsin demişti.”(s.16)*

### **1.6.3. Kişinin İlgi Alanları**

Kişinin ilgi alanlarına bakıldığında resme, sinemaya ve kitap okumaya zaman ayırdığı öğrenilir. Resimle olan profesyonel bağı onu ilgi alanı sınıflandırmasının dışına çıkarsa bile Sadık’ın resme verdiği önem, onun için bu işin bir meslek olmanın yanı sıra özel ilgi alanı olduğunu gösterir.

Boş zamanlarda yapılan bir başka etkinliği sinemaya gitmektir. C ile olan karşılaşmalarında sinemayla ilgili yaptığı bir plandan bahseder. Bu plan, kişinin bu konuya olan ilgisini görmek için yeterli bir bilgidir.

*“Sinemaya gidecektim.”(s.147)*

*“Güzel bir film varmış.”(s.147)*

Sadık’ın kitap okumaya olan ilgisine C’yle kurdukları diyalogdan ulaşılır. C’nin hayalini kurduğu hayat ve hayalini kurduğu gerçek dışı kadına cevap veren Sadık, kendi fikirlerini alıcıyla paylaşır.

*“İnsan bulabileceğini aramalı, dedi.”(s.149)*

*“Etli canlı bir kadın aramalı, dedi.”(s.149)*

*“Bir kitap aramalı, dedi.”(s.149)*

*“Bir resim aramalı, dedi.”(s.149)*

### **1.6.4. Kişinin Kötü Alışkanlıkları**

İçki ve sigara kullanımı, diğer kişilerde olduğu gibi Sadık’ta da soyutluğunu yitirir. Verici, bu konuyla ilgili belirsizliğe ara söz kullanarak son verir. Cümlelerin içine özenle yerleştirilen bu ara söz, alıcının bu bilgiye mutlaka ulaşmasını hedefler. Kullanım amaçları itibariyle ara sözler, cümle içinde bilgiyi vurgulama yollarından biridir.

*“Uzun zaman, arada içerek, onun anlattıklarını dinledi.”(s.147)*

Sadık’ın sigara kullandığıysa meyhanede devam eden diyaloglar yardımıyla ulaşılan bir bilgidir. Bu bilgiyle beraber alıcının Sadık’la ilgili çizdiği görüntüye sigara dâhil olur.

*“Sadık sigara paketini ona uzatıp “Ya sen?” diye sordu.” (s.148)*

### 1.6.5. Kişinin Yaşı ve Ailesi

Kişinin yaşı ve ailesiyle ilgili net bilgiler yoktur. C'yle olan karşılaşmalarında ikisi arasındaki konuşmalardan yaşça birbirlerine yakın oldukları görülür. Ayrıca, çalıştırdığı öğrencilerden biri olan Sami'ye *çocuk* diye hitap etmesi, yaşının ondan büyük olduğunun ispatıdır. Edinilen bilgilere göre Sami, yirmi yaşındadır. C'nin yaşı, yirmi altı-yirmi sekiz arasında bilinir. Bu bilgiler ışığında, Sadık'ın C'den bir iki yaş büyük olabileceği ihtimali düşünülerek Sadık'ın yirmi altı-otuz arasında olduğu anlaşılır.

Ailesi hakkındaki bilgiler sadece tahmin yürütülebilecek türdendir. Meyhanede içerken evdeki geçim sıkıntılarından bahseder. Bahsettiği evin anne ve babasından oluşan bir ev mi yoksa karısı ve çocuklarından oluşan bir ev mi olduğu belirsizdir.

*“Atölyedeki, evdeki güçlüklerden söz ediyordu.”*(s.147)

*“Bulunmayan boyalarla, geçim sıkıntılarıyla bir türlü ilgilenemiyordu.”*(s.147)

Kemal'le olan diyaloglarından Sadık'ın evli ve hatta çocuğu olduğu düşüncesi doğar. Sadık'ın aşağıdaki yakınmaları, evdeki güçlükler ve geçim sıkıntılarıyla ilgili şikâyetleriyle beraber düşünüldüğünde bu olasılık çok kuvvetlenir. Yine de bu düşünce kişiyi somutlaştırmaya yetecek kadar net değildir. Bu yüzden, evlilikle ilgili soyutluk devam etmektedir.

*“Yakında evleniyorum.”*(s.151)

*“Beter ol, dedi.”*(s.151)

*“Dilerim çocukların da olsun, dedi.”*(s.151)

### 1.6.6. Sonuç

Sadık'la ilgili verilen tüm bilgiler toplandığında aşağıdaki gibi bir insan görüntüsü ortaya çıkar.

<b>Adı</b>	: Sadık
<b>Cinsiyeti</b>	: erkek
<b>Yaşı</b>	: yirmi altı- otuz yaşları arasında
<b>Mesleği</b>	: ressam (sanatçı)
<b>Kötü alışkanlıkları</b>	: Sigara ve alkol
<b>İlgi alanları</b>	: resim, sinema ve kitap
<b>Kişilik özellikleri</b>	: Disiplinli ve ukala biri.

**Ailesi**

: Kimle yaşadığı belirsiz.





## 2. ZAMANIN SOMUTLAŞMA SÜRECİ

Zaman, sınırları belirli olmayan bir kavramdır. Bu sebeple insanlar tarafından belli parçalara ayrılmıştır. Bu parçalar sayesinde kişiler eylemlerinin zamanını gösterebilme imkânına sahip olur.

Geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman terimleri, zamanı sınırlandırmak için kullanılan en genel üç addır. Diğer bir deyişle “yaşanmış an, yaşanan an ve yaşanacak an”. (Üstünova, 2010: 33) Bu üç farklı parça, zamanı sınırlandıran en soyut ifadelerdir. Farklı kriterler kullanıldıkça somutlaştırma süreci işlemeye devam eder ve zaman kavramı, çok daha belirli biçimde ifade edilir.

Bildirme kipleri, eylemde soyut olarak bulunan zamanı somutlaşma aşamasına dâhil eden ilk dil birimleridir. Bu ekler aracılığıyla (-DI, -mİş, -yor, -Ar, -Ir, -AcAk ), eylemin zaten içinde soyut olarak sahip olduğu zaman, bir derece belirgin hâle getirilir. Ancak bu somutluk eylemin geçmişte, gelecekte ya da yaşanan anda gerçekleştiğini bildirmekten öteye gitmez. Bu durum, kesinlikle dilin zaman kavramını somutlaştırmada yetersiz kaldığı anlamına gelmemektedir. Zamanı belirlemedeki bu soyutluğu gidermek için çok sayıda sözcük ve sözcük öbeği kullanılır. Böylelikle eylemin gerçekleşme zamanı tamamen somutlaştırılabilir.

Zamanın soyuttan somuta geçişini sağlayabilmek için en az iki aşamaya ihtiyaç duyulur. İlk aşama ekler aracılığıyla olur ve eylemin bilinen üç zaman biriminden hangisinde gerçekleştiğini ya da gerçekleşmediğini gösterir. (geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman) İkinci aşamada sözcük ve sözcük öbekleri zamanı netleştirmek, somutlaştırmak üzere devreye girer. Bu aşama, vericinin dili kullanım tarzına göre tek seferde gerçekleşebileceği gibi bu sayı kolaylıkla artırılabilir.

*“Gerçek dünyadaki bütün oluş ve hareketler, zamandan bağımsız olmadığı gibi, kurmaca dünyadaki bütün durum ve hareketler de bir zaman dilimi içinde gerçekleşirler.”* (Narlı, 2002: 91-107) Gerçek hayatta karşılaşılmayan, metinlerdeki zaman kavramını incelerken dikkat edilmesi gereken birkaç durum vardır. Yazılı metinlerde alıcının karşısına dört farklı zaman kavramı çıkar.

1. **Bahsi geçen metnin yazılma zamanı:** Yazarın eseri meydana getirene kadar içinde bulunduğu zamandır. Eserin yazıldığı dönemin şartlarını bilmek, eseri yorumlamada okuyucuya katkı sağlayacaktır.

2. **Öykünün kendi zamanı (Olay zamanı):** Olayların gerçekleştiği dönemdir. Oluşturulan kurmaca dünyada tüm durum ve hareketler, bu zaman dilimi içinde yaşanır.

3. **Anlatma zamanı:** Anlatma zamanı, yazarın eseri kaleme aldığı dönemle karıştırılmamalıdır. Yazarın eserde olayları anlatma görevini yüklediği kişinin, yaşananları anlattığı zamandır. Bu yüzden olay zamanıyla anlatma zamanı arasında daima bir süre vardır. Olaylar yaşandıktan beş dakika sonra da anlatılabilir aylarca sonra da; yalnız, anlatıcının da kurmaca olduğu unutulmamalıdır.

4. **Bahsi geçen metnin okuyucu tarafından okunma zamanı:** Okuyucunun, yazarın verdiği ipuçlarını kullanarak çıkarım yaptığı dönemdir. Metnin yazılma zamanıyla okunma zamanı ne kadar yakın olursa alıcı ve verici arasındaki bağ da o kadar kuvvetli olur. Aksi durumda dönemsel farklılıklar, dil dışı göndergelerin anlaşılmasını zorlaştırır.

## 1.2. ASIL (OLAYLARIN GERÇEKLEŞTİĞİ) ZAMAN

Zaman kavramının soyuttan somuta geçişini incelerken somutlaşma sürecindeki ilk aşamanın ekler aracılığıyla sağlandığı söylenmişti. Romana bakıldığında vericinin, olayların anlatımına yer verdiği metin kısmına geçmeden önce zamanı mevsimlere göre dörde ayırdığı görülür. Sırasıyla **Kış**, **İlkyaz**, **Yaz** ve **Güz** olarak ayrılan dört ayrı bölümde dört ayrı zaman anlatılmaktadır. Bu yüzden metinde zamanın somutlaşmasıyla ilgili karşılaşılan ilk bilgi, yazarın yaptığı bu ayrımdır. Dolayısıyla zaman çizelgesinde somutlaşma süreci, ipucu ve çıkarım aracılığıyla değil doğrudan yazarın verdiği bilgiyle ilerlemeye başlamaktadır.

### 2.1.1. Kış

*‘‘Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi’’(s.9)*

Anlatıcının, olayları anlatmadan romanı dört ayrı döneme ayırması, alıcıyı olayların geçmiş dönemde yaşandığı bilgisine götürür. İlk cümleye bakıldığında bu çıkarımın doğruluğu dil içi göndergeler aracılığıyla onaylanabilmektedir. İlk cümlede alıcının karşısına üç farklı eylem çıkar. Bunlardan ikisi bitmemiş (*taşan* ve *olabileceği*), üçüncüsü ise bitmiş bir eylemdir (*geldi*). Bitmemiş eylemler, içerisinde bir zaman kavramı taşıyor olsa da bu, soyuttur. Bu yüzden zamanı somutlaştırmak için zaman eklerinden yararlanılır. Bitmiş eylemler bünyelerinde zaman eki barındırdığı için zamanı belirtmede avantajlıdır. Bu eylemler, çekime girdikleri zaman ekleri aracılığıyla durum ya da hareketin gerçekleşme zamanıyla ilgili bilgi verir.

gel-di-Ø

**-DI**, görevsel dil birimidir. Üzerine geldiği eylemin gerçekleşme zamanının somutlaşmasını sağlar. Eylemin geçmiş zamanda yapıldığını gösterir. Ancak eylemin geçmiş zamanda gerçekleşmiş olması, zamanın netleştiği yani zaman çizelgesinde kesin bir yere oturtulduğu anlamına gelmez. Bu yüzden somutlaşma sürecinin başladığı fakat tamamlanmadığı görülür.

Anlatıcının verdiği bilgiye ve ilk cümleden yapılan çıkarıma göre olayların geçmiş zamanda, kış aylarında yaşandığı anlaşılmaktadır. Cümle ve cümleüstü birliklerle birlikte zamanla ilgili verilen bilgiler artar ve somutlaşma aşaması tamamlanır.

Her eylemin farklı bir zamanı vardır. Bu sebeple zaman incelemesi yaparken eylemlerden sadece bir derecede faydalanılır. Somutlaşma aşamasını daha ileri taşımak için farklı yöntemler uygulamak gerekir. Bu yöntemler metnin içeriğine göre belirlenmelidir. Aylak Adam'da iki farklı yöntemin uygulanabileceği fark edildi. Bunların birinde zamanın somutlaşması romanda önemli görülen olaylar üzerinden incelenmektedir. Böylece belirli bir zaman dilimi belirlenip o süreçle ilgili gelişmeler incelenir. Diğer yöntem, olayları metnin içeriğine göre günlük ya da haftalık gibi yinelenen süreçler içerisinde ele almaktır. Ele alınan anlatıda olaylar günlük olarak bölümlendirmeye uygun bir şekilde gelişmektedir. Bu yüzden önce bölümlenen günler sonra da önemli olaylar başlıklandırılarak ele alındı.

#### **2.1.1.1. İlk Gün**

Vericinin yaptığı ilk ayımla beraber kurmaca dünyadaki olayların yaşanmaya başladığı tarih sınırlandırılmaktadır. Kış aylarının aralık, ocak ve şubat aylarını kapsadığı düşünüldüğünde ilk verilen **geldi-Ø** bitmiş eyleminin bu aylardan birinde gerçekleştiği anlaşılır. Bahsedilen eylemin geçtiği cümleden sonraysa o gün yapılan başka işler anlatılmaktadır. Bu yüzden somutlaşma aşaması, o gün üzerinden incelenmeye devam edilir.

Anlatı, C'nin geçmişle ilgili hatıralarını anlattığı cümlelerle başlar. Olay zamanının başladığı ilk gün, C'nin geçmişten parçalar anlattığı gündür. Bu yüzden somutlaşma aşaması o günün belirlenmesiyle başlar.

*“Bir ay önce yediğim dayağı hak etmemiştim ben.”(s.10)*

Bahsedilen günle ilgili elde edinilen bilgi, C'nin dayak yediği günün üzerinden tam bir ayın geçmiş olduğudur. Bu iki durum birbirlerine zaman bağıyla bağlandığı için herhangi birinin zamanıyla ilgili bir somutlaşma diğerinin de aynı şekilde somutlaşmasını sağlar.

olay zamanının ilk günü = C'nin dayak yediği günden bir ay sonrası

Bahsedilen günün belirlenmesi somutlaşma aşamasının sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Aşama sadece olayın gün içinde meydana geldiği zaman belirlendiğinde tamamen somutlaşır. Yukarıda belirli seviyede somutlaşan ilk günde anlatılan olay, C'nin bir aylık geçmişini anlatmasıdır. Bu eylemin yapıldığı gün içerisindeki zamanla ilgili tek bilgi, aşağıdaki cümleyle alıcıya iletilir.

*“Bu gece de gelmedi.”* (s.11)

*Gece*, zamanın dilimlenmesinde kullanılan sözcüklerden biridir. Yirmi dört saatlik bir gün içinde çok daha kısa bir süreci karşılar. Bu yüzden somutlaşma aşamasında ilerlemeyi sağlar.

### **2.1.1.2 Yeni gün**

Romanda yukarıda bahsedilen günün ardından C'nin uyandığı bir başka gün anlatılmaktadır. Yeni günün olay zamanının ikinci günü olup olmadığı henüz bilinmemektedir. Bu yüzden günleri ayrı ayrı inceleyerek zamanı somutlaştırmak çok daha anlaşılır olacaktır.

Yeni günle beraber verici, anlatma görevini C'den alır. Bu aşamadan sonra herhangi bir kahraman değil olayların dışında olan bir anlatıcı bu görevi üstlenir. Bu değişimle beraber C'nin başladığı yeni günle ilgili ilk bilgi verilir.

*“Bu Rumca şarkı yüzünden mi uyandı, **bilmiyor.**”*(s.11)

*“Yağmursuz sabahlar bu bir damla gökyüzü onu şehrin havasını tahminde çok kere yanıldır.”*(s.11)

Yeni gün, bir derece daha somutlaştırılarak günün belirli bir bölümü olan sabah saatleri öne çıkarılmaktadır. Daha sonra bu saatler içerisinde yaşanan birkaç olaydan bahsedilir.

*“Önce oda kapısı kapandı.”* (s.12)

*“Sonra dış kapı **kapandı.**”* (s.12)

*“Türkiye Türkçesinde pek çok kelime gibi sonra ve önce kelimeleri de üstlendikleri görevlere bağlı olarak tür değiştirirler. Aldıkları eklerle söz diziminde isim*

ve sıfat olarak da kullanılmalarına rağmen bu kelimelere Türkiye Türkçesi gramerlerinde daha çok zarf ve edat bahislerinde yer verilir. ”(Karahana, 2011: 271) Leyla Karahan’ın da yukarıda belirttiği gibi bu iki sözcük (*önce, sonra*), eylemin zaman dilimindeki sırasını belirtme özelliğiyle yükleme hizmetlerinden ötürü zarf olarak kullanılabilir.

Yukarıdaki cümleler arasında *önce* ve *sonra* sözcükleriyle bağlantı kurulduğu görülür. Bu iki sözcük aracılığıyla iki eylem arasında bir süreç yaratılmaktadır. Bu zaman her ne kadar tamamen somut olarak karşımıza çıkmasa da gün içindeki çok kısa bir bölümü karşılar (oda kapısının kapanmasıyla dış kapının kapanması arasındaki süreç). Bu nedenle bu iki sözcüğün kullanılmasıyla tamamen olmasa da belirli ölçüde bir somutlaşma görüldüğü kesindir.

“Beş gündür Ayşe yoktu.”(s.15)

Ayşe’nin yok oluşu yeni karşılaşılan bir olaydır. Bu olayın önemi anlatı ilerledikçe ortaya çıkacaktır. İlerleyen aşamalarda ayrılığın zamanıyla ilgili verilebilecek herhangi bir bilgi, cümlenin kahraman tarafından söylendiği zamanla ilgili sonuca gidilmesini sağlar. Bu bilgi verilmese dahi alıcının eline zaman çizelgesine ekleyebileceği bir bilgi ulaşır. Bu yüzden zamanla ilgili bir derece somutlaşma sağlandığı ve olası başka bir somutlaşmanın temelini atıldığı görülür.

içinde bulunulan gün = Ayşe’nin yok olduğu günden beş gün sonrası

“Saatine baktı on ikiye geliyordu.”(s.16)

Bir gün içerisinde zamanı en net şekilde ifade eden araç şüphesiz saattir. Günlük hayatta olaylar ya da çeşitli zaman bildiren sözcükler çok kısa zamanları gösterebilir de hem en küçük an olan saniye kavramına sahip olması hem de değişmez gerçekler üzerine kurulmuş olması nedeniyle saat, zaman konusunda somutlaşma sağlanmasında en etkili araçtır. Her ne kadar saatin en önemli özelliği netliği olsa da yukarıda görüldüğü gibi yuvarlak ifadelerle de kullanılabilir. Saat, bir günü yirmi dört eşit parçaya bölmektedir. Yukarıdaki cümleyle birlikte olayın bu parçalardan hangisinin içinde gerçekleştiği öğrenilir. Bu ifade zamanı net olarak bildirmese de somutlaşma aşamasında önemli bir adım olmaktan geri kalmaz.

“Öğle yemeğine bize gitsek?” (s.16)

*Önce* ve *sonra*nın ardından zaman bildirme göreviyle karşımıza çıkan diğer sözcük *öğle*dir. Yukarıda bu sözcük direkt zamanı bildirmek amacıyla kullanılmamış

olsa da görev aldığı sözcük öbeğine kattığı anlam itibariyle içinde bulunulan zamanla ilgili bilgi verir. Bu bilgi gün içerisinde alıcı tarafından günden daha küçük bir parçanın algılanmasına neden olarak somutlaşma sağlar.

*“İki saat sonra kalabalığın içinde, sinemadan bir dar sokağa çıkan sanki başka birisiydi.”* (s.18)

Anlatıda zaman kavramı gerçek hayattan daha hızlı yaşanır. Kimse olayların aynı hızla yaşanmasını beklemez. Yukarıda bu hızı artırmanın yöntemlerinden biriyle karşılaşılır. Verici, *sonra* sözcüğünü içine alan bir sözcük öbeğiyle anlatıda bir anda iki saatlik bir ilerleme sağlar. Kaydedilen ilerlemenin süresi belirtilerek alıcının zamandan kopmaması sağlanır. Bu kopukluğu gidermenin yoluysa yukarıda görüldüğü gibi zamanı somutlaştırmaktan geçer.

*“Saatine baktı.”* (s.18)

*“Dört buçuğa beş vardı.”* (s.18)

Yukarıda gün içerisinde yapılan en ileri somutlaşmayla karşılaşılır. Verici, daha önce yuvarlayarak ilettiği zamanı bu defa tam olarak alıcıya ulaştırır. Verilen bilgi ele alınan günün bin dört yüz kırkıta birlik bir kısmını karşılamaktadır<sup>3</sup>. Koordinat sisteminde kişinin üzerinde bulunduğu yerin konumunu tam olarak bulabilmek için düzlemi çok küçük parçalara bölmek gerekir. Zaman kavramı da aynı özelliktedir. Verilen zamana ait bilgi ne kadar net olursa içinde bulunulan an da o kadar iyi anlaşılır.

Zaman bildirimini kişi sinemadan çıktıktan hemen sonra yapılır. Vericinin bir önceki ilettiği bilgide kişinin iki saat sinemada kaldığından bahsedilir. Bu eski bilgiyle ulaşılan yeni bilgi birlikte ele alındığında kişinin sinemaya gitmeden önce yaşadıklarının zamanına ulaşılır. Öğle vaktinden (*on ikiye doğru*) sonra sinemaya kadar herhangi bir zaman kavramından bahsedilmez. Alıcı bilir ki sinemadan önceki olaylar saat on ikiyle ikiyi yirmi beş geçe arasında yaşanmaktadır.

### **2.1.1.3. Yeni Gün**

Anlatının bu kısmından sonra ya Ayşe'nin aynı gün içerisinde başından geçenler anlatılmaktadır ya da farklı bir gün içerisinde yine başkahraman Ayşe'dir.

*“Bir saattir burada dikiliyor.”* (s.22)

<sup>3</sup> Zaman ölçüleri, görevleri itibariyle belirli zaman dilimlerini karşılar. Bu zaman dilimlerinin arasında bilinen bir oran vardır. Yukarıda gün ve dakika arasındaki oran ele alınmaktadır. Bir günün tamamlanması için gerekli, bin dört yüz kırk dakika vardır. Bu dakikaların her birinin ayrı ayrı gösterilebilmesi, zamanın çok daha net bir şekilde ifade edilmesine olanak sağlar.

Bahsedilen yeni günde zamanla ilgili elde edilen ilk bilgi Ayşe'nin bir saattir sinemada olduğudur. Bu bilgi şu an alıcının direkt işine yaramasa da daha sonra farklı sonuçlara ulaşmasına olanak sağlayabilecek bir bilgidir.

*“Saatine baktı.” (s.23)*

*“Üç.” (s.23)*

Ayşe'nin saat ikiye kadar yaptıkları tamamen atlanarak bu saatten sonrası somutlaştırılmaya başlanmaktadır. Kişinin sinemada bir saat beklediği biliniyor. Bir saat beklemeden sonra saat üç olduğu için sinemaya saat ikide geldiği sonucuna ulaşılır.

*“En kötüsü bir haftadır çalışmamaktı.” (s.23)*

Yeni günle ilgili incelemeye başlarken Ayşe'nin başından geçenlerin anlatıldığı bu günün C'nin hangi gününe denk geldiği belirsizdi. Yukarıda elde edinilen bilgi ve eski bir bilginin birlikte düşünülmesiyle bu belirsizlik ortadan kalkar. Ayşe'nin bir haftadır çalışmama sebebi, Ayşe ve C'nin bir haftadır ayrı oluşudur. C'nin başından geçenlerin anlatıldığı ilk günde ayrılığın üstünden beş günün geçtiği bilgisi verilmekteydi. Bu bilgiler ışığında Ayşe'nin başından geçenlerin anlatıldığı bu günün C'nin başından geçenlerin anlatıldığı günden iki gün sonrası olduğu görülür ancak hangi gün olduğu yine belirsizdir.

C'nin anlatılan ilk günü = Ayşe'nin ilk gününden iki gün öncesi

*“Saat dörtten sonra bekleme salonu dolmaya başladı.” (s.24)*

Yukarıdan Ayşe'nin en az bir saat daha sinemada beklediği öğrenilir. Bu bilginin verildiği cümlelerden sonraki olaylar saat dörtten sonraki zaman içinde değerlendirilir.

*“Altı buçuk kalabalığındaki insanlar ona göre dişili erkekli hep birbirinin benzeri.” (s.24)*

Saat dörtten sonra yaşanan birkaç olayın ardından verici alıcının yine zamandan kopmaması için somutlaştırma yoluna gitmektedir. Ayşe'nin en az iki buçuk saat daha sinemada beklediği görülür. Bu bilgiyle beraber verici zamanla Ayşe'yle ilgili bir başka bilginin alıcıya ulaşmasını sağlar. Verici, sadece Ayşe'nin saat ikiden altı buçuğa kadar sinemada olduğu bilgisini değil aynı zamanda Ayşe'nin dört buçuk saat kadar C'yi beklediği bilgisini de alıcıya iletir. Zamanın somutlaşması sağlanarak kişinin C'ye olan sevgisi de gösterilmiş olur.

*“Doğru değil bu.” (s.24)*

*“Beklediği kişi aşırı soğuk algınlığından hasta yatıyor.” (s.24)*

*“Tam şu anda mendiline sümkürüyordu.” (s.24)*

Daha önce, Ayşe’den bahsedilen günün C’nin anlatıldığı gün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Verici tarafından iletilen yeni bilgilerle bu çıkarım doğrulanmaktadır. Yukarıdaki cümleler parantez içinde direkt vericinin ağzından alıcıya iletilmektedir. Şüphesiz ki bu bilgilendirmenin amacı, bahsedilen günler arasındaki bağlantıları sağlamaktır. İlk ipucunu kaçıran alıcı bu bilgilendirmeyle aynı günden bahsedilmediğini anlar. Bir yandan bu ayırım yapılırken diğer yandan Ayşe’nin başından geçen olaylar esnasında C’nin hasta olduğu için yatakta yattığı öğrenilir. Bu yeni bilgi yeni bir denklik ortaya çıkarır ve elde edilecek yeni bilgilerle olası sonuçlar çıkarılmasını sağlar.

Ayşe’nin anlatıldığı ilk gün = C’nin hasta olarak evde yattığı gün

#### **2.1.1.4. Yeni Gün**

Yeni günle beraber Ayşe’nin hikâyesinden C’ye geçiş yapılır. Elde edilen ilk bilgilerle bahsedilen günün Ayşe’nin anlatıldığı ilk gün ya da ondan birkaç gün sonrası olduğu anlaşılır.

*“Arkasında yastık, bacakları battaniye ile örtülü sedirde uzanıyor.” (s.28)*

*“Hastalığın imtiyazı bu.”(s.28)*

Yukarıda C’nin hasta olduğu günlerden bir tanesi anlatılmaktadır. Hastalığın başında ya da sonlarında olduğunu gösteren bir işaret yoktur. Bu yüzden verilen bilgi şimdilik iki-üç günlük tahmini bir hastalık süresini kapsar.

*“Bu belki de yeniden sağlıklı olmanın sevinciydi.” (s.29)*

*“Üç gündür yatıyordu.” (s.29)*

Üstteki ilk cümleyle birlikte bahsedilen günle ilgili belirli bir somutlaşma görülür. C’nin sağlığına tekrar kavuşması, hastalıkla ilgili son günden bahsedildiğinin kanıtıdır. Daha önce elde edilen bilgide Ayşe’nin anlatıldığı gün C’nin hasta hâlde evde yattığı söylenmekteydi. Doğal olarak yeni gün Ayşe’nin anlatıldığı günden en az bir gün sonra olmalıdır.

Bir alttaki cümleyse yeni günle ilgili daha somut bilgilere ulaşılmasını sağlar. C’nin hastalığı üç gün sürer. Ayşe’nin anlatıldığı gün, hastalığın seviyesi nedeniyle ilk ya da ikinci gününde yaşanabileceği için C’nin yeni gününün Ayşe’nin anlatıldığı günden bir ya da iki gün sonrası olduğu kesin olarak ortaya çıkmaktadır.



bahsedilen gün (C'nin hastalığının son günü) = Ayşe'nin anlatıldığı ilk günden bir ya da iki gün sonrası

Yukarıdaki bilgiler vericinin zamanı kullanma tarzı hakkında önemli bir ayrıntı göstermektedir. Şimdiye kadar dört farklı günden bahsedildi. Bunların hepsi C'nin başından geçenlerin anlatıldığı günler olmadığı için kronolojik sıranın kaybedilmesi olası bir durumdur. Buna rağmen bakıldığında vericinin bu dört günü yaşanma sırasıyla alıcıya ilettiği görülür. Olaylar tamamen birbirlerini takip eder şekilde alıcıya ulaştırılır. Öyle ki Ayşe ve C farklı yerlerde farklı olaylar yaşasa da verici, bunları birbirlerini takip eden farklı günler içinde işlemektedir. İlk gün, C'nin bir ay önce yaşadığı olaylardan bahsedildi. İkinci gün, C'nin başından geçenlerin anlatıldığı başka bir gündür. Anlatılan üçüncü günde Ayşe'nin başından geçen olaylar yer alır. Elde edilen bilgilere göre anlatılan ikinci ve üçüncü gün arasında bahsedilmeyen bir gün daha vardır. Dördüncü gün, üçüncü günün hemen ardından gelen gün ya da bir gün sonrasıdır.

Zamanla ilgili somutlaştırma yapılırken vericinin belirli olaylardan faydalandığı görülmektedir. Bu yöntemde önemli olan unsur, vericinin zamanı somut bir olay belirlemesidir. Daha sonra bu olay üzerinden çeşitli zaman anlamı içeren sözcükler kullanılarak (yıl, ay, gün, saat vb.) zamanla ilgili somutlaştırmalara devam edilir.

*“İlk günü bütün dünyaya küs, bedeninin yakınmasını dinledi.”* (s.29)

Yukarıda kullanılan durum C'nin hastalığıdır. Verici, daha önce alıcının zaman çizelgesinde belirli bir noktaya yerleştirmesini sağladığı hastalığı parçalar ve hastalığın ilk gününe odaklanılmasını ister. Böylelikle C'nin o gün içerisinde yaşadıkları anlatılırken bu olayların soyut bir zamanda düşünülmesinin önüne geçer.

*“Dün sabah Eleni oda kapısını açıp yüzünü görünce koşmuş bir doktor getirmişti.”* (s.29)

İçinde bulunulan gün, hastalığın üçüncü ve son günüdür. *Dün* sözcüğü anlamı itibariyle bir önceki güne gönderme yaptığı için hastalığın ikinci gününde yaşanan bazı olaylar da alıcıya iletilmiş olur.

*“Yılbaşı gecesi bizde küçük bir âlem yapıyoruz.”* (s.29)

*“Birkaç tanıdık aile gelecek.”* (s.29)

*“Siz de gelerseniz seviniriz.”* (s.29)

Yukarıdaki cümleler, C ile avukatı arasında geçen bir diyalogdan alınmaktadır. Avukatın sözlerinden edinilen bilgiye göre içinde bulunulan zaman yılbaşı gecesine yakındır. Net bir şekilde somutlaşma görülmesi de bu bilgiyle içinde bulunulan günün aralık ayında olduğu söylenebilir. Bu bilgi, ele alınan dört günün tamamını somutlaştırmada atılan bir adım olduğu için zamanın somutlaşma aşamasında önemli yer tutar.

İçinde bulunulan gün genel anlamıyla somutlaştırıldıktan sonra verici, gün içerisinde de soyutluğu gidermeye devam etmektedir. Öncelikle yeni gün C ile avukatı arasında geçen konuşmalarla alıcının karşısına çıkar. Bu konuşmaların yapıldığı zamana ise aşağıdaki cümleyle ulaşılır.

*“Öğleden sonra, avukat gelinceye değin kitap bile okumuştum.”* (s.29)

*Öğleden sonra* sözcük öbeği, yirmi dört saatlik günün yaklaşık sekizde birini kapsar. İkili arasındaki konuşmalar, içinde bulunan günle ilgili anlatılan olayların çoğunluğunu içine alır. Bu yüzden konuşmaların yaklaşık on iki ve üç saatleri arasında yapıldığı bilgisi zamanın somutlaşmasında önemli yer teşkil eder.

Gün içerisindeki zamanla ilgili en somut ifadeyse günün son bilgisidir. Avukatla olan görüşmesinin ardından C dışarı çıkar. Birkaç saatlik gezinmenin ardından lokantaya girerken zaman somutlaştırılır ve gün son bulur.

*“Tepebaşı’ndaki pahalı lokantalardan birine girerken karşıdaki saati gördü.”*  
(s.31)

*“Altıya on vardı.”* (s.31)

### **2.1.1.5. Yeni Gün**

C ve Ayşe’nin ardından başından geçenlerin anlatıldığı üçüncü kişi B’dir. Gün, B ve sevgilisinin sinemaya gitmesiyle başlar; B’nin eve yalnız dönmesiyle son bulur. Günün çoğunluğunu oluşturan, sinemada gerçekleşen olayların zamanını somutlaştıran net bir bilgi yoktur. Aşağıda verilen iki farklı bilgiyle zamanın akşam saatleri olduğu tahmin edilir ancak bu bilgiler olayların zamanını somutlaştırmada yetersizdir.

*“Dışarıda Erhan sinemaya girmek isteyince –fakülteden sergiyi görmek için çıkmışlardı- niye önceden söylemedi bunu, diye kırılmıştı.”* (s.32)

İkilinin fakülteden çıktıktan sonra sinemaya gittiği görülmektedir. Bunun yanı sıra B’nin niyeti sergiye gitmektir. Fakülteden çıkma zamanı ve bir serginin görülme zamanı düşünüldüğünde zamanın akşama doğru gerçekleştiği tahmin edilebilir.

“Kim bu insanlar?” (s.34)

“İşten mi dönüyorlar?” (s.34)

“Eğlenceye mi gidiyorlar?” (s.34)

B'nin sinemada kaldığı kısa sürenin ardından dışarı çıktığında etrafındaki insanlarla ilgili yaptığı yorum alıcıyı zamanla ilgili çıkarımlara götürmektedir. Dışarıdaki insanların işten çıktığı düşüncesi, saatin akşamüzeri olduğunu düşündürür. Hemen arkasından diğer seçenek olarak gösterilen eğlenceye gitme eylemi de belirli bir saatten sonrası için kullanılır. Verici, zamanı net bilgilerle somutlaştırmak yerine dolaylı olarak somutlaştırma yoluna gitmektedir. Doğal olarak bu tercih, soyutluğun büyük ölçüde giderilememesine neden olmaktadır.

B'nin sokaklarda geçirdiği belirsiz zamanın ardından eve ulaşmasıyla birlikte verici, yeni bilgilerle zamanın alıcı tarafından anlaşılmasını ister.

“Artık eve geldik sayılır.” (s.35)

“Geç oldu ama.” (s.35)

Geç sözcüğü Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde “kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra” ifadesiyle tanımlanmaktadır. Tanımda bahsedilen üç durumda da zamanla ilgili belirsizlik olduğu görülür. Bu durumun sebebi sözcüğün, kullanıldığı kişilere göre farklı zamanları karşılama özelliğidir. Yukarıda da aynı durumla karşılaşılır. B'nin eve geç geldiğini düşünmesi, onun aile yapısıyla ilgili bir konudur. Çoğu ailenin sınırları birbirlerinden farklıdır. Bu yüzden soyutluğun bir derece giderildiği söylene de alıcının hayal gücüne oldukça büyük bir zaman dilimi verilmektedir.

“Saat...”(s.35)

“Altıya on var.”(s.35)

“Saat beşi geçti mi aklına bin bir kötü şey geliyor.” (s.35)

Bir önceki bilgide belirsizliğin sebebi olan geç kalma sınırı saat beş olarak gösterilmektedir. Bu bilgiyle beraber alıcı zamanın saat beşten sonra olduğunu anlayabilecekken verici, bu bilgiyi yeterli görmeyerek zamanla ilgili tamamen somutlaşmaya yakın bir bilgilendirme yapar.

Yukarıda vericinin önce yeterli bir bilgi verip daha sonra tam saat vermesinin sebebi bir önceki günle bağlantılıdır. Bir önceki gün C'nin içinde bulunduğu gün de tam olarak aynı saatte bitmekteydi. Şüphesiz ki bu durum tesadüften fazlasıdır.

Vericinin C'nin aradığı kişi olarak gösterdiği ad B'dir. Verici, ikili arasındaki bu özel durumu kullanarak ikilinin aynı saatlerde farklı yerlerde neler yaptığını alıcıya iletmektedir. Her ne kadar bu bilgi, direkt olarak alıcıya iletilmese de yapılan çıkarımlar bu sonucu doğurmaktadır.

B'nin anlatıldığı yeni gün = C'nin hastalıktan kurtulduğu gün

#### **2.1.1.6. Yeni Gün**

Yeni günle beraber, başkahraman olan C'nin hikâyesine devam edilir. Bahsedilen gün içinde yaşanan olaylar C'nin, eski sevgilisi olan Ayşe'nin atölyesine gidip orada tek başına geçirdiği kısa süreden ibarettir. Gün içindeki zamanla ilgili ilk bilgi dolaylı olarak alıcıya iletilir.

*“Elindekileri üstüne koydu.” (s.36)*

*“Işığı uyaracak düğmeyi bulmak için bir kibrit çaktı.” (s.36)*

Atölyeye girdikten sonra ışık yakmak zorunda kalınması havanın karanlık olduğunun göstergesidir. Bu karanlığın sebebinin saatin geç olması dışında başka bir durum olabileceği düşünülürken içerinin düşmenin dahi görülemeyecek kadar karanlık olduğu bilgisi verilir. Karanlığın derecesini gösteren bu ikinci bilgiyle beraber havanın neredeyse zifiri karanlık olduğu anlaşılır. Olayların aralık ayında yaşandığı kuvvetli bir ihtimaldir. Bu yüzden havanın beşten sonra kararmaya başladığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla alıcının zamanla ilgili seçimi beşten daha geç saatlerde olmak zorundadır.

*“Saatine baktı.” (s.38)*

*“Ona geliyordu.” (s.38)*

Zamanın belirli bir ölçüde somutlaştırılmasının ardından verici zamanı daha net bir şekilde alıcıya sunmayı tercih eder. C'nin atölyeden çıktıktan hemen sonra saatine baktığı görülür. İçeride yaşadığı olaylar ona en fazla bir saat kaybettirecek işler olduğu için atölyede geçen zamanın saat dokuzla on arası olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Gün içinde yaşanan olayların zamanı kısmen somutlaştıktan sonra içinde bulunulan günün zaman çizelgesindeki yeri sorgulamaya değerdir. Bu durumla ilgili iletilen bir bilgi yoktur. C son görüldüğünde saat altıya on kala lokantadaydı. Yukarıya bakıldığında olayların dokuzdan sonra yaşandığı görülür. Dolayısıyla anlatılan yeni günün saat altıdan sonra yaşananlar olması dahi olasıdır.

*“Bir kâğıt parçasına yılbaşı kötü geçti diye yazdı.” (s.38)*

*“Bir kâğıt parçasına payını bırakıyorum diye yazdı.” (s.38)*

Anlatılan son günün C'nin bir önceki gününün devamı olma ihtimali varken diğer yandan bir önceki günden çok daha sonra yaşanma ihtimali de vardır. Bu belirsizlik de yukarıdaki cümlelerde verilen bilgiyle bir derece çözülmektedir. Yeni güne başlamadan önce yılbaşına yakın günlerde olduğu açıkça alıcıya iletilmekteydi. Bahsedilen son günün de otuz bir aralığın akşamı olduğu ortadadır. Bu yüzden son günün öncekilere uzak bir gün olmadığı da ortaya çıkmaktadır.

#### **2.1.1.7. Sonraki Yirmi Beş Gün**

Yılbaşı gecesine kadar geçen günler verici tarafından hep tek tek ele alındı. Sonraki yirmi beş gün içinse vericinin bu tercihi değiştirdiği görülür. Verici hızlı bir şekilde C'nin başından geçen yirmi beş günü özetleyerek alıcıya sunar.

*“Yirmi beş gün öğle sonları hep ayakları üşüdü.”* (s.39)

*“Sabahları atölyede Sami'ye poz veriyordu.”* (s.39)

Alıcının önündeki yirmi beş günle ilgili ilk bilgilendirme yukarıdaki cümleyle yapılır. Verici önce bozduğu düzenin kaç gün için geçerli olacağını alıcıya bildirmek durumundadır. Bu konudaki soyutluk giderildikten sonra süreç içinde geçen zaman için iki ayrı genelleme yapılmaktadır. Bunlardan ilki ayaklarının üşmesi, diğeri de Sami'ye poz vermesidir. Vericinin bu işleri yirmi beş güne yayma sebebi şüphesiz ki aniden yirmi beş gün gibi bir süre atlayarak alıcıyı metinden kopartmama düşüncesidir. Geçen günlerde yapılanların çoğu zaman tekrar edildiğini göstermek, alıcı tarafından günlerin bir kerede değil teker teker geçildiğinin düşünülmesini sağlar.

Günler her ne kadar genellikle aynı olayların yaşanmasıyla ilerlese de bunları birbirlerinden ayırmak için zaman kavramı kullanılır. Önce *öğleden sonları* ifadesi kullanılarak günlerin de parçalanması sağlanır. *Sabahları* sözcüğüyle de geçen günlerin içeriği doldurulmaya devam edilir.

Bu genellemelerin ardından aşağıdaki olayla düzeni değişen C'nin günleri farklı olaylara sahne olmaya başlar.

*“Yirmi altıncı gün portresi bitti.”* (s.39)

Yılbaşı gecesinden sonraki yirmi beş günün ardından yirmi altıncı gün ocak ayının yirmi altısına karşılık gelir. Portrenin bitişi C'nin hayatında değişikliklere yol açar ve günlerini geçirmek için farklı işlere girer. Bu nedenle böyle bir değişimin başladığı zamanın somut bir şekilde alıcıya sunulması kayda değer bir durumdur.

Değişimin ardından geçen günler anlatılmaya devam edilirken içinde bulunulan genel zamanı somutlaştırmaya yönelik bir cümleyle karşılaşılır. Olayların hangi ayda ve hangi günlerde yaşandığı aşağı yukarı belirlenirken hangi yılda ve hangi dönemde olduğu bilinmemektedir. Olayların yılı, içinde bulunulan dönemle ilgili bilgi vererek çeşitli soru işaretlerinin önüne geçebilmektedir.

*“Askerden döneli üç yıldır sürüyordu.”* (s.40)

Yukarıdaki cümle yıla ilgili net bir bilgi vermese de olası başka bir bilgilendirmeyle zamanın somutlaşmasına katkı sağlayabilir. Daha sonra elde edilecek bir bilgiyle olayların 1950’li yıllarda gerçekleştiği anlaşılır. O dönemde askerlik yirmi dört ay yapılmaktadır. Üzerinden üç yıl daha geçtiği düşünüldüğünde askere gidiş zamanının üstünden beş yıl geçtiği sonucuna ulaşılır. Elde edilen sonuçlar arttıkça yeni bilgileri kullanma olasılığı da artar.

#### **2.1.1.8. Yirmi Yedinci Gün**

*“Artık sabahları geç kalkıyordu.”*(s.41)

*Artık*, Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde *“bundan böyle, bundan sonra”* ifadesiyle tanımlanmaktadır. Öyleyse bu sözcüğün somutluk sağlaması için belirli bir zamanın ele alınması gerekmektedir. Tanımda geçen *bu* adılının anlatıda karşılığı C’nin atölyedeki günlerinin sona ermesidir. Bu olayın zamanıysa yirmi altı şubat olarak bilinmektedir. O zaman yukarıdaki cümleyle çizilen sınır bu tarihtir. Yirmi yedi şubat ve sonraki günlerin (şimdilik kaç gün böyle devam ettiği bilinmez.) sabahları öne çıkarılmaktadır.

*“Mutfakta bir şeyler yiyip su içmek gibi zorunlu aralıklar da olmasa hava kararıncağa değin hiç kalkmayacağı masanın başına geçerdi.”* (s.41)

*“Ayakyoluna gitmek gibi zorunlu aralıklar da olmasa hava kararıncağa değin hiç kalkmayacağı masanın başına geçerdi.”* (s.41)

*Artık* sözcüğüyle çizilen sınır yukarıdaki cümleler için de geçerlidir. Sözcük, her cümlede tekrar edilmese de diğer cümlelerde varsayılmaktadır. Sabahları neler yapıldığı ortaya konduktan sonra günün kalanı da somutlaştırılarak alıcıya iletilmektedir. Yukarıda sınırlandırılan süreç, *sabah geç kalkmayla* başlar ve *hava kararıncağa değin* devam eder. Öyleyse bir durum ya da olayın zamanını somutlaştırmak için kullanılan yöntemlerden biri de zamanları belirli iki olayı kullanarak bir süreç oluşturmaktır.

*“Saat beşten sonra herkes işten eve dönerken o evden çıkardı.”* (s.41)

“*Yakın lokantalardan birinde yemek yerdi.*” (s.41)

Başlangıcı belirli olan ve ne kadar sürdüğü henüz bilinmeyen bu günlerin parçalanarak ele alınan bir diğer bölümü de saat beşten sonrasındır. Henüz çok geniş bir zaman dilimini kapsasa da saat beş sınırı somutlaşma yolunda çizilen net bir çizgidir.

“*İlk günler yemeği yer yemez dönüyordu.*” (s.41)

“*Gece yarısına kadar çalışıyordu.*” (s.41)

Saat beşte yenen akşam yemeğinin başlattığı süreç, yukarıdaki bilgiyle sonuçlanmaktadır. Zamanı bölmek için kullanılan son sözcük gece yarısıdır. Böylece vericinin geçen günleri kendi içlerinde dörde ayırarak değerlendirdiği görülür: Sabahın geç saatleri, sabah geç saatlerden akşam saat beşe kadarki süreç, saat beşten gece yarısına kadar geçen süreç ve gece yarısıyla sabah geç saatler arası. Bu ayırım, alıcının zaman karmaşası yaşamaması için yeterli olsa da somutluğun tam sağlanması için yeterli değildir.

Verilen dört unsurdan dördüncüsü verici tarafından ayrıca sınırlandırılır. *İlk günler* sözcük öbeği, zaman konusunda ayırt edicilik özelliği göstermesi nedeniyle somutlaştırmanın derecesini artırmaktadır.

“*Bazı günler sigara içtiğini küllüğün doluşundan anlardı.*”(s.41)

*İlk günler* ve *bazı günler* tamlamalarını somutluk açısından karşılaştırmak süreçle ilgili farklı görüşler oluşmasını sağlayacaktır. Bakıldığında her iki sözcük öbeği de gün adı üzerinden nitelendirilmektedir. Bunun yanı sıra hem *ilk* sözcüğü hem de *bazı* sözcüğü içinde azlık anlamı bulunduran sıfatlardır. Karşıladıkları günler aynı olmasa da her iki sözcüğü gören alıcı da bu günlerin istisna olduğu sonucuna ulaşır. Bu yüzden somutlaşma aşamasında etkileri birbirlerine yakındır. İki grubun ayrılan özelliği ise tanımlılık dereceleridir. *İlk* sözcüğü belirli bir bütünün başlarını karşılarken *bazı* sözcüğünün yeri, bütün içinde kaybolmaktadır. Dolayısıyla nicelik açısından birbirlerine yakın olsalar da tanımlılık, belirlilik açısından aralarında net bir fark görülmektedir. *İlk günler* sözcük öbeğinin somutluk derecesinin çok daha yukarıda olduğu rahatlıkla söylenebilir.

“*Çoğu geceler, o gün üstünde en uzun durduğu cümle gelip onu bulurdu.*” (s.41)

Ocak ayının yirmi yedisiyle başlayıp henüz nerede bittiği bilinmeyen bir süreci karşılayan bütün bir zaman dilimi mevcuttur. Kişinin bu bütün içerisinde yaptığı işler, parçalanmış zaman içinde farklı dilimlere yerleştirilir. *Bazı günler*, sözcük öbeğinde

olduğu gibi *çoğu geceler* öbeğinde de bir belirsizlik vardır. Ele alınan bütün içinde hangi zaman dilimlerinin karşılandığı bilinmemektedir ancak *çoğu geceler*, *bazı günlere* göre anlamı itibariyle bütünün daha büyük bir kısmını karşılar. Bu durum somutluk açısından bir fark yaratabilir. Bir havuz düşünöldüğünde havuzun yüzde onluk kısmının dolu olduğunu gören kişiyle yüzde doksanlık kısmının dolu olduğunu gören kişinin arasında fark olacaktır. Havuzun tamamıyla ilgili en somut göröntüye ulaşan kişi en fazla göröntüye sahip olandır.

Şimdiye kadar anlatıda gün adları hiçbir zaman alıcıya iletilmedi. Aşağıda verilen cümleden sonra dilencinin hareketleri doğrultusunda alıcı, ilk defa içinde bulunulan günün adına ulaşma imkânı bulur.

*“Adam üst üste beş gün orada oluyordu.”* (s.42)

*“Sonra iki gün kayboluyordu.”* (s.42)

Yukarıda verilen cümlelere bakıldığında akla ilk olarak bir haftadan bahsedildiği gelmektedir. Beş çalışma günü ve ardından iki gün tatilin gelmesi kesin olarak bu sonucu göstermese de büyük oranda böyle bir çıkarım yapılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla böyle bir sonuca kesin olarak ulaşmak günlerle ilgili adlandırma yapılmasına da olanak sağlayacaktır.

*“Yalnız akşamları yemeğe giderken görüyordu onu.”* (s.42)

*“Dönerken yerinde olmazdı.”* (s.42)

Yukarıda zamanı somutlaştırılan durum, dilencinin dilenmek üzere her zamanki yerinde olmasıdır. İlk olarak bu durumun haftanın beş günü gerçekleştiği söylenerek olayın zamanıyla ilgili bir derece somutluk sağlandı. Kişinin bu günler içerisinde hangi zamanlarda yerinde olduğunun cevabıysa alıcının zaman konusunda bir derece daha somutluğa ulaşmasıyla sağlanabilir. Verici, bu somutlaşmayı sağlamak için yine iki olay arasında bir süreç oluşturma yoluna gider. Bu defa olayların zamanı belirli olmadığı için zarf-fiillerden faydalanılır. Daha önce belirtildiği üzere zaman anlamı sadece sözcük ya da sözcük öbekleriyle sağlanmaz. Göröldüğü gibi bazı ekler de içerisinde zaman anlamı barındırırlar. –ken eki anlamsal görevi itibariyle üzerine geldiği eylemin yapılma zamanını belirtir. Dolayısıyla *yemeğe gitme* zamanıyla *yemekten dönme* zamanı arasında bir süreç oluşturulur.



Dilencinin yemeğe gitmeden önce ve gittikten sonra yemekten dönene kadarki zamanda orada olup olmadığı belirsizdir. Yemeğe giderken orada olduğu ve yemekten geldikten sonra orada olmadığı kesindir.

*“Yazmaya başladığının üçüncü haftasında bir gün...”* (s.42)

*“Sonunda kalemi atıp pencereye yürüyünce dilenciye bildiği köşeye yerleşirken görmüştü.”* (s.42)

Kişinin yazmaya başladığı zaman, atölyeyle bağını kopardığı zamanın hemen akabinde başlar. Yirmi yedi ocağa denk gelen bu başlangıçtan sonra iki haftanın geçtiği ve üçüncü haftanın içinde bulunduğu bilgisi verilir. Dolayısıyla anlatılan günün şubat ayının sekizi ve onu arasında olduğu sonucuna ulaşılır.

*“İki gün daha, öğle sonuna dek, güneşin büzdüğü bir karpuz kabuğu gibi kupkuru, masanın önünde durdu.”* (s.42)

Belirlenen tarihin üzerinden iki gün geçmesinin yanı sıra dilencinin öğle sonuna dek orda olduğu anlaşılır. Daha önce C'nin yemeğe gidişinden önce dilencinin orada olup olmadığı ulaşılamayan bir sonuçken yukarıdaki bilgiyle dilencinin yerini çok daha erken bir vakitte aldığı anlaşılır.

*“Üçüncü gün otomobil gidince dilenciye baktı.”* (s.42)

*“İnsanların işten dönerken ucuza huzur satın aldıklarını biliyordu.”* (s.43)

*“Cumartesileri, pazarları gelmiyordu.”* (s.43)

Yukarıdaki ilk cümleyle dilencinin üçüncü gün de yerini aldığı görülür. Bu bilgi daha sonra farklı bir sonuca ulaşılmasını sağlayacağı için ayrıca önem teşkil eder.

Daha önce, belirlenen yedi günle ilgili yapılan tahminin doğru olduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. Dilencinin üst üste gelmediği iki gün hafta sonlarıdır. İçinde bulunulan günle beraber dilencinin üç gündür üst üste yerini aldığı bilindiğine göre bu üç günün pazartesi-salı-çarşamba, salı-çarşamba-perşembe ya da çarşamba-perşembe-cuma sıralamalarından birini karşıladığı anlaşılır.

*“Onu üç gündür gördüğüne göre çarşamba olması gerekirdi.”* (s.43)

Kişinin dilenciye gördüğü ilk günden önceki gün görememesi o günün pazar olduğunu gösterir. Dolayısıyla daha sonra dilencinin izlendiği üç gün pazartesi-salı-çarşamba şeklinde sıralanır. İçinde bulunulan günün adı somutlaşma aşamasında çok değerli bir adımdır. Bu adımla beraber ulaşılan sonuç aşağıdaki gibidir.

içinde bulunulan gün = şubat ayının on iki ve on yedisi arasındaki çarşamba günü

### 2.1.2. İlk Yaz (İlkbahar)

Şubat ayının sonlarına yaklaşıldıktan sonra verici ilk bölümü bitirir ve *İlk yaz* adını verdiği ikinci bölümü alıcıya iletmeye başlar. Bu bölümde günler ilk bölümde olduğu gibi net bir şekilde birbirlerinden ayrılarak ele alınmamaktadır. Daha çok ilk bölümün sonlarındaki gibi birkaç bilgiyle zamanda daha hızlı geçişler görülmektedir.

Zamanla ilgili ilk somutlaşma, bölümün adıyla birlikte alıcıya ulaşır. İlkbahar mevsimi mart, nisan ve mayıs aylarını kapsadığı için olayların bu ayların içinde yaşandığı, büyük olasılıkla da martta yaşanmaya başladığı söylenebilir.

#### 2.1.2.1. İlk Gün

“*Günlerin adı, sürelerince yaşanan olayların değerine göre değişebilir.*” (s.47)

Yukarıdaki cümleyle alıcı, zamanın somutlaştırırken kullandığı yöntemlerden birini kendi sözleriyle alıcıyla paylaşmaktadır. Şimdiye kadar dilenciyle ilgili olan bölüm dışında günlerin adıyla ilgili herhangi bir somutlaşma yapılmadığı görüldü. Bu durum şüphesiz ki kasıtlı olarak uygulanan bir yöntemdir.

Günleri kendi adlarıyla kullanmak yerine yaşanan olaylara göre adlandırmak zamanın somutluğu açısından ne değiştirir? Hayalî bir olayı anlatıda iki şekilde de adlandırılabilir. Önce olayın *cuma günü* gerçekleştiğini varsayalım. Diğer yöntemde de *aranan kişinin bulunduğu gün* adını kullanalım. Alıcı için bu iki ifadenin karşıladığı günler arasında somutluk farkı yoktur. Anlatının ilerleyen zamanlarında her iki ad kullanıldığında da alıcı aynı günü algılayacaktır. Bu ortaklıklara rağmen bu iki farklı adın somutluk derecelerinin farklı olduğu görülür. Karşılanan gün aynı olsa da *cuma* adı belirli bir sistem içinde yer almaktadır. Bu dönüşümlü sistemde yer alması onu diğer günlerle net bir şekilde bağlantılı hale getirir. *Pazara kadar* dendiğinde arada bir günün geçtiği görülür ancak *cuma günü* yerine *aranan kişinin bulunduğu gün* adı kullanılsaydı daha sonra  *pazara kadar* dendiğinde bir belirsizlik ortaya çıkardı. Dolayısıyla iki durumda da aynı olay ve aynı gün hayal edilse bile günü genel geçer adlarla ifade etmek, zaman çizelgesinde daha somut bir yer belirlenmesini sağlar.

“*Bugün, şimdilik “paltosunu ilk çıkardığı gün”dü.*” (s.47)

“*Sonra “Güler”i ilk gördüğü gün” olacaktı.*” (s.47)

İlkbaharın ele alınan ilk günü vericinin kendine has somutlaştırma yöntemiyle devam eder. Gün içinde yaşananların zaman konusunda somutlaşmaya yardımcı olması

özgün bir durum değildir. Özgün olan kısım günleri bu yaşananlarla adlandırmaktır. Görüldüğü üzere bu adlandırma yapılırken gün içinde yaşanan en önemli olay ele alınır. Önce kıştan kurtulmanın sembolü olarak paltosunu çıkarması önemliyken daha sonra Güler'i görmesi bu sıralamayı değiştirir. Alıcı için de önem arz eden bu olay zamanın somutlaşmasında etkili olabilecek bir bilgidir.

### 2.1.2.2. İkinci Gün

“Ertesi sabah saat sekize doğru kahvedeydi.” (s.49)

*Ertesi* sözcüğü gün, hafta, ay, yıl vb. adlarla birlikte kullanılarak öbek oluşturduğu adın bir sonraki tekrarını karşılar. Dolayısıyla *ertesi sabah* sözcük öbeği hem ikinci günle ilgili hem de ilk günle ilgili somutlaşma sağlar. Güler'in ilk görüldüğü zaman artık sadece ilkbaharla ilgili ele alınan ilk gün değil ayrıca bu günün sabahıdır.

*Ertesi* sözcüğünün yukarıda bahsedilen anlamı da bahsedilen günün, ilk günün hemen ardından geldiğini gösterir. Saatin kullanılmasıyla somutluk seviyesi yükseltilmeye devam eder. Her ne kadar *sekize doğru* sözcük öbeği yuvarlama bir zamanı ifade etse de bu yuvarlama alıcıya çok küçük bir özgürlük sağlar.

Günle ilgili bilgilerin yanı sıra zaman zaman içinde bulunulan yıl ve dönemle ilgili somutlaştırıcı bilgiler verilmektedir. Bunlardan bir yenisi de aşağıdaki cümleyle alıcıya ulaştırılır.

“Oysa yedi yıl önce bu kapıdan çıkmıştı.” (s.50)

Bu tarz cümleler zamanla ilgili direkt bilgi vermese de farklı sonuçlara ulaşılmasını sağlar. Zamanla ilgili somutlaşmayı sağlayan unsur bu sonuçlardır.

C'nin fakülteyi bıraktığı zaman = içinde bulunulan günden yedi sene öncesi

Verilen gün üstü bilginin ardından ilkbaharın ele alınan ikinci günüyle ilgili somutlaşma devam eder.

“Öğleden sonra gene o dünkü tatlıcıdaydı.” (s.50)

Günü dört parçaya bölen sabah, öğle, akşam ve gece sözcükleri vericinin zamanı somutlaştırmada sıklıkla kullandığı ifadeler arasındadır. Bu sözcükler yukarıda görüldüğü gibi farklı sözcüklerle öbikleşerek daha somut anlara ulaşılmasını sağlar.

“Belki köşeye varmadan görecekti.” (s.50)

“En geç beş buçukta umuyordu.” (s.50)

İçinde bulunulan günün zamanı, alt sınırı daha önceden belirlenen bir zaman diliminin üst sınırı da iletilerek bir derece daha somutlaştırılır. *En geç* sözcük öbeği net

bir noktayı ifade etmektedir. Bu yüzden saat beş buçuktan sonrası kesin olarak ihtimallerin dışına atılır.

*“Tatlıcının saati beş buçuğu gösterince umudu kesinliğini yitirir gibi oldu.”(s.50)*

Zamanla ilgili somutlaşmanın tekrar bir derece daha artırıldığı görülür. Zaman artık günün bin dört yüz kırkta birlik bölümünü gösterecek kadar somutlaşmaktadır.

*“Kapıya yürürken duvardaki takvimi gördü.” (s.50)*

*“27 Mart Cumartesi yazılıydı.” (s.50)*

Anlatıda şimdiye kadar elde edilen en somut ifade takvimle sağlanır. Bir günün içinde çok daha küçük parçalara ulaşmak şüphesiz ki somutluk seviyesinin daha ileride olduğunu gösterir. Ancak içinde bulunulan günün tam tarihi bilinmediği sürece bu somutluk daima sonuca ulaşmaktan geri kalır. Bu sebeple sadece günün takvimdeki yeriyle ilgili somutluk sağlansa dahi şimdiye kadar zamanla ilgili belirlenen en kesin ve en somut bilgi budur. Bu sayede vericinin ilkbaharı anlatmaya başladığı bölümün 26 Mart Cumartesi günüyle başladığı görülür.

Bu bilginin baharın ilk gününe olan etkisiyse ilk günün sonunda ulaşılan bilginin güncellenmesiyle ortaya çıkar.

Güler’i gördüğü ilk gün = 26 Mart Cumartesi

### **2.1.2.3. Üçüncü Gün**

Bir önceki gün verilen takvimle birlikte günler artık sistematik olarak ele alınabilir duruma geldi.

*“Pazar günü Güler’i göremedi.” (s.52)*

Şifresi çözülen sistem sayesinde küçük bir bilgiyle alıcı çok daha somut bir zamana ulaşabilmektedir.

üçüncü gün = pazar = 27 Mart

### **2.1.2.4. Dördüncü Gün**

*“Pazartesi sabahı onu evinden çıkarken gördü.” (s.52)*

Şimdiye kadar zaman bildiren en somut bilgi günün adı, ay içindeki yeri ve hangi aya dâhil olduğunu bildiren cümleyle iletildi. Dördüncü günle ilgili ulaşılan son bilgiyse bu dereceyi bir seviye daha yükseltir. Daha önce herhangi bir günün sabahı ya

da başka dönemleriyle ilgili bilgilendirme yapılırsa da takvimde yeri en somut olan günün sabahı çok daha somut bir zamanı göstermektedir.

ulaşılacak en somut zaman = 28 Mart Pazartesi gününün sabahı

*“Akşamüstü Fındıklı’da önünde durduğu kunduracı vitrininin yarı aynalaşan camunda, kendini böyle pırıl pırıl görünce irkildi.”* (s.53)

Yukarıdaki her iki somutlaşma sürecinde de ele alınan günler aynı olduğu için farkı gün içinde belirtilen zaman yaratmaktadır. Sabah vakti, güneşin doğuşundan öğleye kadar olan süreçtir. Akşamüstü ise güneşin batmasından önceki saatleri karşılar. Bu durumda sabahın karşıladığı zaman akşamüstüne oranla çok daha soyuttur. Böylece ulaşılan en somut zaman ifadesi değişir.

ulaşılacak en somut zaman = 28 Mart Pazartesi gününün akşamüstü

#### **2.1.2.5. Beşinci Gün**

*“Ertesi gün de konuşmadı.”* (s.54)

Sözcük anlamı ve sistemin ilerleyişi sayesinde rahatlıkla somutlaşma sağlanır.

beşinci gün = 29 Mart Salı

#### **2.1.2.6. Altıncı Gün**

*“Çarşamba günü –işte günlerin adını biliyordu- Güler, Yüksekaldırım’dan o sokağa gene sapmayınca sanki sevinir gibi oldu.”* (s.54)

Ertesi gün ve Çarşamba gününün gösterilenleri aynıdır. Ancak biri bilgiyi doğrudan iletirken diğeri başka bir cümleden yardım alır. Bu durum bilgiye ulaşmanın zorluğu açısından bir farklılık ortaya koysa da somutluk seviyelerini değiştirmez.

altıncı gün = çarşamba = 30 Mart

Günler arasındaki ilişki bozulmadığı için ilkbaharda geçen günler şu ana kadar düzen içinde alıcıya ulaşmaktaydı. Aşağıdaki cümleyle bu düzen ve zamanın somutluk derecesi bozulmaktadır.

*“İki gündür sabahları kahvenin penceresinden onu okula giderken görüyordu.”* (s.54)

Yukarıda bahsedilen iki günün çarşambadan sonraki iki günü mü yoksa salı ve çarşamba günlerini mi karşıladığı belirtilmemektedir. Böyle soyut ifadeler, zamanın sistemini bozarak süreci belirsizliğe doğru sürükleyebilmektedir.

*“Birden yarın diye bağırdı.”* (s.55)

“Yarın!” (s.55)

*Yarın* sözcüğü içinde bulunulan zamanın ertesi gününü karşılamaktadır. Sözcüğe somutluk anlamını veren, önceki gün hakkındaki bilgilerdir. İçinde bulunulan günle ilgili herhangi somut bir bilgi olmazsa yarın sözcüğünün de herhangi bir somutlaştırma etkisi olamaz. Bu yüzden içerisinde zaman anlamı olsa dahi sözcüğün anlatıda somutlaşma aşamasında ilerlemek için yeterli olduğu söylenemez.

#### 2.1.2.7. *Yedinci ya da Dokuzuncu Gün*

“*O sabah kahveci çayını ona sormadan getirdi.*” (s.56)

“*Demek müşteri olmak için altı gün yetiyordu.*” (s.56)

Yukarıdaki cümlelerle birlikte düzenin dışına çıkan zamanı tekrar belirlemek mümkün olabilir. Yeni günle ilgili zaman bildiren ilk ifade *o sabah* tamlamasıdır. Sözcük öbeğinde işaret edilen kısım sabah vaktidir. Henüz bilinmeyense işaret eden sözcüğün gösterilenidir. Verici, bu sorunu ortadan kaldırmak için bir sonraki cümleyi devreye sokar. İlkbaharın ele alınan son günündeyken kahvede *altı gün* geçirildiğine göre daha önce bahsedilen *iki gündür* ifadesi sadece geçmişe yönelik bir sınırlamadan ibarettir. Eğer dokuzuncu günde olunsaydı kahvede sekiz gün geçirilmesi gerekirdi. Dolayısıyla zamanla ilgili belirsizlik giderilmiş olur.

İçinde bulunulan gün = yedinci gün = 31 Mart Perşembe

“*Az sonra kahveci yanına gelmişti.*” (s.57)

“*Saat dokuz beyim diyordu,*” (s.57)

Anlatılan zamanı tamamen somutlaştırmanın yolu içinde bulunulan yılı, ayı, günü, saati, dakikayı hatta saniyeyi alıcıya iletmektir. Henüz anlatıda hiçbir olayın yılı bilinmediği için somutluk derecesi diğer unsurların belirliliğiyle ölçülebilir. Yukarıda ay ve günün somutlaştırılmasından sonra saat hatta dakikaya kadar bilgi aktarımı yapılmaktadır. Dolayısıyla şu ana kadar anlatıda ifade edilen en somut zamanla karşılaşılır.

“*Dörde beş vardı.*” (s.59)

“*Beşe beş kala –saati önünde sık sık eliyle saçlarını düzelten kızın kolunda görmüştü- Güler’le aynı tramvayda gidiyorlardı.*” (s.59)

Kış mevsimi anlatılırken vericinin zamanı somutlaştırmada fazla ayrıntıya girmedeği görülmektedir. Çoğunlukla günü dört parçaya bölen sabah, öğle, akşam, gece gibi soyutluğu büyük oranda devam eden sözcükler kullanılır. Bunların yanı sıra çeşitli

ulaç ekleriyle zamanın soyutluğu giderilmeye çalışılsa da bunlar çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. İlkbahar bölümüne gelindiğindeyse bu durum değişiklik göstermeye başlar. Verici artık günlerin takvimdeki yerini göstermenin yanında çoğu olayda saati dakikasına kadar alıcıya iletmektedir. Bu değişimin sebebi C'nin Güler'le tanışmasıdır. İlk bölümde hayatı düzensiz olan C, Güler'e ayak uydurabilmek için düzene uymak zorunda kalır. Verici alıcıya bu durumu iletirken zamanı somutlaştırarak alıcının sonuca ulaşmasını sağlar. Öyleyse zamanı somutlaştırmanın tek nedeni olayların yaşandığı zamanı iletme değildir. Bu aşama aynı zamanda verici tarafından bir fikir iletme için kullanılan bir yöntemdir.

Yukarıdaki örneklerde zamanın tekrar tekrar dakikasına kadar verilmesinin sebebi, bahsedilen fikri iletme. Kişiler hayatın düzenine ne zaman dâhil olursa zamanla ilgili daha somut ifadelerle de o zaman ihtiyaç duyarlar.

*“Yarın olmaz, dedi.”* (s.62)

*“Cumartesi saat ikide, Taksim'de saatin altında buluşuruz, dedi.”* (s.62)

*Yarın*, sözcüğünün anlamının belirli bir süreyi karşıladığı muhakkaktır. Tek başına düşünüldüğünde içindeki bu anlama rağmen zamanı somutlaştırmada oldukça yetersiz kalır. Verilen bilgilerin birbirlerine ihtiyaç duyması da bundandır. İçinde bulunulan günün 31 Mart Perşembe olduğu bilindiğinde *yarın* sözcüğünün somutlaşma aşamasındaki etkisi fazlasıyla artmaktadır.

yarın = 1 Nisan Cuma

Cumartesi günü gerçekleşecek olan buluşmanın saati iki gün öncesinden alıcıya iletilir. Verilen bilgi o gün içerisinde değerlendirilecektir.

#### **2.1.2.8. Dokuzuncu Gün**

*“Cumartesi günü uzanmış kitap okurken odaya Eleni girdi.”*(s.63)

İçinde bulunulan günle ilgili ilk somutlaşma gün adı verilerek yapılmaktadır. Tarihle ilgili sistemi çözerken alıcının elinde olması gereken bilgi, günlerin sıralamasıdır. Şimdiye kadar günler tek tek ilerlediği için *cumartesi* adının dokuzuncu günü karşıladığı anlaşılır ve 2 Nisan Cumartesi tarihi rahatlıkla oluşturulur.

Günün takvimdeki yeri belirlendikten sonra alıcının hatırladığı diğer bilgiyse *cumartesinin* buluşma günü olduğudur. Güler ve C'nin saat ikide buluşacağı bilgisi günle ilgili somutlaşmaya katkı sağlayacaktır.

*“İkiye çeyrek kala, Taksim’de, köşedeki kahvenin üst katında önündeki pencereden alana bakıyordu.” (s.65)*

Verici, anlatının bu bölümlerinde C’nin bir başka özelliğini alıcıya iletmek için sıklıkla zamanı somutlaştırma yoluna gider. Önce buluşmadan on beş dakika önce C’nin yerini aldığı görülür.

*“Alanın berisinde altında buluşacakları saatin yelkovanı kendini sıkıp biraz kıpırdatarak ikiye on kalayı gösterdi.” (s.65)*

C’nin ayrıntılara olan ilgisi, Güler ve onun zamanla olan ilişkisini görmeye çalışmasına neden olur. Bu nedenle zamanla ilgili somutlaştırma yapılmaya devam edilir.

*“Onu görür görmez –başka türlü giyinmişti. Neredeyse tanımayacaktı- altında durduğu saate baktı.” (s.65)*

*“İkiyi yedi geçiyordu.” (s.65)*

*“Geç geldi diye kızdı.” (s.65)*

Zamanı somutlaştırmada genellikle kullanılan en küçük zaman birimi dakikadır. Saniye ve daha küçük birimler kullanıldığı takdirde daha küçük parçalara ulaşılmasını sağlayacak olsa da o kadar küçük anları yakalamanın gerçek dışı olması, vericiyi bu seçimden uzaklaştırır. Dakikadan daha küçük anların anlatıda yer alışıysa bazı sözcükler (şimdi, hemen vb.) ve bazı eylemsilerin ( -Ar ...-mAz, -dİğİnDA vb. eklerle çekimlenen eylemler) kullanımıyla mümkün olur.

Yukarıda gün içinde bin dört yüz kırkta birlik bir dilime kadar inildikten sonra elde edilen bu bir dakikanın içinde yaşanan küçük bir andan bahsedilmektedir. Çoğu eylemin yapılma zamanının dakikanın altında bir süre olduğu görülse de genellikle somutlaşma en fazla dakikaya kadar sağlanır. Saate bakma eylemiyse bir derece daha somutlaşarak kişiyi görür görmez yakalanan ana denk gelir.

#### **2.1.2.9. On Dokuzuncu Gün**

Sırayla geçen günlerin ardından verici on günlük süreyi tekrarlanan olaylara yer vererek birkaç cümlede açıklar. On dokuzuncu günse somutlaştırılarak alıcıya iletmeye başlanır.

*“On gündür beş kere bu büyük, çok masalı, kişiliksiz pastanede buluşmuşlardı.” (s.68)*



Sistemden ulaşılan bilgiye göre içinde bulunulan on dokuzuncu gün, 12 Nisan Salı gününe denk gelir. *On gündür* sözcük öbeğiyle takvim üzerinde bulunan nokta belirlendikten sonra gün içinde somutlaştırmalara başlanır.

*“Duvardaki saat doğruysa en çok yirmi bir dakika sonra burada olacaktı.”*  
(sf.8)

Yukarıdaki cümleyle bilginin aktarımı bir olay ve bir zaman birimi arasında bağlantı kurularak sağlanmaktadır. Olay buluşma saati, zaman ifade eden sözcük grubuysa *yirmi bir dakikadır*. Bu yirmi bir dakikalık sürecin somutluk sağlaması için zamanı bilinen bir etkene bağlanması gerekir. Her ne kadar buluşma zamanı şu an bilinmese de bu bağlantının sonucunu ortaya koymak olası bir somutlaşmayı gözden kaçırmayı engelleyecektir.

güne başlanan zaman = buluşma saatinden yirmi bir dakika ncesi

#### **2.1.2.10. On Dokuzuncu Gün + En Az  Gün Sonrası**

*“Garson gene o garsondu.”* (s.79)

*“...ama üç seferdir masanın üstüne gazete koymuyordu.”* (s.79)

Ele alınan en son günün ardından karşılaşılan ilk gün düzenin bozulduğu bir örnekle başlar. İstisnasız her gün gazete getiren garsonun  seferdir bunu yapmadığı bilgisi verilir. Ele alınan son gün içinde garsonun gazete getirdiği bilinmektedir.

*“Garson portakal suyu bardağını kaldırırken masanın kıyısına bir gazete koyup çekildi.”* (s.70)

12 Nisan Salı gününden sonraki üç gün boyunca C'nin aynı pastaneye gittiği ve nde de garsonun gazete getirmediği düşünülürse tarihin en erken 15 Nisan Cuma olduğu söylenbilir. Pastaneye gidilmeyen gün sayısı ya da gidilmesine rağmen gazetenin verilmeye devam edildiği gün sayısı bilinmediği için bu tarih çok daha sonraki günlere sarkabilir. Yukarıdaki bilgi alıcıya şimdilik sadece bir alt sınır çizmektedir.

*“İki haftadır bir şey yitirmekten korkarmış gibi sık sık sarılıyorlardı.”* (s.79)

Yukarıda değişimin yaşandığı iki haftalık süreç, 12 Nisan Salı gününden sonra yaşanmaktadır. Bu yüzden en az üç gün olarak düşünülen zaman en az iki hafta olarak ilerletilmektedir. Dolayısıyla içinde bulunulan günün tarihi 26 Nisan ve sonraki günlerden biridir.

*“Sarıyer’de inip denizin üstüne uzanmış lokantaya girdiklerinde hava kararıyordu.” (s.81)*

Zamanı bildiren birimler olan saat ve dakika kavramlarının güneşin yerine göre oluşturulmuş olması, güneşin gün içindeki yeriyle zaman arasında bağlantı olduğunun göstergesidir. Havanın kararması, nisan ve mayıs ayları ele alındığında saat yedi ve sekiz arasında değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla lokantaya gidilme zamanı bu saatler arasında olacaktır.

*“Bu sabah fakültede Meliha ile anlaştık.” (s.80)*

*“On bir buçukta onu Kadıköy İskelesi’nden alıp evine bırakacağız.” (s.80)*

Yukarıdaki cümlelerde günün ilerleyen saatleriyle ilgili plan yapıldığı görülür. Bu planın zaman çizelgesinde belirli bir noktaya yerleştirilmesi, olay saati geldiğinde zamanın somut olarak bilinmesini sağlar. Öyleyse somutlaşma işleminin olayın gerçekleşme anından çok daha önce yapıldığı görülür. Ancak somutlaşmanın gerçekleşmesi için önce olayın gerçekleşmesi gerekmektedir. Yapılan planın zamanıyla ilgili somutlaşma sağlansa dahi bu somutluğun korunması için olayın plan düzeninde gerçekleşmesi gerekmektedir. Alıcıya sunuluş şekli nedeniyle bu durum, zamanı somutlaştırmada farklı bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Kadıköy İskelesi’nde buluşma saati = on bir buçuk

*“Kadıköy İskelesi’nde Meliha’yı beklerken nedense onun sarı saçlı, uzun yüzlü, boyalı bir kız olacağını sanıyordu.” (s.86)*

*“Görünce tanıdı.” (s.86)*

Yapılan planla ilgili hiçbir değişiklik olmadan kişiler buluşma yeri ve saatine uygun bir şekilde bir araya gelir. Planlanan düzenin bozulmaması, içinde bulunulan zamanın aynı günün akşamı saat on bir buçuk civarı olduğunu göstermektedir. Zamanla ilgili somutlaşma olay gerçekleştiğinde mi sağlandı yoksa plan yapıldığında mı? Plan yapıldığında zamanla ilgili belirli bir somutluk sağlandığı kesindir. Buna rağmen yapılan planın eyleme dönüşürken bazı değişikliklere uğrama olasılığı da söz konusudur. Ortaya çıkan yeni durumda planlanan zaman değil eylemin gerçekleştiği zaman ele alınmalıdır. Aksi hâlde somutlaştırılıp alıcıya iletilen zaman yanlış olacaktır. Plan yapılırken yapılan somutluk, sadece planlanan eylemlerin zamanını somutlaştırır. Gerçekler ve planlananlar birbirlerinden farklı dünyalardır. Öyleyse planlanan bir olayın

zamanının somutlaşması ancak eylemin gerçekleşmesiyle ortaya çıkan koşullar içinde sağlanabilir.

### **2.1.2.11. Sonraki İki Gün**

*“Sonra iki gün buluştukça hep hızlı yürüdüler.”* (s.86)

Zamanın somutluğu ve Güler’le C’nin ilişkisi arasında bir ters orantı kurulmaktadır. İlişkinin ilk ve heyecan dolu günlerinde verici zamanı sıklıkla hatırlatarak ayrıntılarıyla somutlaştırma yolunu izlerken ilişkinin son zamanlarına gelindiğinde zamanın hızlıca ve neredeyse somutlaşmadan iletildiği görülür. Bu bağlantı daha önce karşılaşıldığı gibi olayın önemine göre somutluğun arttığı örneklerden değildir. Bu defa zaman, ilişkinin sıradanlaşmasıyla bağlantılı olarak soyut kalır.

İki günlük bir bilgilendirmenin ardından ilk gün hızla geçilip ikinci günle somutlaşma devam eder.

*“İkinci gün akşamüstü, pazara Mirgün’e gitmek için sözleştiler.”* (s.86)

*“Güler cumartesi evden çıkmayacaktı.”* (s.86)

*“Anlıyordu.”* (s.86)

*“Ertesi gün huzuru kaçmasın diye evdekilere bir çeşit borç ödemeydi bu.”* (s.86)

Yukarıda zamanla ilgili yapılan somutlaştırmayı görebilmek için bağlamdan faydalanmak şarttır. Öncelikle ilk cümleden Güler’in iki gün üst üste evden çıktığı öğrenilir. İkinci olarak fark edilmesi gereken bilgiyse Güler’in pazar günü buluşmaya gitmeden önce bir gün evde kalmak zorunda olmasıdır. Öyleyse açıklanan dört günün sıralaması şöyle olmak zorundadır:

perşembe	: hızla geçilen iki günün ilki
cuma	: ilk günün ardından görüşme planlarının yapıldığı ikinci gün
cumartesi	: Güler’in evde kalmak zorunda olduğu gün
pazar	: buluşma günü

Yukarıdaki sıralamanın yapılabilmesi için etkili olan unsurların başında evrensel olarak sistemli hâlde ilerleyen günler gelir. Biri bilindiği takdirde diğerlerini belirlemek için yapılması gereken şey sadece tabloda diğerlerini yerine koymaktır. Her şeye rağmen günlerin bu düzeni dahi yukarıdaki çıkarımın yapılmasında yeterli değildir. Bu durumda devreye zamanla ilgili bağlama ve sıralama anlamları içeren sözcükler girer. Yukarıda bu anlamı veren, *ertesi gün ve iki gündür* sözcük öbekleridir.

### 2.1.2.12. Son Gün

“Pazar iyi başladı.” (s.86)

Günle ilgili ilk cümle, zamanı somutlaştırarak alıcının buluşma gününe geldiğini anlamasını sağlar. Günler sadece yedide birlik dilimleri karşılamaz. İnsan hayatı çoğunlukla belirli bir düzen içinde ilerler. Bu düzende *pazar* gününün tek önemi, cuma ya da salı olmamak değildir. Aynı zamanda öğrenci ve çoğu çalışan için tatil günüdür. Alıcının günle ilgili böyle çıkarımlar yapması zamanla ilgili somutlaşmanın önemini gösteren durumlardır.

*Pazar* gününün diğer önemi ise gün sonunda ortaya çıkar. Verici bu günden sonra *Yaz* günlerini anlattığı bölüme geçer. *İlkbahar* adlı bölümde ele alınan son gün *pazardır*.

### 2.1.3. Yaz

Bölümün adıyla beraber ilk somutlaşma görülür. Bahsedilen bölüm; haziran, temmuz ve ağustos aylarında geçmektedir.

#### 2.1.3.1. İlk Gün

“On gün önce *Mirgün*’den döndüğü akşam avukatı çağırmıştı.” (s.92)

Yazın ilk günüyle ilgili bilgi, zamanı bilinen son olayla bağlantı kurularak verilir. *Mirgün*’deki olaylar ilkbaharın sonu olan *pazar* günü yaşanır. Olayın üstünden on gün geçtiği öğrenildiğine göre içinde bulunulan gün çarşamba olmalıdır. Aynı zamanda elde edilebilecek herhangi bir takvimsel bilgi, günler arasındaki bağlantının koparılmadığı için ilkbaharın son günlerinin de somutlaşmasını sağlayacaktır.

Yazın ilk günü C’nin otele yerleşmesiyle başlar. Günle ilgili zamanı somutlaştıran ilk bilgi C’nin yerleştikten sonra denize gittiği ve denizde bir saat kalıp geri döndüğüdür.

“Geçen yılki gibi omuzlarını yakıp günlerce suya giremeyeceğinden korkuyordu.” (s.93)

“Bir saat sonra eve döndü.” (s.93)

Denizde somut bir şekilde ne kadar kaldığı bilindiği için denizden önce ya da sonrasında ilgili herhangi bir somutlaşma günün tamamının netleşmesini sağlayacaktır.

“Akşamüstü asfalt caddenin kalabalığı arasında yürürken neden şaşırmış gibiydi?” (s.93)

Daha önce kış aylarında *akşamüstü* sözcüğü için saatin beşe yaklaştığı dönemi kapsar ifadesi kullanıldı. Yaz dönemindeyse bu durum yaklaşık üç saat kadar değişmektedir. Aynı sözcük bu defa saatin sekize yaklaşan kısmını kapsamaktadır. Bu durum, ansiklopedik bilginin zamanın somutlaşmasında çok önemli yer tuttuğunu göstermektedir. Diğer yandan bazı zaman bildiren sözcüklerin karşıladığı saatlerin mevsime göre değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla bu tarz sözcüklerle (sabah, akşam, akşamüstü vb.) karşılaşıldığında içinde bulunulan mevsimin bilinmesi somutluk derecesini artıran bir durumdur. Aksi takdirde kapsanan zaman dilimi çok daha geniş olacaktır.

### **2.1.3.2. Yeni Gün**

*“Üç gün sonra, sabah saat ona doğru plaja yaklaştığı zaman denizi, kumsalı insanla dolu buldu.”* (s.96)

*“Galiba bugün pazardı.”* (s.96)

*“Bu pazar insanların arasından sıyrılıp denize açılabilirdi.”* (s.96)

Mirgün’de yaşanan olayların *pazar* gününe ait olduğu bilinmektedir. Bu olaydan on gün sonraki gün *çarşamba* olacaktır. Dolayısıyla *çarşamba* gününden üç gün sonrası da *cumartesi* gününe denk gelir. Anlatıdaysa yeni günün *pazar* olduğu söylenmektedir. Ortada takvimsel bir hata vardır. Dolaylı yoldan elde edilen bilgiyle direkt ulaşılan bilginin kabul edilirliliği ele alındığında direkt bilgiyi kabul etmek anlatının ilerleyen safhaları için çok daha yapıcı olacaktır. Ancak verilen bilgilerdeki tutarsızlığın da göz ardı edilmemesi gerekir.

Zamanı somutlaştırırken bu işin matematiğini de göz önünde bulundurmak gerekir. Eylemler sadece içinde bulunan günü etkilemez. Sistemin içine bir ipucu eklendiğinde o sistem verilen ipucuna göre çözülecektir. Bu yüzden yapılan bilgilendirmeler cümle içindeki yeriyse değil metin içindeki yeriyse düşünülmalıdır. Aksi durumda yukarıdaki gibi karışıklıklar meydana gelebilir.

Günle ilgili belirsizlik çözüldükten sonra gün içindeki zamanın somutlaşmaya devam ettiği görülür. Günün bu şekilde küçük bir bölümüyle (*sabah saat ona doğru*) ele alınmaya başlaması, o günün diğerlerinden daha ayrıntılı bir şekilde anlatılacağına göstergesidir. Farklı olayları anlatmak için farklı zaman dilimleri oluşturmak şarttır.

*“Akşamüstü تنها denizde hava kararırken keyfince yüzüyordu.”* (s.96)

Bu cümleyle beraber hem bu saatlerde yapılan eylemin zamanını somutlaştırmak hem de gün içerisinde yapılan diğer eylemlerin zamanını sınırlandırmak mümkündür. Gün içinde verilen iki farklı zaman vardır. Dolayısıyla bu zamanların arasında oluşan dilim de belirli bir süreyi kapsar. Kapsanan bu zaman içinde gerçekleşen eylemlerin zamanı da bir derece somutlaşmış olur.

### 2.1.3.3. *Yeni Gün*

*“Mirgün’deki tepede, o iki adamla bir daha dövüşürken uyandı.”* (s.97)

İnsanların gün içinde yaptığı eylemlerin bir kısmı tahmin edilebilirdir. Düzen, daha önce günlerle ilgili ipucu verdiği gibi gün içindeki dönemlerle ilgili de çeşitli ipuçları verebilmektedir. *Uyan-* eylemi istisnası olsa da günün dört ana bölümünden biri olan sabahları gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu eylemin kullanılması da yaşanan zamanı somutlaştırmaktadır.

*“Sonra, denizden çıkıp kumsala uzandığı zaman bacaklarındaki kıllarda incecik bir yel esiyordu.”* (s.98)

Daha önce birçok defa karşılaşılan sonra sözcüğü bu kez tek başına kullanılmaktadır. Tek başına kullanıldığında anlamı gereği ileriki zamanları karşılamasına rağmen somutluk derecesi oldukça düşüktür.

*“Bugün olmaz.”* (s.100)

*“Demek yarın olabilir.”* (s.100)

Gerçekleşen ya da gerçekleşmesi beklenen bir eylemin zamanı somutlaştırıldığı gibi gerçekleşmesi mümkün olmayan bir eylemin zamanı da somutlaştırılabilir. Bu durumda yapılması gereken, eylemin hangi zaman dilimi içerisinde yapılmasının mümkün olmadığını belirtmektir. Böylece sınırlar çizilir ve somutluk sağlanır. Yukarıda bu sınır, içinde bulunulan gündür.

*“Öğleyin, odasında çırılçıplak yatağa uzanmış terliyordu.”* (s.101)

Ayşe ve C’nin tekrar karşılaşması romanın ilerleyişi için önemli bir olaydır. Bu olayın gerçekleşme zamanıyla ilgili direkt bilgilendirme yapılmaz. Olaydan bir müddet sonra odasına dönen C’yle ilgili yukarıdaki bilgi verilir. Zamansa henüz öğle vaktidir. Dolayısıyla bu durum yalnızca kullanıldığı cümlenin zamanını somutlaştırmaya değil ondan önce yaşanan olayların zamanını da bir derece somutlaştırmaya yardımcı olur.

Ayşe ve C’nin tekrar buluşma zamanı = yaz aylarındaki bir pazartesi gününün öğleden öncesi

*“Okulda ona havayı gözle görülmez diye öğretmişlerdi.” (s.101)*

*“İşte görüyordu.” (s.101)*

*“Bundan sonra bu tanımlamanın değişmesi gerekti.” (s.101)*

*“...ya da 195... yılı temmuzunun ‘ayın kaçı acaba?’ falanca günü akşama doğru bir kere görülmüştür.” (s.101)*

Bir eylemin gerçekleşme zamanının tamamen somut olabilmesi için ulaşılmaması gereken bilgilerin başında yıl gelir. Şimdiye kadar metinde gün ve ayla ilgili çeşitli bilgiler verilse de içinde bulunulan yıl soyutluğunu korumaktadır. Yukarıdaki bilgiyle beraber bu sorun tamamen çözülmemekle birlikte bir sınırlama getirilir. Alıcının dönemle ilgili bilgisi oldukça kısıtlıyken artık onda birlik bir ihtimal söz konusudur. Verici, 195... yılı diyerek son basamağı alıcının tamamlamasını ister. Olayların yaşandığı yıl 1950, 1951, 1952... 1958 ya da 1959’dan biri olmak zorundadır. Dolayısıyla yıl bilgisini somutlaştırmak somutluk açısından atılan en büyük adım olmasına rağmen karşılaşılan en somut zaman burası değildir. Kış aylarının yedinci gününde elde edilen bilgilerle yıl bilgisi bir araya geldiğinde ulaşılan son zaman anlatıdaki en somut zamandır.

*“Dörde beş vardı.” (s.59)*

*“Beşe beş kala –saati önünde sık sık eliyle saçlarını düzelten kızın kolunda görmüştü- Güler’le aynı tramvayda gidiyorlardı. (s.59)*

Yukarıdaki olay 31 Mart Perşembe günü yaşanmaktadır. Dakika ve yıl bilgisi de bir araya geldiğinde 195... yıllarından birinin 31 Mart Perşembe günü, dörde beş kala meydana geldiği sonucuna ulaşılır.

Yılla ilgili verilen bilginin yanı sıra içinde bulunulan ay da iletilmektedir. Böylece Ayşe ve C’nin tekrar karşılaşma zamanı da 1950’li yıllardan birinin temmuz ayının bir pazartesi öğleden öncesi olarak ortaya çıkar.

*“Bir sigara yakıp ayakta güneşin batmasını bekledi.” (s.102)*

Havanın kararması ve güneşin batması zaman açısından kesiştiği için aynı derecede somutluk sağlarlar. Her iki bilgi de içinde bulunulan aya göre farklı zamanları karşılar. Temmuz ayında olduğu bilindiği için yukarıdaki bilgi akşam saat sekiz civarını karşılamaktadır.

### 2.1.3.5. Yeni Gün

Yeni günle birlikte olaylar değişmektedir. Ayşe ve C'nin tekrar birlikte olmaya başlaması C'yi yeni bir düzenin içine koyar. C'nin hayatındaki değişimleri hızla anlatabilmek için verici daha önce kullandığı gibi belirli bir süreyi hızlıca tekrarlardan faydalanarak anlatır.

*“İki haftadır geniş salondaki yemek masasında Naciye ablanın misafirleri arasında- artık Ayşe gibi Naciye abla diyordu- onun da bir yeri vardı.”* (s.102)

Yeni gün, temmuz ayının bir pazartesi gününü salıya bağlayan gecenin üstünden iki hafta geçmesiyle başlar. *İki haftadır* sözcük öbeği sözcük anlamına bakıldığında net bir şekilde on dört günü karşılar. Buna rağmen sözcüklerin sözlük anlamı dışında farklı manalarda kullanıldığı da kesindir. Bu sözcük öbeği de zamanı yuvarlamak için kullanılabilen ifadelerdendir. Dolayısıyla yeni güne tam olarak on dört gün sonrası diyerek net bir tarihe ulaşmaya çalışmak mümkün değildir.

Daha önce sistemden kopmaya neden olan bu tarz yuvarlak ifadeler, olay zamanına belirli ölçüde somutluk kazandırsa da vericinin zamanı somutlaştırmak için yaptığı yanlış seçimlerindedir.

*“Bu sofraya ilk katıldığı akşam bir çeşit domatesli etten sonra...”* (s.104)

*Akşam* sözcüğü tek başına belirli bir zaman dilimini karşılasa da hangi güne ait olduğu belirsizdir. Bu soyutluğu gidermek için sıfat görevinde bir sözcük tarafından nitelenmesi şarttır. Bu sayede diğerlerinden ayırt edilerek somut bir zaman dilimini gösterir.

*“Sağanak gecesi kumlarda yan yana yatarlarken sigaran var mı, demişti.”* (s.108)

*Gece* sözcüğü de tıpkı akşam gibi tek başına soyutluğu gidermede yetersizdir. Verici bu kez başka bir sıfat kullanarak eylemin gerçekleştiği zamanı somutlaştırır.

*“-Ah, Hayri bayılır buna.”* (s.105)

*“-Biraz akşama da ayrılıyaydı, dedi.”* (s.105)

İçinde bulunulan gün uzun bir süre yemek masasında geçen olaylar üzerinden ilerlemektedir. C'nin yaptığı anlaşma gereği günde iki kere birlikte yemek yenir. Yemekten akşamla ilgili söylenen bu sözler sabah ya da öğle vaktinde olduklarını gösterir.



*Akşam* sözcüğü tek başına kullanılmasına rağmen nasıl içinde bulunan günün devamını gösterir? Bu sorunun cevabı dilin en az çaba ilkesiyle açıklanabilir. Sözcük içinde bulunulan gün dışında kullanılırken mutlaka bir sıfatla nitelenir. (doğum günü akşamı, o akşam, yarın akşam vb.) Bu yüzden yalnız kullanıldığında içinde bulunan günü karşılamak zorundadır. Gelecekle ilgili bir plan yapılırken de aynı durum söz konusudur. Örnek olarak “Sabahtan yola çıkarız. Tüm gün gezer akşam da otele geçip dinleniriz.” cümleleri bir plana dâhildir. Bu yüzden akşam sözcüğü tek başına kullanıldığında planla ilgili günün bir bölümünü ifade edeceği için önünde bir sıfata ihtiyaç duymaz.

*“Ayşe’nin yere atılmış giysisinin üstünde dans eden bol etekli zenci kızlarını görüyordu.”* (s.110)

*“İşte bugün de sırtında aynı giysi vardı.”* (s.110)

*Bugün* sözcüğü yaşanan günü ifade ettiği için tek başına kullanıldığında somutlaşma sürecinde etkisi oldukça zayıftır. Yukarıdaysa tek başına kullanılmasına rağmen somutlaşma sürecinin ilerlemesinde önemli bir görev üstlenir. Sözcük, geçmişin anlatıldığı bir bölümün ardından içinde bulunulan ana geçildiğini gösteren ipucudur. Olayları birbirlerine karışmaktan kurtarır ve devamında geleceklerin ait olduğu zamanı belirtir.

*“Öğleyin kayaların gölgesi olmazdı.”* (s.111)

Yemek masasında yaşananlardan sonra C ve Ayşe resim yapmaya gider. Aradan geçen zamanın ardından içinde bulunulan vaktin öğle olduğu öğrenilir. Bu bilgi hem gün içinde yaşananların somut bir şekilde zaman çizelgesine uygun ilerlemesini sağlarken hem de daha önce iletilen bilgideki soru işaretini ortadan kaldırır. Günün başında herkes yemekten önce içinde bulunulan zaman öğle ya da sabah olarak değerlendirilmekteydi. Son alınan bilgiyle bu yemeğin öğleden önce yendiği görülür. Dolayısıyla gün içindeki düzen gereği yenen yemek sabah yemeğidir ve içinde bulunulan zaman sabahtır.

*“İki haftadır kulağım kaşınmıyor.”* (s.111)

*“İki haftadır geniş salondaki yemek masasında Naciye ablanın misafirleri arasında- artık Ayşe gibi Naciye abla diyordu- onun da bir yeri vardı.”* (s.102)

Yukarıdaki cümlelerin ortak özellikleri ikisinin de kapsadığı zamanın aynı olmasıdır. Önce iki haftalık zamanın temsil ettiği olay somutlaştırılır. *İki hafta*, Ayşe ve

C'nin tekrar bir araya gelmesinin ardından geçen süredir. Bu bilginin ardından aynı sözcük grubu artık zamanı göstermenin ötesinde bir göreve sahip olur. Zamanı somutlaştırmak, artık kulağın kaşınmamasının nedenini iletmek için kullanılan bir yöntemdir.

*“O gece karanlık odada yan yana uzanırlarken Ayşe, bu akşam yemekte onlarla tartışmadın, dedi.” (s.113)*

*O gece* ve *bu akşam...* Her iki sözcük grubu da aynı günün bölümlerini ifade etmesine rağmen farklı sıfatlarla işaret edilirler. Her ne kadar zaman anlamı *gece* ve *akşam* sözcüklerinde olsa da asıl somutluğu kazandıran, sıfatlardır.

*O* ve *bu* sözcükleri nasıl aynı günü işaret edebilir? Burada sözcüklerin anlamları devreye girer. *O* sözcüğü, uzakta olan kişi ya da nesnelere işaret etmek için kullanılabilir. Bu yüzden içinde bulunulan geceyi işaret etmesinin tek yolu olaylara uzak biri tarafından kullanılmasıdır. Yukarıda görüldüğü üzere *o gece* sözcük öbeği olayları yaşayanların değil anlatıcının sözlerinin bir parçasıdır. Bu sözcüğünün içinde bulunulan günün bir parçasını ifade etmesinin tek yolu da olaya yakın olan kişi tarafından kullanılmasıdır. *O* yüzden *bu akşam* sözcük öbeği anlatıcının değil olayların kahramanlarından birinin sözlerinin bir parçasıdır.

*“Bu gece karanlık odada yan yana uzanırlarken Ayşe, o akşam yemekte onlarla tartışmadın, dedi.” (s.113)*

İkinci cümlede sadece işaret sıfatlarının yerleri değiştirildi. İlk değişim zamanla ilgili herhangi bir farklılaşmaya neden olmadı. Sadece cümleyi kuran kişinin olayların bir kahramanı olduğu görüldü. İkinci değişimdeyse zaman değişti. Bu kez Ayşe'nin sözleri içinde bulunulan günle ilgili değil geçmişte başka bir günle ilgili bilgi verdi.

Görüldüğü gibi herhangi bir zaman bildiren sözcüğü işaret eden sıfatlar, zamanı somutlaştırırken cümlenin sahibine göre farklı zamanları karşılayabilmektedir. Sistemin içindeki bu uyum sadece sözlüksel anlamla değil zamanın somutlaşmasıyla da göz önünde tutulmalıdır.

### **2.1.3.6. Yeni Gün**

Romanın ilerleyen kısmında günler, anlatıcının değil Ayşe'nin sözleriyle iletmeye başlanır. Günlük, zamanı somut bir şekilde sunan türlerdendir. Günler takvimdeki yeriyle günlüğe kaydedildiği için zamansal düzenin hatasız ilerlediği görülür.

“Ağustos. 7” (s.114)

Günleri bu şekilde takvimdeki yeriyle vermek, olası karışıklıkların önüne geçmektedir. Alıcı kafasında oluşturduğu tabloda rahatlıkla o günü ayırıp yaşananları o kısma not edebilir.

#### **2.1.3.7. Yeni Gün**

“Ağustos.10” (s.115)

Henüz günlükle anlatılmaya başlanan günlerle anlatıcının anlatmayı bıraktığı günler arasındaki bağlantı çözülememektedir. Zamanın gün ve ay bilgisiyle somutlaştırılarak sunulması günler arasındaki bağlantının kopmasını engeller.

“Akşam yemeğine yalnız gittim.” (s.115)

“O gelmedi.” (s.115)

Bilgilendirme görevi anlatıcıdayken Ayşe ve C'nin her akşam yemeğine birlikte katıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla günlükte ilerleyen günler geçmişe dönük değildir. Ayşe'nin günlükle anlatmaya başladığı günler anlatıcı tarafından anlatılan günlerin kesildiği yerden sonralarıdır. Hemen ertesi günden başladığı somut bir şekilde iletilmediği için elde edilen takvimsel düzende geriye gidilemez.

#### **2.1.3.8. Yeni Gün**

“Ağustos.11” (s.116)

“Babayiğitliğini göstermesine terbiyesi engel oluyormuş gibi iki yemekte de yalancı kahraman tavırları takındı.” (s.116)

İçinde bulunulan gün, günlüğün bölüm başlığı olarak iletildikten sonra o günün içeriğiyle ilgili küçük bir bilgilendirme yapılır. Daha önce zamanları *sabah* ve *akşam* olarak somutlaşan iki yemek vaktinden bahsedilir. Belirli bir düzende ilerleyen olayların zamanını bir kere somutlaştırmak yeterli olmaktadır. İkinciye kullanıldığında sadece olayın adını vermek, alıcının zamanı otomatik olarak somut bir şekilde algılamasını sağlar.

#### **2.1.3.9. Yeni Gün**

“Ağustos.14” (s.116)

“Sonunda pansiyondaki sofradan kovulduk.” (s.117)

Neyin sonunda? Sözcüğün kullanım amacı şüphesiz ki sonuna gelinmiş bir süreci somutlaştırmaktır. Bu süreci somut bir şekilde ortaya koyabilmek için öncelikle

nereden başladığı bulunmalıdır. Bağlamın yardımıyla tekrar edilen olayın pansiyonda sofrada bulunmak olduğu görülür. Dolayısıyla sofraya oturmaya başlanan ilk gün bu tekrarın başı, 14 Ağustos da sonu olmaktadır. Daha önce elde edilen bilgilere göre sofraya oturmaya başlanan ilk gün temmuz ayının bir pazartesi günüdür.

sonunda = temmuz ayının bir pazartesi günüyle 14 Ağustos arasındaki zaman

### **2.1.3.10. Yeni Gün**

Ağustosun on dördünün ardından günlüğün iletilmesine son verilir. Anlatıcı yaşananları anlatma görevini Ayşe'den alarak olayların aktarılmasına devam eder.

*“Açık pencereden gelen ay ışığının loşluğunda yatakta yatan kadına baktı.”*  
(s.119)

Yukarıda zamanı somutlaştırırken ansiklopedik bilgiden faydalanılmaktadır. Ay ışığı, günün belirli bölümlerinde görülebildiği için zaman bir derece somutlaşmaktadır. Her ne kadar gün, küçük parçalara ayrılrsa da henüz takvimdeki yerini somutlaştıran bir bilgiye ulaşamamaktadır.

*“Bir gün oraya gidelim.”* (s.120)

*Bir gün* sözcük öbeği, devamında gelen olayların en fazla bir günlük bir zaman dilimi içerisinde yaşandığını gösterir. Olayların zamanı soyutluğunu korumaktadır. Bu durumu bir derece ilerleten göndermeyle fiili geleceğe ait bir istekle çekimleyen {-A} ekidir. Böylece bahsedilen zaman, gelecekte bir gün olarak bir derece olsun sınırlandırılır.

### **2.1.3.11. Yeni Gün**

*“Ağustos.28”* (s.126)

14 Ağustos'tan sonra bir gün anlatılır ve geriye kalan on güç gün somutlaştırılmadan atlanır. Atlanan günlerin ardından anlatma görevini tekrar Ayşe alır. Günlük sayesinde günler somutlaşarak ilerlemeye devam eder.

*“Dün gece düşümde Londralı kasapla İstanbullu kasabı gördüm”* (s.126)

*Dün gece* sözcük öbeğinin gösterme yaptığı zamanla *dün* ve *gece* sözcüklerinin anlamları tek tek düşünüldüğünde ulaşılan zaman birbirinden farklıdır. *Dün*, içinde bulunulan günden bir önceki günü karşılar. *Gece* ise genellikle yeni günün başladığı ilk saatleri karşılar. Dolayısıyla 14 Ağustos'un *dünü* 13 Ağustos'ken o günün *gecesi*, günün ilk saatleri olacaktır. *Dün gece* sözcük öbeği ise içinde bulunulan günün ilk saatlerini

karşılacaktır. Bu da yine 14 Ağustos'a karşılık gelir. Takvimsel olarak bakıldığında arada bir gün oynadığı görülür.

dün gece = dünün son saatleri ve bugünün ilk saatleri

Yukarıdaki karışıklığın sebebi uyku alışkanlığıdır. Her ne kadar saat gece on ikiden sonra yeni bir güne geçilse de insanlar için yeni gün, uykudan uyanmayla başlar. Dolayısıyla uykudan öncesi de dün gece olarak ifade edilmektedir.

### **2.1.3.12. Yeni Gün**

“Eylül.8” (s.127)

*Eylül*, yaz aylarından biri olmamasına rağmen verici bu günleri de yazın içinde ele almıştır. Bu durum, vericinin mevsimleri ayırırken tarihin yanında farklı olayları da göz önünde bulundurduğunu gösterir. Eylül gelmesine rağmen Ayşe ve C yazlıktadır. Öyleyse *yaz* adının karşıladığı dönem, genel geçer bilgilerle değil vericinin tercihinine göre sınırlandırılır. Zamanla ilgili somutluk sağlayan bazı sözcüklerin yukarıdaki gibi esnetilmesi, somutlaşmanın doğru ilerlemesi için tehlikeli bir seçim olsa da dilin görünmeyen yanını gün yüzüne seren örneklerdendir.

“Bir gün beni bırakacak.” (s.127)

“İlk seferki gibi habersiz, birden kaybolacak.” (s.127)

Akşam, gün, gece, sabah, ay vb. zaman bildiren sözcüklerin somutlaşmaya katkı sağlamaları için çoğunlukla sığa ihtiyaç duyduklarını önceki örneklerden biliyoruz. Bu defa sözcük öbeğinin yetersiz kaldığı görülmektedir. *Bir* sözcüğü sadece teklik ifade ettiği için nitelediği adın zamanını somutlaştırmaz. Somutluk, bağlam yardımıyla sağlanır ya da somutluğun sağlanması için adım atılır. Yukarıda, bahsedilen günle ilgili bazı özelliklerin verildiği görülür. Verilen özellikler günün diğerlerinden ayırt edilmesini sağlar. Ayırt edici özelliklerin eylemin zamanına göre ileri ya da geri bir zamanda gerçekleşmesiyle somutluk sağlanmış olur.

*gelecekte bir gün = C'nin Ayşe'yi terk edeceği gün*

### **2.1.3.13. Son Gün**

Yaşananları anlatma görevi, Ayşe'nin günlüğünden alınan bölümler nedeniyle bir süreliğine Ayşe'ye verilir. Bu bölümlerin bitmesiyle anlatıcı, tekrar olayları bildirme görevini ele alır. Günlükte ele alınan son gün, geç saatlerde sona erdiği için anlatıcının yeni bir günü anlatmaya başladığı aşağıdaki bilgilendirmeyle anlaşılır.

“*Saat ona geliyordu.*” (s.128)

Henüz takvim üzerindeki yeri bilinmeyen günün ele alınan ilk anları sabah saat on civarındır. Gün içinde somutlaşmayı incelemeye devam etmeden önce günlükte ele alınan son gün göz önüne alınmalıdır.

“*Eylül.12*” (s.127)

Yeni günün 13 Eylül’le devam etme olasılığı yüksekken daha ileri bir tarih de söz konusu olabilir. Şimdilik soyut kaldığı görülse de bu bilginin günü somutlaştırmada etkili olacağı kuvvetle muhtemeldir.

“*Mesela geçen yılın 2 Mart’ında ne harcamışım bilirim.*” (s.131)

Zamanın somutluğunun derecesiyle olayın önemi genellikle doğru orantılıdır. Yukarıdaysa alelade bir olayın zamanı, çoğu önemli olayın zamanından çok daha somut olarak iletilmektedir. Bu somutlaştırmanın amacı, kişinin karakteriyle ilgili baskın bir özelliği göstermektir. Kişinin harcamalarıyla ilgili en küçük detayı bile not ettiğini iletmek için bunu direkt söylemenin yanında alıcının bu sonuca ulaşmasını sağlamak da ayrı bir yöntemdir. Verici ayrıntının önemini göstermek için herhangi bir konu bulabileceken burada zamanı seçmektedir. Zamanı bu seviyede somut olarak iletmek, ayrıntıya dikkat çekilmesini sağlar.

“*Yarın bavulunu alıp şehre gidecekti.*” (s.133)

*Yarın*, anlamı nedeniyle günler arasındaki düzeni sağlayan sözcüklerden biridir. İki ayrı günü birbirlerini takip etme yönünden bağladığı için zamanla ilgili somutluğun korunmasına ya da ilerletilmesine yardımcı olur. Yukarıda karşıladığı gün, *yaz* adı altında ele alınan günlerin sonuncusudur. Bu yüzden anlatının zamanını parçalayan önemli noktalardan biridir. 14 Eylül’e karşılık gelme ihtimali oldukça yüksek olsa da bu konuda kesinlik sağlanmaz.

## **2.1.4. Güz**

### **2.1.4.1. İlk Gün**

“*Hele bu adam, öğle yemeğini yediği kalabalık lokantadan çıkıp nereye gideceğini bilmeden yürürken derin localı sinemanın kapısında bekleyen şaşı kadını görür görmez dönmüş biriyse...*” (s.137)

*Öğle yemeği* sözcük öbeği sayesinde ele alınan yeni günün öğle vaktiyle anlatılmaya başlandığı görülür.

“Yirmi gün önce yazlıktan döndüğünde odasına pikaplı bir radyo kurdurmuştu.”  
(s.133)

Yazlıkta geçen son günün en erken 14 Eylül olduğu bilinmektedir. Üzerinden geçen yirmi günün ardından başlanan *güz* günlerinin ilkiyse en erken 4 Ekim olacaktır. Görüldüğü üzere mevsim ve anlatılan bölüm değişse bile görevi zamanın somutluğunu korumak olan kimi sözcükler ve sözcük öbekleri sayesinde elde edilen yeni bilgiler, her iki dönemin de somutlaşmasına fayda sağlayabilmektedir.

Yukarıdaki durum bir başka sonuca daha ulaşılmasını sağlar. Verici, yaz ve güz aylarının arasına yirmi günlük bir geçiş süresi koyar. Daha önce mevsimleri, sistemin dışında ele aldığı görülse de bu sürenin etkisi çok daha büyüktür. Bu nedenle verilen mevsimler, içinde bulunan zamanla çoğu zaman paralel olarak ilerlese de sınırları belirleyen unsurlar genelde kahramanın başından geçen olaylardır. Dolayısıyla bu dört mevsim belirli bir düzene sahip olan evrensel sistem değil kişinin özel mevsimleridir. Bu adlar birer semboldür ve kişinin içinde bulunduğu durumu sembolize eder.

**Kış:** C'nin yalnız olduğu dönemler anlatılır. Ayrılığın kişi üzerindeki etkisi üzerinde durulur.

**İlkyaz:** C, Güler'le tanışır ve umut kapısı açılır.

**Yaz:** Ayşe ve C tekrar kavuşur. Çoğunlukla mutlu günler geçirilir.

**Güz:** Ayşe ve C tekrar ayrılır. C'nin tekrar yalnızlığa geçiş süreci anlatılır.

Görüldüğü gibi her mevsim adı, o mevsimin insanlara hatırlattığı duyguya paralel olarak kullanılmaktadır.

#### 2.1.4.2. Yeni Gün

Güz günlerinin başladığı ilk günün ardından verici, birbirlerini tekrar eden günleri bir bölümde hızla iletmektedir. Bu günlerin aynı olaylar etrafında dönüp durması ve anlatı için fazla önemli olmaması sebebiyle zaman somutlaştırılmaz.

Metin, büyük oranda belirli günlere bölünerek anlatılır. Bu yüzden anlatıcı, eylemleri geçmiş zamanla çekime sokmaktadır. Günlerin toplu ele alındığı bölümlerdeyse verici farklı dil birimlerinden faydalanmak zorundadır.

“Böyle günler, şehrin lokantalarını dolaşırdı.” (s.143)

“Böyle günler, bir çeşit yemek arardı.” (s.143)

{-DI} ekinin anlamsal görevi, olayın geçmiş zamanda yaşandığını göstermektir. Yukarıda farklılık yaratan durum, {-r} ekinin kullanımıyla ortaya çıkar. Bu ekin

anlamsal işlevi, üstüne geldiği eylemin tekrar edildiğini, yinelendiğini göstermektedir. Önce geçmiş zaman ekiyle olayın zamanı bir derece somutlaştırılır, daha sonra bu olayların süreklilik gösterdiği iletilerek ikinci somutlaştırma yapılır. Öyleyse zamanda somutluğu incelerken birleşik zaman eklerine ayrıca parantez açmak gerekmektedir. Bu konu bir sonraki üst başlıkta, geçmişe dönüşlerin ele alındığı bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Anlatının çoğu bölümünde günlerin ayrı ayrı iletilmesi alıcının zamana daima hâkim olmasını sağlamaktadır. Son bölümlerdeyse bu düzenin yer yer bozulduğu görülür. Daha önce günlerin toplu olarak ele alındığı görülse de bu defa durum daha farklıdır. Günler toplu olarak hızlı bir şekilde anlatılırken verici, zamanla ilgili bilgilendirme yapmadan aniden belirli bir güne geçiş yapar. Bu günden sonra günler sistem içinde devam etse de alıcı zamanla ilgili yeterince bilgilendirilmez ve olaylar çok daha soyut bir zamanda ilerlemeye devam eder.

#### **2.1.4.3. Yeni Gün**

Toplu iletilen günlerin ardından yeni gün başlığının açılması olayların ilerleme hızının yavaşlamasıyla ilgilidir. Zaman somutlaştırılıp yirmi dört saat içindeki çok daha küçük dilimler anlatılmaya başlanır. Her ne kadar bu durum belirli ölçüde somutluk görülmesine neden olsa da bahsedilen günün sistem içindeki yeri somutlaştırılmadığı için büyük oranda belirsizlik sürmektedir.

Yeni gün C'nin berberde geçirdiği yaklaşık yarım saatlik süreyle başlar. Bir erkeğin tıraş olmak için berberde harcadığı ortalama süre bu kadardır. Bu yüzden zamanı somutlaştıran herhangi bir dil birimi olmasa da öğrenilmiş bilgiler alıcıyı bu sonuca götürmektedir.

*"Hava nerdeyse kararacak."* (s.145)

Berberden çıkıldığı anda verici zamanla ilgili ilk bilgilendirmeyi yapar. Havanın kararmaya yakın olması ve güz aylarının başlarında olunması alıcıyı belirli bir zaman dilimini düşünmeye sevk eder. C berberden çıktığında saat yaklaşık altıdır.

C, berberden sonra önce Güler'le buluştukları pastaneye sonra Sadık'la karşılaşır meyhaneye gider. Meyhanede geçirilen sürenin ardından aşağıdaki cümleyle günün hangi diliminde olduklarına dair bir ipucu verilir.

*"Gidip Kemal'i göreceğiz."* (s.150)

*"Bu vakit nerede buluruz onu?"* (s.150)



“Atölyesinde yoktur.” (s.150)

Saatın geç olması da önceki bilgi gibi tamamen somutluk sağlayacak bir bilgi değildir. Yine de her alıcı ister istemez kendi düşüncesinde belirli bir zaman dilimini canlandırır. Bu dilim ortalama bir ifadeyle gece on iki civarı olarak daha somut bir şekilde ifade edilebilir.

#### **2.1.4.4. Son Gün**

Son günün sistem içindeki yeri bilinmez. Alıcının elinde birkaç küçük bilgi vardır. Bunlardan ilki, bahsedilen günün güz aylarının içinde olduğudur. Diğeriyse güz günlerinin başlamasının ardından belirli bir zamanın geçtiği bilindiği için bahsedilen günün, mevsimin ilk günlerinden çok daha sonra geldiğidir.

## **2.2. ART ZAMAN (ARTSÜRÜMSEL ÖYKÜLEME)**

Anlatıcı, içinde bulunduğu zamanı anlatmanın yanı sıra yer yer geçmişte yaşanan olayları da anlatabilmektedir. Art zaman adı verilen bu geriye dönüşler sebebiyle romanda kısa süreli olay, kişi ve zaman değişimleri görülür.

Geçmişte yaşanan bu olayların yaşanma anıyla olayın anlatılma zamanı farklıdır. Arada belirli sürelerin geçmiş olması, vericinin zamanı somutlaştırırken farklı yöntemler uygulamasına neden olur. Bu yüzden geçmişe dönüşler, asıl zamandan farklı bir bölümde ve önemli görülen olayların adıyla başlıklandırılarak ele alındı.

### **2.2.1. Birleşik Zaman Ekleri-Birleşik Çekimli Fiiller**

Anlatıda yer alan geçmiş günlerin zamanları incelenmeden önce birleşik zaman eklerinin somutlaşma sürecindeki yerini görmek, ilerideki başlıklarda olası karışıklığın önüne geçecektir.

Birleşik zaman sözcük öbeği, tüm araştırmacılar tarafından kabul edilmeyen bir terimdir. Bu durumun başlıca sebebiyse bu çekimin içinde bulundurduğu iki farklı zaman ekinden sadece birinin zaman anlamı yüklendiğinin düşünülmesidir. Gürer Gülsevin “*bir hareket bir zamanda gerçekleşir, yani iki farklı zaman içinde gerçekleşemez*” (Gülsevin, 2000: 217) düşüncesiyle M. Ergin (Ergin, 1993: 302) ve T. Gülensoy’un (Gülensoy, 1995: 186) da kullandığı “*fillerin birleşik çekimi*” terimini örnek göstermektedir.

Birleşik zaman eklerinin somutlaşma sürecine etkisini görebilmek için fiillerin birleşik çekimleri incelenerek iki farklı zaman ekinin somutlaşma sürecine katkısının olup olmadığı değerlendirildi.

Fiillerin birleşik çekimi sırasında her zaman eki birbirinin üstüne gelemez. Bu nedenle sınırlı sayıda birleşik zaman eki mevcuttur. Ayrıca romanda kullanılmayan yapılar da incelemeye dâhil edilmemiştir. Bu nedenle kalan ekler ayrı başlıklar altında ele alınarak somutlaşma aşamasındaki yerleri ayrı ayrı incelendi.

### 2.2.1.1. {-mİştI}

“*Bu yapıda çekimlenmiş fiil kipleri kaynaklarda belirsiz geçmişin öyküsü (Bozkurt 2000:75), belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi (Barın ve Demir, 2008:162), duyulan geçmiş zaman kipinin hikâyesi (Korkmaz, 2003:733), -miş’li geçmişin hikâyesi (Bilgegil, 1963: 272) gibi adlarla incelenir.*” (Dolunay, 2012: 50) Ancak bu yapıyla kurulan cümlelerde söylenmek istenen her zaman eylemin gerçekleştiğinin başkası tarafından duyulduğu ya da görüldüğü değildir.

Tek başına ele alındığında üzerine geldiği eyleme şahit olamama anlamı katan {-mİş} eki, birleşik zaman oluşturduğunda bu özelliğini kaybetmektedir.

“*Üç hafta önce yüzünden sargıyı çıkardığı gün Sami resmini yapmak istemişti.*” (s.15)

Vericinin, eserin çok büyük bölümünde olayları görülen (bilinen) geçmiş zaman eki {-DI} ile anlattığı görülür. Bu yapının kullanıldığı bölümler yakın zamanı anlatan dönemlerdir. Verici olaylara hâkim olduğu için olaylar yaşanır yaşanmaz bunları alıcıya iletir. Bunu yaparken de {-DI} ekini basit zamanda kullanır. Yakın geçmiş bu şekilde alıcıya iletilirken uzak geçmişin de aynı biçimde iletilmesi mümkün değildir.

Yukarıdaki cümlenin eylemi birleşik zaman yerine basit zamanla bitirildiğinde cümlenin anlamında bir değişiklik görülmez.

“*Üç hafta önce yüzünden sargıyı çıkardığı gün Sami resmini yapmak istemişti.*

“*Üç hafta önce yüzünden sargıyı çıkardığı gün Sami resmini yapmak istedi.*

Bu durumda farklılığı yaratan nokta bağlam olmaktadır. Zaten görülen geçmiş zaman kullanılarak anlatılan olayların hemen ardından daha uzakta yaşanan bir olayı anlatmaya geçebilmek için sadece zaman zarfları ya da zaman bildiren sözcükleri kullanmak yeterli olmaz. Aynı zamanda kullanılan zaman eki değişmelidir. {-mİştI} eki, hem olayın geçmiş zamanda yaşandığını hem de olaya şahit olunduğunu gösterir.

Bu yüzden yakın geçmişin anlatıldığı bölümlerin ardından uzak geçmişe geçildiğini bu birleşik ek gösterir.

“mİş eki birleşik yapıda zaman anlamına sahip değildir. Vakanın gerçek zamanı cümlede mutlaka öbür öğeler tarafından verilir.”(Benzer, 2012: 136)Ahmet Benzer’in birleşik yapıdaki bu eke bakış açısı, alıntıdaki gibiyken bu durum zamanın somutluğu düşünüldüğünde farklı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. {-mİştI} yapısı net bir şekilde yakın geçmişin düşünülmesini engeller. Basit yapıda {-DI} eki kullanıldığında tüm geçmiş zaman ifade edilir. Birleşik yapıdaysa sadece uzak geçmişten bahsedildiği görülür. Olay yaşandıktan kısa bir süre sonra, gerçekleşen olayın zamanı ifade edilirken eylem, {-mİştI} ekiyle çekime girmez. Dolayısıyla somutluk açısından bu iki ekin aynı seviyede olmadığı ortadadır. Birleşik yapıya asıl zaman anlamını katan ekin, ikinci ek olan {-DI} olduğu herkesçe kabul edilen bir bilgidir. Bu yüzden basit ve birleşik yapıda farkı yaratan ek {-mİş}’tır. Bu durumda, iki yapı arasındaki zamansal farkın, {-mİş} ekinin bu yapıda yüklendiği zaman anlamından doğduğu görülür.

### 2.2.1.2. {-yordu}

Bu dil birimi, geleneksel dilbilgisinde şimdiki zamanın hikâyesi şeklinde adlandırılır. Ancak açıkça görüldüğü üzere bu ekle çekimlenen eylem, geçmiş zamanda gerçekleşmeye başlamaktadır.

Tıpkı {-mİşDI}’da olduğu gibi burada da asıl zamanı ve eyleme şahit olunduğu anlamını veren ek, {-DI}’dır. Bu durumda birleşik yapıda {-DI}’nın anlamsal görevinin belli olduğu görülür. Dolayısıyla basit yapıda kullanılan {-DI}’lı geçmiş zamanla birleşik yapıdaki {-yordu} arasındaki anlamsal fark, {-yor} ekinin üstlendiği anlamsal görevi ortaya koyar. Eklerin bilinen bu işlevlerinin yanı sıra, birleşmeleriyle oluşan yeni işlev göz önüne alındığında somutlaşma sürecine etkisi görülecektir.

“Canının yemek istemediği günler oluyordu.” (s.143)

Canının yemek istemediği günler oldu.

İlk cümlede geçmişte, devam eden bir durumdan bahsedildiği görülür. Kişinin canının yemek istememe durumu bir kereye mahsus değildir. Belirli bir süre içinde tekrarlandığı anlaşılır. Bu süre metin içinde dil içi ve dil dışı göndermelerle daha fazla somutlaştırılır. İkinci cümledeyse bu durumun devam ettiğinden bahsedilemez. Her ne kadar *gün* sözcüğünün üzerine aldığı çokluk eki bahsedilen günlerin birden fazla olduğunu gösterse de devam eden bir hareketlilikten bahsedilemez. İlk cümlede {-yor}

ekinin cümleye kattığı bir süreklilikten bahsedilirken ikinci cümlede çokluk ekinin sebep olduğu bir tekrardan bahsedilir. Dolayısıyla çokluk eki düşünülmeden basit yapıda çekimlenen eyleme ve birleşik yapıda çekimlenen eyleme bakıldığında {-yor} ekinin üstlendiği süreklilik, belirli süre içinde devam etme ya da hareketlilik anlamı görülmektedir.

{-yordu} eki incelenirken ekin eyleme kattığı devamlılık anlamının iki farklı duruma yol açtığı görülür. Bazı cümlelerde bu ekle çekimlenen eylemin belirli bir geçmişte başlayıp geçmişte sonra erdiği görülürken bazı cümlelerde bu eylemin bitip bitmediği belirsizdir. Bu yüzden devam ettiği varsayılabilir.

*“Canının yemek istemediği günler oluyordu.” (s.143)*

Yukarıdaki cümlede eylemin geçmişte başlayıp sona erdiği görülür. Bu sonuca ulaşırken alıcı bağlamdan faydalanır. Cümle içinde verilen bilgilerle eylemin sona erip ermediği sonucuna ulaşılamaz.

*“Biliyordu.” (s.155)*

*“Anlamazlardı.” (s.155)*

Üstte verilen örnekteyse eylemin devam etmediğini söylemek mümkün değildir. Geçmişte başlamış olan bil- eylemi sona ermez.

{-yordu}'nun, zamanın somutluğu üzerinde etkisi incelendiğinde basit zaman ekleri ve birleşik zaman ekleriyle çekimlenen eylemlere tekrar dikkat çekmek gerekir. Basit zaman ekiyle (-DI) çekimlenen eylemin geçmişte belirli bir noktayı işaret ettiği bilinmektedir. Birleşik zaman ekinin kullanımındaysa (-yordu) zaman konusunda farklı veriler ortaya çıkar. Her iki durumda da herhangi bir zarf ya da sözcüğün cümleye kattığı anlam göz önüne alınmamalı ki sadece eklerin somutluğa etkisi görülebilsin. Bir tarafta geçmişte yeri belirsiz bir noktadan bahsedilir. Diğer tarafta ekin henüz bitmemiş bir eylemi karşılama ihtimali söz konusudur.

*“Yirmi adım kadar önünde, arkasına bakmadan yürüyordu.” (s.154)*

Yirmi adım kadar önünde, arkasına bakmadan yürüdü.

{-yordu}'nun eyleme henüz bitmemişlik anlamı verebilmesi için bağlam, zaman zarfları, dil dışı göndermeler, zamanla ilgili sözcük ya da sözcük öbeklerinden en az birine ihtiyacı vardır. Geçmişte yeri bilinmeyen bir çizgiyle yeri bilinmeyen bir noktanın somutluk açısından herhangi bir farkı olamaz. Dolayısıyla zamanın somutluğu

incelenirken {-mİşDI}'nın aksine {-yordu} somutluk açısından bir ilerleme sağlamamaktadır.

### 2.2.1.3. {-(A)rdI}

Geleneksel dilbilgisinde geniş zamanın hikâyesi olarak adlandırılır. Geniş zaman, geçmiş ve gelecek zamanı içine alan bir dilimken bu ek sadece geçmişte yaşanan olayları ifade eder.

Bir bütün olarak ele alındığında bu yapı üzerine geldiği eyleme beş farklı anlamsal görevle bağlanır.

1. Eylemin geçmişte gerçekleştiğini gösterir.
2. Eylemin bilinen, belirli bir geçmişte gerçekleştiğini gösterir.
3. Eylemin geçmişte bir kere gerçekleşmediğini, en az bir defa daha tekrarlandığını gösterir.
4. Eylem, tekrarlanmış olsa da gerçekleşen eylemin başlayıp sona erdiğini gösterir.
5. Eylemin yakın geçmişte gerçekleşmediğini gösterir.

Olayın geçmişte belirli sürede gerçekleşmesi nedeniyle {-yordu}'yla bu ek arasında benzerlik vardır. Ancak bu iki ekin arasındaki keskin farklar, bu eklerin zamanın somutlaşma sürecinde farklı seviyede olduklarını gösterir.

{-yordu}, eylemin geçmişte başlayıp bir süre devam ettiğini gösterir. {-(A)rdI}'yla çekimlenen eylemse başlayıp sona ermiştir. Bir süre devam eden, eylemin ilerleyişi değil, eylemin tekrar gerçekleşme durumudur.

İki birleşik yapı arasındaki bir diğer fark da gösterdikleri zamanlardır. {-(A)rdı}, üzerine gelen eylemin uzak geçmişte yaşandığını ifade eder.

“*Sinemaya doğru yürüyordu.*” cümlesinde başlayan fakat devam edip etmediği belirsiz bir durum söz konusudur. Dil içi ya da dil dışı göndermelerden yardım almadan bu belirsizlik ortadan kaldırılamaz. Bu yüzden yakın geçmişten bahsedilme olasılığı da devam etmektedir.

“Topluluk karşısında konuşma yapmaktan çekinirdi.” cümlesinde geçmişte yaşanan eylemin sona erdiği görülür. Bu defa devam etme olasılığı olan, bu eylemin tekrar gerçekleşme durumudur. Olay belirli bir zamanda başlamış ve sona ermiştir. Bu yüzden bu yapının kullanımı, alıcıyı yakın geçmişten uzak tutmaktadır. Böylelikle eylemin zamanının soyutluğu bir derece giderilmektedir.

## 2.2.2. Anlatıda Önemli Görülen Geriye Dönüşler

### 2.2.2.1. İki Terzi ve C

“...döndüğüm yan sokakta –o geceki sokaktı bu- bir yaralı kendine güven duygusuyla ağırlaşmış olarak geldi.” (s.9)

“Bir ay önce biri siyah bıyıklı iki terziden -niye terzi, bilmiyorum- dayak yediğim gece de aynı sebepten aynı sokağa dönmüştüm.” (s.9)

Yukarıdaki ilk cümle asıl zamanın içinde yaşanan olayları içermektedir. Anlatının ilk gününde yaşananlar alıcıya iletilirken ara cümle verilerek geçmiş gönderme yapılır. İkinci cümleyle beraber eksik tekrar yöntemiyle ön gönderim yapılan gecenin hikâyesi anlatılmaya başlanır.

Birleşik yapıları incelerken görüldüğü üzere {-mİştI} yapısının kullanılma nedenlerinden biri, kendinden önceki cümlede yüklem {–DI} ekiyle çekimlenmiş olmasıdır. Farklı bir zaman ekine ihtiyaç duyulmasının sebebi, geçmişte daha uzak bir dönemin hikâye edilmeye başlanmasıdır.

*geldi* – asıl zaman

*dönmüştüm* – art zaman

Bu durum, art zamanda bahsedilen olayların zamanıyla ilgili ilk somutlaşma hareketini gösterir. Olayların geçmiş zamanda yaşandığı bilgisine ek olarak yakın geçmişte yaşanmadığı bilgisi de iletilir. Böylece somutlaşma yolunda iki adım birden atılır.

Uzak geçmişte yaşanan bu olayın zamanıyla ilgili ikinci bilgiye ilk cümledeki ara cümle yardımıyla vericiye iletilir. Zamanı somutlaştıran bir başka yöntem, zaman bildiren sözcüklerin kullanımınıdır. Cümlede, bahsedilen günün daha somut bir dilimini bildiren *gece* sözcüğüne yer verilir. Böylece somutlaşma yolunda üçüncü adım atılmış olunur.

*Bir ay önce* sözcük öbeği, cümledeki iş, hareket veya oluşun zaman çizelgesinde belirli bir noktadan bir ay daha önce meydana geldiğini bildirir. Bu durumda asıl zaman ve art zaman arasında bir aylık bir süre olduğu görülür.

asıl zaman = anlatının ilk günü = terzilerle karşılaşılan günden bir ay sonrası

Yukarıdaki denklik aracılığıyla zamanın somutlaşmasına katkı sağlayan bir başka unsur örneklenmektedir. Zaman ekleri, zaman bildiren sözcük ve sözcük

öbeklerinin yanında cümleler arası anlam bağı da soyutluğun giderilmesinde önemli bir adımdır. Böylelikle somutlaşma yolunda dördüncü adım atılmış olunur.

Daha önce asıl zamanın incelendiği bölümlerde anlatının ilk günüyle ilgili ulaşılan her bilgi, somutlaşmayı bir seviye daha ileri taşımaktadır.

#### 2.2.2.2. *Zehra Teyze*

Zehra teyze, C'nin çocukluğunun sembolüdür. Aradığı huzuru uzun zaman önce Zehra teyzesinin kollarında bulduğu için verici, zaman zaman C'nin geçmişine dönerek bu kollarda huzur bulmasına yardımcı olur.

*“Şaşı kadın karmaşık yollardan bana Zehra teyzemi getiriyordu.”* (s.10)

*“Dizinde yatarken yalnız benim bildiğim kokuyla, kimi duran kimi kıpırdayan dudaklarına bakardım.”* (s.10)

{-yordu} birimi tek başına ele alındığında üzerine geldiği eylemin geçmişte gerçekleştiği bilgisini vermektedir. Bu durumda Zehra teyzeyle ilgili ilk somutlaşma bu ek aracılığıyla sağlanır.

Verilen ilk cümlenin eyleminin akla ilk gelen anlam dışında kullanıldığı görülmektedir. Bağlamdan elde edilen bilgilerle *getir-* eyleminin *hatırlat-* anlamında kullanıldığı anlaşılır. Bir olayı ya da bir kişiyi hatırlatmak için o kişi ya da olayla daha önce karşılaşılması gerekmektedir. Dolayısıyla vericinin bu sözcüğü seçme nedeni, Zehra teyzenin geçmişte kalan biri olduğu bilgisini alıcıya tekrar hissettirmektir.

İkinci cümledeyse soyutluk sadece ekler aracılığıyla giderilmeye devam edilir. {-(A)rdI} ekinin uzak geçmişi ifade etmesi daha önce ulaşılan bir bilgidir. Verici bu eki kullanarak alıcıyı yakın geçmişten uzaklaştırır. Böylece somutlaşma aşaması ilerlemeye devam eder.

*“Pek küçükken yanaklarımı öpmeye yaklaşan adamın kara bıyıklarından ...”*  
(s.120)

*“O, beni yatırır.”* (s.121)

*“O, beni öperdi.”* (s.121)

Bu defa zamanda somutlaşma aşamasına devam etmek için zarf tümlecinden faydalanılır. Bir sıfat tamlamasının (*pek küçük*) zarf tümleci olarak görev alabilmesi için izlemesi gereken bir yol vardır. Önce bu tamlama ad görevini alarak ad işletimine girmeye hazır duruma gelir. Daha sonra ad görevinde kullanılan bu sözcük grubu, zaman anlamı yükleyecek bir ekle çekime girer. Yukarıdaki örnekte bu ek {-ken}'dir.

Bu ekin anlamsal işlevi, üzerine geldiği ad ya da eylemin zamanıyla ilgili denklik kurmaktır. Burada denklik kurulan zaman, kişinin küçüklüğüdür. Zehra teyzenin bahsedilen eylemleri gerçekleştirme zamanı, C'nin küçük olduğu zamana denktir. Kurulan bu paralellik, onun C üzerinde etkili olduğu dönemin bir derece daha somutlaşmasını sağlar.

“*Annem, ben bir yaşındayken ölmüş.*” (s.121)

“*Beni Zehra teyzem büyüttü.*” (s.121)

Yukarıda daha önce görüldüğü gibi {-ken} ekiyle çekimlenerek oluşan bir zarf tümlecinin ortaya koyduğu zamanla belirli bir alt sınır çizilmektedir. Daha sonra cümleler arası anlam bağı, bu alt sınırın ne için ortaya konduğunu gösterir.

İlk cümleden elde edilen bilgi, C'nin bir yaşından itibaren annesiz yaşamak zorunda kaldığıdır. İkinci cümlede, C'yi büyüten kişinin Zehra teyze olduğu bilgisine ulaşılır. Bu iki cümle arasındaki anlam bağı göstermektedir ki Zehra teyze, C'yi bir yaşından itibaren büyötmeye başlar.

Küçük olmak geniş bir zaman dilimini kapsar. Hem küçük olup hem bir yaşından büyük olmaksda daha dar bir dilimi kapsar. Böylece Zehra teyze ve C'nin birlikte yaşadığı zaman gittikçe somutlaşmaya devam etmektedir.

“*İlkokulu bitirdiğim yaz, bir gün odada dergi okurken kapı çalındı.*” (s.121)

“*Güzün beni yatılı okula verdiler.*” (s.122)

“*Bir ay sonra teyzem öldü.*” (s.122)

Bağlamdan edinilen bilgiye göre Zehra teyze kardeşinin ölümünden sonra C'yle birlikte yaşamaya başlar. Bu bilginin üzerine yukarıda elde edilen bilgiler eklenince Zehra teyze ve C'nin birlikte olduğu zaman daha net ortaya çıkmaktadır.

Anlatıda olayların geçtiği dönem 1950'li yıllardır. Ayrıca C yirmi yedi- yirmi sekiz yaşlarındadır. Okula başlama yaşı ortalama yedi olduğu için C'nin ilkokulda eğitim aldığı dönem 1930'lu yıllardır. Bu dönemin eğitim sistemi düşünüldüğünde C'nin, ilkokulu bitirmek için beş yıl okuması gerektiği görülür. Dolayısıyla C'nin, ilkokulu bitirdiğinde on iki yaşında olduğu sonucuna ulaşılır. Bağlam aracılığıyla ilkokulun bitmesiyle C'nin, teyzesinden ayrılması arasında bağlantı olduğu bilgisine ulaşılır.

İlkokul bittikten yaklaşık üç ay sonrası = C ve teyzesinin bağıının koptuğu dönem



Daha önce C'nin, bir yaşından itibaren teyzesiyle birlikte yaşadığı bilinmekteydi. Bu alt sınırın üzerine son elde edilen bilgiyle bir üst sınır ekleyerek bu zaman dilimini ortaya koymak mümkündür. C, bir yaşından itibaren on ikinci yaşının güz aylarına kadar teyzesiyle birlikte yaşar.

### 2.2.2.3. *Ayşe, Selim ve C'nin Karşılaşması*

Ayşe'nin C üzerindeki etkisi anlatı boyunca görülmektedir. Bu yüzden bu çifti ayıran olayın zamanı da alıcı için aynı derecede önemlidir.

Bu karşılaşmayla ilgili ilk bilgi, olayın anlatının asıl zamanından daha önce meydana geldiğini gösterir.

*"Ayrıldık." (s.19)*

*"Başkasıyla gördüm yolda." (s.19)*

Verilen ilk bilgilerde zaman eki dışında herhangi bir bilgi yer almaz. Ulaşılan sonuç olay zamanının anlatının asıl zamanından önce gerçekleştiğidir. –DI olayın geçmiş zamanda yaşandığını gösterirken anlatının başından itibaren C'nin başından yukarıdaki gibi bir olayın geçmemiş olması, olayın anlatının başlangıç gününden daha önce yaşandığını gösterir.

*"Boşu almaya gelen garsondan bir çay daha istedi." (s.23)*

*"En kötüsü bir haftadır çalışmamaktı." (s.23)*

*"Her gün öğleye doğru atölyesine girip sehpaye bakıyordu." (s.23)*

*"Çalışma gücü yitikti." (s.23)*

*"Kendini sedire atıyordu." (s.23)*

*"Son haftaya değin kendi etinin gürültüsünü bu kadar açık hiç hissetmemişti." (s.23)*

Yukarıdaki cümleler, Ayşe ve Selim yan yana yürürken C'nin onlarla karşılaşmasının hikâyesinin anlatıldığı bölümün hemen ardından alıcıya iletilmektedir. Bu yüzden ikinci cümledeki zaman zarfının (*bir haftadır*) o güne ışık tuttuğu söylenebilir. Görüldüğü üzere cümlede verilen zaman, Ayşe'nin çalışmayı bıraktığı zamandır. Ancak cümleler arası anlam bağı düşünüldüğünde Ayşe'nin çalışmama nedeni, ilişkiyi bitiren karşılaşma olarak görülebilmektedir. Her şeye rağmen bir hafta önceki olay somut olarak açıklanmadığı için bu bilgiler alıcıyı kesin olarak aydınlatmaz. Verici bu durumu gidermek için üç cümle sonra tekrar bir hafta öncesine atıfta bulunur. Bu defa verilen bilgide Ayşe'nin sorununun başka bir olaydan meydana gelebileceği

görülür. Böylece ilişkiyi bitiren karşılaşmanın, yukarıdaki cümlelerin konuşma zamanından bir hafta önce gerçekleştiği öğrenilir.

Daha önce elde edilen bilgilere göre yukarıdaki konuşmanın gerçekleştiği zaman anlatının üçüncü günüdür. Bu bilgi sayesinde kurulan denklikler somutlaşma yolunda atılan adımlardır.

Ayşe, Selim ve C'nin karşılaştığı gün = anlatının ilk gününden dört gün öncesi



### 3. MEKÂNIN SOMUTLAŞMA SÜRECİ

Romanlarda mekân türleri değerlendirilirken genellikle açık ya da kapalı olarak sınıflandırılır. “*Açık mekânlar (ülke, bölge, deniz, şehir, dağ, park vs.) vaka parçalarının yaşandığı diğer mekânları kapsayıcı özelliğe sahiptir. Kapalı mekânlar (ev, oda, hastane, fabrika vs.) bazı şahısların içinde yaşadıkları, diğer şahısların giremedikleri, kapsanan mekânlardır.*” (Narlı, 2002: 100) Bu sıfatların dışında, mekânlar iç ve dış mekân, dar ve geniş mekân gibi adlarla sınıflandırılabilir.

Bir romanda tek bir yerden bahsetmek neredeyse olanaksızdır. Olayların akışına göre farklı mekânlara geçiş yapılır. Bu geçişin sebebi vericinin isteğine göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Bazen durağanlıktan kurtulmak için yer değişikliği yapılırken bazen bu değişikliğin sebebi, bir kahramanın yaşam tarzını ya da iç dünyasını yansıtmak olabilmektedir. Kimi zaman mekândan, kişilerden ya da olaylardan bir kaçış bu değişime neden olurken kimi zaman eski günlere duyulan özlem, değişimin kapısını açar.

Yukarıda bahsedilen herhangi bir nedenden yapılan değişim, vericiyi yeni mekânla ilgili bilgi verme sonucuna götürür. İletilen her bilgi, alıcının hayal dünyasındaki mekâna yeni sınırlamalar getirmektedir. Bu bilgiler ışığında orası, diğer mekânlardan ayırt edilmektedir. Bu ayrımı, bahsedilen yerin adım adım daha somut hâle geldiğini gösterir. Öyle ki bazen bir mekâna geri dönüş yapılmak istendiğinde orayla ilgili verilebilecek bir ipucu dahi verici için yeterli olacaktır. Alıcının ayırt edici bu ipucunu kullanarak çıkarım yapabilmesi, soyut bir mekânın somutlaşma aşamasında ilerlemiş olduğunun ispatıdır.

Mekânın, metin düzeyinde somutlaşma sürecindeki yerine geçmeden adlarda tanımlılık konusuna dikkat çekilmelidir. Bu konu, genel olarak dil birimlerinin somutlaşma sürecine etki etse de mekânla ilgili bölümlerde direkt olarak önem arz ettiği için bu bölümde değerlendirilmektedir.

Soyut ve somut ayrımı yapılırken tanımlılık, belirlilik seviyeleri üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla adlarda tanımlılık ve somutlaşma süreci arasında bağlantı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tanımlanan ya da belirlenen ad, diğerlerinden ayırt edileceği için somutlaşma sürecinde en az bir basamak ilerlemektedir.

Kerime Üstünova’ya göre “*ad değerindeki bir dil birimini belirli kalma işlevi, çeşitli yollarla giderilebilir. Belirtme durumu, tamlayan durumu, iyelik ekleri, sıfat*

türeten çeşitli durum ekleri, sıfatlar ve zamirler, belirli-tanımlı kılma işlevinde yararlandığımız dil birimlerinden bazılarıdır.” (Üstünova, 2007: 1179) Yukarıdaki yolların her biri yardım alınan kaynakta tek tek açıklanmaktadır. Bu yolların ya da daha fazlasının mekânın somutlaşma sürecine katkısı görüldüğünde metin üzerinden inceleme yoluna gidilecektir.

Romanda olay, mekân ve zaman arasında paralellik görülür. Bir önceki bölümde zamanın somutlaşma süreci anlatılırken metin, belirli bölümlere ayrıldı. Ayrılan bölümlerde zamanla birlikte yer de değişmektedir. Aynı zamanda bu bölümler nedeniyle incelemeler daha düzenli ve anlaşılır bir şekilde iletilebilmektedir. Mekânın somutlaşma süreci de bu paralellik ve yukarıdaki amaç doğrultusunda zamanın somutlaşmasında olduğu gibi süreçlere ayrılarak incelenmektedir.

### **3.1. MEKÂNIN METİN DÜZEYİNDE İNCELENMESİ**

#### **3.1.1. Kış**

##### **3.1.1.1. İlk Gün**

“Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi”  
(s.9)

İlk cümleyle birlikte alıcı mekânla ilgili çıkarımlar yapma imkânına sahip olur. Bu bilgiler ışığında olayın geçtiği yer daha belirgin hâle getirilir ve somutlaşma başlar.

Her ne kadar *kaldırımlardan taşan kalabalık* sözcük öbeği, alıcıda dış mekân tasviri oluştursa da bağlama bakıldığında üçüncü cümleyle beraber olayın geçtiği yerin iç mekân olduğu anlaşılmaktadır.

“İçimdeki sıkıntı eridi” (s.9)

“Bu sıkıntı garsonun yüzündendi” (s.9)

*Garson*, sözlüksel dil birimidir. Sözcük, TDK sözlüğünde *lokanta*, *pastane*, *kahvehane* vb. yerlerde müşterilere hizmet eden kimse olarak tanımlanır. Bu bilgiye sahip olan alıcı, dil dışı göndergeler aracılığıyla *lokanta*, *pastane* ya da *kahvehane* gibi yerler tahayyül edecektir. Böylelikle, mekân hakkındaki belirsizlik yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlar ve soyuttan somuta geçiş sürecinde ilerleme görülür.

“Çevreme ilgiyle baktım” (s.9)

“Kadınlar yeni boyanmışlardı” (s.9)

Daha önceki bilgiler ışığında, yerin *lokanta*, *pastane*, *kahvehane* gibi bir iç mekân olduğu çıkarımı yapılmıştı. Yeni cümleler aracılığıyla verilen yeni bilgiler göz önüne alındığında, mekânın hem erkekler hem de kadınların kullandığı ortak bir yer olduğu anlaşılır. Bu bilgi tabii ki mekânın tamamen somutlaşmasını sağlamayacaktır. Ancak alıcının *kahvehane* gibi sadece erkekler tarafından kullanılan bir mekânı seçenekler arasından silmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla, bu bilginin de somutlaşma aşamasına katkı sağladığını söylemek, yanlış olmaz.

“*Bir haftadır bana akşam yemeklerini aynı lokantada yedirten düşünceydi bu*”  
(s.11)

Yukarıdaki cümle, olayın yaşandığı yerin kesin olarak belirlenmesini sağlar. Yazar, anlatıcı aracılığıyla mekân hakkındaki belirsizliğe son vermektedir. Anlatıcı, olayların geçtiği yerin bir *lokanta* olduğunu söyleyerek somutlaşma sürecine doğrudan katkı sağlar. Lokantayla ilgili verilen her bilgi, onu diğerlerinden ayırt edecektir. İleride bu bilgilerden herhangi birinin kullanımı, mekânla ilgili sonuçlara ulaşılmasına katkı sağlar.

Lokantada geçen zamanın ardından olaylar dışarıya açılır. Metinde dış mekânların genellikle sokak, cadde, mahalle sözcükleriyle ya da bu; sokak, cadde, mahallelerin özel adlarıyla belirtildiği görülmektedir. Karşılaşılan ilk dış mekân da bir sokaktır.

“*O geceki sokaktı bu.*” (s.9)

*Sokak* adı, bir olayın yerini somutlaştıran unsurlardan biridir. Anlamı itibariyle alıcının hayal ettiği dünyaya bazı sınırlandırmalar getirir. Bu nedenle bu adın verilmesi başlı başına bir somutlaşma göstergesidir. Nitekim bir sokağı diğerlerinden ayırt etmek için farklı bilgilere ihtiyaç duyulur. Bu ihtiyaç, alıcıların yaşamına ve bilgisine göre değişeceğinden herkes için tamamen somutlaşmanın sağlanması imkânsıza yakın bir ihtimaldir. Bu nedenle verici ortaya koyduğu kurmaca dünyada bu tarz unsurları birbirinden ayırmak için farklı yollar kullanır. Böylelikle alıcı o sokağı diğerlerinden ayırt edebilir ve metin düzeyinde somutluk sağlanır.

Sıfat görevinde kullanılan sözcük ya da sözcük öbekleri, adları tanımlı kılmada görevli dil birimlerindedir. Yukarıda *sokak* adının diğerlerinden ayrılmasını sağlayan etken, tamlayan durumundaki *o gece-ki* sözcük öbeğidir. Sözcük öbeğinin tamlayan durumuna geçmeden önceki hâli incelendiğinde bir başka sıfat tamlamasıyla karşılaşılar

(o gece). Her ne kadar işaret edilen yöne, bağlam aracılığıyla ulaşılsa da daha öncesinde bir ayırım yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla *gece* sözcüğü somutlaşma aşamasına dâhil olsa bile asıl ayırt edici bilgiler, bağlam üzerinden ulaşılan sonuçlar aracılığıyla elde edilir.

*Sokak* sözcüğünü, somutlaştırabilmek için önce bahsedilen *geceyi* açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. O *geceyi* ayırt edebilmek içinse *o* göstereninin gösterilenini gün yüzüne çıkarmak gerekir.

“Bir ay önce biri siyah bıyıklı iki terziden –niye terzi? Bilmiyorum- dayak yediğim *gece de aynı sebepten aynı sokağa dönmüştüm.*” (s.9)

Yukarıdaki cümleyle birlikte, sıfat görevinde kullanılan *o* sözcüğünün gösterileni ortaya çıkar.

*o gece* = C'nin terzilerden dayak yediği gece

*o geceki sokak* = C'nin terzilerden dayak yediği gece döndüğü sokak

Alıcı tarafından *sokak* hayal edilirken herkes tarafından ortak olarak ele alınacak iki nokta vardır. Öncelikle herkes, sokağı hayal ederken karanlık bir görüntü çizmek durumundadır. Daha sonra, *terziler* sözcüğü nedeniyle en az iki kişi tarafından dayak yiyen bir kişi hayal edilecektir. Bunun dışında sokakla ilgili elde edilen her bilgi, mekânı bir derece daha somutlaştıracaktır.

“*Beyoğlu*’ndaki terzi dükkânlarını dolaşmışım.” (s.10)

Yer adları, somutlaşma sürecindeki en önemli unsurlardandır. Bahsedilen dünya, kurmaca olsa da verici, metinde gerçek dünyayla paralellik gösteren bilgileri kullanmaktadır. *Beyoğlu* özel adı, alıcıların çok büyük bir kısmı tarafından olayların geçtiği ilin belirlenmesini sağlamaktadır. Burada dil dışı göndergelerin somutlaşma sürecine etkisi görülür. *Beyoğlu*, İstanbul ilinde bulunan bir semt adıdır. Böylelikle hem daha önce bahsedilen *sokak* bir derece somutlaşır hem de metnin neredeyse tamamında mekânın somutlaşmasına fayda sağlayacak bir bilgiye ulaşılır. C'nin terzileri *Beyoğlu*’nda araması, dayak yediği sokağın oralarda olduğunun göstergesidir. Bu bilgi, bahsi geçen sokağa ait bilgilere eklenecek ve cümlelerarası anlam bağı nedeniyle elde edilebilecek olası sonuçlar için kullanılacaktır.

Bir olayın geçtiği yerin tamamen somutlaşmasına olanak sağlamak için öncelikle ülke adı, il adı, ilçe adı, semt adı, mahalle adı, cadde adı, sokak adı gibi net bilgilerin alıcıya iletilmesi gerekmektedir. Bu bilgiler sayesinde orası, diğerlerinden ayırt edilerek

alıcının gözünde daha net hayal edilebilir. Yukarıdaki bilgilerin ışığında ulaşılabilecek en somut mekân, *sokaktır*. Daha sonra mekânın iç mekân ya da dış mekân oluşuna göre somutlaştırma için farklı yollar kullanılmaya başlanır. Dış mekân için kaldırım, karşı, köşe, yol, direk, merdiven, yokuş gibi ifadeler kullanılarak somutlaşma süreci devam ettirilir. İç mekân için öncelikle bina adı ve daire adı iletilir. Daha sonra salon, oda, mutfak, yatak, banyo, kanep, dolap, sahne, loca gibi iç mekâna ait göndergeler kullanılarak somutlaşma süreci ilerletilir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında ulaşılan veriler göz önüne alındığında ilk günle ilgili şu noktaya gelinir. Olaylar, İstanbul-Beyoğlu'nda gerçekleşmektedir.

“*Şu kutunun içinde bana piyano çalacak birini bulamıyordum.*” (s.11)

“*Yalnızdım.*” (s.11)

“*Duvarda İkinci Kahvaltısı asılıydı.*” (s.11)

“*Masanın üstünde sigara küllüğü vardı.*” (s.11)

“*Kim koymuş onu kitapların önüne?*” (s.11)

“*Perde indi.*” (s.11)

İlk günün sonuna gelindiğinde yeni bir yerle karşılaşılır. C, lokantada başlayıp sokaklarda devam eden günün ardından evine döner. Masa, küllük, kitaplar, perde, duvardaki tablo ve orada C'nin yalnız olduğu bilgileri, alıcıyı mekânın, C'nin yaşadığı bir ev olduğu sonucuna götürür.

### **3.1.1.2. Yeni Gün**

“*Yataktan, kendi ılıkliğından ayrılmak istemiyor.*” (s.12)

“*Duvarın ortasında Kemal'in Çıplak'ı asılı.*” (s.12)

“*Giyindi.*” (s.13)

“*Çıktı.*” (s.13)

“*Nişantaşı'ndan Maçka'ya tramvayla geldi.*” (s.13)

Yeni gün, C'nin evinde gerçekleşen olaylarla başlamaktadır. Verici, bir yandan olay yerinin C'nin evi olduğunu söylerken diğer yandan bu mekânla ilgili karakteristik bir bilgiyi iletir. Duvarda, *Kemal* adlı birinin yaptığı *Çıplak* adlı bir tablo yer almaktadır. Bu bilgiyle birlikte C'nin evinde alıcının hayal gücüne göre değişebilecek iki farklı tablo bulunmak zorundadır.(İkinci Kahvaltısı adlı başka bir tablonun varlığı da bilinmektedir.) Mekânın hayal edilmesiyle ilgili özgürlük, zaman geçtikçe kısıtlanmaya devam eder. Bu durum, somutlaşma sürecinin ilerlediğinin göstergesidir.

C'nin eviyle ilgili şimdilik son bilgi, evin İstanbul'un içindeki konumudur. *Nişantaşı* adı tek başına, İstanbul'u bilen bir alıcı için çok fazla ipucu iletir. Bilmeyen içinse alıcı tarafından çizilen hayali dünyada belli bir konumun yerini tutmaktadır. Dolayısıyla her iki şekilde somutlaşma sağlandığı görülür. Ancak bilen için somutlaşmanın seviyesi birkaç derece daha yüksek olmaktadır.

*"Bu aydınlık, büyük odada ellerinde paletleri, sehpaaların önünde dikilenler dönüp ona baktılar."* (s.13)

*"Yağlıboya, beziryağı kokusu..."* (s.13)

*"Sadık'tan başka iki kız sekiz erkektiler."* (s.13)

*"On öğrenciden fazla çalıştırmazdı Sadık."* (s.13)

Kısa bir yolculuğun ardından roman için önemli bir başka mekâna geçilir. Romanda birden fazla resim atölyesi bulunmaktadır. Aynı görevde kullanılan iki farklı yeri birbirinden ayırt edebilmek için orasıyla ilgili yeni bilgilere ihtiyaç duyulur. Bu sayede mekân, birkaç derece somutlaşarak diğerinden ayırt edilebilir.

Atölyeler arasındaki farkı yaratacak en önemli bilgi, içinde bulunan kişilerdir. Sadık ve onun öğrencileri, alıcıyı bir atölyeye götürürken Ayşe adı, bir başka atölyeyi işaret etmektedir. Romanda bu mekânlarla ilgili birçok bilgi iletir. Ancak bunların hepsini ele almak yerine orasıyla ilgili ayırt edici bilgileri değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bunlardan bir diğeri de mekânın, içinde bulunduğu semtin adıdır. Bir yeri diğerlerinden ayırt etmek için kullanılan yolların başında özel adlar gelir. Bu yüzden *Maçka* adı, görmezden gelinemeyecek bir ipucudur. Ayrıca özel adların gerçek dünyayla ilişkisi düşünüldüğünde somutlaşma seviyesi çok daha ileri aşamalara taşınabileceği için bu bilgilerin not alınması, faydalı olacaktır.

*"Sandalyelerden birini her zamanki yerine, pencerenin önüne çekip oturdu."* (s.14)

Şu ana kadar bir iç mekân, en fazla binanın bir bölmesine (oda, salon vb.) kadar somutlaştırıldı. Bu aşamadan sonra devreye farklı nesnelere kullanım girer. C'nin romanın belirli bölümlerinde bu atölyeye gelip resim için poz verdiği bilinmektedir. Bu yüzden poz verme ve resminin çizilme eylemleri her seferinde aynı yerde gerçekleşir. Bu yer, Sadık'ın atölyesinde *pencerenin önü*dür. Burada asıl üstünde durulması gereken konu, pencerenin hangi yolla somutlaşma aşamasına katkı sağlayabildiğidir. *Ön* sözcüğü, anlamı itibariyle yer-yön bildirebilmektedir. Her ne kadar sözcük, tek başına



bir anlama sahip olsa da bu görevde kullanılabilmesi için sözcük öbeği içinde yer almalıdır. Yukarıda bu durum, bir ad tamlaması kurularak sağlanmaktadır. Öyleyse, iç mekânlarda nesnelere somutlaşma aşamasında kullanılmasını sağlayan ilk yöntem, bu nesnenin yer-yön anlamı bildiren bir adla oluşturduğu tamlamalardır. Diğer yollar, karşılaştıkça açıklanarak bir tasnife ulaşılmasını sağlayacaktır.

“*Sehpalarının başına döndüler.*” (s.15)

Bu defa verici, oda içindeki bir nesne üzerinden mekânı somutlaştırırken bir tamlamaya ihtiyaç duymaz ve {-A} ekini kullanarak nesneyi işleve sokar. Cümledeki tamlamanın (*sehpaların başı*) amacı nesne üzerinden çok daha somut bir bölümü göstermektir. Bu bölümün somutlaşma aşamasında işlev kazanmasını sağlayan dil birimi, sadece {-A} ekidir. Ek, birçok farklı işlevde alıcının karşısına çıkabilmektedir. Bu cümlede ikincil nesne durumu eki olarak kullanılır ve kişilerin hangi nesneye yöneldiklerini gösterir. Öyleyse nesnelere somutlaşma aşamasında kullanılabilmeleri için izlenen diğer yol, adı yönelme anlamı içeren {-A} ekiyle çekime sokmaktır.

“*Karşı evin penceresindeki kocakarıya bakıyordu.*” (s.15)

“{-DAki}; geldiği ada bir yerde, bir nesnede, bir kimsede olan / bulunan anlamı katan {-DA} ekiyle orada olan / bulunan anlamı katan {-ki} ekinin birleşerek kalıplaşmasından oluşmuş bir ektir.” (Üstünova, 2008: 114) Kerime Üstünova, {-DA} ekinin bir nesnede, bir kimsede olan / bulunan anlamı kattığını söyler. Bu bilgiye farklı açıdan bakıldığında, nesnenin somutlaşma aşamasında işlev kazanmasına olanak sağlandığı görülür.

“*Yüksekkaldırım’ı tırmanıp Tünel’e varınca köşelerinden birinde kitapçı, ötekinde bakkal dükkânı olan sokağı gördü.*” (s.17)

İç mekândaki somutlaşmaların ardından, olaylar dışarıya taşınır. Bu defa bahsi geçen sokakla ilgili birden fazla bilgi verildiği görülür. *Yüksekkaldırım, Tünel, kitapçı, bakkal* ipuçları, alıcıyı özel bir sokağa yönlendirmek içindir. Mekânın önemi, somutlaşma seviyesinin ilerlemesinden bellidir. Verici, metin ilerledikçe yukarıdaki bilgilerle alıcının bu sokağı tekrar hatırlamasını sağlamaktadır.

“*Sinemaya girdiğinde üstü başı az ıslaktı.*” (s.17)

“*Önce yüznumaraya girdi, çıktı.*” (s.17)

“*Salon pek kalabalık değildi.*” (s.17)

“*Paltosunu asıp ortalarda bir koltuğa oturdu.*” (s.17)

“*Perdede dünya haberleri gösteriliyor.*” (s.17)

C'nin bir sonraki durağı, *sinemadır*. Bölümleri nedeniyle bu mekân, ev ya da atölyeden farklı olduğu için somutlaşma aşaması farklı adların yardımıyla sağlanır. Yukarıda bu adlardan *salon, koltuk, perde* ve *yüznumarayla* karşılaşılır. *Yüznumaranın*, halk ağzında kullanılan bir yer adı olduğu bilgisine sahip olmayan okuyucuların, bu sözcük grubunun iletmek istediği mesaja ulaşması mümkün değildir. Vericinin tuvalet yerine *yüznumaray*ı seçmesinin nedeni bilinmese de bu seçimin somutlaşma aşamasına küçük bir engel olduğu düşünülebilir.

“*Birahaneye girince ışıkları yaktılar.*” (s.18)

“*Bu önüne üç ayaklı yüksek iskemleler sıralanmış temiz çinko tezgâhl, küçük yere ilk giren oydu.*” (s.18)

Sinemadan sonra *birahane* adıyla alıcı çok daha farklı bir mekânın içine çekilir. Bu defa mekân içinde somutluğun ilerlemesi için *iskemle, tezgâh, masa* gibi orada yer alan nesnelere kullanılmaktadır. Sinemanın ardından gün, C'nin evinde sona erer.

### 3.1.1.3. *Yeni Gün*

“*Film başlamıştı.*” (s.22)

“*İçeriye yüzlerce insan girdi.*” (s.22)

“*Ya tam o sırada biletini alıp öteki kapıdan içeri girerse...*” (s.22)

Yeni gün, Ayşe'nin başından geçenlerin anlatıldığı bölümdür. *Film, yüzlerce insan, bilet* ve *sıra* ipuçlarını gören alıcı, mekânla ilgili bir sonuca ulaşır. Ayşe, herhangi bir sinemanın herhangi bir bölümündedir.

“*Kocaman camlı kapıdan bekleme yerine baktı.*” (s.23)

“*Masalardan birine oturdu.*” (s.23)

Bahsedilen sinemanın hangisi olduğu söylenmediği için, soyutluğun büyük ölçüde korunduğu görülse de bir yandan mekân içi somutlaşma yapılarak ilerleme kaydedilir. Sinemayla ilgili herhangi bir bilgilendirme yapıldığı takdirde iç mekânla ilgili somutlaşmalar önem arz edecektir. Olaylar uzun bir süre *bekleme* yerindeki *masalardan* birinde yaşanır.

“*Salona girerken garson yediklerinin parasını istedi.*” (s.24)

“*İçerisi karanlıktı.*” (s.24)

“*Film hoşuna gidecek gibi görünüyor.*” (s.24)

*Bekleme yerinden sonra Ayşe, sinemanın diğer bölümlerinden biri olan salona girer. Burada koltuk sırası, numarası ya da yön anlamı içeren birkaç sözcükle (orta, ön, arka, köşe...) ilerleme sağlanabilecekken verici sadece yanında bir erkeğin olduğu bilgisini iletir. Olayların ilerleyişine bakıldığında kişinin yeriyle ilgili en önemli durumun, yanındaki erkek olduğu görülür. Vericinin alıcıda oluşturmak istediği görüntü sadece budur. Bu nedenle somutluk seviyesini ilerletmez. Şimdiye kadar somutlaşma aşamasının ilerlemesi, alıcıyı bilgilendirdiği için metni açıklığa kavuşturmaktaydı. Bu defa kasıtlı olarak bu seviye belirli ölçüde tutulur ve böylece verici, önem verdiği bilgilere vurgu yapılmasını sağlar. Bu sonuç, bizi somutluk seviyesinin ilerletilmesi kadar kasıtlı olarak ilerletilmemesinin de alıcıyı yönlendirmede önemli bir yol olduğu bilgisine ulaştırır.*

*“Paleti, fırçayı bıraktım.” (s.27)*

Kapalı mekânlarda olayların geçtiği yer somutlaştırılırken nesnelere farklı şekillerde kullanıldığı görüldü. Bu defa, yerle ilgili bilgilendirme, mekânı somutlaştıran nesne cümle içinde kullanılmadan yapılır. Yukarıdaki cümle kullanılmadan önce atölye içinde olayların yaşandığı yerle ilgili belirsizlik vardı. *Palet* ve *fırça* sözcükleriyle olayların yaşandığı yerin tuvalin önü olduğu anlaşılır. Alıcının gözünde belirli bir yer düşünülmesini sağlayan nesne tuvaldir. Ancak bu nesneye, dolaylı yoldan ulaşılır.

#### **3.1.1.4. Yeni Gün**

*“Avukat ona yıllık hesabını veriyordu.” (s.28)*

*“Eleni geleceğini haber verdiği zaman canı sıkılmıştı.” (s.28)*

*“...ama şimdi eğleniyor.” (s.28)*

*“Arkasında yastık, bacakları battaniye ile örtülü sedirde uzanıyor.” (s.28)*

C'nin, hastalığından kurtuluşunun anlatıldığı bu günde olayların bir kısmı, C'nin evinde ve sedirde geçmektedir. Tıpkı tuval örneğinde olduğu gibi, mekân dolaylı olarak gösterilir. Olayların yaşandığı bölümlerde ev ya da içinde bulunulan mekânın kime ait olduğuyla ilgili bilgi verilmez. Ancak daha önce C'nin evi somutlaştırılırken elde edilen bilgilerden birinde, evde Eleni adlı bir kadının temizlik yapmakla görevli olduğu öğrenilir. Bu adın (dolayısıyla bu bilginin) evin içinde bulunabilecek birkaç eşyayla (yastık, battaniye, sedir) birlikte düşünülmesi, alıcıyı olayların C'nin evindeki sedirde yaşandığı sonucuna ulaştırır. Alıcı önce genel nesnelere tümevarım yolunu kullanarak

genel bir ev hayal eder. Mekânın somutluk seviyesinin önemi burada devreye girer ve ayırt edici bir bilgi olan Eleni, evin belirlenmesini sağlar.

Günün kalan kısmında C'nin sokaklarda geçirdiği kısa bir zamandan bahsetmek gerekir. Bu zaman içinde bulunulan yerler, daha sonra önemli bir sonuca ulaşılmasını sağlayacaktır.

“*Taksim’de inince kadın yanındaki adamın koluna girdi.*” (s.31)

“*Karşı sıradaki derin localı sinemanın hizasına gelince başını sola çevirdi.*” (s.31)

“*Ağacami’nin önüne varınca, başı açık bir kız duvara tutunup yere tükürdü.*” (s.31)

“*Görünen yanağı sapsarıydı.*” (s.31)

“*Gidip konuşsam...*” (s.31)

“*Gitmedi.*” (s.31)

Metin için önem arz eden olay, yukarıda bahsedilen kızın (B'nin) yaşadıklarıdır. Şimdilik ayrıntıya girmeden sadece kızın bu olayları nerede yaşadığına dikkat edelim. Olaylar, *Taksim*'deki *derin localı* bir *sinemanın* yakınındaki *Ağacami*'nin önünde gerçekleşir ya da gerçekleşmez. Mekânın somutluk seviyesinin incelenmesi, gözden kaçan bir bilgiye ulaşılmasını sağlayacaktır. Bir sonraki günde bu belirsizlik ortadan kaldırılacaktır.

### **3.1.1.5. Yeni Bölüm, Aynı gün ( Bir Önceki Günle Aynı, Kişiler Farklı)**

“*Dört sandalye vardı locada.*” (s.32)

“*Yer gösteren kız cep fenerinin ışığını Erhan’ın bozuk para dolu avucuna tuttu.*” (s.32)

Yeni gün, tümevarım yönteminin mekânın somutlaştırılma sürecinde tesadüfî bir rol üstlenmediğinin ispatıdır. *Sandalye, loca, yer gösteren kız, cep feneri* gibi sözcük ve sözcük öbekleri sinemada yer alan nesne, kişi ya da bölümleri karşılar. Somutlaşma sürecinin sağlıklı ilerlemesi için ihtiyaç duyulan ikinci aşama, sinemayı diğerlerinden ayırt edecek bir bilgidir. Bu bilgiye aşağıdaki cümlelerle ulaşılır.

“*Ağacami’nin duvarı dibine tükürdü.*” (s.34)

“*Kusmaktan korktu.*” (s.34)

“*Taksim demişler buraya.*” (s.34)

Yukarıdaki olaylar, sinemadan çıktıktan hemen sonra gerçekleşir. Dolayısıyla sinemanın bulunduğu yer, *Taksim*'deki *Ağacami*'nin çok yakınıdır. Yer adlarıyla mekân somutlaştırılarak sinema, diğerlerinden ayırt edilir.

Bir önceki bölümde, C'nin yaşadıkları anlatılırken *Taksim*'deki *Ağacami*'nin önünde kusmak üzere duvara yaslanan bir kızdan bahsedilmekteydi. Bu bölümde görülüyor ki bu kız B'dir. Herhangi bir caminin duvarına kusmak üzere olan bir kız, bilgisi alıcıyı bu sonuca götüremez. Ancak mekânın somutlaştırılması, bu soru işaretini ortadan kaldırır.

Daha önce kişiler incelenirken C ve B'nin roman boyunca üç defa karşılaşma ihtimali olduğundan bahsedildi. Bu olasılıklar verici tarafından net bir şekilde ifade edildiği için gözden kaçmamıştı. Bu defa verici, bu bilgiyi mekânın içine gizlemektedir. Mekânın somutlaşma süreci incelenirse iki kişinin bu rastlantısına dikkat etmek oldukça güç olacaktır. Bu yüzden, kurduğu hayali dünyada mekân özelliklerini somutlaştırmadan geçiş yapan alıcılar, aslında önemli olan bu detayı kaçıracaklardır.

#### **3.1.1.6. Yeni gün**

*“Sol ayağını her basamağa atışında paltosunun sol cebindeki şarap şişesi ‘klik’ diye bir ses çıkarıyordu.” (s.35)*

*“Üçüncü katta kimse yoktu.” (s.35)*

*“Dördüncü kat da öyle.” (s.36)*

*“Klik!” (s.36)*

*“Klik!” (s.36)*

*“Atölye'nin kapısını pabucunun burnuyla çaldı.” (s.36)*

*Kat* sözcüğü, anlamı nedeniyle bir binayı işaret etmektedir. C, bahsedilen *katlar* arasında dolaştığına göre bahsedilen binanın içindedir. Dolayısıyla bu andan itibaren somutlaştırma eylemleri, kapalı mekânda kullanılan yollarla yapılacaktır.

*Klik* sesi, katlar arasında yolculuk yapıldığının göstergesidir. Bu bilgiyi alıcıya yukarıdaki ilk cümle iletir. Yukarı çıkarken basamakların kullanılması bu sese neden olmaktadır. Dolayısıyla *dördüncü kata* ulaşıldıktan sonra *klik* sesinin devam etmesi, en az bir kat daha yukarı çıkıldığının ispatıdır. Böylelikle atölyenin bina içerisindeki yeri, belli derecede netleştirilir. Bu atölyenin kime ait olduğuna ve içerisiyle ilgili bilgilere daha sonraki cümlelerle ulaşılır.

*“İçinden gelen sese uyuyordu yalnız.” (s.36)*

“Unutmadın demek, diyecekti Ayşe kapıyı açınca.” (s.36)

Mekâna ait en önemli bilgi, yukarıda verilir. Metin boyunca birden fazla atölyeden bahsedilir. Dolayısıyla bu sözcüğü, diğerlerinden ayırt edecek bilgilere ihtiyaç duyulur. Bu bilgiyi sağlamanın en iyi yollarından biri, orada ikamet eden kişileri belirtmektir. *Ayşe* adı, alıcının diğer atölyeleri düşünmesini kesin olarak engeller. Bundan sonra verilen her bilgi, *Ayşe*'nin atölyesi, adıyla oluşturulacak hayali mekânın yeni bir ayrıntısı olacaktır.

*Ayşe*'nin atölyesinde geçen zamanın ardından C, bir süre dışarıda gezer ve gün, Balıkpazarı'ndaki bir meyhanede son bulur.

### **3.1.1.7. Sonraki Yirmi Beş Gün**

Daha önce zamanın somutluk seviyesi incelenirken romanın belli bölümlerinde olayların hızla geçildiğinden bahsedildi. Bu bölümlerde genellikle yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Bu nedenle mekânın somutluğu ikinci plana atılmaktadır. Daha önce belli seviyelerde somutluk kazanan yerler, kısa ipuçlarıyla alıcıya iletilerek zaman, kişi ve mekân arasındaki paralellik korunmaya devam eder. Bu düzen yirmi beş gün boyunca tekrar eder. Sonraki gün, C'nin hayatında önemli bir değişikliğe neden olduğu için o gün, diğerlerinden daha somut bir şekilde alıcıya iletilir.

“Yirmi altıncı gün portresi bitti.” (s.40)

Sami, portreyi Sadık'ın atölyesinde yapıyordu. Bu nedenle C, düzenli olarak o mekâna gitmek zorundadır. Portrenin bitmesiyle beraber C, o mekânla bağlantısını koparır ve artık yeni yerlere gitmek durumundadır.

Yirmi altıncı günden itibaren yine bir tekrar sürecine girilir. Bu yüzden bu kısımları ayrı günlere bölerek ele almak gereksiz olacaktır. Bu bölümlerdeki en önemli olay, C'nin yine değişiklikten uzak kalarak devamlı aynı işlerle uğraşmasıdır. Bu yüzden ne zamanın ne de mekânların bir önemi vardır. Süreç, kış günlerinin anlatıldığı bölümün sonuna kadar devam eder.

### **3.1.2. İlk Yaz**

Bahar günlerinde baştan sona Güler ve C'nin ilişkileri anlatılır. Bu ilişkinin romandaki önemi, C'ye olan etkisidir. C'nin, alışkanlıklardan uzak kalmaya çalışan, diğer insanlardan farklı olmaya çalışan biri olduğu biliniyor. Ancak Güler'le ilişkisi nedeniyle o da eleştirdiği insanlara benzemeye başlar. Bu durum mekânın tamamına

yayılan bir bilginin gözden kaçmaması gereken bir bölümdür. Herkese karşı durmaya çalışan C, bir süreliğine de olsa diğer insanlara teslim olur. Bu önemli ayrıntı, mekânın somutlaştırılması yoluyla alıcıya ulaştırılır. C de herkes gibi aynı mekânlara gitmeye başlar. Birlikte çoğu mekânın müdavimi olurlar.

### 3.1.2.1. İlk Gün

*“Karaköy’de, Dört Yol kavşağındaki tatlıcıda, yanında oturduğu pencerenin önünden geçen insanların arasında ilk bakışta marangoz olduğu anlaşılabilir bir adam arıyordu.”*(s.47)

*“Sonra köşeyi gördü.”* (s.47)

İlk günün en önemli olayları, C’nin Güler’i görüp beğenmesi ve onu takip etmesidir. Bu süreç, Güler’in fark edilmesiyle başlar. Bu aşamada iç ve dış mekânın bir arada kullanıldığı görülür. C, *tatlıcının* içinde olmasına rağmen C’nin etkisi mekânın dışındadır. Güler *tatlıcının* dışındaki *köşede* görülür. Öyleyse kahramanın kapalı bir mekânda olması, olayların orada gerçekleşeceği anlamına gelmez. Kapalı bir mekânda kişinin izlediği olaylar (dışarıdaki olaylar) metin için daha önemli olabilir. Bu durumda alıcının her iki mekânı bir bütün olarak hayal edeceği gerçeği, bu mekânların bir arada ele alınması gerektiğinin göstergesidir.

Mekân, *Karaköy*’deki *Dört Yol* ve burayı gören bir *tatlıcıdır*. Bu bölümde gidilen mekânlar, sıklıkla tekrarlandığı için somutluk seviyeleri çeşitli bilgilerle üst seviyelere çıkarılır.

*“Köşeye koşarken kızların ikisini de görüyordu.”* (s.47)

*“Devetüyü Yüksekaldırım’dan, açık mavi Tophane’den yana yürüyordu.”* (s.47)

*“Tanrım hangisi?”* (s.47)

Yukarıdaki karar, C’nin hayatını etkilediği için romanda önemli anlardandır. C’nin iki kız arasında kaldığı görülür. C, Yüksekaldırım’a doğru giden kızın peşinden gider. Verici, bu bölümde ısrarla mekânların adlarını vererek alıcıya bir ipucu verme niyetindedir. Mekânların somutluk seviyelerini takip eden alıcılar Yüksekaldırım’ın içinde barındırdığı bilgiyi hatırlayacaktır. Burası Ayşe’nin evinin olduğu semttir. Dolayısıyla vericinin ısrarla yer adlarını vererek somutluk sağlamanın amacı, C’nin içten içe hala Ayşe’yi takip ettiğini göstermektir. Ayşe, bu tarz ipuçlarıyla alıcıya asıl kadın olarak gösterilir. Nitekim romanın sonlarına doğru Ayşe bu sıfatı doğrudan bilgilerle üstlenmektedir.

“*Tam ötekine geçmeyi düşündüğü sıra Kuledibi’nden Şişhane’ye çıkan yola saptı.*” (s.47)

“*Bu yolu tanıyordu.*” (s.47)

C, Güler’i takip ederken bir *yoldan* geçer. Burasının diğerlerinden bir farkı vardır. Bu nedenle yukarıdaki ilk cümlede görüldüğü üzere *Kuledibi* ve *Şişhane* adlarıyla *yolun* somutluk seviyesi artırılır. Öyle bir *yol* ki C, ilk defa burada Güler’le konuşmak için günlerce beklemeyi göze alır. O nedenle bu mekânla ilgili verilen bilgileri gözden kaçırmak, vericinin dolaylı olarak iletteği bazı bilgilere ulaşılmasını engelleyebilir.

“*Öğleden sonra gene o dünkü tathlıcıdaydı.*” (s.50)

*Tathlıcı*, tek başına kullanıldığında soyut bir yer adıdır. Bu yüzden o adı diğerlerinden ayırt etmek gerekir. Bu amaçla, sıfat tamlaması oluşturularak zaman ve mekân arasındaki bağlantıdan faydalanılır. *Dün* sözcüğü, zamanı bildirirken sözcük {-ki} ekiyle birleşir ve yeni bir görev üstlenirler. Böylece *tathlıcı*, diğerlerinden ayırt edilir. Sadece bir tamlamayla, birçok bilgi tekrar edilmiş olur. Mekân, Karaköy’deki Dört Yol’u gören bir yerdir. Bunların dışında incelemeye dâhil edilmeyen birçok bilgi de tekrarlanmış olur.

İlk yaz adlı bölümde sık sık görülen mekânlardan biri de kahvedir. Metinde burasının somutluk seviyesi de ısrarla artırıldığı için farklı sonuçlara ulaşılmasında etkileyebilir. Bu nedenle bu mekânla ilgili birkaç önemli bilgiyi iletmede fayda görülmektedir.

“*Karşıda bir kahve oluşu iyiydi.*” (s.49)

*Karşı*, sözcüğü anlamı itibariyle yer bildirebilmektedir. Sözcüğün somutluk sağlayabilmesi için taraflardan en az birinin somut olması gerekir ki diğeri de bu karşıtlık anlamından faydalanabilsin. Yukarıda bu taraf, Güler’in evidir. Kahve ve Güler’in evinin karşı karşıya olması, kısa bir süre sonra alıcıyı mekânla ilgili önemli sonuçlara götürecektir.

“*Yüksekkaldırım’ın bu kadar kalabalık olduğunu hiç görmemişti.*” (s.51)

“*Gidip o kahvede Güler’i bekleyecekti.*” (s.51)

*Kahve* adı, ikinci defa kullanıldığında aradan belli bir süre geçmiştir. Bu yüzden farklı bir yerden bahsedilmesi muhtemeldir. Ancak yukarıda görüldüğü üzere *Yüksekkaldırım* ve *Güler’in beklenmesi* bilgileri, alıcıyı kesin sonuca götürür.



**İlk bilgi=** Güler, Yüksekaldırım yakınlarında oturmaktadır.

**İkinci bilgi=** Güler'in eviyle kahve karşı karşıyadır.

*O kahve*, sözcük öbeğinde işaret edilen kahvenin hangisi olduğunu anlamak için işaret sıfatının gösterileni belirlenmelidir. Bunu yapabilmeyen tek yolu, yukarıdaki iki bilgiyi birlikte düşünerek sonuca ulaşmaktır. Bu sonuç, *o* sözcüğünün gösterilenini ortaya çıkarır. Ancak bu aşamadan sonra sıfat, ayırt edicilik işlevini kazanmaktadır.

“İki gündür sabahları, kahvenin penceresinden onu okula giderken görüyordu.”  
(s.54)

Romanda mekân değişikliği yapıldıktan sonra *kahve* sözcüğü, bu defa bir tamlayana ihtiyaç olmadan kullanılır. Bu durumun nedeni, sözcüğün daha önce tanımlı hâle gelmesidir. Bağlam, alıcıya aynı kahveden bahsedildiği bilgisini ulaştırır. Bu nedenle sözcük, herhangi bir sığata ihtiyaç duymadan ayırt etme özelliğini sürdürmeye devam eder. Alıcının zihninde canlandırdığı mekân, vericinin iletmek istediğinden başkası değildir.

Dil içi göndergelerin somutlaşma sürecine etkisi incelenirken tamlayan durumu eki olan {-n)In}’ın, üzerine geldiği adı tanımlı kıldığından bahsedildi. *Kahve* sözcüğü, eki aldıktan sonra herhangi bir kahveyi değil belirli bir yeri işaret eder. Bu durum, yukarıda olduğu gibi sözcüğün sığata ihtiyaç duymadan belirli bir yeri göstermesini sağlar.

### 3.1.2.2. *Yeni Gün*

“O sabah kahveci çayını ona sormadan getirdi.” (s.56)

“Kahveci, fincanı masanın üstüne bıraktı.” (s.59)

Bağlamın mekânın somutlaşması üzerindeki önemini gösterebilmek için yukarıdaki iki cümleye bakmak yeterlidir. Her iki cümlede de mekânı gösteren en önemli ipucu, kahvecilerdir. Ancak mekânın somutlaşabilmesi için asıl gerekli bilgi, kahvelerin ayırt edilip edilemediğidir. Bu sorunun yanıtını, yalnızca bağlam verebilmektedir. Cümleler arası anlam bağı sayesinde ilk cümlede mekânın Güler’in evinin karşısındaki kahve olduğu öğrenilirken ikinci cümledeki kahve, alelade bir yerdir.

Daha önce kapalı mekânlara inildikten sonra somutlaşmanın hangi yollarla artırılacağından bahsedildi. Genelde mekân içindeki nesnelere kullanılır. Ayrıca tüm alıcılar orayı, zihinlerinde aynı ölçüde somutlaştırmak durumundadır. Açık mekânlarda

bu ortaklık bozular. Verici, kapalı mekânları kendi isteği doğrultusunda inşa edebilir. Açık mekânlardaysa vericinin bu özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Romanın inandırıcılığı üst seviyede tutulabilmek için dış mekânlar çoğunlukla gerçeğe uygun şekilde aktarılmalıdır. Böylece orayı bilen alıcıların gözünde çok daha somut bir resim oluşmaktadır. Aşağıdaki cümle bu farkı net bir şekilde ortaya koyar.

“*Cumartesi saat ikide, Taksim’de saatin altında buluşuruz, dedi.*” (s.62)

*Taksim* özel bir addır. Bu nedenle yerle ilgili belirsizlik hemen ortadan kalkmaya başlar. Bu bilgiye rağmen mekân yine geniş bir düzlem içindedir. Belirsizlik kısmen devam eder. *Taksim*’i bilen alıcılar içinse bu belirsizlik tamamen ortadan kalkar. Bahsedilen *saatin* o düzlemdeki yeri bilindiği için buluşma yeri somut olarak belirlenmiş olur.

Yukarıdaki durum, açık mekânların tamamen somutlaşma olasılığının çok daha fazla olduğunun ispatıdır. Kapalı mekânlar, ufak ufak birçok bilgiyle tamamen iletmeye çalışılsa da alıcının gözüyle gördüğü bir yerden daha somut bir görüntü oluşturulması mümkün değildir. Kimi kapalı mekânların alıcılar tarafından biliniyor olması muhtemeldir. Yine de böyle yerlerdeki nesnelere sayıca çok fazla olması ve ayrıntıların alıcılar tarafından göz ardı edildiği gerçeği, yine açık mekânların somutluk seviyesinin daha üst seviyede olduğunun göstergesidir.

“*Nereye gidiyoruz biliyor musun?*” (s.66)

“*Hayır.*” (s.66)

“*Seni ilk gördüğüm yere.*” (s.66)

“*Tatlıcıya girince baktı.*” (s.66)

Cümlelerarası anlam bağı, bu defa alıcıyı eski bir bilgiye yönlendirir. C’nin Güler’i ilk gördüğü yer, Karaköy’deki Dört Yol’u gören tatlıcıdır. Böylece eski bilgi ve yeni elde edilen bilgi birlikte düşünülerek sonuca ulaşılır.

### **3.1.2.3. Yeni Gün**

“*Duvardaki saat doğruysa en çok yirmi dakika sonra burada olacaktı.*” (s.68)

Yukarıda mekân anlamı içeren tek sözcük, *buradadır*. Ancak bilindiği üzere zamirler somutluk seviyesi düşük sözcüklerdir. Bunun yanında zamirler, eksik tekrar yönteminde en çok kullanılan sözcük türleridir. Yukarıda önce gösterileni belirsiz bir sözcük kullanılır. Bu durum, öngönderim yapıldığını gösterir. Zamirin yerini tutan ad, daha sonraki cümlelerde verilmektedir.

“*On gündür beş kere bu büyük, çok masalı, kişiliksiz pastanede buluşmuşlardı.*”  
(s.68)

Zamir yoluyla işaret edilen mekânla ilgili bilgiler, yukarıdaki cümleyle birlikte iletmeye başlanır. Böylece zamir kullanılarak yapılan eksik tekrardaki (öngönderim yapıldığında) ikinci aşamanın, gösterileni somutlaştırmak olduğu görülür.

“*Buradaki garson öyle değildi.*” (s.69)

Aynı zamir kullanılarak (*burada*) bu defa art gönderme yapıldığı görülür. *Garson* sözcüğünün ayırt edilmesini sağlayan sözcük, şüphesiz tamlayan görevinde kullanılan *buradaki* sözcüğüdür. Bu yüzden bu sözcüğün gösterileninin bilinmesi gerekmektedir. Aksi durumda anlamda bozukluk olacak ve hangi mekândan bahsedildiği anlaşılamayacaktır. Art gönderme yapılmasının nedeni, bu yöntemde önce gösterilenin iletilmesidir. Böylece mekânı somutlaştıran birçok bilgi, tekrar edilmeye gerek duyulmadan tek bir sözcükle cümlede yerini almaktadır.

“*Dışarıda, kalabalığın arasında, öteki çiftlerden tek ayrılıkları kol kola yürümeyişleriydi.*” (s.73)

Pastaneden çıktıktan sonra çiftin bulunduğu mekânla ilgili somutluk seviyesi düşük bir bilgi verilir. *Dışarı* sözcüğü, bu sözcüğün kullanıldığı yer dışındaki açık mekânları karşılar. Bu nedenle yer belirtme özelliği neredeyse hiç yoktur. Romanda dış mekânların dahi genellikle özel adları verilerek kullanıldığı görülür. İstanbul’un birçok semt, sokak ya da mahalle adının ısrarla kullanılmasına rağmen bu kez kullanılmamasının tesadüfün üstünde bir nedeni vardır. Buradaki *dışarı* sözcüğü aynı zamanda C ve Güler dışındaki insanları karşılar. Bu yüzden amaç, sadece mekânı bildirmek değil aynı zamanda dışarıdaki insanları ortak bir sözcükte toplamaktır. Böyle bir ortaklık ancak soyut bir sözcükle kurulabilir. Bu durum, alıcıyı sonuca ulaştırmada mekânın soyut bırakılmasının da somutlaştırılması kadar önemli olduğunun göstergelerinden biridir.

“*Sinemaya girip salonun en arka sırasına oturdukları zaman bu ayrılık da ortadan kalktı.*” (s.73)

*Sinema*, romanda sıklıkla olayların yaşandığı yerlerdendir. Bu defa mekânla ilgili çok fazla ipucu verilmez. Bu nedenle bu iki kişinin hangi sinemada olduğu kesin değildir. Verici bu gibi durumlarda genelde aynı mekânları kullanmaktadır. Bu nedenle alıcının da böyle düşünmesi muhtemeldir. *Taksim’deki sinemanın* hayal edileceği

neredeşye kesindir. Bunun nedeni, romanda farklı sinemaların somutlaştırılmamasıdır. Yine de alıcıyı bu sonuca götüren somut bir bilgi olmadığı için belirsizliğin sürdüğünü söylemek daha uygun olacaktır.

“*Tuttuk bir sinemaya girdik.*” (s.79)

Yukarıdaki cümle, Güler’in mektubundan alınmıştır. Güler, bu bölümde yukarıda bahsedilen günü anlatmaktadır. Bu nedenle cümledeki *sinema*, bir öncekiyle aynı yerdir. Bu cümlenin ele alınmasının nedenişye sözcüğün içinde bulunduğu tamlamadır.

*Bir* sıfatının buradaki kullanım amacı, birlikte tamlama oluşturduğu adın belirsiz olduğunu göstermektir. Verici, bahsedilen sinemanın hangisi olduğunun önemsizliğini iletmek için bu sözcük öbeğini kullanır. Mekân, göz ardı edilerek içeride yaşananlara dikkat çekilmektedir. Böylece vericinin her iki kısımda sinemayla ilgili ayrıntıların önemsiz olduğunu ileterek tutarlı bir tavır çizmesi, onun dili nasıl kullandığıyla ilgili ulaşılacak sonuçta ipucu olacaktır.

“*Tünel’e yakın nerdeşye Ayşe’nin sokağına sapacaktı.*” (s.75)

“*Bir ötedeki sokağına saptılar.*” (s.75)

“*On beş gün önce seni bu sokağına getirmiştım.*” (s.75)

“*Bu ev yanındakilere benzemiyor mu?*” (s.75)

“*Çocukluğum orda geçti.*” (s.75)

(...)

Yukarıdaki cümlelerin hizmet ettiği mekân bir evdir. Roman boyunca bu evden sadece bir kez bahsedilir. Somutlaşma aşamasının önemle doğru orantılı olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla romanda bir kez geçen bir mekânın somutlaştırılması beklenen bir durum değildir. Ancak yukarıdaki cümleler ve bunlardan çok daha fazlasıyla bu evle ilgili çok fazla bilgi iletilir. Bu durumun anormal olması, özel bir sebebinin olduğunu göstermektedir. Bu özel durum, somutlaşmanın ilerlemesinde etkili olduğu için gün yüzüne çıkarılmalıdır.

Yukarıda bahsedilen ev, bir sembol olarak kullanılmaktadır. Sıradan bir aile yaşantısı ve sıradan bir evliliğı temsil eder. Bu nedenle bu evle ilgili ayırt edici birçok bilgiye yer verilir. Aynı zamanda sembolün herhangi bir ev olmaması, sadece bahsedilen ev olması ayırt edici bilgilere ihtiyaç duyulmasının diğer nedenlerindedir.

Öyleyse dil birimlerinin sembol olarak kullanılmasının, somutluk seviyesinin ilerlemesi için bir sebep olduğu sonucuna rahatlıkla ulaşılır.

#### 3.1.2.4. *Yeni Gün*

*“Garson, gene o garsondu.” (s.79)*

*“Üç seferdir masanın üstüne gazete koymuyordu.” (s.79)*

Yeni günle ilgili ulaşılan ilk bilgilerden biri, mekândır. Yukarıda özellikleri verilen garsonun bulunduğu yer, C ve Güler’in her zaman bulunduğu pastanedir. Mekânı somutlaştıran bilgilerden biri, yukarıdaki garsondur. Daha önce bu somutlaştırmanın yapılmış olması, alıcının küçük bir ipucuyla mekânı belirlemesini sağlamaktadır. Küçük bir mantık denklemiyle bu yöntem şöyle ifade edilebilir.

**Eski bilgi:** Pastanedeki garson, ısrarla masaya gazete koyar.

**Yeni bilgi:** C’nin bulunduğu yerde garson vardır ve bu garson masaya koyduğu gazeteye nitelenmektedir.

**Sonuç:** C’nin bulunduğu mekân, eski bilgideki pastanedir.

Vericinin en çok kullandığı yollardan biri bu bağıdır. Çok geçmeden aşağıdaki cümleyle mekânın aynı yolla belirlenmesi, bu sıklığı göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca kısa ve net bilgiler içerdiği için cümleler arasındaki anlam bağına çok daha net ortaya koymaktadır.

*“Yoksa beni Yeşilzeytin Apartmanı’na mı götürmeye kalkacak?” (s.80)*

**Yeni bilgi:** Mekân Yeşilzeytin Apartmanı’ndadır.

**Eski bilgi:** Güler’in evi, Yeşilzeytin Apartmanı’ndadır.

**Sonuç:** Güler C’yi evine götürecektir.

*“Boğaz’a gideriz.”(s.81)*

*“Sarıyer’de inip denizin üstüne uzanmış lokantaya girdiklerinde hava kararıyordu.” (s.81)*

Mekânın somutlaştırılmasının yer bildirmekten farklı amaçlarda kullanıldığı bilinmektedir. Mekânlar, farklı amaçlar için meydana getirilir. Bu nedenle, herhangi bir yerin adı ya da konumu verildiğinde alıcı farklı sonuca ulaşabilmektedir. Yukarıdaki örnekte Sarıyer’de boğazı gören, deniz kenarındaki bir lokantadan bahsedilir. Mekânla ilgili bu somutlaştırıcı bilgiler, özel bir gecenin habercisidir. Bu durumun nedeni şüphesiz bu mekânların, sıklıkla kullanılmamasıdır. Böylece sadece mekân somutlaştırılarak diğerlerinden ayırt edilen bir gecenin ön hazırlığı yapılır. Öyleyse

mekânların somutlaştırılması, bazı durumlarda kişilerin içinde bulunduğu ruhsal durumu da iletir. Sinemadaki insanların amaçlarıyla deniz kıyısında yemeğe gidenlerin amaçları şüphesiz ki birbirlerinden farklıdır.

### 3.1.2.5. *Kış'ın Son Günü*

Gün içinde C ve Güler birkaç mekâna giderler. Buralarda yaşanan olaylar önemli görülmediği için üstünde durulmadan geçilir. Günün son mekânıysa romanın ilerleyişi için ayrı bir öneme sahip olduğundan verici burayı somutlaştırma ihtiyacı duyar.

“*İsmail Paşa korusunun üstündeki tepeye çıkınca onun elini tuttu.*” (s.86)

“*Orada, durdukları yerin üç yanını çalılı, bol yapraklı bir ilkyaz bitimi gürlüğü çeviriyordu.*” (s.87)

“*Önlerinde, aşağılarda daracık bir deniz vardı.*” (s.87)

*Tepe* sözcüğü, özel bir adla tanımlanarak (*İsmail Paşa Korusu*) çok daha somut bir mekânı karşılamaktadır. Bu açık mekân, diğerlerinden ayırt edildikten sonra ikinci aşama olayların geçtiği yeri bir seviye daha somutlaştırmaktır. Bu da *tepenin* üstünde daha dar bir alanın ifade edilmesiyle sağlanır. İkinci ve üçüncü cümleyle ayrıntılı bir tarif yapılarak hayal edilen resme birkaç unsur daha eklenir.

Güler ve C, burada bir daha görüşmemek üzere ayrılırlar. Ayrılıktan sonra İlkyaz günleri sona erer ve bu bölümdeki mekânlar, yerini yenilerine bırakır.

### 3.1.3. *Yaz*

Kış ve İlkyaz bölümleri daima İstanbul'daki belirli mekânlarda yaşanır. Bu durum, alıcının buraları tanıyarak ipuçlarını yakalamasına olanak sağlasa da tekrar edilmenin doğurduğu bir sıkıcılık söz konusudur.

Yaz bölümüyle birlikte olayların yaşandığı yerler, İstanbul'un farklı semtleridir. Bu nedenle birçok soyut mekân, alıcının bilgisine sunulur. Bu mekânlarla ilgili bilgiler, alıcının hayal ettiği dünyayı netleştirecek ipuçlarıyla doludur.

#### 3.1.3.1. *İlk Gün*

“*Bayan Naciye'nin küçük evi, deyin.*” (s.91)

“*Kime sorsanız gösterir.*” (s.91)

Vericinin, bu yeni mekânla ilgili öğrenilmesini istediği ilk iki bilgi, evin sahibinin adı ve evin küçüklüğüdür. Alıcı, henüz hayal etmede fazlasıyla özgürdür. İki ipucu, daha sonra kullanılmak üzere şimdilik bir kenara bırakılır.

“*Arabanın girdiği karşı sokağın ucunda deniz görünüyordu.*” (s.91)

Sıradaki bilgi, evin konumuyla ilgili görünse de burada amaç şüphesiz bölümün adı olan *yaz* ve yukarıdaki *deniz* sözcüğünün bağlantısıyla bir tatil düşüncesi oluşturmaktır. Daha önce bir mekânın adı verilmeden orada bulunan unsurlar verilerek sonuca gidilmesi sağlanmıştı. Burada da aynı şekilde tümevarım yöntemiyle tatille ilgili farklı ipuçları verilerek sonuca gidilmesi amaçlanır.

“*Filiz yeşiline boyalı tahta yapı, çevresindeki yüksek ağaçların altında, olduğundan daha küçük görünüyordu.*” (s.91)

“*Oyma tahtadan, uzun saçaklıydı.*” (s.91)

“*Salon, karşıdaki, perdeleri iki yana asılı büyük pencereden ışık alıyordu.*” (s.91)

“*Ortada alaca örtülü bir masa vardı.*” (s.91)

“*Üstündeki çini vazo boştu.*” (s.91)

“*Bütün pencereler dışarıdan telli, kahverengi keten perdeydiler.*” (s.92)

“*Odalar sanki eşyayla tıklım tıklımdılar.*” (s.92)

Yukarıdaki bölümde vericinin tek amacı, mekânı alıcıya tanıtmaktır. Böylece daha somut bir görüntü çizilerek burada yaşanan olayların daha net göz önüne getirilmesi sağlanır.

“*On gün önce, Mirgün'den döndüğü akşam avukatı çağırmişti.*” (s.92)

“*Bu yaz Suadiye'de mi olur, Caddebostan'da mı, oralarda bir yerde kalmak istediğini söylemişti.*” (s.92)

*Suadiye* ve *Caddebostan*'ın İstanbul'da olduğu bilgisine sahip olmayanlar, İstanbul dışına çıkıldığını düşünebilecektir. Bu ansiklopedik bilgiye sahip olanlar, olayların İstanbul içinde yaşanmaya devam ettiğini anlayacaktır. Verici, tatil için dahi İstanbul dışında bir mekânı tercih etmez. Yukarıdaki seçenekler, *Bayan Naciye*'nin evinin bulunduğu konumunu tam olarak iletme de göz ardı edilemeyecek bilgilerdir.

### 3.1.3.2. *Yeni Gün*

Bu bölümde birkaç gün hızla geçilir. Deniz ve ev arasındaki sokaklar, somutlaştırmaya ihtiyaç duyulmadan iletilir. Buradaki amaç, mekânın tipik bir yazlık olduğunu göstermektir. Bu nedenle ayrıntılar önemsizdir.

### 3.1.3.3. *Yeni gün*

Romanda ilerleyişe etki eden olaylardan biri, C ve Ayşe'nin tekrar karşılaşmalarıdır. Bu nedenle bu bölüm, daha ayrıntılı bir şekilde adım adım işlenir.

*“Sonra, denizden çıkıp kumsala uzandıği zaman, bacaklarındaki kıllarda incecik bir yel esiyordu.”* (s.98)

Mekân, *deniz* ve *kumsal* sözcükleriyle hiçbir ipucuna gerek duyulmadan direkt gösterilir. Roman için önem arz eden olaylardan bahsedilirken soyut bilgilerden kaçınıldığı görülmektedir. Bu bölümlerde alıcıda soru işaretleri oluşturmak yerine karışıklığı giderecek net bilgilerin aktarılması, alıcının istenen düşünceye odaklanmasını sağlar. Diğer şekilde, alıcının farklı düşünceler arasında kalarak ana fikri kaçırmaması olasıdır. Zamanın ve kişilerin somutlaştırılmasının ardından mekân da netleştirilerek ana fikre yoğunlaşılır.

*“Yirmi adım ötesinde esmer, güzel bir bacak büküle açıla uğraşıyordu.”* (s.99)

Bu defa yeri belirtilen kişi, Ayşe'dir. Bu bölümde verilmek istenen bilgi, C'nin *yirmi adımlık* bir mesafeden Ayşe'yi tanıyamamasıdır. Uzak ya da yakın gibi mesafe bildirme bakımından soyut kalan sözcüklerden kaçınılır. Bunun nedeni, bu sözcüklerin ifade ettiği mesafenin oldukça geniş olmasıdır. Uzak dendiğinde Ayşe'nin tanınmaması normal olacakken yakın dendiğinde tanınmaması Ayşe'nin C'nin hayatı üzerindeki yerini önemsizleştirecektir. *Yirmi adım*, mesafe bakımından çok daha somuttur. Böylece alıcıda yukarıdaki gibi yanlış düşünceler oluşturmamaktadır.

*“Bacaklar yakınında durdu.”* (s.99)

Bu defa birbirlerine yakın iki yer arasında yapılan geçiş söz konusudur. İki yerin birbirlerine yakın olması bu geçişin göz ardı edilmesi için bir sebep olamaz. Çünkü aynı yöntem kullanılarak daha uzak mesafeler arasındaki geçiş anlatılabilir. Yukarıda iki konum bulunmaktadır. Bunlardan biri Ayşe'nin bulunduğu yer, diğeri C'nin bulunduğu yerdir. Alıcının dışarıdan bakarken bu iki konumu da içine alan geniş bir görüntü çizmesi gerekmektedir. Bu geniş alan, olay mekânı olarak düşünüldüğünde bu alanın



daralması mekânın da somutlaştığını göstermektedir. Bu somutlaşma, yukarıdaki cümleyle sağlanır. *Bacaklar* sözcüğü, Ayşe’yi temsil eder. Daralan yeni mekânın neresi olduğunun anlaşılması için kimin diğerinin yanına gittiği öğrenilmelidir. Burada devreye *dur-* eylemi girer. Bu eylemi gerçekleştiren kişi Ayşe olduğuna göre hareket eden de o olmalıdır. Son olarak *onun yakınında* sözcük öbeğiyle ilerleme tamamlanır. Bağlamdan ulaşılan bilgiye göre o kişisi, C’dir. Böylece yeni mekânın, C’nin baştan beri durduğu yerin yakını olduğu sonucuna ulaşılır. Önce iki mekân arasındaki hareketin varlığı sonra bu hareketi gerçekleştiren kişinin kimliği, son olarak da hareketin bittiği yeni yerin, sabit kalan eski yere olan yakınlığı açıklanarak mekân,ilmek ilmek işlenir ve somutlaştırılır. Bundan sonraki olaylar ve konuşmalar belirtilen yeni mekânda gerçekleşmektedir.

“*Bu sabah seni evden çıkarken gördüm.*” (s.100)

“*Demek sen de burada kalıyorsun?*” (s.100)

“*Evet.*” (s.100)

“*Seninkinin yanındaki evde.*” (s.100)

“*Naciye ablanın pansiyonunda.*” (s.100)

C’nin kaldığı evle ilgili yeni ve önemli bilgiler iletilmektedir. Öncelikle kiralanın evin bir pansiyona dâhil olduğu ve bu pansiyonun içinde en az iki ev bulunduğu bilgisine ulaşılır. Bu bilgi, ilerleyen aşamalarda pansiyonda kalan diğer insanların romana dâhil olması nedeniyle gerekli bir duruma gelmektedir. Yukarıdan asıl elde edilmesi gereken bilgi, Ayşe ve C’nin kaldığı evlerin yan yana olduğudur. Bu bilgiler eşliğinde daha çok iç görünümü somutlaştırılan evin, içinde bulunduğu daha büyük bir mekân hayal edilmeye başlanır. Mekân büyüdükçe alıcı, daha fazla bilgiye ihtiyaç duyar.

“*Nerdeydi insanlar?*” (s.103)

“*Onlar yalnız evleri yanarken dışarı uğrarlardı.*” (s.103)

*Dışarı* sözcüğü, kapladığı alan bakımından oldukça soyuttur. Her ne kadar il, ilçe, semt adlarıyla bu alan daraltılabilse de sokak adlarının ya da somut nesnelere yardımcı olmadan bu soyutluk giderilemez. Amaç, sadece iç ve dış mekân zıtlığını göstermektir. Yağmur yağarken insanların dış mekân yerine iç mekânı tercih ettiklerinden bahsedilir. Bu nedenle *dışarı* sözcüğünün somutluk seviyesi, kullanım

amacı için yeterlidir. Bundan sonra gelen bir somutlaştırma hamlesinin amacı, farklı olacaktır.

#### 3.1.3.4. *Yeni Gün*

*“İki haftadır geniş salondaki yemek masasında, Naciye ablanın misafirleri arasında onun da bir yeri vardı.”* (s.104)

Yeni bölümde yeni bir mekânla karşılaşılır. Bu yerin metindeki önemi, Ayşe ve C'nin yalnız olmamasıdır. Bu mekânla birlikte farklı düşüncedeki insanlarla Ayşe ve C hesaplaşmak zorunda kalır. Amaç, bu çiftin diğer insanlardan farklı düşündüğünü göstermektir. Bu bilgiyi direkt bir cümle içinde iletmek, romanın estetik yapısına ters düşmektedir. Bu yüzden verici, pansiyon mekânı altında bu insanları günün belli saatlerinde yemek yemek için bir *masada* buluşturarak bu farkı adım adım alıcıya hissettirir.

Buradaki bir diğer durum, mekân seçimidir. İnsanları farklı çatılar altında toplamak mümkündür. Ancak yerin belli özellikleri taşıması gerekmektedir. Bu nedenle somutlaşma süreci, bu özellikleri teker teker ortaya koyar. Öncelikle birden fazla ev olmasına rağmen tek bir pansiyonun bulunması onları bir araya toplar. Bu durum aynı zamanda kişilerin mecburen bir araya gelmelerinin de sebebidir. Bir araya gelmelerini zorunlu kılan bir başka özellik, burada birden fazla masanın bulunmamasıdır. Alıcı tek ve büyük bir masayı tercih eder. Böylece pansiyon içinde dahi birliktelik bozulamaz. Mekânı somutlaştıran bu gibi bilgiler, bir yandan alıcıda çizilen dünyayı belirginleştirirken diğer yandan farklı bilgilerin iletilmesine zemin hazırlar.

*“Oysa ben nasıl beklemiştim seni!”* (s.99)

*“Atölyede, sinema kapılarında...”*(s.99)

Yukarıdaki cümleler, Ayşe ve C'nin sahilde karşılaştıkları sırada Ayşe tarafından dile getirilir. Bu bilgi yaklaşık dokuz sayfa sonra mekân hakkındaki belirsizliği çözebilmek için gerekli olan ipucudur. Aşağıdaki cümlede geçen atölye sözcüğünün karşıladığı mekân belirsizdir. Bunun sebebi, metinde birden fazla atölyenin kullanılmış olmasıdır.

*“Atölyede, senin gelmeni beklediğim günler boyuna içerdim.”* (s.108)

Yukarıdaki cümle, olayları anlatma görevini vericinin devraldığı bir bölümde kullanılır. Bu nedenle cümlenin sahibi net bir şekilde belirlenemez. Ancak Ayşe'nin

kendi atölyesinde C’yi beklediği bilgisi hatırlandığı an yeni cümlelerin öznesi ortaya çıkar. Bu sözlerin sahibi Ayşe’dir. Dolayısıyla mekân, Ayşe’ye ait olan *atölyedir*.

Günün ilerleyen saatlerinde olaylar farklı bir yerde devam eder. Burasıyla ilgili ilk bilgilere aşağıdaki cümlelerden ulaşılır.

“*Filiz yeşiline boyalı evlerinin önünde durdular.*” (s.109)

“*Artık ev, onların eviydi.*” (s.109)

İlk cümledeki *onların evleri* iyelik öbeği, Ayşe ve C’nin artık ayrı evlerde yaşamak yerine ortak bir evde yaşadıklarını gösterir. Bahsedilen *evin* Ayşe’nin evi mi, C’nin evi mi olduğu belirsizdir. Yeni mekânı somutlaştıran bilgi, dikkatli olan alıcıların ulaşabileceği türdendir. Mekânın sıfat görevindeki bir sözcük öbeğiyle (*filiz yeşiline boyalı*) nitelendiği görülür. Bu sıfatın daha önce de bir ev için kullanıldığı bilinmektedir. Bu somutluk sağlayan bilgiyi görmezden gelenler, burada sonuca ulaşmak yerine merak içinde okumaya devam edeceklerdir.

“*Filiz yeşiline boyalı tahta yapı, çevresindeki yüksek ağaçların altında, olduğundan daha küçük görünüyordu.*” (s.91)

Yaz bölümüne ait günlerin hemen başında geçen bu cümle, C’nin pansiyon içinde kaldığı yeri somutlaştıran bilgilerden sadece biridir. Bu bilgi sayesinde C ve Ayşe’nin birlikte kaldıkları *evin*, C’nin baştan beri pansiyonun içinde kaldığı ev olduğu sonucuna ulaşılır. Tekrar görülmektedir ki verici, somutlaşma aşamasında ilettiği ufak bir ipucunu, yeni bir bilgiye ulaşmak için anahtar olarak kullanabilmektedir. Somutlaşma sürecinin incelenmesi, vericinin bu oyununu gün yüzüne çıkarır. C’nin evi demek yerine bu tarz ipuçlarını kullanarak *evin* C’ye ait olduğunu göstermek yani cevabı daha önce iletilen ipuçlarında saklı belirsizlikler oluşturmak, vericinin sıklıkla tercih ettiği yollardandır.

C’nin karakterinin oluşmasında en önemli mekân, çocukluğunun geçtiği evdir. Roman boyunca bu bilgi, net olarak ifade edilir. Çocukluğunun geçtiği *evin* somutlaştırıldığı en kapsamlı bölüm, C’nin Ayşe’ye içini döktüğü sayfalardır. Buralarda C, kendinden bahsederken uzun uzun çocukluğundan bahseder. Çocukluğuyla ilgili bu bölümlerde mekân daima, evdir. Burayı özel kılan bilgilerden önemli görülenlere yer vermek, C’nin hayatının nasıl ilerlediğini gösterecektir.

“*Hemen her gece babam eve girer girmez beni, teyzemle oynadığımız oyunlardan, massalların mutluluğundan ayırırdı.*” (s.121)

“Beni Zehra teyzem büyüttü.” (s.121)

C'nin annesinin o, bir yaşındayken öldüğü bilinmektedir. Bu durumda evde C, babası ve teyzesi yaşamaktadır. Ayrıca, evde sık sık hizmetçilerin değiştiği de bilinmektedir. Babasının, teyzesi ve hizmetçi kadınlarla olan ilişkisi, aynı mekânda büyüyen C'de ağır izler bırakır. Bu nedenle bu evi diğerlerinden ayırt eden en önemli bilgi, bu ilişkilerin yaşandığı evde C'nin olanların farkında olarak yaşamaya devam etmek zorunda olmasıdır.

“Çocukluğumun içinde geçtiği Alemdar'daki bu ev iki katlıydı.” (s.121)

Evle ilgili diğer bilgilerden ikisi konumu ve yapısıyla ilgilidir. Konum, kat ya da daireyle ilgili bilgiler, bir iç mekânın somutlaştırılmasında ihtiyaç duyulan bilgilerin başında gelir. Bu bilgileri göz önünde bulundurmak olası bir ipucu – sonuç ilişkisinde belirsizlikten kurtulmayı sağlayacaktır.

### 3.1.3.5. Yeni Gün

“Yüzünü kuruladığı havluyu çiviye astı.” (s.128)

“Bu sabah yataktan kesin bir kararla kalkmıştı.” (s.128)

“Ayşe'nin odasına doğru yürürken masanın alaca örtüsü üstünde duran kağıdı gördü.” (s.128)

Yeni gündeki olayların yaşandığı ilk mekân, C ve Ayşe'nin pansiyonda birlikte kaldıkları evdir. Yukarıdaki ilk cümlenin, bulunulan yeri somutlaştırmada iki görevi vardır. Birincisi, sabah kalktıktan sonra yapılan rutin bir eylemin gerçekleştiğini göstererek cümlenin öznesinin -Bu kişi C'dir- evinde olunduğuna işaret etmektir. İkincisi, bir alt cümledeki soru işaretini gidermektir. *Yataktan kalkılması*, yine kişinin evinde olduğunu gösteren ipuçlarındandır. Ancak yükleme bakıldığında cümlede gerçekleştiği söylenen eylemin, içinde bulunulan zamanda yaşanmadığı görülür. Daha önce zamanla ilgili bölümde, bu tarz kullanımlara rastlanmıştır. Verici, olayları önce geçmiş zamanda ve basit yapıda iletirken daha uzak bir zamana geçiş yapmak için {-mİştİ} ekinden faydalanmaktaydı. Yine aynı yol izlenmektedir. Bu durumda, mekânın değişmiş olma ihtimali vardır. Neticede olaylar bir başka yere taşındıktan sonra alıcı tarafından “Bu sabah yataktan kesin bir kararla kalkmıştı.” cümlesi iletilebilir. Bu durumda mekânı somutlaştıran nesnelere göz önüne alınarak iki cümle arasında kıyaslama yapılır. Görülmektedir ki ikinci cümleyle ilk cümlede bahsedilen yerler,

farklı değildir. Böylece ikinci cümlenin hizmet ettiği mekân netleşir ve buradaki bilgiler somutlaşma aşamasında atılan yeni bir adım olarak kabul edilir.

“Deniz kıyısındaki gazinoda, masalardan birinin önüne oturur oturmaz bunun geçen günkü masa olduğunu tanıdı.” (s.129)

“Karşısındaki camın bir köşesinde gene o at nalı biçimindeki çatlak vardı.” (s.129)

Gün içinde görev alan bir diğer mekân, *gazinodur*. Tatil günleri boyunca C'nin birçok gazinoya girip çıktığı bilinmektedir. Buralarla ilgili ayırt edici bilgilerin olmaması, alıcının hepsini aynı görüntüyle canlandırmasına neden olur. Yeni gündeysel vericinin bu tutumunu değiştirdiği görülür. Tutum değişse de vericinin kullandığı yol yine aynıdır. Mekânla ilgili ayırt edici bir bilgi verilir ve bu bilgi o mekânı somutlaştırarak yeri geldiğinde kullanılmak üzere saklanır. Bu defa verici, ipucunu vermekle yetinmez. Aynı zamanda bu ipucuyla kurulması gereken denklemi iletir ve sonuca ulaştırarak bunu paylaşır.

Yukarıdaki denklemin tarafları aşağıdaki gibidir:

**Verilen 1-** C'nin deniz kenarındaki *gazinoda* oturduğu masanın karşısında *at nalı biçiminde çatlak* vardır.

**Verilen 2-** C, bir *gazinoya* gelir ve masaya oturur. Karşısında *at nalı biçiminde çatlak* olduğunu fark eder.

**Sonuç** – C, daha önce geldiği, deniz kenarındaki, duvarında *at nalı biçiminde çatlak* olan aynı mekândadır.

Daha önce verilenlerin farklı cümlelerde ve farklı bölümlerde geçmesi sağlanarak alıcının sonuca gitmesi istenmekteydi. Bu defa hem verilenler hem de sonuç, aynı bölümde iletilerek somutlaşma süreci tek bölümde iletilebilir.

“Kağızman dönüşü, trende karşısına oturan adamı hatırladı.” (s.131)

Bu cümle, anlatıda olayların sürüklendiği yeni mekânı gösteren bir bilgi içermez. Geçmişte yaşanan bir olayın anlatıldığı bölümden alınmaktadır. Alınmasının nedeni, mekânın somutlaştırılmasının anlatıda farklı bir görevle kullanılmasıdır. Yukarıdaki cümle, ipucunun verildiği ikinci cümledir. İlk ipucu daha önce aşağıdaki şekilde iletilebilir.

“Sonra askere gittim.” (s.124)

“Hiç yoktan, tercümanlığını yaptığım Amerikalıyı dövdüm.” (s.124)

“O zaman Kağızman’a sürüldüm.” (s.124)

Bu cümleler, C’nin hayatındaki belirli bir dönemi anlatmaktadır. Bu dönemin hangi mekânda geçtiği, *Kağızman* özel adıyla belli ölçüde somutlaştırılmıştır. Dolayısıyla bu ad, bir mekânı göstermenin yanı sıra bir dönemi de işaret etmektedir. Eğer yer, somutlaştırılmamış olsaydı *Kağızman dönüşü*, *tren* yolculuğu bilgisi iletildiğinde bu olayın C’nin hayatında hangi dönemde yaşandığı öğrenilemezdi. Dolayısıyla verilen örnekte mekânın somutlaştırılması, olayın zamanını gösteren en önemli hamledir. Tabii ki alıcıların somutlaşma aşamasındaki bu tarz denklemleri bilinçli olarak çözümlenmemesi, bazı ipuçlarının kaçırılmasına neden olmaktadır. Bu durum, vericinin ilettiği ipuçlarına güvendiğini gösterir. Aksi durumda alıcının bazı bölümlerde anlatıdan koparılma riski, kişiyi romandan uzaklaştırabilecek aksaklıklardandır.

“Ankara’ya dek sürmüştü.” (s.131)

Mekânın somutlaşma aşamasında, özel yer adlarının sürece önemli ölçüde katkısı olduğu bilinmektedir. Bu defa özel ad, bir zaman aralığı oluşturmak amacıyla kullanılmaktadır. Anlatıda *Kağızman*’da başlamış olan bir tren yolculuğunda C ve bir yabancı arasındaki diyalogun ne kadar uzun sürdüğü anlatılmak istenir. Bu bilgiyi iletmenin birden fazla yolu vardır. Direkt çok uzun süre konuştukları söylenebilecekken konuşma sürecinin başladığı ve bittiği yerlerin adını vermek, vericinin tarzına daha uygundur. *Kağızman*, askerlik günlerinin bir bölümünü içinde barındırdığı için belirli ölçüde somutlaşmış bir bilgiydi. *Ankara*’ysa sürecin bittiği anlamına sahip bir edatla öbekleşerek başlangıcı belli olan aralığın sonucunu gösterir. Anlatıda bu mekânın sadece konumu önemlidir. *Ankara*’yla ilgili somutluğun bu seviyede bırakılması, buranın sadece yolculukta geçen zamanı somutlaştırmak amacıyla kullanıldığını gösterir.

### **3.1.4. Güz**

#### **3.1.4.1. İlk Gün**

“Sol eliyle alnını oğuştururken o günün üçüncü kesin kararını verdi.” (s.133)

“Yarın bavulumu alıp şehre gidecekti.” (s.133)

Yukarıdaki cümleler *Yaz* adlı bölümün son cümleleridir. Verici, bir yandan bölümü sonlandırırken diğer yandan yeni bölüm için hazırlıklara başlar. Bu hazırlığın

mekânla ilgili olan kısmına, *şehre* sözcüğüyle ulaşılır. Bilindiği üzere C, yazlık bir mekândadır. *Şehir* sözcüğüyse, sahip olduğu anlam itibariyle daha gelişmiş ve daha büyük bölgeleri işaret eder. Yeni bölümün hangi şehirde devam ettiği belirsizliğiyle ilk cümleyle birlikte ortadan kaldırılır.

“*Sultanahmet durağından, Nişantaşı’nda inmek niyetiyle Maçka tramvayına binmiş bir adam, dışarıya baktığı camdan ne sevdiği kadını ne de bir tanıdığını gördüğü halde yarı yolda neden iner?*” (s.137)

*Sultanahmet, Nişantaşı ve Maçka* özel adları, mekânın tekrar İstanbul olduğunu işaret eden dil dışı göndergelerdir. Böylece alıcı, gelecek bilgileri yazlık mekâna göre daha somut bildiği İstanbul şehrini düşünerek kullanacaktır. Bölümün geçtiği yer, somutlaştırıldıktan sonra bölümdeki ilk olayın geçtiği mekânı somutlaştırma süreci sorgulanmaya başlar. Bu durumda alıcıyı bir sonuca götürebilecek bilgi yine aynı cümlede saklıdır. *Sultanahmet durağı*, başlangıç noktasıdır. Bitiş noktası da *Nişantaşı*’dır. Eğer bu yolculuk tamamlansaydı olay yeri *Nişantaşı* olacaktı. Ancak *yarı yolda neden iner* bilgisi, yolculuğun tamamlanmadığını, henüz yolculuğun yarısında olduğunu gösterir. Bu bilgiyle birlikte İstanbul’u bilen kişilerin birkaç yer tahmin etmesi muhtemeldir. Yine de bu tahminler herhangi bir somut bilgiye ulaşılmasına neden olmayacağı için yetersizdir.

“*Ucunda Galata Kulesi’nin görüldüğü sokağa bir an önce erişmenin ıvecenliğiyle inerken çarptığı genç kıza düşünmeden “pardon!” der de yüzüne bakmaz.*” (s.137)

“*Bu kız B. idi.*” (s.137)

Yukarıdaki karşılaşma, C’nin B’yle tanışabilmek için eline geçen son şanstır. Bu nedenle olayın gerçekleştiği yere ait bilgiler, gözden kaçırılmaması gereken ipuçlarındandır. Böyle önemli olayların yer yer verici tarafından başka bilgileri açığa kavuşturmak için anahtar olarak kullanıldığı bilinir. Cümledeki anahtar, *Galata Kulesi*’dir. Bu özel ad ve C’nin tramvaydan indiği bilgisi, alıcıyı buraya en yakın durağa yöneltmektedir.

“*Adam sokağa doğru yürüdü.*” (s.137)

“*İşte kahve.*” (s.137)

“*Kahvecinin bir eli altı parmaklıydı.*” (s.137)

C'nin tramvaydan hızlıca inerek yolunu neden değiştirdiği bilgisine ancak yukarıdaki ipucunun çözümlenmesiyle ulaşılabilir. Geline sokakta bir *kahvenin* olduğu öğrenilir. Bu bilgi, çözüm için yeterli değildir. *Kahvecinin bir elinin altı parmaklı* olduğuysa alıcıyı yalnızca bir mekâna yönlendirir. Burası, Güler'in evidir. Bu sonuca ulaşılana kadar ele alınan bilgiler şunlardır:

**Eski bilgi:** Güler'in evinin karşısında bir kahve vardır.

**Eski bilgi:** Bahsedilen kahvedeki kahvecinin bir elinde altı parmak vardır.

**Yeni bilgi:** C, bir elinde altı parmak olan kahvecinin kahvesinin önündedir.

**Sonuç:** C, Güler'in evinin önündedir.

C'nin tekrar Güler'i hatırlaması ve onu görmeye gelmesi kayda değer bir bilgidir. Bu bilgiye ulaşmak için mekânın somutlaşma süreci gözden kaçırılmamalıdır. Görüldüğu üzere mekânın somutlaştırılması olayların gelişmesinde kilit rol oynayabilmektedir.

Güler'in derste olduğunu tahmin eden C'nin bir sonraki adresi bir sokaktır.

“*Sokağa saptı.*” (s.137)

“*Ne vardı bu sokakta?*” (s.137)

“*Onunla ilk defa burada konuşabilmek için tam üç gün beklemişti.*” (s.137)

İlk cümlede, burasının alelade bir sokak olduğu düşünülür. Bunun nedeni *sokak* sözcüğünün herhangi bir sıfatla işaret edilmemesi ya da nitelendirilmemesidir. İkinci cümleyle birlikte *bu sokak* sözcük öbeği, dikkatleri bu mekâna yönlendirir. Önce sıradan bir sokakken şimdi özel olarak işaret edilen *bu sokağın* özelliğiyse üçüncü cümlede iletilir. Bu cümlede eski bir bilgiyle karşılaşılır. Eski bilginin iletildiği cümleler aşağıdadır.

“*Bu yolu tanıyordu.*” (s.48)

“*O zamanlar bu sokakta anlayamadığı, Yahudice sandığı bir dil konuşulurdu.*” (s.49)

“*Ne olursa olsun onunla ilk konuşması bu sokakta olacaktı.*” (s.49)

“*Neden bu sokaktan geçmiyorsunuz?*” (s.59)

Geçmiş bölümlerde birçok kez işaret edilen *sokağın* önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ancak bu önemin nedeni, anlatının son bölümlerine kadar gizlenir. C'nin onla konuşmak için Güler'i bıktırmayı göze alması, günlerce Güler *o sokağa*



girmediği için onla tanışmaması, burayı alıcının gözünde farklı bir yere koyar. Sonunda bir ipucuyla hatırlatılan bu sokağın önemi gün yüzüne çıkarılır.

“Birden büyük bir ferahlıkla her şeyi hatırladı.” (s.138)

“Tramvaydan indiklerinde teyzesi onu kucağına almıştı.” (s.138)

“Teyzesinin göğsü yumuşaktı, rahattı.” (s.138)

“Boynuna sarılmış, inmemişti.” (s.138)

“Burnunda onun kokusu vardı.” (s.138)

“İşte sokak ondan gizlediğini sonunda açıklamıştı.” (s.138)

Kişilerin somutlaşma süreci incelenirken teyzesinin, geçmiş günlere olan özlemin bir sembolü olduğu görülmekteydi. Bu defa bu özlem, bir sokakla sembolleştirilmektedir. Bu işlem, somutlaşma sürecinin bir sonucudur.

“Benim evime gelir misin?” (s.140)

*Ev*, anlamı itibarıyla belirli seviyede somutluğu olan bir sözcüktür. Tek başına kullanıldığında çok fazla belirsizliğe neden olmaktadır. Bu belirsizliği gidermenin üç temel yolu bulunur. Bunlardan ilki ekler aracılığıyla gerçekleşir. Üzerine geldiği sözcüğe farklı anlamlar katan işletim ekleri, belirli ölçüde somutlaşma sağlar. İkincisi sözcük düzeyindedir. Bu defa farklı anlama sahip sözcüklerle öbekleşerek ad, çeşitli yönleriyle nitelenir ya da işaret edilir. Böylece ayırt edilmiş bir ad ortaya çıkar. Yukarıdaki cümlede bu belirsizlik, bir iyelik öbeği oluşturarak giderilmek istenir. Ancak görüldüğü üzere birinci tekil kişi zamiriyle öbekleşen *evin* kime ait olduğu, belirsizliğini korumaktadır. Bu durumda devreye üçüncü yol girer. Cümle üstü birimler, cümleler arası anlamsal bağları kullanarak soru işaretlerini ortadan kaldırır. Bu bağlar gösterir ki *ben* zamirinin hizmet ettiği kişi, C'dir. Dolayısıyla *evin* kime ait olduğu da ortaya çıkar.

C'nin *evim* sözcüğünü birden fazla mekân için kullanmış olması, farklı bir durumu ortaya koyar. Yazlıktaki ev için de aynı ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Her ne kadar orası kiralık bir yer de olsa verici aynı sözcükleri kullanmayı tercih eder. Vericinin bu eksik tercihi bile bağlamın gücünün önüne geçerek karmaşa yaratamaz. Bunun nedeni, ana mekânın değişmesidir. Yaz döneminin bitiminden sonra mekân tekrar şehir merkezi olmuştur. Bu nedenle alıcı, bağlamın sağladığı bu bilgi sayesinde farkında olmadan merkezdeki *eve* yönelmektedir. Somutlaşma sürecinde vericinin en önemli kozları, bu tarz dolaylı olarak iletilen bilgilerdir.

### 3.1.4.2. Yeni Gün

“*Dükkânın pudra lekeli aynasında, elindeki derginin yapraklarını karıştıran adamı görüyordu.*” (s.144)

“*Konuşmaya katılmadan tıraş sırasını bekleyen bu adamın, ötekilerin anlattıklarını dinlediğini biliyordu.*” (s.144)

“*Berber, çenesine dokununca başını koltuğun arkalığına dayayıp tavana baktı.*” (s.144)

Yeni gündeki ilk mekân, tümevarım yöntemi kullanılarak somutlaştırılır. İlk cümledeki *dükkân* sözcüğü, anlamı itibariyle çoğu iç mekânın elenmesini sağlar. Hemen ardından o mekâna ait bir nesneyle somutluk seviyesi artırılır ve alıcının sonuca ulaşma ihtimali yükselir. *Ayna*, tek başına çoğu mekânda yer alabileceken bir *dükkân* içinde yer alması bu seçenekleri oldukça azaltır. Verici, bir ipucu daha vererek birinin orada *dergiyle* uğraştığı bilgisini göz önüne serer. Kimileri için bu kadar ipucu yeterli olabileceken sırasıyla *tıraş* ve *berber* sözcükleri, belirsizliği tamamen ortadan kaldırır. Bu mekânla ilgili ulaşılabilecek çok fazla bilgi vardır. Ancak diğer ayrıntılar, anlatının ilerleyişi için herhangi bir öneme sahip olmadığından verici, somutlaşma sürecini ilerletme ihtiyacı duymaz.

“*Güler’le buluştukları pastanedeki garsonu hatırladı.*” (s.146)

“*Pastaneye girdiğinde o masa boştu.*” (s.146)

“*Demek sonunda patronun akli başına gelmiş, ötekini atıp bu gerçek garsonu tutmuştu.*” (s.146)

**Eski Bilgi:** Güler’le C bir pastanede buluşur.

**Eski Bilgi:** Bahsedilen pastanede konuşmayan, insanları iyi anladığı tahmin edilen bir garson çalışır.

**Yeni Bilgi:** C, bahsedilen garsonu görmeye gider.

**Sonuç:** C, içinde çok fazla konuşmayan ve insanları iyi anladığı tahmin edilen bir garsonun çalıştığı, daha önce Güler’le geldikleri pastanededir.

Yukarıda bu denklem dışında dikkat edilmesi gereken iki farklı nokta daha vardır. Bunlardan ilki, tanımlanan (belirlenen, somutlaşan) bir adın hiçbir ek, sözcük ya da sözcük grubuna ihtiyaç duymadan belirli bir yeri işaret etmesidir. Özel adların bu niteliklerinin olduğu, daha önce gözlemlenen bir durumdur. Ancak yukarıda ikinci cümlede kullanılan *pastane* sözcüğü, tek başına olmasına rağmen belirli ölçüde somut

olan bir mekânı gösterir. Bu durum, cümle üstü birliklerin yardımıyla gerçekleşir. *Pastane* sözcüğü, farklı bir bölümde tek başına kullanılsaydı aynı mekânı işaret edemezdi. Öyleyse sözcüğe bu özelliği kazandıran, içinde bulunduğu ve anlam bütünlüğüne sahip bölümdür. Özel adlardan farklı olarak tür adları, somut bir mekânı işaret edebilmek için mutlaka sözcük, sözcük öbeği ya da cümle üstü birliklere ihtiyaç duyar.

Dikkat edilmesi gereken ikinci nokta, *o masa* sözcük öbeğinde gizlidir. Görüldüğü üzere *masa* sözcüğü sıfat görevindeki bir sözcükle işaret edilerek adın ayırt edilmesi sağlanır. Ancak bu defa cümle üstü birlikler göz önüne alındığında bile *masa*yla ilgili bilgiye ulaşamadığı görülür. Öyleyse alıcıyı, bahsedilen *masaya* yönlendiren bilgi nerede saklıdır? Verici, önce masanın içinde bulunduğu mekânı somutlaştırarak burasıyla ilgili tüm eski bilgilerin gün yüzüne çıkarılmasını sağlar. C ve Güler'in bahsedilen *pastanede* aynı masaya oturmayı sevdikleri bilinir. Buna rağmen *masa* sözcüğü *o* sıfatıyla işaret edilmezse, bu eski bilgi kullanıma girmez. C, bahsedilen *pastanede* herhangi bir masaya oturmuş gibi düşünülür. Verici, sonucu iki farklı yolun birbirini tamamlaması sayesinde iletmektedir. Herhangi birinin eksikliği, sonuca ulaşamamasına neden olmaktadır.

### **3.1.4.3. Son gün**

*“Yarım saat önce girdiği bu tatlıcı dükkânından, önündeki küçük alanda değneğini sallayan trafik polisini görünce eskiden gene burada oturduğu bir günü hatırlamıştı.”* (s.153)

Verici son günü, C ve Güler'in tanışmasına vesile olan mekânda başlatmayı tercih eder. Bu tanışma aynı zamanda İlkbahar adlı bölümün ilk mekânıdır. Bu bölüm, C'nin Ayşe'yle olan ilişkisinden sonra hayattan yeniden keyif almaya başladığı ve hayatında değişmelere sebep olan gelişmelerin başladığı yerdir. Bu nedenle vericinin son günde bu mekânı tercih etmesi, tesadüf olarak değerlendirilemez. Aksine burada mekân, önemli bir bilgiyi içinde saklayan ipucudur. Saklanan düşünce, C'nin hayatının bir döngü içinde olduğu, hiçbir şeyin değişmediği ve C'nin aradığı kadının peşinden gitmekten vazgeçmeyeceğidir. Böyle önemli bir ipucunun mekânın içine saklanmış olması, somutlaşma aşamasının anlatıdaki önemini gösteren dikkate değer bir ayrıntıdır.



# ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**SONUÇ**  
**ve**  
**KAYNAKLAR**

## 1. SONUÇ

Aylak Adam adlı romandaki dil birimlerinin soyuttan somuta geçiş sürecinin incelenmesi, genel ve özel birçok sonuca ulaşılmasını sağlamıştır. Bu nedenle genel sonuçlar, kişi, zaman ve mekânla ilgili özel sonuçlardan ayrılarak farklı başlıkta sunulmaktadır. Bunlar maddeler hâlinde şöyle sıralanabilir:

- Kişilerin somutlaşma süreçleri incelenirken ele alınabilecek sayısız özellik bulunmaktadır. Bu özelliklerin her biri ait olduğu kişinin bir derece daha tanımlı olmasını sağlar. Kişileri, başkalarından ayırt ettiği düşünülen yaş, meslek, cinsiyet, dış görünüş, hobiler, kötü alışkanlıklar, hayat görüşü vb. özelliklerle oluşturulan profiller, onların ortak ya da farklı yanlarını, anlatı için önemlerini, anlatıda üstlendikleri görevleri vb. ortaya koymaktadır.
- Zamanı sınırlandırmakla görevli en soyut ifadeler; geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zamandır. Bu üç farklı parça, farklı kriterler kullanıldıkça somutlaştırma süreci işlemeye devam eder ve zaman kavramı, çok daha belirli biçimde ifade edilir.
- Gerçek dünyadaki bütün oluş ve hareketler, zamandan bağımsız olmadığı gibi, kurmaca dünyadaki bütün durum ve hareketler de bir zaman dilimi içinde gerçekleşirler. Zamanı sınırlandırmakla görevli en soyut ifadeler; *yaşanmış an*, *yaşanan an* ve *yaşanacak an* olmak üzere birbirinden farklı üç parça olmasına karşın yazılı metinlerde alıcının karşısına dört farklı zaman kavramı çıkar.
  1. Bahsi geçen metnin yazılma zamanı
  2. Öykünün kendi zamanı (olay zamanı)
  3. Anlatma zamanı
  4. Bahsi geçen metnin okuyucu tarafından okunma zamanı
- Takvim sistemi, yazılı anlatıda somutluğun korunmasını sağlayan en önemli etkenlerdendir. Ancak görülmektedir ki bu sistem, gerçek hayatta kullanılan evrensel sistemle bir tutulmamalıdır. Ele alınan romanda, bir yıl içinde yaşanan olaylar anlatılır. Bu yıl içindeki bazı günlerin, ayların ve dört mevsimin adları sembol olarak kullanılmaktadır. Eylül ayının, yaz döneminin anlatıldığı bölümde yer almasının nedeni budur.

- Romanda olaylar art zamanın kullanıldığı bölümler dışında kronolojik olarak alıcıya iletilir. Bu özellik, gerçek zaman ve anlatı zamanı arasında paralellik kurulmasını sağlar. Böylece alıcı zamanı çok daha somut olarak takip edebilmektedir.
- Anlatının belirli bölümlerinde verici, az sayfayla uzun zaman dilimlerini geride bırakır. Günlerin hızla geçildiği bölümlerde alıcının romandan kopmaması için sık sık zaman anlamı içeren sözcük ve sözcük gruplarıyla alıcı bilgilendirilir. Hızla geçen günlerin içeriğinden az bahsedilse de zaman sisteminin içindeki yeri bildirilmeye devam edilir.
- Roman boyunca zamanı somutlaştırmak için dört farklı kaynaktan yararlanılır: Bir eylemin ya da durumun zamanını tamamen somutlaştırmak için en az iki aşamaya ihtiyaç duyulur. Bu aşamaların ilki zaman eklerinin kullanımudur. Bu ekler aracılığıyla alıcı, üç ana zaman diliminden birine yönlendirilir. (geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman) Bu aşamanın sonunda belirli seviyede somutluk sağlansa da soyutluk devam etmektedir. İkinci aşamada öncelikle evrensel takvim sistemi içerisinde yer alan sözcükler önem taşır. (gün, ay, yıl adları...) Daha sonra somutluğu daha ileri aşamalara taşımak için günü daha küçük dilimlere bölen sözcükler kullanılır. (saat adları, sabah, öğle, akşam, gece...) Zamanı kodlamakla görevli sözcüklerin yanı sıra bir olay ya da eyleme dayanarak zamanı sınırlayan dil birimleri mevcuttur. Bunların bir bölümünü eylemsiler oluşturur. Ulaş eklerinin anlamsal işlevi, üzerine geldiği eylemin soyut olan zamanını bir derece somutlaştırmaktır. Önce ve sonra sözcükleri de benzer şekilde belirli bir eylem ya da belirli bir zamana dayanarak somutluk aşamasında rol alır.
- Birbirlerine zaman anlamıyla bağlı olan cümleler incelendiğinde doğrudan süreç oluşturarak zamanı somutlaştıran üç farklı yöntem (zamanı belli iki olay vererek süreç oluşturmak, zarf fiilleri kullanarak süreç oluşturmak, bir olay ve bir zaman birimi arasında süreç oluşturmak) kullanıldığı görülür. Ancak alıcıya ulaşan bilgiler her zaman bu şekilde direkt iletilmez. Bazı durumlarda zaman önce bir olayla paralellik kurularak sunulur. Bunun için cümleler arasında ortak zaman bağı bulunmalıdır.

- Romanda kurulan dünya her ne kadar kurmaca olsa da verici, somutluk sağlamak için dil dışı göndergelerden de faydalanmak zorundadır.
- Gerçekleşen ya da gerçekleşmesi beklenen bir eylemin zamanı somutlaştırıldığı gibi gerçekleşmesi mümkün olmayan bir eylemin zamanı da somutlaştırılabilir. Bu durumda yapılması gereken, eylemin hangi zaman dilimi içerisinde yapılmasının mümkün olmadığını belirtmektir. Böylece sınırlar çizilir ve somutluk sağlanır.
- Zamanın somutlaşmasıyla ilgili bir ayrıntı da yapılan planlardır. Bir planın zaman çizelgesinde belirli bir noktaya yerleştirilmesi, olay saati geldiğinde zamanın somut olarak bilinmesini sağlar. Öyleyse somutlaşma işleminin olayın gerçekleşme anından çok daha önce yapıldığı görülür. Ancak somutlaşmanın gerçekleşmesi için önce olayın gerçekleşmesi gerekmektedir. Yapılan planın zamanıyla ilgili somutlaşma sağlansa dahi bu somutluğun korunması için olayın plan düzeninde gerçekleşmesi gerekmektedir.
- Miktar bildiren sıfatların da zamanın somutluğu açısından farklı özelliklere sahip olduğu görülür. Ulaşılan sonuçlara göre aynı adı niteleyen üç farklı sıfatın oluşturduğu öbeğin, farklı somutluk seviyelerinde olduğu söylenebilir. (ilk günler, bazı günler, çoğu günler)
- Ele alınan sıfatların somutlaşma sürecine etkisi, ilk günler > çoğu günler > bazı günler düzeninde en çok etki edenden en az etki edene doğru sıralanır.
- Zamanın somutlaşma sürecinde birleşik eklerin rolü, göz ardı edilemez.
  - ❖ {-mİştI}, üzerine geldiği eylemin yakın zamanda gerçekleşmediğini gösterir. Bu sınırlama, zamanın somutlaşmasında etkin bir ek olduğunun göstergesidir.
  - ❖ {-yordu} ekinin, eyleme henüz bitmemişlik anlamı verebilmesi için bağlam, zaman zarfları, dil dışı göndermeler, zamanla ilgili sözcük ya da sözcük öbeklerinden en az birine ihtiyacı vardır. Her ne kadar bu ek eyleme bir süreklilik anlamı kazandırsa da geçmişte yeri bilinmeyen bir çizgiyle yeri bilinmeyen bir noktanın somutluk açısından herhangi bir farkı olamaz. Dolayısıyla zamanın somutluğu incelenirken {-mİştI}'nın aksine {-yordu} somutluk açısından bir ilerleme sağlamamaktadır.



- ❖ {-(A)rdI}, üzerine geldiği eylemin geçmişte sürekli tekrarlandığını gösterir. Bu ekin kattığı süreklilik anlamı, bir eylemin başlayıp belirli bir sürede devam etmesi değil başlayıp biten bir eylemin tekrarlanarak yinelenmesidir. Bu ek de çekimlendiği eylemin yakın geçmişte gerçekleşmediği anlamını taşımaktadır. Bu özelliği nedeniyle zamanın somutlaşmasına katkı sağladığı görülür.
- Mekân, bir anlatının temel unsurlarından biridir. Olaylar tek bir yerde gerçekleşebilecekken romanlarda çoğu zaman birden fazla mekânın yaşananlara ev sahipliği yaptığı görülür. Bu nedenle somutlaşma süreci, mekânların ayırt edilebilmesi ve o yerin anlatıda kazandığı önemin gösterilebilmesi için mutlaka belirli ölçülerde ilerletilmelidir.
  - Mekânlarda yapılan iç ve dış mekân ayrımı, somutlaşma sürecinin belli bir aşamasından sonra ortaya çıkmaktadır. Öncelikle olayların gerçekleştiği yer; ülke, şehir, ilçe, semt, mahalle ve sokak ayrımı yapılarak daraltılır. Daha sonra iç mekân; ev, apartman adı, kat ya da daire gibi daha net bilgilerle bir derece daha somutlaştırılır. Bu ayırmadan sonra içinde bulunulan binanın özelliklerine göre salon, oda, mutfak gibi ayırt edici bilgiler kullanılarak iç mekân bir derece daha küçültülür. Dış mekânın somutlaşma sürecindeyse daha çok özel adlar kullanılmaktadır. Sokak, mahalle, semt adları ya da alıcı tarafından bilinebilecek özel bina ve nesnelere bu süreci ilerleterek konumla ilgili çok daha net bilgiler iletilir.
  - Olayların gerçekleştiği yer bazen bir binanın herhangi bölmesinden (oda, salon, balkon...) çok daha küçük bir alanda gerçekleşebilir. Böyle durumlarda devreye orada bulunan nesnelere girer. Aylak Adam'da nesnelere süreçte etkin olabilmesi için üç farklı yolun tercih edildiği görülür. İlkinde nesne, yer-yön anlamı bildiren sözcüklerden faydalanır. Nesne ve yer-yön anlamına sahip sözcük, tamlama oluşturarak çok daha küçük bir yeri karşılar. (pencerenin önü) İkinci yolda, bahsedilen nesne, üzerine çeşitli açılardan içerisinde yer gösterme anlamı bulunan ekler almaktadır. Bu ekler vasıtasıyla o bölgede çok daha küçük yerler işaret edilir. Anlatıda bu görevde kullanılan üç farklı ek karşılaşırlar.

{-A} - sehpaların başına...

{-DAki} - evin penceresindeki...

{-DA} - kendi yatağında...

- Mekânın somutlaşma süreci incelenirken de anlatıdaki kurmaca dünya ve gerçek dünya arasındaki paralellik göz ardı edilemez. Anlatının gerçek dünyadan alınan bina ya da yer adlarıyla harmanlandığı kesindir. Bu gerçeklikler, kimi alıcıların bahsedilen bölgeyle ilgili görsel bilgiye sahip olmasını sağlar. Böylece onların gözünde çok daha somut bir görüntü çizmek mümkün olur. Bahsedilen yerler, büyük ölçüde dışarıda yer aldığı için dış mekânların iç mekânlara göre somutlaşma sürecinde daha ileri seviyeye ulaşabildiği rahatlıkla söylenebilir. Kapalı bir yerle ilgili ne kadar bilgi verilirse verilsin alıcının tamamen somut bir mekâna ulaşması imkânsızdır.
- Kişi ve zamanla ilgili süreç incelenirken bilginin doğrudan ve dolaylı iletimi üzerinde durulur. Aynı durumun mekânın somutlaşma sürecinde de yer aldığı görülür. Kimi zaman direkt bilgi iletilse de genellikle dolaylı yoldan bilgi aktarımı kullanılmaktadır. Aynı yöntemin kullanımı tekrara yol açacağı için aşağıdaki tercihlerle bu sıkıntının önüne geçilir.

Tümevarım yöntemi, vericinin sıklıkla tercih ettiği yollardandır. Bir yerle ilgili, oraya özel nesne ya da hareketler iletilerek alıcının sonuca ulaşması hedeflenir. (Ayna, makas, tıraş gibi sözcüklerin berber dükkânını işaret etmesi vb.) İkinci yol, vericinin en fazla tercih ettiği yöntemdir. Burada önce herhangi bir mekânla ilgili bilgilendirme yapılır. Bu bilgilerin her biri birer ipucu olarak kullanılmaktadır. Daha sonra bu ipuçlarından bir tanesi kullanılarak alıcının eski bilgide saklı olan mekâna ulaşması hedeflenir. Bu aşamadaki sıkıntı, anahtar bilginin hatırlanmasında saklıdır. Cümlelerarası anlam bağına sağlayan bu anahtardan yoksun olmak, mekânla ilgili sonuca ulaşılmasını imkânsız kılar. Bu yol, basit bir denkleme döküldüğünde eski bilgi + yeni bilgi = sonuç şeklinde ifade edilebilir. Bir diğer yol, iki mekân arasında geçiş yapmaktır. Konumu bilinen iki yer arasında bir hareket söz konusu olduğunda yeni mekânla ilgili sonuca ulaşmak için hareket, hareketi yapan kişinin kimliği ve hareketin süresiyle ilgili bilgiler kullanılır. Dil dışı göndergeler yardımıyla alıcı bu bilgileri göz önüne alarak yeni mekânı belirler. Son olarak, somutlaşma sürecinde en fazla görev üstlenen etken şüphesiz bağlamdır. Alıcı birçok bilgiye bu birliklerin oluşturduğu sistem aracılığıyla ulaşır. Bu sistemde mekân, zaman, kişi ve olaylar

arasındaki bağ kullanılmaktadır. Sahip olunan bilgilerin her cümlede tekrar edilmesi olanaksızdır. Bu yüzden devreye cümleler arasındaki bağ girer. Yüzey yapıda görülmeyen bu bağ, iletişimin görünmez kahramanlarından.

- İncelemeler göstermektedir ki mekân, sadece olayların geçtiği yeri göstermek amacıyla somutlaştırılmaz. Mekânın somutlaştırılmasının ilk amacı belki de yaşananların alıcı tarafından çok daha net bir şekilde resmedilmesini sağlamaktır. Ancak anlatıda bundan çok daha fazlası söz konusudur.

Vericinin ipuçlarını sıkça kullandığı bilinmektedir. Kimi bölümlerde anlatıyla ilgili önemli bilgilere ulaşabilmenin tek yolu, mekânı somutlaştırmaktan geçmektedir. Anahtar bilgi olarak değerlendirilen bu ayrıntılar, somutlaşma sürecinin ortaya çıkardığı bilgilerdir. Bu nedenle sürecin somutlaştırılmaması, verici-alıcı arasındaki bilgi bağlantısında kopukluğa neden olur.

Mekânın somutlaştırılması, alıcıyı zaman hakkında da bilgilendirebilmektedir. Geçmişte yaşanan olaylara ev sahipliği yapan yerler, o dönemle bir bağ oluşturur. Bunun sonucunda, anlatıda zamanı belirlenemeyen bir bölümün içerisinde daha önce bahsedilen ve o dönemle özdeşleşmiş bir mekânı kullanmak, o bölümün hangi dönemi anlattığını göstermektedir. Kağızman, askerlik günlerinin geçtiği yerdir. Dolayısıyla orayla ilgili bilgiler iletildiğinde zamanın, kişinin askerlik yaptığı dönem olduğu sonucuna ulaşılır.

Mekânlar, orada bulunan kişilerin psikolojisi ya da amaçlarıyla ilgili bilgileri de içlerinde barındırmaktadırlar. Sinemada buluşan bir çiftle deniz kenarında şık bir restoranda görüşen bir çiftin amacı, hiç şüphesiz birbirlerinden farklıdır. Bu nedenle, olaylara yer vermeden önce dahi mekânla ilgili somutluğa ulaşmak, kahramanların amaçlarıyla ilgili bilgi edinmesini sağlamaktadır.

Semboller, içlerinde çok fazla bilgiyi barındırmaları nedeniyle anlatı için önemli unsurlardandır. Yeri geldiğinde verici, tek bir sözcükle tüm bilgileri gün yüzüne çıkarabilmektedir. Anlatıda birkaç mekânın bu özellikte kullanıldığı görülür. Böylece sadece o yerin adı verilerek ya da o yerle ilgili daha önce somutlaşma aşamasında kullanılan bir bilgi iletilerek birçok duygu ve düşünce alıcıya ulaşmış olur.

- Şimdiye kadar somutlaşma sürecinin ilerletilmesinin anlatıya olan hizmetinden bahsedilmektedir. Bu durumun yanında sürecin kasıtlı olarak düşük tutulduğu ya da mekânın soyut kalmasına özen gösterildiği örneklerle karşılaşılmaktadır. Bu nedenle alıcıyı bilgilendirmenin yolu sadece mekânı somutlaştırmaktan geçmez. Mekân, kasıtlı olarak soyut tutularak ya da birkaç seviye somutlaştırılarak da alıcı çok daha farklı bilgilere yönlendirilebilmektedir.
- Mekân somutlaştırılırken ön, arka, karşı, yan, çapraz vb. birçok yön anlamına sahip sözcük kullanılmaktadır. Bu sözcüklerin kullanımında dikkati çeken unsur, sözcüklerin somut bir ada ihtiyaç duymasıdır. Aksi hâlde sürece katkılarından bahsetmek mümkün değildir.
- İşaret sıfatlarının kullanımı da yukarıdakine benzer bir durumdur. Bu defa ihtiyaç duyulan etken, bağlamdır. Eksik tekrar yapılarak kullanılan bu sözcüklerin gösterilenleri ancak bağlam göz önüne alınarak bulunabilir. Sadece gösterileni belirlenen bir sıfatın işaret ettiği mekân, somutluk seviyesinde ilerlemektedir. Aksi halde bu işaretlerin sürece katkısından bahsetmek mümkün değildir.
- Mekânın somutlaşma sürecinin anlatıdaki rolünün ne kadar büyük olduğu verilen örneklerle vurgulanmaktadır. Bu durumda sürecin sağlıklı ilerletilmesi, vericinin yükümlülüğüdür. Bazı yer bildiren sözcüklerin kullanımının az olması (yüznumara vb.), alıcının istenen bilgiye ulaşamamasına neden olur. Bu tarz tercihlerin mekân için belirsizlik yaratacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kişi, zaman ve mekânın somutlaşma süreci, bu kavramlarla ilgili özel sonuçların yanında, genel olarak somutlaşma sürecine dâhil edilebilecek bazı sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır. Bunlar, maddeler hâlinde şöyle sıralanabilir:

- Dil birimlerinin soyuttan somuta geçişi tek aşamada gerçekleşmez. Elde edilen her veri, onu bir öncekinden daha somut yaptığı için birden fazla aşamada adım adım somutlaşır. Bu durum, bir sürecin varlığını gösterir. Bu nedenle soyuttan somuta geçiş, bir bütün olarak “somutlaşma süreci” adı altında değerlendirilebilir. Aylak Adam’da *ben* zamiri, anlatının ilk cümlesiyle birlikte yerini almaktadır. Daha sonra metnin tamamına yayılan bilgiler aracılığıyla somutlaştırılmaya başlar.

- Somutlaşma süreci, vericinin tercihine göre çeşitli şekillerde ilerleyebilir. Kimi dil birimleri, hızlı şekilde sürecin sonuna getirilirken kimileri çok daha yavaş somutlaştırılabilmektedir. Vericinin bir diğer tercihi, süreci bir bölümde ya da parçalayarak metnin tamamında ilerletmektir. Bazı bölümlerde bir iki paragraf içinde o dil birimiyle ilgili tüm bilgiler sıralanarak süreç, son aşamaya kadar getirilir. Bazı dil birimlerini somutlaştıran verilerse romanın tamamına yayılarak farklı bölümlerde alıcıya ulaştırılır.
- Somutlaşma süreci tamamen verici-alıcı arasındaki ilişkiye bağlı ilerler. Bu nedenle vericinin bilgiyi iletme yolları da önem kazanmaktadır. Burada göze çarpan en önemli konu, bilginin direkt ve dolaylı olarak iki ayrı şekilde iletilebildiğidir. Bilginin direkt verilmesi, doğrudan vericinin sözleriyle iletildiği anlamına gelmez. Direkt verilen bilgide sonuca ulaşmak için dil içi ve dil dışı göndergelerin kullanımından sonra herhangi bir bilgiye ihtiyaç duyulmaz. Dolaylı yoldan verilen bilgideyse sonuca ulaşmak için farklı bilgilerin yardımına ihtiyaç duyulur. Alıcı, bir yorumlama ya da çıkarım sonucunda bilgiye ulaşır. Doğrudan bilgiye tüm alıcılar ulaşırken dolaylı olanlara kimi alıcıların ulaşamama olasılığı söz konusudur.
- Dil birimlerini soyut ya da somut olarak tanımlarken aynı netlik her iki tarafta kullanılamaz. Somutlaşma sürecinin varlığı, somutluğun farklı seviyelerde ele alınmasına neden olur. Bu nedenle sürece dâhil olan her dil birimi belli ölçülerde somuttur. Tamamen soyutluktan bahsedilebilir fakat tamamen somutluktan bahsetmek için bir kıstasa ihtiyaç duyulur. Ulaşılan sonuçlar göstermektedir ki bir dil birimi, tüm alıcılar tarafından aynı gösterilenle karşılanabildiği takdirde tamamen somut olarak tanımlanabilir. Dil birimleri, bu kıstasa göre sorgulanabilecektir.
- Somutlaşma süreci, elde edilen bilgilerin kullanılabilirliği ve fazlalığına göre ilerlemektedir. Bu durum, verici ve alıcının özgürlüğüyle ilgili şu sonucu doğurur. Alıcı, bir dil birimiyle ilgili ne kadar bilgiye sahip olursa onu zihninde canlandırma aşamasındaki özgürlüğü o kadar kısıtlanır. Bu nedenle somutlaşma süreciyle alıcının özgürlüğü ters orantılıdır. Süreç ilerledikçe özgürlük geriler.
- Gerçek dünya ve kurmaca dünya arasındaki fark ve benzerlik, somutluk seviyesine etki eden bir başka konudur. Her ne kadar anlatıdaki dünya kurmaca

olsa da verici, bu dünyayı gerçek unsurlarla beslemek durumundadır. Bu durum, bahsedilen gerçekliklerin alıcı tarafından bilinme durumuna göre somutluk seviyesinin değişmesine neden olur. Gözle görülmüş olan bir kişi ya da yerin somutluk seviyesi, şüphesiz çok daha ileride olacaktır. “*Cumartesi saat ikide, Taksim’de saatin altında buluşuruz, dedi.*” (s. 62) örneğinde Taksim göndergesiyle verilen mekân bilgisinin alıcılar tarafından somutlaştırılışı farklı olabilir. Taksim’i gören, oradaki saatin konumunu bilen birinin kavrayışıyla görmeyeninki farklı olacağından somutluk düzeyini etkilediğini söylemek, yanlış olmaz. Vericinin ansiklopedik bilgilere yer verdiği bölümlerde alıcının anahtar bilgiye sahip olmaması, somutlaşmanın ilerleyememesine neden olur. Sonrasında kimi alıcılar için, ilerleyen bölümlerde sağlıklı iletişimin neden olduğu belirsizlikler ortaya çıkmaktadır.

- Somutlaşma sürecinin incelenmesi, seslerden cümleüstü birimlere kadar uzanan bağın çeşitli örneklerle yüzey yapıda gösterilmesini sağlamıştır. Bu örnekler, soyuttan somuta geçişin, dil birimleri arasındaki anlamsal bağı sağlamak için kullanılan yollardan biri olduğunu göstermektedir. Kimi zaman bağlantının ipucu ya da anahtarı denilen bilgiler, somutlaşma süreciyle elde edilen bilgilerdir. Bu nedenle sürecin sağlıklı ilerlemesi, aynı zamanda dil birimleri arasındaki anlam bağının da koparılmadan sürdürebilmesine imkân sağlar.
- Bahsedilen ipuçları ve anahtarlar, ayrıntıların bütün üzerindeki etkisinin bir kez daha ortaya çıkmasını sağlamıştır. Romanda son derece önemli yeri olan bazı bilgilerin, somutlaşma sürecinin ilerlemesi durumunda ulaşılabilecek ipuçlarıyla çözülebilecek olması, sürecin anlatıda aldığı rolün büyüklüğünü göstermektedir.
- Semboller, içlerinde çok fazla bilgiyi barındırmaları nedeniyle anlatı için önemli unsurlardandır. Yeri geldiğinde verici, tek bir sözcükle tüm bilgileri gün yüzüne çıkarabilmektedir. Anlatıda birkaç mekânın ve kişinin sembol olarak kullanıldığı görülür. Böylece sadece o yerin, kişinin adı verilerek ya da o yer, kişiyle ilgili daha önce somutlaşma aşamasında kullanılan bir bilgi iletilerek birçok duygu ve düşünce alıcıya ulaşmış olur.
- Bir bilginin iletilmesi ya da bir belirsizliğin giderilmesi için soyuttan somuta geçişin yapıldığı örneklerin yanı sıra soyutluğun kasıtlı olarak belirli seviyede tutulduğu ya da dil biriminin tamamen soyut bırakıldığı örneklerle de

karşılaşmaktadır. Verici, alıcının önemli bir ayrıntıyı kaçırmaması için diğer dil birimlerini tamamen soyut bırakabilir ya da kısmi somutlaştırma yapabilir.

- Soyuttan somuta geçiş yapılırken verici, birçok kavramdan faydalanmaktadır. Bunlardan en önemlileri; dil içi- dil dışı göndergeler, eksilti (sıfır tekrar)- eksik tekrar ve bağlamdır.
- Her ne kadar çalışmada kişi, zaman ve mekânın somutlaşma süreci incelense de birçok dil biriminin somutlaşma sürecinde yer aldığı, zaman, mekân ve kişinin somutlaşmasına katkıda bulunduğu görülür. En küçük dil birimi olan sesler dahi soyutken, aldığı bir görevle somutlaşabilmektedir. Bunun yanında ekler ve ad, sıfat, zarf, zamir görevindeki sözcüklerin de bu sürece dâhil olduğu görülmektedir. Bir anlatının temel unsurlarından olan kişi, zaman ve mekân kavramlarının esas amaçları, olayla ilgili kişi, zaman ve mekânı belirtmektir. Ancak görülmektedir ki bu kavramlar vericinin tercihine göre farklı görevler kazanabilirler. Verici, mekânı somutlaştırarak zamanın belirlenmesini sağlayabilir ya da zamanın somutlaşması kişi veya mekânın belirlenmesini sağlayabilir. Somutlaşma süreci, dilin bu kavramlara yüklediği görevsel ve anlamsal zenginliği gün yüzüne çıkarır. “*Kağızman dönüşü, trende karşısına oturan adamı hatırladı.*” (s. 131) örneğinde, alıcıyı olayların zamanıyla ilgili sonuca götüren bilgi, *Kağızman* sözcüğünde yatar. Kağızman, C’nin askerlik günlerinin bir bölümünü geçirdiği yerdir. Mekân bilgisi ön planda olmasına karşın sözcük, olayların C’nin hayatında hangi zaman dilimine ait olduğunu gösterir.
- Dil birimlerinin somutlaşma süreci incelenirken ulaşılan, yukarıda maddeler halinde sıralanan bulgular, sağlıklı bir iletişimin kurulmasında somutlaşmanın etkin rol üstlendiğini göstermektedir. Somutlaşma sürecinin incelenmesi, metnin arka plan bilgisinin fark edilmesini sağlar. Bütün alıcıların, arka plana aynı şekilde hâkim olması mümkün değildir. Alıcının bilgi düzeyine, yaşadığı yere, yaşına vb. özelliklerine göre bu durum değişiklik göstermektedir. Her ne kadar kişiler arasındaki algı düzeyi farklı olsa da bu durum sadece onlar arasındaki farkı ortaya çıkarır. Her şekilde sürecin, metnin çok daha iyi algılanmasına yardımcı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Vericinin iletmek istediği düşüncelerin

gözden kaçırılma olasılığı azalır ki bu durum alıcının verilere eksiksiz ulaşmasına olanak sağlar.

- Verici, dil içi ve dil dışı göndermeleri, ansiklopedik bilgileri, tekrarları, bağlamı, sembolleri ya da oluşturduğu anahtar bilgileri kullanarak alıcının, metnin arka planındaki bilgi ağına ulaşmasını sağlar. Bu ağ, birbiriyle öylesine sıkı ilişkili olarak örülmüştür ki onu oluşturan bir bilginin somutlaşması, diğerlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Böylece alıcı-verici arasındaki iletişim, çok daha sağlıklı ve eksiksiz olarak devam eder.





## 2. KAYNAKLAR

- AKSAN Doğan, *Anlambilim; Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınevi, Ankara, 1999.
- AKSAN Doğan, *Her Yönüyle Dil; Ana Çizgileriyle Dilbilim*, C.I-II-III, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- AKŞEHİRLİ Soner, “Türkçede Konuşma Zamanı, Olay Zamanı ve Referans Zamanı İlişkileri”, *Turkish Studies*, 2010, <http://www.turkishstudies.net>.
- ATILGAN Yusuf, *Aylak Adam*, (ed. Murat Yalçın), 35. B., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.
- AYDIN Hasene, “Dilde En Az Çaba İlkesi Üzerine”, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2011, <http://www.nobel.gen.tr>, ss. 1-6.
- BENZER Ahmet, *Türkçede Zaman, Görünüş ve Kiplik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2012.
- DİRLİKİYAPAN Jale Özata, “Yusuf Atılgan’ın Kentinde Sınırdaki Yürüyen Öykü Kişileri”, *Turkish Studies*, 2014, <http://www.turkishstudies.net>.
- DOLUNAY Kürşad Salih, *Türkiye Türkçesinde Zaman*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2012.
- ERGİN Muharrem, *Türk Dilbilgisi*, 20.B., Bayrak Yayınları, İstanbul, 1999.
- GÜLENSOY Tuncer, *Türkçe El Kitabı*, Bizim Gençlik Yayınları, Kayseri, 1995.
- GÜLSEVİN Gürer, “Türkiye Türkçesindeki Zaman ve Kip Çekimlerinde Birleşik Yapılar Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1996*”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- GÜNAY Doğan, *Metin Bilgisi*, Multilingual Yayınevi, İstanbul, 2007.
- KARAHAN Leyla, ““Sonra, Önce” Kelimelerinin Edat Kategorisi İçindeki Durumu”, *Türk Dili Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, ss. 271-282.
- KARAHAN Leyla, “Yükleme ve İlgi hâli Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Dili Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, ss. 211-218.
- KIRAN Zeynel, *Dilbilime Giriş*, 2. B., Seçkin Yayınevi, Ankara, 2002.
- KIRAN Zeynel- KIRAN, Ayşe Eziler, *Yazınsal Okuma Süreçleri*, 4. B., Seçkin

- Yayıncılık, Ankara, 2011.
- NARLI Mehmet, "Romanda Zaman ve Mekân Kavramları", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.V, S.7, y.y. (yayın yeri yok), 2002, ss. 91-107.
- ÜSTÜNOVA Kerime, *Ad İşletimi*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2008.
- ÜSTÜNOVA Kerime, "Adlarda Tanımlılık", *A.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu: Bildiriler-2*, y.y., Erzurum, 2009, s. 1179.
- ÜSTÜNOVA Kerime, "Eksik Tekrar", *Dil Bilgisi Sorunları*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 9-14.
- ÜSTÜNOVA Kerime, "Türkçede Zaman Kavramı ve İşlenişi", *Dil Bilgisi Sorunları*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 33-43.
- ÜSTÜNOVA Kerime, *Dil Yazıları*, 2.B., Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.
- ÜSTÜNOVA Kerime, "Türkçede Dil Birimlerinin Soyuttan Somuta Geçişi Üzerine", *B.Ü. VI. Uluslar arası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, y.y., Ankara, 2011, ss. 17-25.
- ÜSTÜNOVA Kerime, "Sözlüksel- Görevsel Dil Birimlerinin Sistemde Varlık Buluşu Üzerine", *Dil Araştırmaları*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2013, ss. 21-27.
- ÜSTÜNOVA Kerime, "Metin İncelemelerinde Eksilti-Eksiklik Ayrımı", *Dil Araştırmaları*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2013, ss. 43-49.
- ÖZKAN Bülent, "Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in On İkiye Bir Var Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Adana, 2004, 13/I, s. 180.
- VARDAR Berke, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1982.
- YAMAN Havva-AKKAYA Derya, "Dil Bilimin Kelime Öğretimine Açılan Kapısı: Bağlam Türleri", *Turkish Studies*, 2012, <http://www.turkishstudies.net>.